

CVRIA

ISSN 1680-8347

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
2002

Venta • Salg • Verkauf • Πωλήσεις • Sales • Vente • Vendita • Verkoop • Venda • Myynti • Försäljning
http://eur-op.eu.int/general/en/s-ad.htm

BELGIQUE/BELGIË Jean De Lannoy Avenue du Roi 202/Koningslaan 202 B-1190 Bruxelles/Brussel Tél. (32-2) 538 43 08 Fax (32-2) 538 08 41 E-mail: jean.de.lannoy@infoboard.be URL: http://www.jean-de-lannoy.be La librairie européenne/ De Europese Boekhandel Rue de la Loi 244/Wetstraat 244 B-1040 Bruxelles/Brussel Tél. (32-2) 295 26 39 Fax (32-2) 735 08 60 E-mail: mail@libeurop.be URL: http://www.libeurop.be Moniteur belge/Belgisch Staatsblad Rue de Louvain 40-42/Leuvenseweg 40-42 B-1000 Bruxelles/Brussel Tél. (32-2) 552 22 11 Fax (32-2) 511 01 84 E-mail: eusales@just.fgov.be	NEDERLAND SDU Servicecentrum Uitgevers Christoffel Plantijnstraat 2 Postbus 20014 2500 EA Den Haag Tél. (31-70) 378 98 80 Fax (31-70) 378 97 83 E-mail: sdu@sdu.nl URL: http://www.sdu.nl PORTUGAL Distribuidora de Livros Bertrand Ld.ª Grupo Bertrand, SA Rua das Terras dos Vales, 4-A Apartado 60037 P-2700 Amadora Tél. (351) 214 95 87 87 Fax (351) 214 96 02 55 E-mail: dlb@lp.pt Imprensa Nacional-Casa da Moeda, SA Sector de Publicações Oficiais Rua da Escola Politécnica, 135 P-1250-100 Lisboa Codex Tél. (351) 213 94 57 00 Fax (351) 213 94 57 50 E-mail: spcoe@incm.pt URL: http://www.incm.pt	HRVATSKA Mediatrade Ltd Pavla Hatzia 1 HR-10000 Zagreb Tél. (385-1) 481 94 11 Fax (385-1) 481 94 11 MAGYARORSZÁG Euro Info Service Szt. István krt.12 III emelet 1/A PO Box 1039 H-1137 Budapest Tél. (36-1) 329 21 70 Fax (36-1) 349 20 53 E-mail: euroinfo@euroinfo.hu URL: http://www.euroinfo.hu MALTA Miller Distributors Ltd Malta International Airport PO Box 25 Luqa LQA 05 Tél. (356) 66 44 88 Fax (356) 67 67 99 E-mail: gwirth@usa.net	CANADA Les éditions La Liberté Inc. 3020, chemin Sainte-Foy Sainte-Foy, Québec G1X 3V6 Tél. (1-418) 658 37 63 Fax (1-800) 567 54 49 E-mail: liberte@mediom.qc.ca Renouf Publishing Co. Ltd 5369 Chemin Canotek Road, Unit 1 Ottawa, Ontario K1J 9J3 Tél. (1-613) 745 26 65 Fax (1-613) 745 76 60 E-mail: order.dept@renoufbooks.com URL: http://www.renoufbooks.com EGYPT The Middle East Observer 41 Sherif Street Cairo Tél. (20-2) 392 69 19 Fax (20-2) 393 97 32 E-mail: inquiry@meobserver.com URL: http://www.meobserver.com.eg
DANMARK J. H. Schultz Information A/S Herstedvang 12 DK-2620 Albertslund Tlf. (45) 43 63 23 00 Fax (45) 43 63 19 69 E-mail: schultz@schultz.dk URL: http://www.schultz.dk	SUOMI/FINLAND Akateeminen Kirjakauppa/ Akademiska Bokhandeln Keskuskatu 1/Centralgatan 1 PL/PB 128 FIN-00101 Helsinki/Helsingfors P./tfn (358-9) 121 44 18 F./fax (358-9) 121 44 35 Sähköposti: sps@akateeminen.com URL: http://www.akateeminen.com	NORGE Swets Blackwell AS Hans Nielsen Hauges gt. 39 Boks 4901 Nydalen N-0423 Oslo Tél. (47) 23 40 00 00 Fax (47) 23 40 00 01 E-mail: info@no.swetsblackwell.com URL: http://www.swetsblackwell.com.no	MALAYSIA EBIC Malaysia Suite 45.02, Level 45 Plaza MBI (Letter Box 45) 8 Jalan Yap Kwan Seng 50450 Kuala Lumpur Tél. (60-3) 21 62 92 98 Fax (60-3) 21 62 61 98 E-mail: ebic@tm.net.my
DEUTSCHLAND Bundesanzeiger Verlag GmbH Vertriebsabteilung Amsterdamer Straße 192 D-50735 Köln Tél. (49-221) 97 66 80 Fax (49-221) 97 66 82 78 E-Mail: vertrieb@bundesanzeiger.de URL: http://www.bundesanzeiger.de	SVERIGE BTJ AB Traktorvägen 11-13 S-221 82 Lund Tlf. (46-46) 18 00 00 Fax (46-46) 30 79 47 E-post: btjeu-pub@btj.se URL: http://www.btj.se	POLSKA Ars Polona Krakowskie Przedmiescie 7 Skr. pocztowa 1001 PL-00-950 Warszawa Tél. (48-22) 826 12 01 Fax (48-22) 826 62 40 E-mail: books119@arspolona.com.pl	MÉXICO Mundi Prensa México, SA de CV Rio Pánuco, 141 Colonia Cuauhtémoc MX-06500 México, DF Tél. (52-5) 533 56 58 Fax (52-5) 514 67 99 E-mail: 101545.2361@compuserve.com
ΕΛΛΑΔΑ/GREECE G. C. Eleftheroudakis SA International Bookstore Panepistimiou 17 GR-10564 Athina Tél. (30-1) 331 41 80/1/2/3/4/5 Fax (30-1) 325 84 99 E-mail: elebooks@netor.gr URL: elebooks@hellasnet.gr	UNITED KINGDOM The Stationery Office Ltd Customer Services PO Box 29 Norwich NR3 1GN Tél. (44) 870 60 05-522 Fax (44) 870 60 05-533 E-mail: book.orders@theso.co.uk URL: http://www.itsofficial.net	ROMÂNIA Euromedia Str.Dionisie Lupu nr. 65, sector 1 RO-70184 Bucuresti Tél. (40-1) 315 44 03 Fax (40-1) 312 96 46 E-mail: euromedia@mailcity.com	SOUTH AFRICA Eurochamber of Commerce in South Africa PO Box 781738 2146 Sandton Tél. (27-11) 884 39 52 Fax (27-11) 883 55 73 E-mail: info@eurochamber.co.za
ESPAÑA Boletín Oficial del Estado Tratfalgar, 27 E-28071 Madrid Tél. (34) 915 38 21 11 (libros) 913 84 17 15 (suscripción) Fax (34) 915 38 21 21 (libros), 913 84 17 14 (suscripción) E-mail: clientes@com.boe.es URL: http://www.boe.es	ISLAND Bokabud Larusar Blöndal Skólavörðustig, 2 IS-101 Reykjavík Tél. (354) 552 55 40 Fax (354) 552 55 60 E-mail: bokabud@simnet.is	SLOVAKIA Centrum VTI SR Nám. Slobody, 19 SK-81223 Bratislava Tél. (421-7) 54 41 83 64 Fax (421-7) 54 41 83 64 E-mail: europ@tbb1.sltk.stuba.sk URL: http://www.sltk.stuba.sk	SOUTH KOREA The European Union Chamber of Commerce in Korea 5th Fl, The Shilla Hotel 202, Jangchung-dong 2 Ga, Chung-ku Seoul 100-392 Tél. (82-2) 22 53-5631/4 Fax (82-2) 22 53-5635/6 E-mail: eucock@eucock.org URL: http://www.eucock.org
Mundi Prensa Libros, SA Castelló, 37 E-28001 Madrid Tél. (34) 914 36 37 00 Fax (34) 915 75 39 98 E-mail: libreria@mundiprensa.es URL: http://www.mundiprensa.com	SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA Euro Info Center Schweiz c/o OSEC Business Network Switzerland Stampfenbachstraße 85 PF 492 CH-8035 Zürich Tél. (41-1) 365 53 15 Fax (41-1) 365 54 11 E-mail: eics@osec.ch URL: http://www.osec.ch/eics	SLOVENIJA GV Založba Dunajska cesta 5 SLO-1000 Ljubljana Tél. (386) 613 09 1804 Fax (386) 613 09 1805 E-mail: europ@gvestnik.si URL: http://www.gvzalozba.si	SRI LANKA EBIC Sri Lanka Trans Asia Hotel 115 Sir Chittampalam A. Gardiner Mawatha Colombo 2 Tél. (94-1) 074 71 50 78 Fax (94-1) 44 87 79 E-mail: ebicsl@sinet.lk
FRANCE Journal officiel Service des publications des CE 26, rue Desaix F-75727 Paris Cedex 15 Tél. (33) 140 58 77 31 Fax (33) 140 58 77 00 E-mail: europublications@journal-officiel.gouv.fr URL: http://www.journal-officiel.gouv.fr	BÁLGARIJA Europress Euromedia Ltd 59, blvd Vitosha BG-1000 Sofia Tél. (359-2) 980 37 66 Fax (359-2) 980 42 30 E-mail: Milena@mbox.cit.bg URL: http://www.europress.bg	TÜRKIYE Dünya Infotel AS 100, Yıl Mahallesi 34440 TR-80050 Bagcilar-Istanbul Tél. (90-212) 629 46 89 Fax (90-212) 629 46 27 E-mail: aktuel.info@dunya.com	UNITED STATES OF AMERICA Bernan Associates 4611-F Assembly Drive Lanham MD 20706-4391 Tél. (1-800) 274 44 47 (toll free telephone) Fax (1-800) 865 34 50 (toll free fax) E-mail: query@bernan.com URL: http://www.bernan.com
IRELAND Alan Hanna's Bookshop 270 Lower Rathmines Road Dublin 6 Tél. (353-1) 496 73 98 Fax (353-1) 496 02 28 E-mail: hannas@iol.ie	CYPRUS Cyprus Chamber of Commerce and Industry PO Box 21455 CY-1509 Nicosia Tél. (357-2) 88 97 52 Fax (357-2) 66 10 44 E-mail: demetrap@ccci.org.cy	ARGENTINA World Publications SA Av. Cordoba 1877 C/120 AAA Buenos Aires Tél. (54-11) 48 15 81 56 Fax (54-11) 48 15 81 56 E-mail: wpbooks@infovia.com.ar URL: http://www.wpbooks.com.ar	AUTRES PAYS ANDERE LÄNDER OTHER COUNTRIES AUTRES PAYS Bitte wenden Sie sich an ein Büro Ihrer Wahl/Please contact the sales office of your choice/Veuillez vous adresser au bureau de vente de votre choix Office for Official Publications of the European Communities 2, rue Mercier L-2985 Luxembourg Tél. (352) 29 29-42455 Fax (352) 29 29-42758 E-mail: info-info-opoce@cec.eu.int URL: publications.eu.int
ITALIA Licosa SpA Via Duca di Calabria, 1/1 Casella postale 552 I-50125 Firenze Tél. (39) 055 64 83 1 Fax (39) 055 64 12 57 E-mail: licosa@licosa.com URL: http://www.licosa.com	EESTI Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (Estonian Chamber of Commerce and Industry) Toom-Kooli 17 EE-10130 Tallinn Tél. (372) 646 02 44 Fax (372) 646 02 45 E-mail: einfo@koda.ee URL: http://www.koda.ee	AUSTRALIA Hunter Publications PO Box 404 Abbotsford, Victoria 3067 Tél. (61-3) 94 17 53 61 Fax (61-3) 94 19 71 54 E-mail: jpdavies@ozemail.com.au	
LUXEMBOURG Messageries du livre SARL 5, rue Raiffeisen L-2411 Luxembourg Tél. (352) 40 10 20 Fax (352) 49 06 61 E-mail: mail@mdl.lu URL: http://www.mdl.lu		BRESIL Livraria Camões Rua Bittencourt da Silva, 12 C CEP 20043-900 Rio de Janeiro Tél. (55-21) 262 47 76 Fax (55-21) 262 47 76 E-mail: livraria.camoes@incm.com.br URL: http://www.incм.com.br	

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 2002

Σύνοψη των εργασιών
του Δικαστηρίου
και
του Πρωτοδικείου
των Ευρωπαϊκών
Κοινοτήτων

Λουξεμβούργο 2003

www.curia.eu.int

Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
L-2925 Luxembourg
Τηλ. (352) 43 03-1
Τέλεξ της Γραμματείας: 2510 CURIA LU
Φαξ του Δικαστηρίου: (352) 43 03-2600
Φαξ του Τμήματος Τύπου και Πληροφοριών: (352) 43 03-2500

Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
L-2925 Luxembourg
Τηλ. (352) 43 03-1
Φαξ του Πρωτοδικείου: (352) 43 03-2100

Το Δικαστήριο στο Internet: <http://www.curia.eu.int>

Η σύνταξη του παρόντος περατώθηκε στις 23 Ιανουαρίου 2003

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το Internet μέσω του εξυπηρετητή Europa (<http://europa.eu.int>).

Βιβλιογραφικό δελτίο υπάρχει στο τέλος του τεύχους.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003

ISBN 92-829-0651-5

© Ευρωπαϊκές Κοινοότητες, 2003

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Printed in Italy

ΤΥΠΩΜΕΝΟ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΛΕΥΚΑΣΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΧΛΩΡΙΟ

Πίνακας περιεχομένων

σελίδα

Πρόλογος, από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου, G. C. Rodríguez Iglesias	3
--	---

Κεφάλαιο I

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A — Η δραστηριότητα του Δικαστηρίου κατά το 2002, από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου Gil Carlos Rodríguez Iglesias	7
B — Σύνθεση του Δικαστηρίου	53
1. Τα μέλη του Δικαστηρίου	55
2. Μεταβολές της συνθέσεως του Δικαστηρίου κατά το 2002	65
3. Σειρά πρωτοκόλλου	67
4. Πρώην μέλη του Δικαστηρίου	70
Γ — Πεντηκοστή επέτειος από την ίδρυση του Δικαστηρίου	73

Κεφάλαιο II

Το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A — Η δραστηριότητα του Πρωτοδικείου κατά το 2002, από τον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου Bo Vesterdorf	81
B — Σύνθεση του Πρωτοδικείου	143
1. Τα μέλη του Πρωτοδικείου	145
2. Σειρά πρωτοκόλλου	151
3. Πρώην μέλη του Πρωτοδικείου	153

Κεφάλαιο III

Συναντήσεις και επισκέψεις

A —	Επίσημες επισκέψεις και εκδηλώσεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2002	157
B —	Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2002	161
Γ —	Πανεργυρικές συνεδριάσεις 2002.....	163
Δ —	Επισκέψεις ή συμμετοχές σε επίσημες εκδηλώσεις κατά το 2002	165

Κεφάλαιο IV

Στατιστικές

A —	Στατιστικές στοιχεία σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Δικαστηρίου.....	169
B —	Στατιστικές στοιχεία σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Πρωτοδικείου	189

Συνοπτικό οργανόγραμμα

Στοιχεία του Δικαστηρίου

Προλεγόμενα

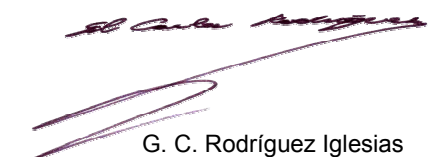
Παρελθόν, παρόν και μέλλον: κατά το παρελθόν έτος το Δικαστήριο αναλογίστηκε την ιστορία του και συλλογίστηκε για το μέλλον του συνεχίζοντας παράλληλα το καθημερινό του έργο που συνίσταται στη διασφάλιση της τηρήσεως του δικαίου κατά την εφαρμογή και την ερμηνεία της Συνθήκης.

Ο εορτασμός της πεντηκονταετηρίδας του Δικαστηρίου έδωσε την αφορμή για μια συνολική εποπτεία μισού αιώνα νομολογίας, μέσα από την οποία, ξετυλίγοντας το νήμα των αποφάσεών του, το κοινοτικό δικαιοδοτικό όργανο ανέδειξε και υπογράμμισε τις θεμελιώδεις αρχές που σιωπηρώς περιλαμβάνονταν στο κείμενο και τη δομή των ιδρυτικών συνθηκών προσδιορίζοντας, μέσω της νομολογιακής καθιερώσεως αυτών των αρχών, τα κυριότερα χαρακτηριστικά της κοινοτικής εννόμου τάξεως. Ο εορτασμός της πεντηκονταετηρίδας υπήρξε, επίσης, η αφορμή για την απόδοση τιμής σε όλους εκείνους οι οποίοι συνέβαλαν, από το 1952 έως σήμερα, στην εκπλήρωση αυτής της αποστολής. Το επιστημονικό συμπόσιο και η επίσημη συνεδρίαση που πραγματοποιήθηκαν στις 3 και 4 Δεκεμβρίου 2002 στο Λουξεμβούργο προσέλαβαν, ως εκ της υψηλής θέσεως και του αριθμού των προσωπικοτήτων που έλαβαν μέρος, εξαιρετική λαμπρότητα.

Οι εκδηλώσεις αυτές, πάντως, δεν εμπόδισαν το Δικαστήριο να παρακολουθήσει με ιδιαίτερη προσοχή, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, τις εργασίες της Συνελεύσεως για το μέλλον της Ευρώπης. Οι θεμελιώδεις προσανατολισμοί που αρχίζουν ήδη να διαμορφώνονται στο πλαίσιο αυτής της Συνελεύσεως δικαιολογούν το εξαιρετικό ενδιαφέρον με το οποίο τις παρακολουθεί το Δικαστήριο. Με όλη την επιφύλαξη που του επιβάλλει η αποστολή του, το Δικαστήριο ανταποκρίθηκε θετικά κάθε φορά που ζητήθηκε η συνεργασία του στο πλαίσιο των διαφόρων ομάδων εργασίας της Συνελεύσεως που ασχολήθηκαν, μεταξύ άλλων, με την αρχή της επικουρικότητας, με τα θεμελιώδη δικαιώματα και με το σύστημα της νομικής προσωπικότητας της Ενώσεως.

Ως προς την καθαυτό νομολογιακή δραστηριότητα του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να παρακολουθήσει στις σελίδες που ακολουθούν, όπως συνήθως, αλλά και κατά τρόπο ανανεωμένο, τις κυριότερες εξελίξεις της.

Θα επιθυμούσα απλώς να σημειώσω ότι κατά το έτος 2002 (σε ακαθάριστους αριθμούς, δηλαδή πριν από τυχόν συνενώσεις), το Δικαστήριο περάτωσε 513 υποθέσεις (434 κατά το 2001), εκ των οποίων οι νέες υποθέσεις ανήλθαν σε 477 (504 κατά το 2001). Το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε επί 331 (340 κατά το 2001) ενώ στο πρωτόκολλό του εγγράφηκαν 411 νέες υποθέσεις (345 κατά το 2001). Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν τον εντατικό ρυθμό της κοινοτικής δικαστικής δραστηριότητας, ενώ στον ορίζοντα προδιαγράφονται σημαντικές αλλαγές, όπως η έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Νίκαιας, με τις συνέπειες που επιφέρει στο κοινοτικό δικαιοδοτικό σύστημα ή η διεύρυνση, για την οποία προετοιμάζεται το Δικαστήριο με όλη τη μεθοδικότητα που απαιτεί ένα γεγονός τέτοιας σημασίας για το μέλλον της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

G. C. Rodríguez Iglesias
Πρόεδρος του Δικαστηρίου

Κεφάλαιο Ι

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A – Η δραστηριότητα του Δικαστηρίου κατά το 2002

από τον Πρόεδρο Gil Carlos Rodríguez Iglesias

1. Στο παρόν μέρος της Έκθεσης Πεπραγμένων παρέχεται μια γενική εικόνα των δραστηριοτήτων του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά το έτος 2002. Μετά από ένα συγκεντρωτικό ποσοτικό διάγραμμα (ενότητα 2), εκτίθενται συνοπτικά οι κυριότερες εξελίξεις της νομολογίας, που κατατάσσονται ως εξής:

αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και διαδικασία (ενότητα 3)· γενικές αρχές και υποθέσεις συνταγματικού ή θεσμικού ενδιαφέροντος (ενότητα 4)· ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (ενότητα 5)· ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (ενότητα 6)· ελεύθερη εγκατάσταση (ενότητα 7)· ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (ενότητα 8)· ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων (ενότητα 9)· κανόνες ανταγωνισμού (ενότητα 10)· δίκαιο των σημάτων (ενότητα 11)· δημόσιες συμβάσεις (ενότητα 12)· κοινωνικό δίκαιο (ενότητα 13)· δίκαιο των εξωτερικών σχέσεων (ενότητα 14)· πολιτική μεταφορών (ενότητα 15)· φορολογικό δίκαιο (ενότητα 16)· Σύμβαση των Βρυξελλών (ενότητα 17).

Η επιλογή περιλαμβάνει 55 μόνον από τις 466 αποφάσεις και διατάξεις τις οποίες εξέδωσε κατά το 2002 το Δικαστήριο και θίγει τα ουσιώδη μόνο στοιχεία τους. Δεν αναφέρεται ούτε στις προτάσεις γενικών εισαγγελέων, που, ναί μεν έχουν αδιαμφισβήτητη σημασία για τη βαθύτερη κατανόηση του επίδικου αντικειμένου ορισμένων υποθέσεων, η μνεία τους όμως θα αύξανε τον όγκο μιας έκθεσης που πρέπει να είναι σύντομη. Το πλήρες κείμενο όλων των αποφάσεων, γνωμοδοτήσεων και διατάξεων του Δικαστηρίου, καθώς και των προτάσεων γενικών εισαγγελέων, διατίθεται, σε όλες τις επίσημες γλώσσες των Κοινοτήτων, στη σελίδα Internet του Δικαστηρίου (www.curia.eu.int). Για ν' αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγχυση και να απλουστευθεί η ανάγνωσή της, η παρούσα έκθεση χρησιμοποιεί, πλην μνείας του αντιθέτου, την αρίθμηση των άρθρων της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης ΕΚ που καθιερώθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

2. Από ποσοτική άποψη, το Δικαστήριο περάτωσε 466 υποθέσεις το 2002 (καθαρός αριθμός, στον οποίο λαμβάνεται υπόψη η συνεκδίκαση υποθέσεων). Από αυτές, 269 περατώθηκαν με απόφαση, μία αφορούσε γνωμοδότηση εκδιδόμενη βάση του άρθρου 300, παράγραφος 6, ΕΚ και 196 υποθέσεις περατώθηκαν με διάταξη. Οι αριθμοί αυτοί προδίδουν ελαφρά αύξηση σχετικά με το προηγούμενο έτος (κατά το οποίο περατώθηκαν 398 υποθέσεις). Οι νεοεισαχθείσες στο Δικαστήριο υποθέσεις ανήλθαν σε 477 (ήταν 504 το 2001). Οι εκκρεμείς κατά το τέλος του 2002 υποθέσεις ανήρχοντο σε 907 (ακαθάριστος αριθμός), ενώ κατά το τέλος του 2001 ανήρχοντο σε 943.

Η αυξητική τάση της διάρκειας των διαδικασιών δεν μετεβλήθη αυτή τη χρονιά. Για τις προδικαστικές παραπομπές και τις ευθείες προσφυγές, η διάρκεια ήταν 24 μηνών περίπου, ενώ το 2001 ήταν 22 και 23 μηνών, αντιστοίχως. Η μέση διάρκεια εκδίκασης των αιτήσεων αναιρέσεως ανήλθε σε 19 μήνες (ήταν 16 μήνες το 2001).

Το Δικαστήριο χρησιμοποίησε ποικιλοτρόπως τους διάφορους μηχανισμούς που διαθέτει για να επιταχύνει τον χειρισμό ορισμένων υποθέσεων (εκδίκαση κατά προτεραιότητα, ταχεία διαδικασία και απλουστευμένη διαδικασία). Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 55, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας αποφάσισε να εκδικάσει δύο υποθέσεις κατά προτεραιότητα. Και μία μεν από αυτές, προσφυγή της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά παραλείψεως της Γαλλικής Δημοκρατίας, στην υπόθεση C-274/02, διεγράφη σύντομα κατόπιν παραιτήσεως της προσφεύγουσας, η προδικαστική υπόθεση *British American Tobacco et Imperial Tobacco*, αντιθέτως, κατέληξε στη σημαντική απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002 (C-491/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), που δημοσιεύθηκε εντός δωδεκαμήνου από λήψεως της παραπεμπτικής διατάξεως του εθνικού δικαστηρίου.

Ακόμη ταχύτερη, καθ' όσον επιτρέπει την παράλειψη κάποιων σταδίων της διαδικασίας, η ταχεία διαδικασία, που προβλέπεται στα άρθρα 62α και 104α του Κανονισμού Διαδικασίας, δεν χρησιμοποιήθηκε το 2002: Στις δύο υποθέσεις στις οποίες ζητήθηκε, οι εξαιρετικές συνθήκες επείγοντος, τις οποίες απαιτεί ο Κανονισμός Διαδικασίας, δεν συνέτρεχαν, με βάση τις περιστάσεις τις οποίες επικαλέστηκαν οι διάδικοι ή τα εθνικά δικαστήρια.

Αντιθέτως, το Δικαστήριο χρησιμοποίησε συχνά την απλουστευμένη διαδικασία, την οποία προβλέπει, για την απάντηση ορισμένων προδικαστικών ερωτημάτων, το άρθρο 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας. Πράγματι, βάσει της διατάξεως αυτής εκδόθηκαν δώδεκα διατάξεις.

Ως προς την κατανομή των υποθέσεων μεταξύ δικαζόντων σχηματισμών του Δικαστηρίου, επισημαίνεται ότι η Ολομέλεια εκδίκασε, το 2002, μία στις πέντε υποθέσεις, ενώ οι λοιπές αποφάσεις και διατάξεις εκδόθηκαν από πενταμελή (50 % των υποθέσεων) ή τριμελή τμήματα (μία στις τέσσερις υποθέσεις).

Για άλλες πληροφορίες σχετικά με τα στατιστικά στοιχεία του δικαστικού έτους 2002, γίνεται παραπομπή στο κεφάλαιο IV της παρούσας έκθεσης.

3. Ως προς την *αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και τα δικονομικά ζητήματα*, θα σημειώσουμε μια υπόθεση που αφορούσε την προδικαστική διαδικασία (3.1), μιαν άλλη που αφορούσε την ακυρωτική διαδικασία (3.2), μία τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων (3.3) και μία τα αποτελέσματα της παρελεύσεως της προθεσμίας προσφυγής κατά κοινοτικών αποφάσεων (3.4).

3.1. Στην υπόθεση *Lyckeskog* (απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002, C-99/00, Συλλογή 2002, σ. I-4839), το Δικαστήριο είχε να ερμηνεύσει την έννοια του «δικαστηρίου κράτους μέλους, του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου» (άρθρο 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ) σε σχέση προς το σουηδικό δικαιοδοτικό σύστημα. Κατά το σύστημα αυτό, οι ιδιώτες δύνανται να ασκούν αναίρεση ενώπιον του Högsta domstolen (ανωτάτου δικαστηρίου), η αναίρεση όμως αυτή

εξετάζεται μόνον εφόσον αυτό την κρίνει παραδεκτή. Πλην της περιπτώσεως κατά την οποία συντρέχουν ειδικοί λόγοι, η αναίρεση μπορεί να κριθεί παραδεκτή μόνον αν η εξέταση της αναίρέσεως είναι σημαντική για τον προσανατολισμό της πρακτικής εφαρμογής του δικαίου. Στο πλαίσιο της υποθέσεως αυτής, ετίθετο, επομένως, το ζήτημα αν ένα εθνικό δικαστήριο, του οποίου οι αποφάσεις εξετάζονται από το ανώτατο δικαστήριο μόνον αν το τελευταίο κρίνει το ένδικο μέσο παραδεκτό, πρέπει να θεωρείται δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αποφάσεις εθνικού δικαστηρίου δικάζοντος κατ' έφεσιν, οι οποίες μπορούν να προσβληθούν από τους διαδίκους ενώπιον ανωτάτου δικαστηρίου, δεν προέρχονται από «εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου», κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ, και ότι «το γεγονός ότι η κατ' ουσίαν εξέταση των ενδίκων αυτών μέσων εξαρτάται από την εκ μέρους του ανωτάτου δικαστηρίου έκδοση αποφάσεως περί παραδεκτού δεν έχει ως αποτέλεσμα να στερεί τους διαδίκους από τη δυνατότητα ασκήσεως ενδίκων μέσων» (σκέψη 16). Διευκρίνισε δε ότι, «αν ανακύψει ζήτημα ερμηνείας ή κύρους ενός κανόνα κοινοτικού δικαίου, το ανώτατο δικαστήριο έχει, βάσει του άρθρου 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, την υποχρέωση, είτε στο στάδιο της εξετάσεως του παραδεκτού είτε σε μεταγενέστερο στάδιο, να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα».

3.2. Η υπόθεση *Union de Pequeños Agricultores* κατά Συμβουλίου (απόφαση της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00, Συλλογή 2002, σ. I-6677) αφορούσε αναίρεση κατά διατάξεως του Πρωτοδικείου η οποία έκρινε απαράδεκτη προσφυγή ακυρώσεως ασκηθείσα από γεωργική ένωση κατά κανονισμού του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Η απόφαση του Δικαστηρίου διαφοροποιείται από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα και επιβεβαιώνει την πάγια νομολογία του τη σχετική με τις προϋποθέσεις παραδεκτού προσφυγών ακυρώσεως ασκουμένων από ιδιώτες. Η νομολογία δέχεται ότι πράξη γενικής ισχύος, όπως είναι ο κανονισμός, είναι δυνατόν, υπό ορισμένες συνθήκες, να αφορά ατομικά ορισμένα φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Αυτό συμβαίνει όταν η εν λόγω πράξη θίγει ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο λόγω ορισμένων ξεχωριστών ιδιοτήτων του ή μιας πραγματικής καταστάσεως που το χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και, ως εκ τούτου, το εξατομικεύει κατά τρόπο ανάλογο προς αυτόν του αποδέκτη (σκέψη 36). Αν δεν πληρούται η προϋπόθεση αυτή, σε καμία περίπτωση δεν είναι παραδεκτή η προσφυγή ακυρώσεως που ασκεί κατά κανονισμού ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο (σκέψη 37).

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικαίωμα των ιδιωτών για αποτελεσματική δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που έλκουν από την κοινοτική έννομη τάξη δεν επιβάλλει μεταβολή της νομολογίας του. Υπογράμμισε ότι η Συνθήκη ΕΚ καθιέρωσε ένα πλήρες σύστημα ενδίκων βοηθημάτων και διαδικασιών για τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων των κοινοτικών οργάνων. Στο πλαίσιο του συστήματος αυτού τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που δεν έχουν τη δυνατότητα, λόγω των προϋποθέσεων του παραδεκτού να προσβάλλουν απευθείας τις κοινοτικές πράξεις κανονιστικού χαρακτήρα, έχουν τη δυνατότητα, αναλόγως της περιπτώσεως, να προβάλλουν την

ακυρότητα των πράξεων αυτών είτε κατά τρόπο παρεμπíπτοντα δυνάμει του άρθρου 241 ΕΚ, ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, είτε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και να ζητούν από αυτά να υποβάλλουν προς τούτο προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο. Στο πλαίσιο αυτό, «στα κράτη μέλη εναπόκειται να προβλέψουν ένα σύστημα ένδικων βοηθημάτων και διαδικασιών προκειμένου να εξασφαλίσουν τον σεβασμό του δικαιώματος για παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας» (σκέψη 41), υποχρεωμένων των εθνικών δικαστηρίων, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τους εσωτερικούς δικονομικούς κανόνες που διέπουν την άσκηση των ένδικων βοηθημάτων κατά τρόπον ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στα φυσικά και νομικά πρόσωπα να αμφισβητούν ενώπιον των δικαστηρίων τη νομιμότητα οποιασδήποτε αποφάσεως ή εθνικού μέτρου σχετικά με την εφαρμογή επ' αυτών μιας κοινοτικής πράξεως κανονιστικού χαρακτήρα, προβάλλοντας την ακυρότητά της.

Το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι μολονότι η προϋπόθεση κατά την οποία η πράξη πρέπει να αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της αρχής της παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ωστόσο δεν πρέπει να καταλήξει στο να μη λαμβάνεται υπόψη η εν λόγω προϋπόθεση, η οποία ρητώς προβλέπεται στη Συνθήκη ΕΚ, χωρίς να υπάρξει υπέρβαση των αρμοδιοτήτων που η Συνθήκη αυτή αναγνωρίζει στα κοινοτικά δικαστήρια (σκέψη 44). Το Δικαστήριο υπογράμμισε επίσης ότι μολονότι είναι δυνατόν να υπάρξει «σύστημα ελέγχου της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων κανονιστικού χαρακτήρα διαφορετικό από αυτό που καθιερώνει η ιδρυτική Συνθήκη και το οποίο ουδέποτε έχει τροποποιηθεί ως προς τις αρχές του, ωστόσο εναπόκειται, αν παραστεί ανάγκη, στα κράτη μέλη, σύμφωνα με το άρθρο 48 ΕΕ, να αναμορφώσουν το νυν ισχύον σύστημα» (σκέψη 45).

3.3. Στην υπόθεση Επιτροπή κατά Artégodan (διάταξη της 14ης Φεβρουαρίου 2002, C-440/01 P(R), Συλλογή 2002, σ. I-1489), το Δικαστήριο επελήφθη αιτήσεως αναιρέσεως κατά διατάξεως του Προέδρου του Πρωτοδικείου, της 5ης Σεπτεμβρίου 2001, με την οποία απορρίφθηκε αίτηση της Επιτροπής, στηριζόμενη στο άρθρο 108 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, με την οποία εζητείτο η τροποποίηση ή η αναβολή της αναστολής εκτελέσεως μιας αποφάσεως της Επιτροπής που είχε διατάξει ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου στις 28 Ιουνίου 2000. Η «αλλαγή περιστάσεων» που επικαλέστηκε η Επιτροπή ήταν, κατ' ουσίαν, η ακύρωση, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως εκ μέρους της Επιτροπής, οκτώ διατάξεων του προέδρου του Πρωτοδικείου¹ στηριζόμενες σε σκεπτικό σχεδόν ταυτόσημο με εκείνο της διατάξεως της 28ης Ιουνίου 2000 (σκέψη 28).

¹ Διατάξεις της 11ης Απριλίου 2001, C-459/00 P(R), Επιτροπή κατά Trenker (Συλλογή 2001, σ. I-2823)· C-471/00 P(R), Επιτροπή κατά Cambridge Healthcare Supplies, (σ. I-2865), C-474/00, Επιτροπή κατά Bruno Farmaceutici κ.λπ. (σ. I-2909), C-475/00 P(R), Επιτροπή κατά Hänseler (σ. I-2953), C-476/00 P(R), Επιτροπή κατά Schuck (σ. I-2995), C-477/00 P(R), Επιτροπή κατά Roussel και Roussel Diamant (σ. I-3037), C-478/00 P(R), Επιτροπή κατά Roussel και Roussel Iberica (σ. I-3078), και C-479/00 P(R), καθώς και C-479/00 P(R), Επιτροπή κατά Gerot Pharmazeutika (σ. I-3121) (σκέψη 29).

Το Δικαστήριο, εν όψει «του κατ' εξοχήν προσωρινού χαρακτήρα των μέτρων που διατάσσει ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων» (σκέψη 62) ερμηνεύει την έκφραση «μεταβολή των περιστάσεων» ως αφορώσα «την επέλευση κάθε πραγματικού ή νομικού στοιχείου βάσει του οποίου θα μπορούσε να αμφισβητηθεί η ορθότητα των εκτιμήσεων στις οποίες προέβη ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων ως προς τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η χορήγηση της αναστολής ή του προσωρινού μέτρου» (σκέψη 63). Το Δικαστήριο τονίζει, ιδίως, ότι η αίτηση που υποβάλλεται βάσει του άρθρου 108 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, μπορεί, κατ' αντίθεση προς την αίτηση αναιρέσεως, να υποβάλλεται «οποτεδήποτε», δι' αυτής δε επιδιώκεται μόνον η εκ μέρους του δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων επανεξέταση, αποκλειστικά για το μέλλον, διατάξεως με την οποία διατάχθηκε προσωρινό μέτρο, περιλαμβανομένης ενδεχομένως της επανεξετάσεως των πραγματικών και νομικών ισχυρισμών που δικαιολογούσαν εκ πρώτης όψεως τη λήψη του εν λόγω μέτρου (σκέψη 65). Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων του Πρωτοδικείου, υπέπεσε σε νομική πλάνη εξομοιώνοντας μια τέτοια αίτηση με αίτηση αναιρέσεως και μεταφέροντας, χωρίς καμία επιφύλαξη, στο πλαίσιο των διατάξεων ασφαλιστικών μέτρων τη νομολογία του Δικαστηρίου τη σχετική με τις συνέπειες της λήξεως της προθεσμίας ασκήσεως ενδίκων μέσων ή βοηθημάτων, καθόσον προσέδωσε σε διάταξη περί λήψεως ασφαλιστικών μέτρων την ισχύ του δεδικασμένου που έχουν οι δικαστικές αποφάσεις ή οι διατάξεις με τις οποίες τερματίζεται η δίκη. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο ακυρώνει τη διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου, της 5ης Σεπτεμβρίου 2001 και, κρίνοντας ότι η διαφορά μπορεί να εκδικαστεί, αποφαινεται οριστικώς επί του αιτήματος αίροντας την αναστολή εκτελέσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως της Επιτροπής.

3.4. Στην υπόθεση *National Farmers' Union* (απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-241/01, Συλλογή 2002, σ. I-9079), το Δικαστήριο εξέτασε, μεταξύ άλλων, το ζήτημα αν μπορεί ένα κράτος μέλος να αμφισβητήσει το κύρος κοινοτικών αποφάσεων επικαλούμενο μεταβολές των πραγματικών και νομικών περιστάσεων που επήλθαν μετά την εκπνοή των προθεσμιών προς άσκηση προσφυγής κατά των αποφάσεων αυτών (σκέψη 1). Το Δικαστήριο τόνισε ότι οποιαδήποτε απόφαση των κοινοτικών οργάνων δεν προσβλήθηκε από τον αποδέκτη της εντός της προθεσμίας του άρθρου 230, πέμπτο εδάφιο, ΕΚ καθίσταται απρόσβλητη έναντι αυτού. Η νομολογία αυτή στηρίζεται στο σκεπτικό ότι οι προθεσμίες για την άσκηση προσφυγής αποσκοπούν στην προστασία της ασφαλείας δικαίου, αποτρέποντας την επ' αόριστον αμφισβήτηση των κοινοτικών πράξεων που παράγουν έννομα αποτελέσματα. Το Δικαστήριο κρίνει ότι οι ίδιες σκέψεις περί ασφαλείας δικαίου δικαιολογούν ότι ένα κράτος μέλος το οποίο είναι διάδικος σε δίκη ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, δεν επιτρέπεται να επικαλεστεί, ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, την έλλειψη νομιμότητας κοινοτικής αποφάσεως, της οποίας είναι αποδέκτης και κατά της οποίας δεν άσκησε προσφυγή ακυρώσεως εντός της προς τούτο προβλεπόμενης από το άρθρο 230, πέμπτο εδάφιο, ΕΚ προθεσμίας.

4. Όσον αφορά τις *γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου* και τις υποθέσεις *συνταγματικού* ή *θεσμικού χαρακτήρα*, αξίζει να υπογραμμιστούν μια υπόθεση που αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα (4.1), δύο υποθέσεις που αφορούν την ιθαγένεια της

Ευρωπαϊκής Ενώσεως (4.2), μια υπόθεση σχετική με τη νομική βάση και τις λοιπές πτυχές του κύρους μιας οδηγίας (4.3), μια υπόθεση σχετική με το καθεστώς εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας (4.4) και μια άλλη που αφορά το άμεσο αποτέλεσμα των κανονισμών (4.5).

4.1. Η υπόθεση Carpenter (απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Συλλογή 2002, σ. I-6279) αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 49 ΕΚ και της οδηγίας 73/148/ΕΟΚ². Το ζήτημα ήταν αν οι ανωτέρω διατάξεις παρέχουν σε υπήκοο τρίτου κράτους (επρόκειτο συγκεκριμένα για την Carpenter, υπηκόου Φιλιππίνων), το δικαίωμα διαμονής μαζί με τον σύζυγό της (τον Carpenter, υπήκοο Ηνωμένου Βασιλείου) στο κράτος μέλος καταγωγής του δεύτερου, με δεδομένο ότι αυτός είναι εγκατεστημένος στο εν λόγω κράτος μέλος αλλά παρέχει υπηρεσίες σε άτομα εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη.

Το Δικαστήριο έκρινε, προκαταρκτικώς, ότι ο Carpenter ασκούσε το δικαίωμα ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που παρέχει το άρθρο 49 ΕΚ, καθόσον σημαντικό τμήμα της επαγγελματικής του δραστηριότητας συνίστατο στην παροχή υπηρεσιών, οι οποίες αφορούσαν στην πώληση χώρου για τη δημοσίευση διαφημίσεων σε ιατρικά και άλλα επιστημονικά περιοδικά προς διαφημιστές εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη (σκέψεις 14 και 29). Η οδηγία 73/148 δεν είχε εφαρμογή επί της υποθέσεως στην κύρια δίκη. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία αυτή δεν ρυθμίζει το δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογενείας ενός παρέχοντος υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους καταγωγής του. Προς τούτο, το Δικαστήριο εξέτασε το άρθρο 49 ΕΚ, το οποίο αφορά την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Σ' αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο διαπίστωσε τα ακόλουθα: «ο χωρισμός του ζεύγους Carpenter θα έθιγε την οικογενειακή τους ζωή και, ως εκ τούτου, τις συνθήκες ασκήσεως μιας θεμελιώδους ελευθερίας από τον Carpenter. Συγκεκριμένα, η ελευθερία αυτή δεν μπορεί να είναι πλήρης αν ο Carpenter κωλύεται να την ασκήσει λόγω των εμποδίων τα οποία υφίστανται, στη χώρα καταγωγής του, όσον αφορά την είσοδο και τη διαμονή της συζύγου του». Υπογράμμισε, επίσης, «ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί λόγους γενικού συμφέροντος για να δικαιολογήσει εθνική ρύθμιση που μπορεί να παρεμπορίσει την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών παρά μόνον όταν η ρύθμιση αυτή συνάδει προς τα θεμελιώδη δικαιώματα, για τον σεβασμό των οποίων μεριμνά το Δικαστήριο» (σκέψη 40).

Αφού διαπίστωσε ότι η απόφαση απελάσεως της Carpenter αποτελεί περιορισμό στην άσκηση από τον Carpenter του δικαιώματός του σεβασμού της οικογενειακής του ζωής, κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συμβάσεως περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ) (σκέψη 41), το Δικαστήριο αναφέρθηκε στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου κατά την οποία ο αποκλεισμός ενός προσώπου από κράτος στο οποίο ζουν οι οικείοι του μπορεί

² Οδηγία 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 144).

να αποτελέσει περιορισμό του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής. Τέτοιος περιορισμός αντίκειται στη σύμβαση, αν δεν προβλέπεται εκ νόμου δικαιολογούμενου για την επιδίωξη ενός ή περισσοτέρων νομίμων σκοπών, δηλαδή μη δικαιολογούμενου από επιτακτική κοινωνική ανάγκη και, ιδίως, ανάλογο προς τον νόμιμο σκοπό που επιδιώκεται (βλ., Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, απόφαση *Boultif* κατά Ελβετίας, της 2ας Αυγούστου 2001, *Recueil des arrêts et décisions*, 2001-IX, παράγραφοι 39, 41 και 46). Εν όψει αυτής της νομολογίας, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι απόφαση απελάσεως που ελήφθη υπό περιστάσεις όπως αυτές της κυρίας δίκης δεν τηρεί τη δίκαιη στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος του *Carpenter* προς σεβασμό της οικογενειακής του ζωής και της προστασίας της δημόσιας τάξεως και δημόσιας ασφάλειας (σκέψη 43). Πράγματι, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η συμπεριφορά της *Carpenter* από της αφίξεώς της στο Ηνωμένο Βασίλειο υπήρξε ανεπίληπτη, οπότε δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για τη δημόσια τάξη και δημόσια ασφάλεια. Εξάλλου, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο γάμος του ζεύγους *Carpenter* είναι γνήσιος και ότι η *Carpenter* διάγει πραγματική οικογενειακή ζωή, έχοντας ιδίως τη φροντίδα των τέκνων του συζύγου της από τον πρώτο του γάμο (σκέψη 44). Κατόπιν αυτών, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 49 ΕΚ, υπό το φως του θεμελιώδους δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής, απαγορεύει στο κράτος μέλος καταγωγής του παρέχοντος υπηρεσίες, εγκατεστημένου εντός του κράτους αυτού και παρέχοντος υπηρεσίες σε αποδέκτες εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, να αρνείται στη σύζυγο, υπήκοο τρίτης χώρας, του εν λόγω παρέχοντος υπηρεσίες, τη διαμονή στο έδαφός του.

4.2. Στην υπόθεση *Baumbast* και *R* (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-413/99, Συλλογή 2002, σ. I-7091), το Δικαστήριο αποφάνθηκε προδικαστικώς επί του ζητήματος αν το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ, περί ιθαγένειας της Ενώσεως, έχει άμεσο αποτέλεσμα. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, σχετικώς, ότι «πολίτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως που δεν έχει πλέον στο κράτος μέλος υποδοχής δικαίωμα διαμονής ως διακινούμενος εργαζόμενος δύναται, υπό την ιδιότητα του πολίτη της Ενώσεως, να τύχει εκεί δικαιώματος διαμονής κατόπιν άμεσης εφαρμογής του άρθρου 18, παράγραφος 1, ΕΚ. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού εξαρτάται από τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις της διατάξεως αυτής, αλλά οι αρμόδιες αρχές και, εν ανάγκη, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να μεριμνούν προκειμένου η εφαρμογή των εν λόγω περιορισμών και προϋποθέσεων να γίνεται τηρουμένων των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου και ιδίως της αρχής της αναλογικότητας» (σκέψη 94). Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο συνήγαγε από τη νομολογία του (απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, *Van Duyn*, 41/74, Συλλογή τόμος 1974, σ. 539, σκέψη 7) ότι «η εφαρμογή των περιορισμών και προϋποθέσεων που το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ θέτει για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος διαμονής υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο. Κατά συνέπεια, οι τυχόν περιορισμοί και προϋποθέσεις του δικαιώματος αυτού δεν εμποδίζουν να παρέχουν οι διατάξεις του άρθρου 18, παράγραφος 1, ΕΚ στους ιδιώτες δικαιώματα που αυτοί μπορούν να επικαλούνται ενώπιον των δικαστηρίων και που τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να διαφυλάττουν» (σκέψη 86). Εξάλλου, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η εφαρμογή των περιορισμών και προϋποθέσεων που θέτει το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ πρέπει να γίνεται

τηρουμένων των ορίων που επιβάλλονται από το κοινοτικό δίκαιο και σύμφωνα με τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, και ιδίως την αρχή της αναλογικότητας. Τούτο σημαίνει ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζονται συναφώς πρέπει να είναι κατάλληλα και αναγκαία για να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός. Όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η άρνηση που αντιτάχθηκε στον W. Baumbast να ασκήσει το δικαίωμα διαμονής, που του παρέχεται από το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ, κατόπιν εφαρμογής των διατάξεων της οδηγίας 90/364/ΕΟΚ³, δεδομένου ότι η υγειονομική ασφάλιση που αυτός διαθέτει δεν καλύπτει την επείγουσα περίθαλψη που παρέχεται εντός του κράτους μέλους υποδοχής, συνιστά δυσανάλογη επέμβαση στην άσκηση του εν λόγω δικαιώματος.

Στην υπόθεση *D'Hoop* (απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-224/98, Συλλογή 2002, σ. I-6191), το Δικαστήριο ερμήνευσε, μέσω προδικαστικής αποφάσεως, τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ τις σχετικές με την ιθαγένεια της Ενώσεως και την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, σε σχέση με βελγική νομοθετική ρύθμιση παρέχουσα δικαίωμα λήψεως επιδομάτων αναμονής στους ημεδαπούς μόνον υπό την προϋπόθεση ότι έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευσή τους σε βελγικό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν χορηγήθηκαν επιδόματα αναμονής σε Βέλγο υπήκοο ο οποίος αναζητούσε για πρώτη φορά απασχόληση και ο οποίος είχε ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευσή του σε εκπαιδευτικό ίδρυμα άλλου κράτους μέλους. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει σε κράτος μέλος να αρνείται σε υπήκοό του, φοιτητή ο οποίος αναζητεί για πρώτη φορά απασχόληση, τη χορήγηση επιδομάτων αναμονής για τον λόγο και μόνον ότι ο φοιτητής αυτός ολοκλήρωσε τη δευτεροβάθμια εκπαίδευσή του σε άλλο κράτος μέλος.

4.3. Στην υπόθεση *British American Tobacco και Imperial Tobacco*, προαναφερθείσα, επρόκειτο κυρίως για το κύρος της οδηγίας 2001/37/ΕΚ της σχετικής με την παρασκευή, παρουσίαση και πώληση προϊόντων καπνού⁴, ιδίως σε σχέση με τη νομική βάση, την αρχή της αναλογικότητας, το θεμελιώδες δικαίωμα ιδιοκτησίας και την αρχή της επικουρικότητας.

Επρόκειτο κυρίως να καθοριστεί αν η εν λόγω οδηγία ήταν πλήρως ή μερικώς άκυρη επειδή τα άρθρα 95 ΕΚ και/ή 133 ΕΚ δεν αποτελούσαν την κατάλληλη νομική βάση. Προκειμένου να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στη νομολογία του τη σχετική με το άρθρο 95 ΕΚ (βλ., μεταξύ άλλων, ως προς τη διαφήμιση προϊόντων καπνού, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2000, Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-376/98, Συλλογή 2000, σ. I-8419). Κατόπιν λεπτομερούς αναλύσεως, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η οδηγία 2001/37 αποσκοπεί

³ Οδηγία 90/364/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με το δικαίωμα διαμονής (ΕΕ L 180, σ. 26).

⁴ Οδηγία 2001/37/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2001, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών στον τομέα της παρασκευής, παρουσίας και πώλησης προϊόντων καπνού (ΕΕ L 194, σ. 26).

πράγματι στη βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και, ως εκ τούτου, μπορούσε να εκδοθεί βάσει του άρθρου 95 ΕΚ, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η προστασία της δημόσιας υγείας είχε κρίσιμη σημασία κατά την επιλογή των μέτρων εναρμονίσεως που καθορίζει η εν λόγω οδηγία. Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρείται από το επιχείρημα ότι η απαγόρευση παρασκευής στην Κοινότητα τσιγάρων που δεν τηρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, με σκοπό την εξαγωγή τους προς τρίτες χώρες, δεν συμβάλλει ουσιαστικά στη βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς. Πράγματι μια τέτοια απαγόρευση μπορεί να στηριχθεί στο άρθρο 95 ΕΚ εφόσον αποσκοπεί στην αποφυγή της καταστρατηγήσεως, ιδίως μέσω παρανόμων επανεισαγωγών στην Κοινότητα, ορισμένων απαγορεύσεων που αφορούν την εσωτερική αγορά (σκέψεις 82 και 85). Όσον αφορά το άρθρο 133 ΕΚ, το Δικαστήριο έκρινε ότι εσφαλμένα η οδηγία 2001/37 το μνημονεύει ως νομική βάση, δεδομένου ότι οποιοσδήποτε τυχόν στόχος εμπορικής πολιτικής που επιδιώκεται μέσω αυτής της οδηγίας περιέρχεται σε δευτερεύουσα μοίρα σε σχέση με τον κύριο σκοπό της, ο οποίος είναι η βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς. Η εσφαλμένη μνεία του άρθρου 133 ΕΚ δεν συνιστά, εντούτοις, παρά ένα καθαρώς τυπικό ελάττωμα, μη συνεπαγόμενο το ανίσχυρο της εν λόγω οδηγίας, καθόσον η προβλεπόμενη διαδικασία για την έκδοση της οδηγίας αυτής δεν βαρύνεται με πλημμέλειες (σκέψεις 98 και 111). Συνεπώς, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η οδηγία 2001/37 δεν είναι ανίσχυρη λόγω ελλείψεως κατάλληλης νομικής βάσεως.

Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης, ότι η οδηγία 2001/37, και ιδίως τα άρθρα 3, 5 και 7 αυτής, είναι σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας. Οι διατάξεις αυτές προβλέπουν, καταρχάς, την απαγόρευση της ελεύθερης κυκλοφορίας και εμπορίας τσιγάρων που δεν τηρούν τη μέγιστη περιεκτικότητα σε πίσσα, νικοτίνη και μονοξειδίο του άνθρακα, όπως ορίζεται στην οδηγία, καθώς επίσης και την υποχρέωση αναγραφής στις συσκευασίες των τσιγάρων της περιεκτικότητας αυτών των ουσιών, καθώς και την υποχρέωση αναγραφής προειδοποιητικών μηνυμάτων σχετικά με τους κινδύνους για την υγεία που ενέχουν αυτά τα προϊόντα. Τέλος, την απαγόρευση χρησιμοποίησης επί των συσκευασιών προϊόντων καπνού ορισμένων χαρακτηρισμών όπως «low tar», «light», «ultra light», «mild», που θα μπορούσαν να παραπλανήσουν τον καταναλωτή. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα μέτρα αυτά προσφέρονται για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο.

Όσον αφορά το θεμελιώδες δικαίωμα ιδιοκτησίας το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν στο δικαίωμα αυτό διά της απαγορεύσεως της χρησιμοποίησης του χώρου που υπάρχει σε ορισμένες όψεις του πακέτου τσιγάρων για να επιθέτουν τα σήματά τους και η απαγόρευση χρησιμοποίησης ορισμένων σημάτων, όπως «light» και «ultralight» επί της συσκευασίας ανταποκρίνονται πράγματι σε σκοπό γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Κοινότητα και ο οποίος συνίσταται ιδίως στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας σε θέματα υγείας στο πλαίσιο της εναρμονίσεως, χωρίς να αποτελούν, εν όψει του επιδιωκόμενου σκοπού, υπέρμετρη και αφόρητη παρέμβαση που θίγει την ουσία του δικαιώματος αυτού.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, επίσης, ότι η οδηγία 2001/37 δεν παραβιάζει την αρχή της επικουρικότητας. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η αρχή αυτή εφαρμόζεται όταν ο κοινοτικός νομοθέτης χρησιμοποιεί το άρθρο 95 ΕΚ, διότι η εν λόγω διάταξη δεν του παρέχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη ρύθμιση οικονομικών δραστηριοτήτων στην εσωτερική αγορά, αλλά μόνον αρμοδιότητα για τη βελτίωση των συνθηκών εγκαθιδρύσεως και λειτουργίας της. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σκοπός της εν λόγω οδηγίας δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ικανοποιητικώς με την ανάληψη δράσης μόνον από τα κράτη μέλη και θα μπορούσε καλύτερα να επιτευχθεί σε κοινοτικό επίπεδο. Το Δικαστήριο υπογράμμισε επίσης ότι η έκταση της δράσεως που ανέλαβε η Κοινότητα εν προκειμένω δεν υπερέβη το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με την εν λόγω δράση σκοπού.

4.4. Στην απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, *Επιτροπή κατά Camár και Tico* (C-312/00 P, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή), η οποία εκδόθηκε κατόπιν αναιρέσεως που ασκήθηκε κατά αποφάσεως του Πρωτοδικείου, της 8ης Ιουνίου 2002, *Camár και Tico κατά Επιτροπής και Συμβουλίου* (T-79/96, T-260/97 και T-117/98, Συλλογή 2002, σ. II-2193), το Δικαστήριο αποφάνθηκε, μεταξύ άλλων, επί των προϋποθέσεων θεμελιώσεως της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας.

Με έναν από τους λόγους της αναιρέσεως προσαπτόταν στο Πρωτοδικείο ότι στηρίχθηκε επί της νομολογίας του κατά την οποία, στον τομέα των **διοικητικών πράξεων**, κάθε παράβαση του δικαίου συνιστά παρανομία ικανή να στοιχειοθετήσει ευθύνη της Κοινότητας. Το Δικαστήριο υπενθύμισε σχετικώς τη νομολογία του κατά την οποία «αναγνωρίζεται δικαίωμα αποζημιώσεως εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, εφόσον δηλαδή ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, εφόσον η παράβαση είναι κατάφωρη και, τέλος, εφόσον υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως της υποχρεώσεως την οποία υπέχει η εκδόσασα την πράξη αρχή και της βλάβης που υπέστησαν οι ζημιωθέντες». Το Δικαστήριο υπογράμμισε, στη συνέχεια, ότι «όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, το αποφασιστικό κριτήριο για να θεωρηθεί μια παράβαση του κοινοτικού δικαίου κατάφωρη είναι το αν συντρέχει, εκ μέρους του οικείου κοινοτικού οργάνου, πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση των ορίων που επιβάλλονται στη διακριτική του ευχέρεια (...). Όταν το κοινοτικό αυτό όργανο δεν διαθέτει παρά αισθητά μειωμένο, έως ανύπαρκτο, περιθώριο εκτιμήσεως, η απλή παράβαση του κοινοτικού δικαίου μπορεί να αρκεί προς απόδειξη της υπάρξεως κατάφωρης παραβάσεως. Συνεπώς, το αποφασιστικό κριτήριο για να καθοριστεί αν συντρέχει τέτοια παράβαση δεν είναι ο ατομικός χαρακτήρας της οικείας πράξεως, αλλά τα περιθώρια εκτιμήσεως που διαθέτει το κοινοτικό όργανο κατά την έκδοσή της (σκέψη 55). Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη όταν έκρινε ότι μπορούσε να στοιχειοθετείται ευθύνη της Κοινότητας εκ μόνου του παράνομου χαρακτήρα της συγκεκριμένης πράξεως, χωρίς να λάβει υπόψη τα περιθώρια εκτιμήσεως που διέθετε η Κοινότητα κατά την έκδοση της εν λόγω πράξεως (σκέψη 56). Εντούτοις, το Δικαστήριο προχώρησε σε υποκατάσταση του σκεπτικού της αποφάσεως του Πρωτοδικείου επί του ζητήματος αυτού. Διαπίστωσε ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή υπερέβη προδήλως και σοβαρώς

τα όρια της διακριτικής της ευχέρειας, πράγμα το οποίο συνιστά κατάφωρη παράβαση του κοινοτικού δικαίου, ικανή να στοιχειοθετήσει ευθύνη της Κοινότητας.

4.5. Στην υπόθεση *Muñoz και Superior Fruiticola* (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-253/00, Συλλογή 2002, σ. I-7289) έδωσε στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τις συνέπειες της γενικής ισχύος και της απευθείας εφαρμογής των δύο κοινοτικών κανονισμών⁵. Το Δικαστήριο ερμήνευσε τους εν λόγω κανονισμούς υπό την έννοια ότι η τήρηση των διατάξεών τους πρέπει να μπορεί να εξασφαλιστεί στο πλαίσιο αστικής δίκης, μέσω αγωγής ασκουμένης από έναν επιχειρηματία κατά ανταγωνιστή του.

Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο υπογράμμισε, κατ' αρχάς, ότι κατά το άρθρο 249, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, ο κανονισμός έχει γενική ισχύ και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος καθώς και ότι, συνεπώς, λόγω της ίδιας της φύσης του και της λειτουργίας που επιτελεί στο σύστημα των πηγών του κοινοτικού δικαίου, ο κανονισμός μπορεί να γεννήσει υπέρ των ιδιωτών δικαιώματα τα οποία τα εθνικά δικαστήρια έχουν υποχρέωση να προστατεύουν (σκέψη 27). Στη συνέχεια, αναφερόμενο στη νομολογία του (αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1978, 106/77, *Simmenthal*, Συλλογή τόμος 1978, σ. 239· της 19ης Ιουνίου 1990, C-213/89, *Factortame* κ.λπ., Συλλογή 1990, σ. I-2433, και της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-453/99, *Courage και Crehan*, Συλλογή 2001, σ. I-6297), το Δικαστήριο τόνισε ότι εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου τις οποίες οφείλουν να εφαρμόζουν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Τέλος, προβαίνοντας στην εξέταση των σκοπών η επίτευξη των οποίων επιδιώκεται με τα ποιοτικά πρότυπα που επιβάλλονται με τους δύο αυτούς κανονισμούς, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «η πλήρης αποτελεσματικότητα της ρυθμίσεως περί ποιοτικών προτύπων και, ειδικότερα, η πρακτική αποτελεσματικότητα της υποχρεώσεως που επιβάλλει το άρθρο 3, παράγραφος 1 (των εν λόγω κανονισμών), συνεπάγεται ότι η τήρηση της υποχρεώσεως αυτής μπορεί να εξασφαλιστεί στο πλαίσιο αστικής δίκης, μέσω αγωγής ασκουμένης από έναν επιχειρηματία κατά ανταγωνιστή του». Το Δικαστήριο κρίνει, πράγματι, ότι «μια τέτοια δυνατότητα ασκήσεως αγωγής ενισχύει τη λειτουργικότητα της κοινοτικής ρυθμίσεως περί ποιοτικών προτύπων».

5. Όσον αφορά την *ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων*, αξίζει να αναφερθούν οι ακόλουθες υποθέσεις.

Η υπόθεση *Επιτροπή κατά Γερμανίας* (απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2002, C-325/00, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) αφορούσε το κατά πόσο συμβιβάζεται με το άρθρο 28 ΕΚ η χορήγηση πιστοποιητικού ποιότητας, παρέχοντας το δικαίωμα

⁵ Κανονισμοί (ΕΟΚ) 1035/72 του Συμβουλίου, της 18ης Μαΐου 1972, και (ΕΚ) 2200/96 του Συμβουλίου, της 28ης Οκτωβρίου 1996, για την κοινή οργάνωση των αγορών στον τομέα των οπωροκηπευτικών (αντιστοίχως, ΕΕ ειδ. έκδ. 03/007, σ. 250, και ΕΕ L 297, σ. 1).

επιθέσεως της ενδείξεως «Markenqualität aus deutschen Landen», επί μόνον των προϊόντων εκείνων τα οποία παράγονται στη Γερμανία και πληρούν ορισμένα κριτήρια ποιότητας. Η διαχείριση αυτής της ενδείξεως εμπίπτει στην αρμοδιότητα μιας ιδιωτικής εταιρίας, υποκειμένης στην εποπτεία ενός δημόσιου οργανισμού και χρηματοδοτούμενης από τον εν λόγω οργανισμό.

Η εκδοθείσα επί της υποθέσεως αυτής απόφαση διευκρινίζει και συμπληρώνει την προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου (ιδίως, τις αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 1982, 249/81, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, Συλλογή 1982, σ. 4005, και της 13ης Δεκεμβρίου 1983, 222/82, Apple and Pear Development κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1983, σ. 4083). Όσον αφορά τον χαρακτήρα του επίμαχου συστήματος ως μέτρου δημοσίου χαρακτήρα καταλογιστέου στο κράτος μέλος, το Δικαστήριο επισημαίνει, καταρχάς, ότι καίτοι η χορήγηση και η διαχείριση του πιστοποιητικού ποιότητας απόκειται στην αρμοδιότητα μιας ιδιωτικής εταιρίας η εταιρία αυτή έχει ιδρυθεί με νόμο, έχει χαρακτηριστεί από τον νόμο αυτό ως κεντρικός οργανισμός της οικονομίας και αποσκοπεί, κατά τον νόμο, στην προώθηση, των πωλήσεων και της αξιοποίησεως των γερμανικών γεωργικών προϊόντων διατροφής. Υπογραμμίζει, επίσης, ότι η εταιρία αυτή οφείλει να τηρεί τις κατευθυντήριες γραμμές ενός δημοσίου οργανισμού και να προσανατολίζει τη δραστηριότητά της, ιδίως όσον αφορά τη χρησιμοποίηση των οικονομικών της μέσων, προς το γενικό συμφέρον του γερμανικού τομέα γεωργικών προϊόντων διατροφής. Τέλος, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εν λόγω εταιρία χρηματοδοτείται από τις υποχρεωτικές εισφορές που καταβάλλουν όλες οι επιχειρήσεις των οικείων τομέων της οικονομίας. Το Δικαστήριο, επικαλούμενο την προαναφερθείσα απόφασή του Apple and Pear Development κατά Συμβουλίου, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «ένας τέτοιος οργανισμός, που ιδρύεται με νόμο κράτους μέλους και χρηματοδοτείται από εισφορές που επιβάλλονται στους παραγωγούς δεν μπορεί, από άποψη κοινοτικού δικαίου, να απολαμβάνει την ίδια ελευθερία που διαθέτουν οι ίδιοι οι παραγωγοί ή οι ενώσεις παραγωγών που ιδρύονται με ιδιωτική πρωτοβουλία (...) ο οργανισμός αυτός οφείλει να τηρεί τους θεμελιώδεις κανόνες της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων όταν θέτει σε εφαρμογή σύστημα (...) το οποίο μπορεί να έχει επιπτώσεις στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ανάλογες με εκείνες που απορρέουν από ένα σύστημα που θεσπίζουν οι δημόσιες αρχές».

Το Δικαστήριο διαπιστώνει, ακολουθώντας τη γραμμή της προγενέστερης νομολογίας του, τις περιοριστικές συνέπειες επί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών, του συστήματος το οποίο, όπως παρατηρεί, θεσπίστηκε για την προώθηση των πωλήσεων των γερμανικών γεωργικών προϊόντων διατροφής που παράγονται στη Γερμανία και των οποίων το διαφημιστικό μήνυμα υπογραμμίζει τη γερμανική τους προέλευση. Υπογραμμίζει ότι το γεγονός ότι η χρήση της επισημάνσεως για την οποία πρόκειται είναι προαιρετική δεν αναιρεί τον χαρακτηρισμό της ως εμποδίου στο εμπόριο. Αποκλείει, εξάλλου, σύστημα όπως το εν προκειμένω να μπορεί να θεωρηθεί ως γεωγραφική προέλευση, δυνάμενη να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 30 ΕΚ.

Στην υπόθεση *Ferring* (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2002, C-172/00, Συλλογή 2002, σ. I-6891), το Δικαστήριο έκρινε ότι «το άρθρο 28 ΕΚ εμποδίζει την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως κατά την οποία η ανάκληση της άδειας κυκλοφορίας ενός φαρμάκου αναφοράς αιτήσει του δικαιούχου της συνεπάγεται την αυτόματη λήξη της ισχύος της άδειας παράλληλης εισαγωγής του φαρμάκου αυτού» (σκέψη 46, σημείο 1 του διατακτικού). Εντούτοις, δέχθηκε ότι «αν αποδειχθεί ότι υφίσταται πράγματι κίνδυνος για την ανθρώπινη υγεία λόγω της συνυπάρξεως δύο μορφών ενός και του ιδίου φαρμάκου στην αγορά κράτους μέλους, ο κίνδυνος αυτός μπορεί να δικαιολογεί περιορισμό στην εισαγωγή της παλαιάς μορφής φαρμάκου κατόπιν της ανακλήσεως της άδειας κυκλοφορίας αναφοράς εκ μέρους του δικαιούχου της όσον αφορά την εν λόγω αγορά».

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η λήξη της ισχύος μιας άδειας παράλληλης εισαγωγής κατόπιν της ανακλήσεως της άδειας κυκλοφορίας (στο εξής: ΑΚ) αναφοράς συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων αντίθετο προς το άρθρο 28 ΕΚ, εκτός αν δικαιολογείται από λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 30 ΕΚ. Στην υπόθεση της κύριας δίκης η ανάκληση της άδειας οφειλόταν στο γεγονός ότι ο δικαιούχος αυτής αντικατέστησε την παλαιά μορφή του φαρμάκου με νέα, για την οποία έλαβε νέα ΑΚ. Η παλαιά μορφή εξακολουθούσε να διατίθεται νομίμως στο εμπόριο εντός του κράτους μέλους εξαγωγής υπό την κάλυψη ΑΚ χορηγηθείσας εντός αυτού του κράτους. Το Δικαστήριο τονίζει ότι σε μία περίπτωση κατά την οποία η ανάκληση της ΑΚ αναφοράς γίνεται για λόγους διαφορετικούς από την προστασία της δημόσιας υγείας δεν υφίστανται, προφανώς, λόγοι δικαιολογούντες την αυτόματη λήξη της ισχύος της άδειας παράλληλης εισαγωγής (σκέψη 35). Δεδομένου ότι η ανάκληση της άδειας κυκλοφορίας, σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν συνεπάγεται αυτή καθαυτή ότι τίθεται υπό αμφισβήτηση η παλαιά μορφή του φαρμάκου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο σκοπός του ελέγχου της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και του αβλαβούς της μορφής αυτής του φαρμάκου θα μπορούσε να επιτευχθεί με λιγότερο περιοριστικά μέτρα (σκέψη 37). Ειδικότερα, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι μια φαρμακοεπαγρύπνηση μπορεί κανονικά να διασφαλίζεται μέσω συνεργασίας με τις εθνικές αρχές των λοιπών κρατών μελών, χάρη στην πρόσβαση στα έγγραφα και τα λοιπά στοιχεία που καταθέτει ο παρασκευαστής ή άλλες εταιρίες του ομίλου του όσον αφορά την παλαιά μορφή εντός των κρατών μελών όπου αυτή εξακολουθεί να διατίθεται στο εμπόριο βάσει ισχύουσας ΑΚ.

Το Δικαστήριο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να υφίστανται λόγοι σχετικά με την προστασία της δημόσιας υγείας που να επιβάλλουν να συνδέεται οπωσδήποτε με ΑΚ αναφοράς μια άδεια παράλληλης εισαγωγής φαρμάκων. Εντούτοις, διαπιστώνει ότι τέτοιοι λόγοι δεν προκύπτουν από τις παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι αν αποδειχθεί ότι υφίσταται πράγματι κίνδυνος για την υγεία των ανθρώπων λόγω της συνυπάρξεως στην ίδια αγορά του ιδίου φαρμάκου, ο κίνδυνος αυτός μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμούς στην εισαγωγή.

Καίτοι η εκτίμηση της υπάρξεως ενός τέτοιου κινδύνου, τον οποίο δεν μπορεί να αποδείξει ένας απλός ισχυρισμός του δικαιούχου ΑΚ, εναπόκειται κυρίως στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους εισαγωγής, εντούτοις, το Δικαστήριο αναφέρεται στη δυνατότητα αποτροπής ενός τέτοιου κινδύνου με την κατάλληλη επισήμανση.

Οι υποθέσεις *Merck, Sharp & Dohme* και *Boehringer Ingelheim* κ.λπ. (αποφάσεις της 23ης Απριλίου 2002, αντιστοίχως, C-443/99 και C-143/00, Συλλογή 2002, σ. I-3703 και I-3759) έδωσαν στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τη νομολογία του τη σχετική με τις προϋποθέσεις νομιμότητας της επανασυσκευασίας φαρμακευτικών προϊόντων φερόντων ένα σήμα εκ μέρους ενός παράλληλου εισαγωγέα. Η νομολογία αυτή, η οποία αρχικώς διαμορφώθηκε σε σχέση με το άρθρο 28 ΕΚ, ακολούθως δε σε σχέση με την οδηγία 89/104/ΕΟΚ⁶, αναγνωρίζει ότι δικαιολογείται, κατά την έννοια του άρθρου 30, πρώτη περίοδος, ΕΚ, ο κάτοχος δικαιώματος επί σήματος να αντιτάσσεται στη διάθεση προϊόντος που φέρει νομίμως το σήμα εντός κράτους μέλους στην αγορά άλλου κράτους μέλους, εφόσον το προϊόν αυτό έχει τοποθετηθεί σε νέα συσκευασία επί της οποίας έχει τεθεί το σήμα από τρίτο. Εντούτοις, η ενέργεια αυτή συνιστά συγκαλυμμένο περιορισμό στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών αν αποδεικνύεται, ιδίως, ότι συντείνει στην τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών μεταξύ των κρατών μελών (C-443/99, σκέψη 23). Στις αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1996 *Bristol-Myers Squibb* κ.λπ. (C-427/93, C-429/93 και C-436/93, Συλλογή 1996, σ. I-3457), και της 12ης Οκτωβρίου 1999, *Upjohn* (C-379/97, Συλλογή 1999, σ. I-6927), το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι συνιστά τεχνητή στεγανοποίηση, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, η εναντίωση στην ανασυσκευασία, εφόσον η ανασυσκευασία είναι αναγκαία για να μπορεί το παραλλήλως εισαχθέν προϊόν να διατεθεί στο εμπόριο εντός του κράτους μέλους εισαγωγής (C-443/99).

Το κύριο ζήτημα που ετίθετο στις προαναφερθείσες υποθέσεις *Merck, Sharp & Dohme* και *Boehringer Ingelheim* κ.λπ. αφορούσε την προϋπόθεση τη σχετική με την ανάγκη επανασυσκευασίας. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η ανασυσκευασία φαρμάκων η οποία συνίσταται σε αντικατάσταση των συσκευασιών είναι αντικειμενικά αναγκαία, υπό την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου, αν πρέπει να γίνει δεκτό ότι, χωρίς αυτή, παρακωλύεται πράγματι η πρόσβαση στη σχετική αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της λόγω της έντονης δυσπιστίας ενός σημαντικού ποσοστού καταναλωτών σε σχέση με τα φάρμακα που φέρουν νέα ετικέτα (C-443/99).

Στην προαναφερθείσα υπόθεση *Boehringer Ingelheim* κ.λπ., εξάλλου, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι προκειμένου να έχει το δικαίωμα ανασυσκευασίας φαρμάκων που φέρουν σήμα, ο παράλληλος εισαγωγέας πρέπει πάντοτε να τηρεί την προϋπόθεση της προηγούμενης υλοποίησής (σκέψη 63), προσθέτοντας ότι ο ίδιος ο παράλληλος εισαγωγέας πρέπει να ειδοποιεί τον δικαιούχο του σήματος. Δεν αρκεί η ειδοποίηση του δικαιούχου από άλλο πρόσωπο σχετικά με τη σχεδιαζόμενη ανασυσκευασία. Ο

⁶ Πρώτη οδηγία 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1).

δικαιούχος πρέπει να έχει στη διάθεσή του μια «εύλογη προθεσμία», που απόκειται στην κρίση του εθνικού δικαστηρίου να καθορίσει, προκειμένου να αντιδράσει (σκέψη 68). Ενδεικτικώς, όσον αφορά τη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο κρίνει ότι δεκαπέντε εργάσιμες ημέρες αρκούν, εν όψει των στοιχείων της δικογραφίας.

6. Στο τομέα της *ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων*, αξίζει να επισημανθούν τρεις υποθέσεις.

Στην υπόθεση *Gottardo* (απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-55/00, Συλλογή 2002, σ. I-413), το Δικαστήριο έκρινε ότι «οι αρμόδιες αρχές κοινωνικής ασφαλίσεως ενός κράτους μέλους (στην υπόθεση της κύριας δίκης επρόκειτο για την Ιταλική Δημοκρατία) οφείλουν, σύμφωνα με τις κοινοτικές υποχρεώσεις που υπέχουν από το άρθρο 39 ΕΚ, να λαμβάνουν υπόψη, για τους σκοπούς της κτήσεως του δικαιώματος λήψεως παροχών γήρατος, τις περιόδους ασφαλίσεως που συμπλήρωσε σε τρίτη χώρα (στην υπόθεση της κύριας δίκης επρόκειτο για την ελβετική συνομοσπονδία) υπήκοος άλλου κράτους μέλους (στην υπόθεση της κύριας δίκης επρόκειτο για τη Γαλλική Δημοκρατία), οσάκις, ενόψει των αυτών προϋποθέσεων καταβολής εισφορών, οι ως άνω αρμόδιες αρχές αναγνωρίζουν, λόγω διμερούς συμβάσεως συναφθείσας μεταξύ του πρώτου κράτους μέλους και της τρίτης χώρας, τον συνυπολογισμό των περιόδων αυτών που συμπλήρωσαν οι δικοί του υπήκοοι» (σκέψη 39).

Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο συνήγαγε από τη νομολογία του (ιδίως, από την απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, *Saint-Gobain ZN*, C-307/97, Συλλογή 1999, σ. I-6161) ότι, «κατά την εκπλήρωση των δεσμεύσεων που ανέλαβαν δυνάμει διεθνών συμβάσεων, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για σύμβαση μεταξύ κρατών μελών ή μεταξύ κράτους μέλους και ενός ή περισσοτέρων τρίτων χωρών, τα κράτη μέλη οφείλουν, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 307 ΕΚ, να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν δυνάμει του κοινοτικού δικαίου» (σκέψη 33). Συνεπώς, οσάκις κράτος μέλος συνάπτει με τρίτη χώρα διμερή σύμβαση περί κοινωνικής ασφαλίσεως, η θεμελιώδης αρχή της ίσης μεταχειρίσεως επιβάλλει στο εν λόγω κράτος μέλος την υποχρέωση να χορηγεί στους υπηκόους των λοιπών κρατών μελών τα ίδια πλεονεκτήματα με εκείνα των οποίων απολαύουν οι ίδιοι οίτιμοί του δυνάμει της ως άνω συμβάσεως, εκτός και αν είναι σε θέση να προβάλει αντικειμενική αιτιολογία για τη μη αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος.

Στην υπόθεση *MRAX* (απόφαση της 25ης Ιουλίου 2002, C-459/99, Συλλογή 2002, σ. I-6591), το Δικαστήριο ερμήνευσε την κοινοτική κανονιστική ρύθμιση περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και περί ελευθερίας εγκαταστάσεως⁷, προκειμένου να παράσχει στο βελγικό *Conseil d'État* τη

⁷ Άρθρα 1, παράγραφος 2, 3, παράγραφος 3, και 9, παράγραφος 2, της οδηγίας 64/221/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Φεβρουαρίου 1964, περί του συντονισμού των ειδικών μέτρων για τη διακίνηση και τη διαμονή αλλοδαπών, τα οποία δικαιολογούνται για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας ή δημοσίας υγείας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 16)· άρθρα 3 και 4 της οδηγίας

δυνατότητα να εκτιμήσει κατά πόσον συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο εθνική νομοθετική ρύθμιση περί της διαδικασίας δημοσιεύσεως των αναγγελιών μελλοντικών γάμων και περί των εγγράφων που πρέπει να προσκομίζονται για τη χορήγηση θεωρήσεως εισόδου προς σύναψη γάμου εντός του Βασιλείου ή για τη χορήγηση θεωρήσεως εισόδου για λόγους οικογενειακής συνενώσεως στηριζομένους σε γάμο τελεσθέντα στην αλλοδαπή.

Αρχικώς, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η σχετική κοινοτική νομοθεσία δεν έχει εφαρμογή επί περιπτώσεων οι οποίες δεν παρουσιάζουν κανένα στοιχείο συνδέσεως με μία από τις περιπτώσεις που ρυθμίζει το κοινοτικό δίκαιο. Αποφάνθηκε ότι, δεδομένης της σημασίας που αποδίδει ο κοινοτικός νομοθέτης στην προστασία της οικογενειακής ζωής, τα άρθρα 3 της οδηγίας 68/360 και 3 της οδηγίας 73/148, καθώς και ο κανονισμός 2317/95, εξεταζόμενοι υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επαναπροωθούν στα σύνορα υπήκοο τρίτης χώρας, σύζυγο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος επιχειρεί να εισέλθει στην επικράτειά τους χωρίς να έχει δελτίο ταυτότητας ή ισχύον διαβατήριο ή, κατά περίπτωση, θεώρηση, αν ο εν λόγω σύζυγος μπορεί να αποδείξει την ταυτότητά του και τον συζυγικό του δεσμό και αν δεν υφίστανται στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, τη δημόσια ασφάλεια ή τη δημόσια υγεία τονίζοντας ότι η επαναπροώθηση συνιστά, εν πάση περιπτώσει, μέτρο δυσανάλογο σε μια τέτοια περίπτωση.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα άρθρα 4 της οδηγίας 68/360 και 6 της οδηγίας 73/148 δεν επιτρέπουν σε κράτος μέλος να αρνηθεί τη χορήγηση αδείας διαμονής ή να προβεί στην απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος είναι σε θέση να αποδείξει την ταυτότητά του και τον γάμο του με υπήκοο κράτους μέλους, με μόνο αιτιολογικό ότι εισήλθε παρανόμως στην επικράτεια του οικείου κράτους μέλους. Πράγματι, η μη χορήγηση άδειας διαμονής και η λήψη μέτρου περί απομακρύνσεως, θίγουν την ίδια την ουσία του δικαιώματος διαμονής, το οποίο άμεσα παρέχεται από το κοινοτικό δίκαιο, και είναι προφανώς δυσανάλογες προς τη βαρύτητα της παραβάσεως. Εξάλλου, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι οδηγίες 68/360, 73/148 και 64/221 δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη να αρνούνται τη χορήγηση αδείας διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, σύζυγο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος εισήλθε νομίμως στην επικράτεια τους και να προβαίνουν στην απομάκρυνσή του από την επικράτεια, με μόνο αιτιολογικό ότι η ισχύς της θεωρήσεως έληξε πριν αυτός ζητήσει άδεια διαμονής. Τέλος, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η οδηγία 64/221 παρέχει στον αλλοδαπό σύζυγο υπηκόου κράτους μέλους το δικαίωμα να υποβάλει υπό την κρίση της αρμόδιας αρχής απόφαση περί μη χορηγήσεως πρώτης αδείας διαμονής ή απόφαση περί

68/360/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των εργαζομένων των κρατών μελών και των οικογενειών τους στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 43)· άρθρα 3 και 6 της οδηγίας 73/148· κανονισμός (ΕΚ) 2317/95 του Συμβουλίου, της 25ης Σεπτεμβρίου 1995, για τον καθορισμό των τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων πρέπει να διαθέτουν θεώρηση κατά τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων των κρατών μελών (ΕΕ L 234, σ. 1).

απομακρύνσεως πριν από τη χορήγηση μιας τέτοιας αδείας, έστω και αν δεν διαθέτει έγγραφο εμφανίζον την ταυτότητα ή, υποκείμενος σε υποχρέωση θεωρήσεως, εισήλθε στην επικράτεια του κράτους μέλους χωρίς θεώρηση ή παρέμεινε εντός αυτής μετά τη λήξη ισχύος της θεωρήσεώς του.

Στην υπόθεση *Oteiza Olazabal* (απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2002, C-100/01, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή), το Δικαστήριο εξέτασε, ειδικότερα, την ερμηνεία των άρθρων 12 ΕΚ, 18 ΕΚ και 39 ΕΚ σε σχέση με μέτρα τα οποία περιορίζουν το δικαίωμα παραμονής σε τμήμα του εθνικού εδάφους ενός κράτους μέλους. Η κύρια δίκη αφορούσε διαφορά μεταξύ του Γάλλου Υπουργού Εσωτερικών και του Oteiza Olazabal, Ισπανού υπηκόου. Στον εν λόγω Ισπανό υπήκοο είχε απαγορευθεί το δικαίωμα διαμονής σε τμήμα του γαλλικού εδάφους, λόγω πληροφοριών της αστυνομίας κατά τις οποίες διατηρούσε σχέσεις με τρομοκρατική ομάδα της ΕΤΑ. Ο Oteiza Olazabal είχε καταδικαστεί ποινικώς το 1991 για συμμετοχή σε οργάνωση κακοποιών με σκοπό τη διατάραξη της δημοσίας τάξεως δι' εκφοβισμού ή τρομοκρατίας.

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι δεδομένου ότι ο Oteiza Olazabal είχε εργαστεί, καθ' όλη την κρίσιμη για την υπόθεση της κύριας δίκης περίοδο, η κατάσταση του ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 39 ΕΚ. Στη συνέχεια το Δικαστήριο εξέτασε αν ο περιορισμός του δικαιώματος διαμονής σε τμήμα του εθνικού εδάφους μπορεί να «δικαιολογηθεί για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας» κατά την έννοια του άρθρου 39, παράγραφος 3, ΕΚ. Το Δικαστήριο παρέπεμψε στην απόφασή του της 28ης Οκτωβρίου 1975, *Rutili* (36/75, Συλλογή τόμος 1975, σ. 367), στην οποία το Δικαστήριο είχε υπογραμμίσει ότι «μέτρα που περιορίζουν το δικαίωμα διαμονής και ισχύουν σε ένα τμήμα του εθνικού εδάφους δεν μπορούν να επιβάλλονται από κράτος μέλος επί υπηκόων άλλων κρατών μελών οι οποίοι υπάγονται στις διατάξεις της Συνθήκης παρά μόνον στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που τέτοια μέτρα μπορούν να εφαρμόζονται και επί των υπηκόων του εν λόγω κράτους μέλους». Πάντως, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στο πλαίσιο της υποθέσεως *Rutili* και υπογράμμισε ότι αφενός, εν προκειμένω, τα διοικητικά χαρακτήρα αστυνομικά μέτρα που ελήφθησαν εναντίον του Oteiza Olazabal είχαν αιτιολογηθεί από το γεγονός ότι αυτός αποτελούσε μέλος ένοπλης και οργανωμένης ομάδας της οποίας οι δραστηριότητες συνίσταντο στην προσβολή της δημοσίας τάξεως, στο γαλλικό έδαφος και επομένως μια τέτοια δραστηριότητα θα μπορούσε να θεωρηθεί ως εμπίπτουσα στην διατήρηση της δημοσίας ασφαλείας, αφετέρου δε ότι το αιτούν δικαστήριο στηρίχθηκε στην αρχή ότι λόγοι δημοσίας τάξεως εμπόδιζαν τη διαμονή του Oteiza Olazabal, εντός τμήματος της επικράτειας και ότι ελλείπει δυνατότητας λήψεως μέτρου απαγορεύοντος τη διαμονή σ' αυτό το τμήμα της επικράτειας, οι λόγοι αυτοί θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν μέτρο απαγορεύσεως της διαμονής στο σύνολο της επικράτειας. Εν όψει αυτών των περιστάσεων, το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 39, παράγραφος 3, ΕΚ τονίζοντας, κατ' αρχάς, ότι από το γράμμα του δεν προκύπτει ότι οι δικαιολογούμενοι για λόγους δημοσίας τάξεως περιορισμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων πρέπει πάντοτε να έχουν την ίδια εδαφική έκταση με αυτήν των παρεχομένων από τη διάταξη αυτή δικαιωμάτων. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο

υπενθύμισε ότι κατά τη νομολογία του, «οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται στο άρθρο (39 ΕΚ) και στο άρθρο (46 ΕΚ) επιτρέπουν στα κράτη μέλη να λαμβάνουν, έναντι υπηκόων άλλων κρατών μελών, για λόγους, ιδίως, δημοσίας τάξεως, μέτρα που δεν μπορούν να εφαρμόσουν στους υπηκόους τους, υπό την έννοια ότι δεν έχουν την εξουσία να τους απομακρύνουν από την εθνική επικράτειά τους ή να τους απαγορεύσουν την είσοδο σ' αυτήν». Τέλος, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «στο πλαίσιο καταστάσεων όπου είναι δυνατό να εφαρμόζονται, επί των υπηκόων των άλλων κρατών μελών, μέτρα απομακρύνσεως ή απαγορεύσεως διαμονής, είναι επίσης δυνατό να επιβληθούν σ' αυτούς τα λιγότερο αυστηρά μέτρα που αποτελούν οι μερικοί περιορισμοί του δικαιώματος της διαμονής, οι οποίοι δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, χωρίς να παρίσταται ανάγκη τα ίδια μέτρα να μπορούν να εφαρμοστούν από το εν λόγω κράτος μέλος και στους δικούς του υπηκόους». Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ούτε το άρθρο 39 ΕΚ ούτε οι διατάξεις του παραγώγου δικαίου, με τις οποίες πραγματώνεται η ελευθερία κυκλοφορίας των εργαζομένων, απαγορεύουν να αποφασίσει ένα κράτος μέλος, έναντι ενός διακινουμένου εργαζομένου υπηκόου άλλου κράτους μέλους, τη λήψη διοικητικού χαρακτήρα αστυνομικών μέτρων περιοριζόντων το δικαίωμα διαμονής αυτού σε τμήμα του εθνικού εδάφους, και τούτο υπό την προϋπόθεση, πρώτον, ότι κάτι τέτοιο δικαιολογείται από λόγους δημοσίας τάξεως ή δημοσίας ασφαλείας ερειδόμενους στην ατομική συμπεριφορά του, δεύτερον, ότι, ελλείψει τέτοιας δυνατότητας, οι λόγοι αυτοί μπορούν να οδηγήσουν, λόγω της σοβαρότητάς τους, μόνο σε ένα μέτρο απαγορεύσεως διαμονής ή απομακρύνσεως από ολόκληρη την εθνική επικράτεια και, τρίτον, ότι η συμπεριφορά που το οικείο κράτος μέλος σκοπεύει να παρεμποδίσει παρέχει τη δυνατότητα, όταν κάτι τέτοιο προέρχεται από τους δικούς του υπηκόους, λήψεως κατασταλτικών ή άλλων πραγματικών και αποτελεσματικών μέτρων σκοπούντων στην καταστολή της συμπεριφοράς αυτής.

7. Όσον αφορά την **ελευθερία εγκαταστάσεως**, επιβάλλεται, κατ' αρχάς, να υπομνηστεί η υπόθεση *Überseering* (απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2002, C-208/00, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή). Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, στην υπόθεση αυτή, ότι τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ περί ελευθερίας εγκαταστάσεως, απαγορεύουν, σε περίπτωση εταιρίας συσταθείσας σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την καταστατική έδρα της και θεωρούμενης, σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, ότι έχει μεταφέρει την πραγματική έδρα της εντός του κράτους αυτού, στο δεύτερο αυτό κράτος να αρνείται στην εταιρία αυτή την ικανότητα δικαίου και, συνεπώς, την ικανότητα να είναι διάδικος ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων του για να προβάλλει τα δικαιώματα που αντλεί από σύμβαση συναφθείσα με εταιρία εγκατεστημένη εντός του εν λόγω κράτους.

Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του ότι μια τέτοια άρνηση συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως ασυμβίβαστο, κατ' αρχήν, προς τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι δεν αποκλείεται επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως η προστασία των συμφερόντων των πιστωτών, των εταίρων της μειοψηφίας, των μισθωτών ή της εφορίας, να μπορούν, υπό ορισμένες συνθήκες και υπό ορισμένους όρους, να

δικαιολογήσουν τους περιορισμούς της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Εντούτοις, τέτοιοι σκοποί δεν μπορούν να δικαιολογούν την άρνηση αναγνώρισεως της ικανότητας δικαίου και, ως εκ τούτου, της ικανότητας διαδίκου μιας εταιρίας εγκύρως συσταθείσας σε άλλο κράτος μέλος όπου έχει την καταστατική της έδρα. Συγκεκριμένα, τέτοιο μέτρο ισοδυναμεί με άρνηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως που απολαμβάνουν οι εταιρίες βάσει των άρθρων 43 ΕΚ και 48 ΕΚ.

Στη συνέχεια, με οκτώ αποφάσεις της 5ης Νοεμβρίου 2002 (Επιτροπή κατά Δανίας, C-467/98, Επιτροπή κατά Σουηδίας, C-468/98, Επιτροπή κατά Φινλανδίας, C-469/98, Επιτροπή κατά Βελγίου, C-471/98, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-472/98, Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-475/98, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-476/98 και Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, C-466/98, μη δημοσιευθείσες ακόμα στη Συλλογή), εκ των οποίων οι επτά πρώτες αφορούν, επίσης, τις **εξωτερικές σχέσεις** της Κοινότητας (βλ. το υπ' αριθ. 14 σημείο της παρούσας εκθέσεως), το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι αναλαμβάνοντας έναντι και διατηρώντας σε ισχύ, παρά την αναδιαπραγμάτευση των διμερών συμφωνιών με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στον τομέα των εναερίων μεταφορών (συμφωνίες καλούμενες «ανοικτού ουρανού»), διεθνείς δεσμεύσεις βάσει των οποίων αναγνωρίζεται στην εν λόγω τρίτη χώρα το δικαίωμα να ανακαλεί, να αναστέλλει ή να περιορίζει δικαιώματα μεταφοράς στις περιπτώσεις στις οποίες οι αερομεταφορείς που ορίζει κάθε ένα εκ των ανωτέρω κρατών μελών δεν ανήκουν στο κράτος μέλος αυτό ή στους υπηκόους του, τα ανωτέρω κράτη μέλη, παρέβησαν τις υποχρεώσεις που υπέχουν δυνάμει του άρθρου 43 ΕΚ. Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε τη νομολογία του τη σχετική με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών όταν αυτά διαπραγματεύονται συμβάσεις σχετικές με τη διπλή φορολογία με τρίτες χώρες (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση Saint Gobain ZN). Εν προκειμένω, η ρήτρα περί της ιδιοκτησίας και του ελέγχου των αεροπορικών εταιριών επέτρεπε στις Ηνωμένες Πολιτείες να μη χορηγούν ή να ανακαλούν άδεια εκμεταλλεύσεως ή άλλης φύσεως άδεια προς αεροπορική εταιρία καθοριζόμενη από το αντίστοιχο κράτος μέλος, της οποίας όμως η κυριότητα δεν ανήκει σε σημαντικό ποσοστό στο κράτος μέλος αυτό, σε υπηκόους του ή σε Αμερικανούς υπηκόους. Οι αεροπορικές εταιρίες άλλων κρατών μελών μπορούν να αποκλείονται από τις ευεργετικές διατάξεις μιας τέτοιας συμφωνίας «ανοικτού ουρανού» ενώ, αντιθέτως, το όφελος αυτό μπορεί να παρέχεται σε αεροπορικές εταιρίες του κράτους μέλους το οποίο έχει συνάψει τη συμφωνία. Συνεπώς, οι κοινοτικές αεροπορικές εταιρίες υφίστανται διάκριση που δεν επιτρέπει τη μεταχείρισή τους ως ημεδαπών στο κράτος μέλος υποδοχής. Το Δικαστήριο δεν δέχθηκε τις δικαιολογίες που προέβαλαν τα καθών κράτη και που αφορούσαν τη δημόσια τάξη και τη δημόσια ασφάλεια. Πράγματι, η ρήτρα περί της ιδιοκτησίας και του ελέγχου των αεροπορικών εταιριών δεν περιορίζει τη δυνατότητα αρνήσεως χορηγήσεως ή ανακλήσεως άδειας αεροπορικής εταιρίας που έχει οριστεί από τον αντισυμβαλλόμενο μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η αεροπορική αυτή εταιρία συνιστά απειλή για τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια ασφάλεια. Εξάλλου, δεν υφίσταται άμεση συνάφεια μεταξύ μιας τέτοιας απειλής και της γενικευμένης διακρίσεως σε βάρος των κοινοτικών αεροπορικών εταιριών.

8. Στον τομέα της **ελεύθερης παροχής υπηρεσιών**, αξίζει συνοπτικά να αναφερθεί η απόφαση *Portugaia Construcões* (απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2002, C-164/99, Συλλογή 2002, σ. I-787), όπου ετίθετο το ζήτημα της εφαρμογής των διατάξεων μιας συλλογικής συμβάσεως, η οποία κηρύχθηκε ως γενικής ισχύος σε κράτος μέλος και προέβλεπε ελάχιστο όριο μισθού, στην περίπτωση επιχειρήσεως εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος, αποσπώντας εργαζομένους με σκοπό την παροχή υπηρεσιών.

Το Δικαστήριο εξέτασε τη συγκεκριμένη ρύθμιση υπό το πρίσμα των άρθρων 49 ΕΚ και 50 ΕΚ. Υπέμνησε τη νομολογία του από την οποία προκύπτει ότι «το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει σε κράτος μέλος να επιβάλλει σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος, η οποία παρέχει υπηρεσίες εντός του εδάφους του πρώτου κράτους μέλους, την υποχρέωση να καταβάλλει στους εργαζομένους της την κατώτατη αμοιβή που προβλέπει η νομοθεσία αυτού του κράτους». Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «μπορεί να γίνει δεκτό ότι, κατ' αρχήν, η εφαρμογή από το κράτος μέλος υποδοχής της σχετικής με τον κατώτατο μισθό νομοθεσίας του στους παρέχοντες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος, και συγκεκριμένα την προστασία των εργαζομένων». Εντούτοις, συνεχίζει το Δικαστήριο, «δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η εφαρμογή μιας τέτοιας νομοθεσίας δεν συνάδει με τα άρθρα (49 ΕΚ) και (50 ΕΚ)». Η εκτίμηση αυτών των περιπτώσεων απόκειται στις εθνικές αρχές ή, κατά περίπτωση, στα εθνικά δικαστήρια τα οποία, ειδικότερα, οφείλουν «να εξακριβώνουν αν η νομοθεσία αυτή, εκτιμώμενη αντικειμενικώς, διασφαλίζει την προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων. Συναφώς, αν και η δεδηλωμένη πρόθεση του νομοθέτη δεν μπορεί να είναι καθοριστική, μπορεί εντούτοις να αποτελεί ένδειξη ως προς τον σκοπό που επιδιώκει η εν λόγω ρύθμιση».

Απαντώντας σε ένα δεύτερο προδικαστικό ερώτημα το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «το γεγονός ότι οι ημεδαποί εργοδότες μπορούν, συνάπτοντας συλλογική συμφωνία ειδικά για το προσωπικό των επιχειρήσεών τους, να ορίζουν μισθό χαμηλότερο από το κατώτατο όριο που έχει καθοριστεί με συλλογική σύμβαση αναγνωρισμένη ως γενικής εφαρμογής, ενώ οι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος εργοδότες δεν μπορούν να το πράττουν, αποτελεί αδικαιολόγητο περιορισμό στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών».

9. Στον τομέα της **ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων**, αξίζει να αναφερθούν οι υποθέσεις που αφορούν τις «golden shares». Σε τρεις παράλληλες υποθέσεις (αποφάσεις της 4ης Ιουνίου 2002, C-367/98, C-483/99 και C-503/99, αντιστοίχως *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, *Επιτροπή κατά Γαλλίας* και *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 2002, σ. I-4731, I-4781 και I-4809) το Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο ορισμένα μέτρα τα οποία παρείχαν, στα εν λόγω τρία κράτη μέλη, στις δημόσιες αρχές δυνατότητες παρεμβάσεως στη δραστηριότητα ορισμένων ιδιωτικοποιημένων ή υπό ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων.

Ορισμένα από τα εν λόγω μέτρα, στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, αφορούσαν τον περιορισμό της συμμετοχής αλλοδαπών υπηκόων στο κεφάλαιο

ορισμένων ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων. Εξάλλου, με νομοθετικό διάταγμα προβλεπόταν διαδικασία προηγούμενης εγκρίσεως εκ μέρους του Υπουργού Οικονομικών στην κτήση από ένα και μόνο φυσικό ή νομικό πρόσωπο μετοχών αντιπροσωπευουσών πέραν του 10 % του κεφαλαίου με δικαίωμα ψήφου σε εταιρίες που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο επανιδιωτικοποίησης.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, η προσφυγή αφορούσε διάταγμα περί εκδόσεως ειδικής μετοχής του δημοσίου στην κρατική εταιρία Elf-Aquitaine. Αυτή η ειδική μετοχή παρείχε, καταρχάς, το δικαίωμα διορισμού δύο μελών στο διοικητικό συμβούλιο της επιχείρησης. Εξάλλου, εξαρτούσε από την προηγούμενη έγκριση του υπουργού οικονομίας «οποιαδήποτε υπέρβαση των επί άμεσης ή έμμεσης κατοχής τίτλων προβλεπομένων ορίων κατά το ένα δέκατο, ένα πέμπτο ή ένα τρίτο του κεφαλαίου ή των δικαιωμάτων ψήφου της εταιρίας από ενεργούντα μεμονωμένως ή από κοινού φυσικά ή νομικά πρόσωπα». Τέλος, η μετοχή παρείχε στο γαλλικό Δημόσιο το δικαίωμα να αντιτάσσεται σε ορισμένες αποφάσεις περί μεταβίβασης ή παροχής ως εγγυήσεως ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Βελγίου*, το ζήτημα αφορούσε τα δικαιώματα που παρείχε η ειδική μετοχή του βελγικού Δημοσίου σε μια δημόσια εταιρία μεταφοράς δι' αγωγών, καθώς και στην εταιρία διανομής αερίου Distrigaz. Οι ειδικές αυτές μετοχές προέβλεπαν, αφενός, την υποχρέωση προηγούμενης κοινοποίησης στον υπουργό ενέργειας οποιαδήποτε παροχή ως εγγυήσεως ή αλλαγή του προορισμού ορισμένων στοιχείων ενεργητικού των εν λόγω επιχειρήσεων, στον δε υπουργό το δικαίωμα να εναντιώνεται σε τέτοιες ενέργειες εφόσον κρίνει ότι αυτές θίγουν τα εθνικά συμφέροντα στον τομέα της ενεργείας. Εξάλλου, του παρείχαν το δικαίωμα να διορίζει δύο εκπροσώπους στο διοικητικό συμβούλιο οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να προτείνουν στον υπουργό την ακύρωση οποιασδήποτε αποφάσεως του διοικητικού συμβουλίου που κατά την εκτίμησή τους έρχεται σε αντίθεση με την ενεργειακή πολιτική της χώρας.

Το Δικαστήριο εξέτασε τις τρεις υποθέσεις υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, με το αιτιολογικό ότι η άμεση επένδυση υπό μορφή συμμετοχής σε επιχείρηση διά της κατοχής μετοχών, καθώς και η απόκτηση τίτλων στην κεφαλαιαγορά συνιστούν κινήσεις κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 56 ΕΚ. Ως προς την απαγόρευση οι έχοντες την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους επενδυτές να αποκτούν μεγαλύτερο από τον οριζόμενο αριθμό μετοχών σε ορισμένες πορτογαλικές επιχειρήσεις, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι πρόκειται «για άνιση μεταχείριση υπηκόων άλλων κρατών μελών, περιοριστική της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων». Δεδομένου ότι η Πορτογαλική Κυβέρνηση δεν προέβαλε καμία βάσιμη δικαιολογία, το Δικαστήριο διαπίστωσε την παράβαση της Πορτογαλικής Δημοκρατίας.

Τα άλλα μέτρα που εξέτασε το Δικαστήριο στις τρεις αυτές υποθέσεις δεν αφορούσαν μεταχείριση υπηκόων άλλων κρατών μελών εισάγουσα δυσμενείς εις βάρος τους διακρίσεις. Εντούτοις, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η απαγόρευση που απορρέει από το άρθρο 56 ΕΚ «βαίνει πέραν της καταργήσεως τυχόν άνισης μεταχείρισεως, σε

επίπεδο χρηματαγορών, των επιχειρηματιών λόγω της ιθαγενείας τους» (προαναφερθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, σκέψη 44 και Επιτροπή κατά Γαλλίας, σκέψη 40). Υπενθυμίζοντας τη νομολογία του, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα μέτρα αυτά, έστω και αν δεν δημιουργούν άνιση μεταχείριση, είναι ικανά να παρεμποδίσουν την κτήση μετοχών των οικείων επιχειρήσεων και να αποτρέψουν τους επενδυτές άλλων κρατών μελών να τοποθετήσουν τα κεφάλαιά τους στις εν λόγω επιχειρήσεις και, ως εκ τούτου, είναι ικανά να καταστήσουν κενή περιεχομένου την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι επίδικες ρυθμίσεις συνιστούν περιορισμό των κινήσεων των κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 56 ΕΚ.

Το Δικαστήριο εξέτασε στη συνέχεια τους δικαιολογητικούς λόγους που προέβαλαν τα κράτη μέλη. Καίτοι δέχθηκε ότι «δεν μπορεί να μην λαμβάνονται υπόψη οι ανησυχίες που ενδέχεται, ανάλογα με τις περιστάσεις, να δικαιολογούν το γεγονός ότι τα κράτη μέλη εξακολουθούν να ασκούν ως ένα βαθμό επίδραση επί των αρχικώς δημοσίων και ακολούθως ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων οσάκις οι ως άνω επιχειρήσεις δρουν σε στρατηγικούς τομείς ή σε τομείς υπηρεσιών γενικού συμφέροντος» (προαναφερθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Πορτογαλίας· Επιτροπή κατά Γαλλίας, σκέψη 43 και Επιτροπή κατά Βελγίου, σκέψη 43), το Δικαστήριο έκρινε ότι οι ανησυχίες αυτές δεν παρέχουν στα κράτη μέλη την ευχέρεια, επικαλούμενα τα καθεστώτα τους ιδιοκτησίας, να δικαιολογούν την παρεμβολή εμποδίων στις προβλεπόμενες από τη Συνθήκη ΕΚ ελευθερίες, προκύπτοντα από τα προνόμια με τα οποία συνδυάζουν την ιδιότητά τους του μετόχου ιδιωτικοποιημένης επιχειρήσεως. Για να είναι σύμφωνη με τη Συνθήκη ΕΚ μια εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία επιβάλλει περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων πρέπει να δικαιολογείται για έναν από τους λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 58, παράγραφος 1, ΕΚ ή από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος ισχύοντες για οποιοδήποτε πρόσωπο ή επιχείρηση ασκεί δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής. Εξάλλου, για να δικαιολογείται υπό την έννοια αυτή η εθνική κανονιστική ρύθμιση πρέπει να ανταποκρίνεται στο κριτήριο της αναλογικότητας.

Ακολουθώντας την πάγια νομολογία του το Δικαστήριο απέρριψε τους οικονομικής φύσεως δικαιολογητικούς λόγους που προβλήθηκαν στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πορτογαλίας. Αντιθέτως, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι οι σκοποί που προβλήθηκαν στις υποθέσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας και Επιτροπή κατά Βελγίου οι αναφερόμενοι στην ανάγκη διασφαλίσεως του εφοδιασμού με πετρελαϊκά προϊόντα σε περίπτωση κρίσεως, αφορά θεμιτό δημόσιο συμφέρον και περιλαμβάνονται στους σκοπούς της «δημόσιας ασφάλειας» του άρθρου 58, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΕΚ.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Γαλλίας* το Δικαστήριο μετά τη διαπίστωση της φύσεως των δυνατοτήτων παρεμβάσεως της Γαλλικής Κυβερνήσεως και το γεγονός ότι η άσκησή τους δεν εξαρτώταν από καμία προϋπόθεση, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επίδικη κανονιστική ρύθμιση βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του αναφερόμενου σκοπού.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Βελγίου*, αντιθέτως, το Δικαστήριο αφού διαπίστωσε ότι το επίδικο καθεστώς είναι καθεστώς αντιτάξεως και όχι προηγουμένης εγκρίσεως, προβλέποντας παρέμβαση στη λήψη ορισμένων ειδικών αποφάσεων, καθώς και ότι επιβάλλονται στις δημόσιες αρχές αυστηρές προθεσμίες για την άσκηση των δυνατοτήτων παρεμβάσεως που έχουν, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύστημα αυτό επιτρέπει «με βάση αντικειμενικά και δυνάμενα να τύχουν δικαστικού ελέγχου κριτήρια, τη διασφάλιση της πραγματικής διαθέσεως των αγωγών (...) καθώς και άλλων υποδομών» και ότι «παρέχει, υπό την έννοια αυτή, στο κράτος μέλος τη δυνατότητα να παρεμβαίνει, προκειμένου να διασφαλίζεται, σε συγκεκριμένη κατάσταση, η τήρηση των υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας που βαρύνει τη (δημόσια εταιρία μεταφοράς με αγωγούς) και τη Distrigaz, διασφαλίζοντας παράλληλα την τήρηση των επιταγών ασφαλείας δικαίου». Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι θα μπορούσαν να είχαν ληφθεί λιγότερο αυστηρά μέτρα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η επίδικη κανονιστική ρύθμιση δικαιολογείται. Εξάλλου, το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή της Επιτροπής καθώςον δι' αυτής καταλογιζόταν στο Βασίλειο του Βελγίου παράβαση του άρθρου 43 ΕΚ, περί ελευθερίας εγκαταστάσεως, δεδομένου ότι το άρθρο 46 ΕΚ προβλέπει επίσης δικαιολόγηση για λόγους δημόσιας ασφάλειας.

10. Όσον αφορά τους **κανόνες ανταγωνισμού**, θα αναφερθούν, στο πλαίσιο της παρούσας εκθέσεως, τέσσερις υποθέσεις.

Στην υπόθεση *Wouters κ.λπ.* (απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-309/99, Συλλογή 2002, σ. I-1577), το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της ερμηνείας των κανόνων του ανταγωνισμού σε σχέση με κανονιστική ρύθμιση, θεσπισθείσα από τον ολλανδικό δικηγορικό σύλλογο, κατ' εφαρμογή του ολλανδικού νόμου του ρυθμίζοντος την άσκηση αυτού του επαγγέλματος, η οποία απαγόρευε τη συνεργασία, εντός ενιαίου πλαισίου, δικηγόρων και λογιστών.

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο έκρινε ότι η συγκεκριμένη κανονιστική ρύθμιση πρέπει να θεωρηθεί ως απόφαση ληφθείσα από ένωση επιχειρήσεων, κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ έκρινε ότι οι εγγεγραμμένοι σε συλλόγους των Κάτω Χωρών δικηγόροι ασκούν οικονομική δραστηριότητα και ότι, κατά συνέπεια, συνιστούν επιχειρήσεις, κατά την έννοια των διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ περί ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος πρέπει να θεωρηθεί ως ένωση επιχειρήσεων όταν εκδίδει μια ρύθμιση όπως αυτή για την οποία επρόκειτο. Πράγματι, μια τέτοια ρύθμιση αποτελεί «έκφραση της βουλήσεως των εκπροσώπων των μελών ενός επαγγέλματος να επιτύχουν από τα μέλη αυτά την υιοθέτηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς στο πλαίσιο της οικονομικής τους δραστηριότητας». Η διαπίστωση αυτή δεν τίθεται εν αμφιβόλω από το γεγονός ότι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος διέπεται από δημοσίου δικαίου ρύθμιση. Εξάλλου, η διαπίστωση αυτή δεν θίγει την αρχή της θεσμικής αυτονομίας των κρατών μελών, τα οποία είναι ελεύθερα να επιλέξουν μεταξύ δύο δυνατοτήτων: είτε όταν παραχωρούν κανονιστικές εξουσίες σ' έναν επαγγελματικό φορέα, μεριμνούν για τον καθορισμό των κριτηρίων γενικού συμφέροντος και των ουσιαστών αρχών, προς τις οποίες οφείλει να συνάδει η ρύθμιση,

καθώς και για τη διατήρηση της εξουσίας λήψεως αποφάσεων σε τελευταίο βαθμό, οπότε, οι κανόνες που θεσπίζει η επαγγελματική ένωση διατηρούν τον κρατικό χαρακτήρα και δεν εμπίπτουν στους κανόνες της Συνθήκης που ισχύουν για τις επιχειρήσεις, είτε οι κανονιστικές διατάξεις που θεσπίζει η επαγγελματική ένωση αφορούν αυτή και μόνον την ένωση, οπότε έχουν εφαρμογή οι κανόνες περί ανταγωνισμού.

Δεύτερον, το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αν η ρύθμιση περί της οποίας επρόκειτο στην κύρια δίκη έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού και τον επηρεασμό του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση «θίγει τον ανταγωνισμό και είναι ικανή να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο». Απαγορεύοντας τους επαγγελματικούς συνεταιρισμούς μεταξύ δικηγόρων και ορκωτών λογιστών μπορεί να περιορίσει την παραγωγή και την τεχνική ανάπτυξη, κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΕΚ. Το Δικαστήριο διαπίστωσε, επίσης, ότι μια τέτοια ρύθμιση επηρεάζει το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Εκτεινόμενη στο σύνολο του εδάφους κράτους μέλους, η ρύθμιση αυτή έχει ως αποτέλεσμα την εδραίωση στεγανοποιήσεων εθνικού χαρακτήρα, εμποδίζοντας την οικονομική αλληλοδιείσδυση που επιδιώκεται με τη Συνθήκη ΕΚ. Εντούτοις, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι «όλες οι συμφωνίες επιχειρήσεων ή οι αποφάσεις ενώσεως επιχειρήσεων που περιορίζουν την ελευθερία δράσεως των μερών ή ενός από τα μέρη δεν εμπίπτουν οπωσδήποτε στην απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ». Προσέθεσε ακόμα ότι, «για την εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει πρώτον να ληφθούν υπόψη το γενικό πλαίσιο στο οποίο ελήφθη η απόφαση περί ενώσεως των εν λόγω επιχειρήσεων ή στο οποίο αναπτύσσει τα αποτελέσματά της, και ιδίως οι στόχοι της, που συνδέονται εν προκειμένω με την αναγκαιότητα θεσπίσεως κανόνων περί οργανώσεως, προσόντων, δεοντολογίας, ελέγχου και ευθύνης, οι οποίοι παρέχουν την απαραίτητη εγγύηση ακεραιότητας και πείρας στους τελικούς αποδέκτες των νομικών υπηρεσιών και στην εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης». Κατά το Δικαστήριο, οι δεοντολογικές υποχρεώσεις των δικηγόρων έχουν όχι αμελητέες επιπτώσεις στη διάρθρωση της αγοράς των νομικών υπηρεσιών, και ιδίως στις δυνατότητες ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος και του επαγγέλματος του ορκωτού λογιστή, το οποίο δεν υπόκειται γενικώς και, ειδικώς στις Κάτω Χώρες, σε παρόμοιες δεοντολογικές επιταγές. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ρύθμιση περί της οποίας επρόκειτο στην κύρια δίκη ευλόγως θεωρείται αναγκαία για τη διασφάλιση της προσήκουσας ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος, όπως είναι οργανωμένο στο οικείο κράτος μέλος και ότι τα περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα δεν υπερβαίνουν αυτό που είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της προσήκουσας ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν συντρέχει παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

Τρίτον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος δεν αποτελεί επιχείρηση ή όμιλο επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 82 ΕΚ, διότι, αφενός δεν ασκεί οικονομική δραστηριότητα και, αφετέρου, οι εγγεγραμμένοι στις Κάτω Χώρες δικηγόροι δεν συνδέονται επαρκώς μεταξύ τους ώστε να ακολουθούν ενιαία γραμμή

δράσεως στην αγορά, η οποία συνεπάγεται την κατάργηση των ανταγωνιστικών μεταξύ τους σχέσεων.

Η υπόθεση *Arduino* (απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-35/99, Συλλογή 2002, σ. I-1529) αφορούσε το ζήτημα αν τα άρθρα 10 ΕΚ και 81 ΕΚ εμποδίζουν ένα κράτος μέλος (επρόκειτο για την Ιταλική Δημοκρατία) να θεσπίσει νομοθετικό ή κανονιστικό μέτρο το οποίο εγκρίνει, βάσει σχεδίου το οποίο κατάρτισε ο επαγγελματικός σύλλογος δικηγόρων, πίνακα καθορίζοντα τα κατώτατα και τα ανώτατα όρια για τις αμοιβές των μελών του επαγγέλματος.

Το Δικαστήριο υπέμνησε κατ' αρχάς τη νομολογία του, κατά την οποία υπάρχει παράβαση των άρθρων 10 ΕΚ και 81 ΕΚ όταν κράτος μέλος είτε επιβάλλει ή ευνοεί τη σύναψη συμπράξεων αντιθέτων προς το άρθρο 81 ΕΚ ή ενισχύει τα αποτελέσματα τέτοιων συμπράξεων, είτε αφαιρεί από τη δική του κανονιστική ρύθμιση τον κρατικό της χαρακτήρα, μεταθέτοντας σε ιδιώτες επιχειρηματίες την ευθύνη λήψεως αποφάσεων περί παρεμβάσεως σε οικονομικά θέματα (βλ. π.χ. απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1988, 267/86, *Van Eycke*, Συλλογή 1988, σ. 4769, σκέψη 16). Εν προκειμένω, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ιταλικό Δημόσιο δεν παραιτήθηκε από την άσκηση της εξουσίας του προς λήψη αποφάσεως σε τελευταίο βαθμό ή από τον έλεγχο της εφαρμογής του πίνακα αμοιβών, ιδίως επειδή ο επαγγελματικός σύλλογος των δικηγόρων επιφορτίστηκε μόνο με την κατάρτιση σχεδίου πίνακα αμοιβών, ο οποίος στερείται δεσμευτικής ισχύος αν δεν εγκριθεί από τον υπουργό, πράγμα το οποίο παρέχει στον υπουργό το δικαίωμα να τροποποιήσει το σχέδιο. Με βάση τα στοιχεία αυτά το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 10 ΕΚ και 81 ΕΚ δεν αποκλείουν τη λήψη ενός τέτοιου μέτρου.

Στις υποθέσεις *PVC II* (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Συλλογή 2002, σ. I-8375) το Δικαστήριο με μία απόφασή του αποφάνθηκε επί σειράς οκτώ αιτήσεων αναιρέσεως που υπέβαλαν επιχειρήσεις προς τις οποίες απευθυνόταν απόφαση της Επιτροπής επιβάλλουσα πρόστιμα για μη τήρηση απαγορεύσεως προκύπτουσας από το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Μια πρώτη απόφαση της Επιτροπής αφορώσα αυτή την παράβαση (στο εξής απόφαση *PVC I*) είχε κριθεί ανυπόστατη από το Πρωτοδικείο και ακυρώθηκε από το Δικαστήριο κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως (απόφαση της 15ης Ιουνίου 1994, *Επιτροπή κατά BASF κ.λπ.*, C-137/92 P, Συλλογή 1994, σ. I-2555). Στις 27 Ιουλίου 1994 η Επιτροπή έλαβε μια δεύτερη απόφαση (στο εξής: απόφαση *PVC II*) επιβάλλουσα στις επιχειρήσεις, αποδέκτες της επιχειρήσεως, πρόστιμα του ιδίου ύψους με εκείνα που τους είχαν επιβληθεί με την απόφαση *PVC I*. Κατόπιν προσφυγής ακυρώσεως το Πρωτοδικείο απέρριψε κατά μέγα μέρος τους λόγους και τα επιχειρήματα των προσφευγουσών.

Με την απόφαση του Δικαστηρίου απορρίφθηκαν γενικώς οι αιτήσεις αναιρέσεως, πλην δύο λόγων τους οποίους είχε προβάλει μια από τις αναιρεσείουσες (η *Montedison*

SpA) και είχε απορρίψει το Πρωτοδικείο. Το Δικαστήριο ακύρωσε μόνον ως προς την πτυχή αυτή την απόφαση του Πρωτοδικείου και εξέτασε το ίδιο το βάσιμο αυτών των λόγων, τους οποίους τελικώς απέρριψε.

Οι πολυάριθμοι λόγοι ακυρώσεως που είχαν προβάλει όλες οι αναιρεσείουσες ή ορισμένες εξ αυτών αφορούσαν, π.χ., την ισχύ του δεδικασμένου, την αρχή *non bis in idem*, το ανίσχυρο των πράξεων της διαδικασίας που προηγήθηκε της εκδόσεως της αποφάσεως PVC I και την υποχρέωση της Επιτροπής να επαναλάβει ορισμένες από αυτές τις διαδικαστικές πράξεις. Μια δεύτερη σειρά λόγων αφορούσε την προθεσμία που παρήλθε, είτε σε σχέση με τους κανόνες παραγραφής, είτε σε σχέση με την αρχή της εύλογης προθεσμίας. Το Δικαστήριο εξέτασε, επίσης, σειρά λόγων που είχαν προβάλει οι αναιρεσείουσες και αφορούσαν την παραβίαση των δικαιωμάτων άμυνας, την ανεπαρκή εξέταση των πραγματικών περιστατικών και την αλλοίωσή τους από το Πρωτοδικείο, καθώς και την παράλειψη απαντήσεως επί λόγων που είχαν προβληθεί ή αντιφάσεις και ανεπαρκή αιτιολογία του σκεπτικού της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Η απόφαση εβάλλετο, επίσης, και για λόγους που αφορούσαν την ουσία της υποθέσεως.

Στο πλαίσιο της παρούσας εκθέσεως η έμφαση θα δοθεί στην απάντηση του Δικαστηρίου επί των αιτιάσεων που αφορούσαν την προβαλλόμενη παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την ανάλυση του Πρωτοδικείου, καθόσον αυτό είχε κρίνει ότι η αρχή αυτή είχε τηρηθεί σε κάθε μία από τις δύο περιόδους της διοικητικής διαδικασίας που προηγήθηκε της εκδόσεως της αποφάσεως PVC II, καθώς και κατά τη διοικητική διαδικασία στο σύνολό της. Αποφάνθηκε, επίσης, ότι καίτοι η διάρκεια της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας μέχρι της εκδόσεως της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως υπήρξε σημαντική, εντούτοις δικαιολογείται εν όψει ιδίως της περιπλοκότητας της υποθέσεως και, επομένως, δεν αντιβαίνει προς την αρχή της εύλογης προθεσμίας. Απαντώντας σε λόγο που προέβλεπε περισσότεροι του ενός αναιρεσείοντες, το Δικαστήριο προσέθεσε ότι «έστω και αν υποθεθεί ότι η εξέταση του λόγου που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας επιβάλλει όχι μόνον τη χωριστή εξέταση κάθε διαδικαστικής φάσεως, αλλά και συνολική εκτίμηση του συνόλου που συνίσταται από τη διοικητική διαδικασία και τις ενδεχόμενες δικαστικές διαδικασίες, θα πρέπει να διαπιστωθεί, στην προκειμένη περίπτωση, ότι η αρχή της εύλογης προθεσμίας δεν παραβιάστηκε, παρά την εξαιρετική διάρκεια της χρονικής περιόδου που παρήλθε μεταξύ της ενάρξεως της διοικητικής διαδικασίας και της παρούσας αποφάσεως». Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η συνολική διάρκεια της περιόδου αυτής εξηγείται και δικαιολογείται από τον συνδυασμό μιας περίπλοκης διοικητικής διαδικασίας και τεσσάρων διαδοχικών δικαστικών διαδικασιών. Επισημαίνει, ιδίως, ότι το ουσιώδες της εν λόγω περιόδου αφιερώθηκε στη δικαστική εξέταση της υποθέσεως, που έδωσε την ευκαιρία στις αναιρεσείουσες, να ασκήσουν τα δικαιώματά τους άμυνας. Το Δικαστήριο επισημαίνει, επίσης, τους περιορισμούς που προκύπτουν από το γλωσσικό καθεστώς που έχει εφαρμογή στα κοινοτικά δικαστήρια, καθώς και τον μεγάλο αριθμό των προβληθέντων λόγων, οι οποίοι υπηρξαν αντικείμενο εμπεριστατωμένης εξετάσεως και εκ των οποίων ορισμένοι έθεταν νέα και περίπλοκα νομικά ζητήματα.

Από την απόφαση αυτή αξίζει να επισημανθούν και ορισμένα άλλα σημαντικά σημεία:

«Η αρχή *non bis in idem*, θεμελιώδης αρχή του κοινοτικού δικαίου, η οποία άλλωστε καθιερώθηκε με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του πρωτοκόλλου 7 της ΕΣΔΑ, απαγορεύει, στον τομέα του ανταγωνισμού, μια επιχείρηση να καταδικαστεί ή να διωχθεί εκ νέου για συμπεριφορά αντίθετη προς τον ανταγωνισμό για την οποία της είχε ήδη επιβληθεί κύρωση ή για την οποία είχε κριθεί ως μη έχουσα ευθύνη με προγενέστερη απόφαση η οποία δεν είναι πλέον δεκτική προσφυγής. (...) Η εφαρμογή της αρχής αυτής προϋποθέτει, επομένως, ότι κρίθηκε το υποστατό της παραβάσεως ή ότι η νομιμότητα της εκτιμήσεως που διατυπώθηκε ως προς αυτήν έχει ελεγχθεί. (...) Η αρχή *non bis in idem* απαγορεύει αποκλειστικά νέα ουσιαστική εκτίμηση του υποστατού της παραβάσεως, που θα έχει ως συνέπεια την επιβολή είτε δεύτερης κυρώσεως, η οποία προστίθεται στην πρώτη, στην περίπτωση κατά την οποία καταλογιστεί εκ νέου ευθύνη, είτε νέα κύρωση, στην περίπτωση κατά την οποία η ευθύνη, αποκλεισθείσα με την πρώτη απόφαση, καταλογιστεί με τη δεύτερη».

«(Η) άσκηση και μόνον δικαστικής προσφυγής δεν συνεπάγεται την οριστική μεταβίβαση, στον κοινοτικό δικαστή, της εξουσίας επιβολής των κυρώσεων. Η Επιτροπή στερείται οριστικά της εξουσίας της όταν ο κοινοτικός δικαστής όντως άσκησε την αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας. Αντιθέτως, όταν περιορίζεται στην ακύρωση μιας αποφάσεως λόγω ελλείψεως νομιμότητας, χωρίς να αποφανθεί ο ίδιος επί του υποστατού της παραβάσεως και επί της κυρώσεως, το κοινοτικό όργανο το οποίο εξέδωσε την ακυρωθείσα πράξη μπορεί να επαναλάβει τη διαδικασία στο στάδιο της διαπιστωθείσας παρανομίας και να ασκήσει εκ νέου την εξουσία του περί κυρώσεων».

Στην απόφαση *Roquette Frères* (απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-94/00, Συλλογή 2002, σ. I-9011) το Δικαστήριο απάντησε επί ερωτήματος του γαλλικού *Cour de cassation* ως προς την έκταση του ελέγχου του ασκούμενου από το εθνικό δικαστήριο, το οποίο είναι αρμόδιο δυνάμει του εσωτερικού δικαίου για να παρέχει άδεια για επί τόπου έρευνες στους χώρους επιχειρήσεων για τις οποίες υπάρχουν υπόνοιες ότι έχουν παραβεί τους κανόνες ανταγωνισμού, όταν το δικαστήριο αυτό επιλαμβάνεται αιτήσεως αρωγής υποβληθείσας από την Επιτροπή κατ' εφαρμογή του άρθρου 14, παράγραφος 6, του κανονισμού 17⁸.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε και συμπλήρωσε τη σχετική νομολογία του, ειδικότερα δε την απόφασή του της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, *Hoechst κατά Επιτροπής* (46/87 και 227/88, Συλλογή 1989, σ. 2859), λαμβάνοντας υπόψη τη μεταγενέστερη της ως άνω αποφάσεως νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και, ιδίως, τις αποφάσεις *Niemietz* κατά Γερμανίας, της 16ης Δεκεμβρίου 1992 (σειρά Α αριθ. 251-B) καθώς και *Colas Est* κ.λπ. κατά Γαλλίας, της 16ης Απριλίου 2002 (μη

⁸ Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).

δημοσιευθείσα ακόμα στη σχετική Συλλογή). Στην προαναφερθείσα απόφαση *Hoechst κατά Επιτροπής*, το Δικαστήριο είχε αναγνωρίσει ότι η ανάγκη προστασίας έναντι παρεμβάσεων της δημόσιας αρχής στη σφαίρα της ιδιωτικής δραστηριότητας ενός προσώπου που είναι αυθαίρετες ή δυσανάλογα επαχθείς συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, η τήρηση της οποίας απόκειται στις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών όταν αυτές καλούνται να κρίνουν αίτηση αρωγής υποβληθείσα από την Επιτροπή. Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης, ότι εναπόκειται στην αρμόδια εθνική αρχή να εξετάσει αν τα μελετώμενα μέτρα εξαναγκασμού είναι αυθαίρετα ή υπερβολικώς επαχθή σε σχέση με το αντικείμενο του ελέγχου και ότι η Επιτροπή οφείλει να μεριμνά ώστε η εν λόγω εθνική αρχή να έχει στη διάθεσή της όλα τα στοιχεία που είναι αναγκαία για να μπορεί να ασκεί τον έλεγχο αυτό, όπως επίσης να μεριμνά για την τήρηση των κανόνων του κοινοτικού δικαίου κατά την εφαρμογή αυτών των μέτρων εξαναγκασμού.

Προς διευκρίνιση αυτής της νομολογίας το Δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι ο ασκούμενος από το εθνικό δικαστήριο έλεγχος, πρέπει να έχει ως μοναδικό αντικείμενο τα ζητούμενα μέτρα εξαναγκασμού, και δεν μπορεί να υπερβαίνει την απαιτούμενη από το κοινοτικό δίκαιο εξέταση, που σκοπεύει να αποδείξει ότι τα εν λόγω μέτρα εξαναγκασμού δεν είναι αυθαίρετα και δυσανάλογα σε σχέση με το αντικείμενο του ελέγχου. Η εξέταση αυτή εξαντλεί την αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου όσον αφορά τον έλεγχο του βασίμου των ζητηθέντων μέτρων.

Ακολούθως, το Δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση του ακριβούς περιεχομένου αυτού του ελέγχου και των πληροφοριακών στοιχείων που μπορούν να ζητηθούν από την Επιτροπή. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η Επιτροπή υποχρεούται να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο «διευκρινίσεις από τις οποίες να προκύπτει σαφώς ότι η Επιτροπή διαθέτει στον φάκελο της υποθέσεως σοβαρά στοιχεία και ενδείξεις βάσει των οποίων δημιουργούνται υπόνοιες για παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού εκ μέρους της οικείας επιχειρήσεως» (σκέψη 61). «Αντιθέτως, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να απαιτήσει να του διαβιβαστούν τα στοιχεία και οι ενδείξεις που περιλαμβάνονται στον φάκελο της Επιτροπής και επί των οποίων θεμελιούνται οι υπόνοιες της Επιτροπής». Δεδομένου ότι, προληπτικώς, μπορεί να ζητηθεί η λήψη μέτρων εξαναγκασμού, «εναπόκειται στην Επιτροπή να παράσχει στο αρμόδιο εθνικό δικαστήριο διευκρινίσεις βάσει των οποίων το δικαστήριο αυτό θα σχηματίσει την πεποίθηση ότι, αν δεν δοθεί στην Επιτροπή προληπτικώς η συνδρομή που απαιτείται για να κάμψει την ενδεχόμενη άρνηση της επιχειρήσεως, η απόδειξη των παραβάσεων θα αποτύχει ή θα καταστεί πολύ δυσχερής» (σκέψη 75). Δεδομένου ότι σκοπός του ελέγχου της αναλογικότητας είναι να αποδειχθεί ότι τα μελετώμενα μέτρα δεν έχουν υπέρμετρες και αφόρητες συνέπειες σε σχέση με τους επιδιωκόμενους με τον έλεγχο σκοπούς, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αρνείται τα ζητούμενα μέτρα εξαναγκασμού «όταν η εικαζόμενη αρνητική επίπτωση στον ανταγωνισμό είναι τόσο ελάχιστη, ο βαθμός της πιθανής συμμετοχής της οικείας επιχειρήσεως είναι τόσο μικρός ή το αντικείμενο της έρευνας είναι τόσο δευτερεύον, ώστε να είναι υπερβολική και αφόρητη — σε σχέση με τους επιδιωκόμενους με τον έλεγχο σκοπούς — η παρέμβαση στην ιδιωτική σφαίρα ενός νομικού προσώπου, την

οποία συνεπάγεται η έρευνα με παρέμβαση αστυνομικών οργάνων». Συνεπώς, η Επιτροπή «οφείλει, κατ' αρχήν, να πληροφορεί το εν λόγω δικαστήριο για τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της εικαζομένης παραβάσεως, ώστε το δικαστήριο αυτό να μπορεί να εκτιμήσει τον βαθμό βαρύτητας της παραβάσεως, επισημαίνοντας την τεκμαιρομένη οικεία αγορά και τη φύση των εικαζομένων περιορισμών του ανταγωνισμού, καθώς και τον βαθμό της τεκμαιρομένης συμμετοχής της εν λόγω επιχειρήσεως» (σκέψη 81). Η Επιτροπή οφείλει, επίσης να επισημάνει, «με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια, το αντικείμενο της έρευνας και τα στοιχεία που πρέπει να αποτελέσουν το αντικείμενο του ελέγχου» (σκέψη 83). Εντούτοις, δεν είναι απαραίτητο να περιλαμβάνονται στις κοινοποιηθείσες πληροφορίες η ακριβής οριοθέτηση της οικείας αγοράς, ή η μνεία της περιόδου κατά την οποία διαπράχθηκαν οι παραβάσεις και δεν μπορεί να υποχρεωθεί η Επιτροπή να ζητήσει μόνο την προσκόμιση εγγράφων ή φακέλων που μπορεί να προσδιορίσει επακριβώς εκ των προτέρων.

Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι όταν το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο κρίνει ότι τα κοινοποιηθέντα από την Επιτροπή πληροφοριακά στοιχεία δεν πληρούν τις απαιτήσεις που έθεσε το Δικαστήριο οφείλει να πληροφορήσει το συντομότερο την Επιτροπή ή την εθνική αρχή που έχει προσφύγει ενώπιόν του τη αιτήσει της Επιτροπής για τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει, ζητώντας, ενδεχομένως, συμπληρωματικές πληροφορίες, και επιδεικνύοντας ιδιαίτερη προσοχή στις επιταγές συντονισμού, ταχύτητας και διακριτικότητας. Η Επιτροπή οφείλει να μεριμνά ώστε να παρέχει, το συντομότερο δυνατό, τις τυχόν αναγκαίες συμπληρωματικές πληροφορίες, χωρίς το κοινοτικό δίκαιο να επιβάλλει οποιαδήποτε τυπική προϋπόθεση στην κοινοποίηση αυτών των πληροφοριών. Οι αμοιβαίες αυτές υποχρεώσεις προκύπτουν από την αρχή της έντιμης συνεργασίας που προβλέπει το άρθρο 10 ΕΚ.

11. Στον τομέα του *δικαίου των σημάτων* αξίζει να επισημανθούν τέσσερις υποθέσεις που αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 89/104⁹.

Στην απόφασή του της 18ης Ιουνίου 2002, *Philips* (C-299/99, Συλλογή 2002, σ. I-5475), το Δικαστήριο αποφάνθηκε για πρώτη φορά επί της ερμηνείας της οδηγίας 89/104 σε σχέση με σημείο αποτελούμενο αποκλειστικώς από το σχήμα ενός προϊόντος. Τα προδικαστικά ερωτήματα ανέκυψαν στο πλαίσιο αγωγής για παραποίηση σήματος, την οποία άσκησε στο Ηνωμένο Βασίλειο ο δικαιούχος σήματος συνισταμένου στη γραφική αναπαράσταση του σχήματος και της διατάξεως της άνω πλευράς μιας ξυριστικής μηχανής αποτελούμενης από τρεις κυκλικές κεφαλές με περιστρεφόμενες λεπίδες, διατεταγμένες έτσι ώστε να σχηματίζουν ένα ισόπλευρο τρίγωνο καθώς και ανταγωγής με αντικείμενο την ακύρωση αυτού του σήματος. Απαντώντας σε ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία σειράς διατάξεων της οδηγίας 89/104, από τις οποίες μπορούσε να εξαρτηθεί το κύρος του εν λόγω σήματος, το Δικαστήριο διευκρίνισε τις σχέσεις μεταξύ των λόγων μη καταχωρίσεως σήματος ή της ακυρότητας της καταχωρίσεως, οι οποίοι απαριθμούνται στο άρθρο 3 της εν λόγω

⁹ Παρατίθεται στην υποσημείωση 6.

οδηγίας. Ειδικότερα, προκειμένου περί του σχήματος ενός προϊόντος, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «για να είναι ικανό το σχήμα του προϊόντος για το οποίο ζητείται η καταχώριση του σχετικού σημείου να διακρίνει το προϊόν αυτό, για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 2 της οδηγίας (89/104), δεν απαιτείται η ύπαρξη καμιάς αυθαίρετης προσθήκης, για παράδειγμα ενός διακοσμητικού στοιχείου χωρίς λειτουργικό σκοπό» (σκέψη 50). Το Δικαστήριο προσδιόρισε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η συχνή χρήση ενός σημείου αποτελούμενου από το σχήμα ενός προϊόντος αρκεί να προσδώσει στο σήμα αυτό διακριτικό χαρακτήρα για τους σκοπούς του άρθρου 3, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, που αναφέρεται στον διακριτικό χαρακτήρα που κτήθηκε με τη χρήση.

Κυρίως με την απάντησή του στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα το Δικαστήριο διευκρίνισε την ερμηνεία του λόγου μη καταχωρίσεως που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 89/104. Κατά τη διάταξη αυτή, δεν καταχωρούνται ως σήματα τα σημεία που αποτελούνται αποκλειστικά από το σχήμα που επιβάλλει η ίδια η φύση του προϊόντος, από το σχήμα του προϊόντος που είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος και από το σχήμα που προσδίδει ουσιαστική αξία στο προϊόν. Σε περίπτωση που αποκλείστηκε η καταχώριση σχήματος δυνάμει αυτού του λόγου μη καταχωρίσεως, το σήμα αυτό δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να καταχωριστεί δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας (σκέψεις 57 και 75). Το Δικαστήριο υπενθύμισε τη νομολογία του κατά την οποία οι διάφοροι λόγοι μη καταχωρίσεως που απαριθμούνται στο άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας πρέπει να ερμηνεύονται ενόψει του γενικού συμφέροντος στο οποίο στηρίζεται καθένας από αυτούς (απόφαση της 4ης Μαΐου 1999, *Windsurfing Chiemsee*, C-108/97 και C-109/97, Συλλογή 1999, σ. I-2779, σκέψεις 25 έως 27). Όσον αφορά, ειδικότερα, τα σημεία τα οποία αποτελούνται αποκλειστικά από το σχήμα του προϊόντος «που είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος» το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η διάταξη αυτή «αποσκοπεί στην αποφυγή της καταχωρίσεως σχημάτων των οποίων τα ουσιώδη χαρακτηριστικά αντιστοιχούν σε μια τεχνική λειτουργία, οπότε η συμφυής προς το δικαίωμα του σήματος αποκλειστικότητα θα εμπόδιζε τη δυνατότητα των ανταγωνιστών να προσφέρουν στην αγορά προϊόν που να ενσωματώνει μια τέτοια λειτουργία ή, τουλάχιστον, την ελεύθερη εκ μέρους τους επιλογή της τεχνικής λύσεως που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν για να ενσωματώσουν μια τέτοια λειτουργία στο προϊόν τους» (σκέψη 79). Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ένα σημείο που αποτελείται αποκλειστικά από το σχήμα ενός προϊόντος δεν μπορεί να καταχωριστεί «εφόσον αποδεικνύεται ότι τα ουσιώδη λειτουργικά χαρακτηριστικά του σχήματος αυτού συνδέονται αποκλειστικά με το τεχνικό αποτέλεσμα». Εξάλλου, η απόδειξη της υπάρξεως άλλων σχημάτων που καθιστούν δυνατή την επίτευξη του ίδιου τεχνικού αποτελέσματος δεν είναι ικανή να εμποδίσει την εφαρμογή αυτού του λόγου μη καταχωρίσεως ή ακυρώσεως της καταχωρίσεως.

Στην υπόθεση *Hölterhoff* (απόφαση της 14ης Μαΐου 2002, C-2/00, Συλλογή 2002, σ. I-4187), το Δικαστήριο κλήθηκε να ερμηνεύσει το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/104, το οποίο παρέχει στον δικαιούχο σήματος το δικαίωμα να απαγορεύσει σε κάθε τρίτο να χρησιμοποιεί στις συναλλαγές σημείο πανομοιότυπο με το σήμα για

προϊόντα πανομοιότυπα με εκείνα για τα οποία καταχωρίστηκε το σήμα (άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α') ή σημείο για το οποίο, λόγω της ταυτότητας ή της ομοιότητάς του με το σήμα και της ταυτότητας ή της ομοιότητας των προϊόντων ή των υπηρεσιών που καλύπτονται από το σήμα και το σημείο, υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης του κοινού (άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο β').

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «ο δικαιούχος σήματος δεν μπορεί να επικαλεστεί το αποκλειστικό δικαίωμα όταν ένας τρίτος, στο πλαίσιο εμπορικών διαπραγματεύσεων ανακοινώνει ότι το προϊόν προέρχεται από δική του παραγωγή και χρησιμοποιεί το οικείο σήμα μόνο για να περιγράψει τις ειδικές ιδιότητες του προϊόντος που προσφέρει προς πώληση, οπότε αναμφιβόλως αποκλείεται το χρησιμοποιούμενο σήμα να νοείται ως αναφερόμενο στην επιχείρηση προελεύσεως του εν λόγω προϊόντος».

Στην υπόθεση *Arsenal Football Club* (απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 2002, C-206/01, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή), το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της ερμηνείας του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 89/104 στο πλαίσιο αγωγής για παραποίηση σήματος την οποία άσκησε η ομάδα ποδοσφαίρου Arsenal Football Club plc κατά εμπόρου ο οποίος διέθετε στο εμπόριο περιλαίμια (κασκόλ) στα οποία ήταν τυπωμένη με μεγάλα τυπογραφικά στοιχεία η λέξη Arsenal, την οποία έχει καταχωρίσει η εν λόγω ομάδα ιδίως για τέτοια κατηγορία προϊόντων. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, σε μια τέτοια περίπτωση στην οποία τρίτος χρησιμοποιεί κατά τις συναλλαγές, σημείο πανομοιότυπο με σήμα εγκύρως καταχωρισμένο για προϊόντα πανομοιότυπα με αυτά για τα οποία αυτό έχει καταχωρισθεί, ο δικαιούχος του σήματος μπορεί, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, να εναντιωθεί στην εν λόγω χρήση σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας.

Πριν καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε τη νομολογία του, από την οποία προκύπτει ότι το αποκλειστικό δικαίωμα του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 89/104 παρέχεται για να μπορεί ο δικαιούχος του σήματος να προστατεύσει τα ειδικά του συμφέροντα, δηλαδή να διασφαλίσει ότι το σήμα μπορεί να εκπληρώσει τις λειτουργίες του. Το Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι η άσκηση αυτού του δικαιώματος πρέπει να επιφυλάσσεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η χρήση του σημείου από τρίτον προσβάλλει ή μπορεί να προσβάλει τις λειτουργίες του σήματος και ιδίως την ουσιώδη λειτουργία του που είναι να εγγυάται στους καταναλωτές την προέλευση του προϊόντος.

Συγκεκριμένα, ο δικαιούχος δεν μπορεί να απαγορεύσει τη χρήση σημείου πανομοιότυπου προς το σήμα για προϊόντα πανομοιότυπα προς αυτά για τα οποία καταχωρίστηκε το σήμα, εφόσον η χρήση αυτή δεν μπορεί να βλάψει τα συμφέροντά του ως δικαιούχου του σήματος από πλευράς των λειτουργιών αυτού. Έτσι, ορισμένες χρήσεις για καθαρά περιγραφικούς σκοπούς εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας, δεδομένου ότι δεν θίγουν κανένα από τα συμφέροντα που προστατεύονται από την εν λόγω διάταξη και δεν εμπίπτουν συνεπώς στην έννοια της χρήσεως κατά τη διάταξη αυτή (βλ., ως προς τη χρήση για

την καθαρή περιγραφή των χαρακτηριστικών του προσφερομένου προϊόντος, την απόφαση της 14ης Μαΐου 2002, C-2/00. Hölderhoff, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή.

Συναφώς, επιβάλλεται εκ προοιμίου η διαπίστωση ότι η κατάσταση στην κύρια δίκη είναι ουσιωδώς διαφορετική από αυτήν που έδωσε αφορμή για την προαναφερθείσα απόφαση Hölderhoff. Εν προκειμένω, η χρήση του σημείου γίνεται με σκοπό την πώληση σε καταναλωτές και προδήλως όχι προς αμιγή περιγραφή των προϊόντων. Η ανακοίνωση στο κατάστημα του εμπόρου, κατά την οποία τα επίδικα προϊόντα δεν είναι επίσημα προϊόντα της ομάδας, δεν αναιρεί αυτό το συμπέρασμα.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε, εξάλλου, ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν διασφαλίζεται ότι κάθε προϊόν με το σήμα αυτό έχει κατασκευαστεί ή παρέχεται υπό τον έλεγχο μιας και μόνον επιχειρήσεως, η οποία φέρει την ευθύνη για την ποιότητά του. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η χρήση ενός πανομοιότυπου προς το σήμα σημείου εκ μέρους τρίτου μπορεί να υπονομεύσει την εγγύηση της προελεύσεως του προϊόντος, ο δε δικαιούχος του σήματος πρέπει να μπορεί να εναντιωθεί σ' αυτήν. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το γεγονός ότι το σήμα εκλαμβάνεται ως μαρτυρία υποστηρίξεως πίστεως και προσηλώσεως στον δικαιούχο του σήματος.

Στην υπόθεση *Sieckmann* (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C-273/00, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), ζητήθηκε από το Δικαστήριο η ερμηνεία του άρθρου 2 της οδηγίας 89/104, σχετικά με σημεία δυνάμενα να αποτελέσουν σήμα, σε σχέση με ένα οσφρητικό σημείο. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι «είναι δυνατό να αποτελέσει σήμα ένα σημείο το οποίο, καθεαυτό, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό διά της οράσεως, υπό την προϋπόθεση ότι είναι επιδεκτικό γραφικής παραστάσεως, ειδικότερα διά σχημάτων γραμμάτων και χαρακτήρων, η οποία είναι σαφής, ακριβής, αφεαυτής πλήρης, ευχερώς προσιτή, αντιληπτή, διαρκής και αντικειμενική». Προκειμένου για οσφρητικό σημείο, το Δικαστήριο έκρινε, πάντως, ότι «οι απαιτήσεις της γραφικής παραστάσεως δεν πληρούνται μέσω χημικού τύπου, μέσω περιγραφής διά γραπτών λέξεων, μέσω της καταθέσεως δείγματος οσμής ή με τον συνδυασμό των στοιχείων αυτών».

Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό λαμβάνοντας υπόψη τον ουσιώδη ρόλο της καταχωρίσεως στο πλαίσιο ενός συστήματος προστασίας που απορρέει τόσο από την οδηγία 89/104 όσο και από τον κανονισμό (ΕΚ) 40/94 περί κοινοτικού σήματος¹⁰. Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι τα σήματα μπορεί να αποτελούνται «ιδίως από λέξεις (...) από εικόνες, γράμματα, αριθμούς, το σχήμα του προϊόντος ή της συσκευασίας του», ο πίνακας, όμως, αυτός είναι «ενδεικτικός», όπως επιβεβαιώνεται από την έβδομη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας. Η διάταξη αυτή δεν αποκλείει

¹⁰ Κανονισμός (ΕΚ) 4094 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, περί κοινοτικού σήματος (ΕΕ 1994, L 11, σ. 1).

ρητώς τα σημεία τα οποία δεν μπορούν καθεαυτά να γίνουν αντιληπτά διά της οράσεως. Συνεπώς, τέτοια σημεία μπορούν να αποτελέσουν σήμα υπό την προϋπόθεση ότι είναι επιδεκτικά γραφικής παραστάσεως. Το Δικαστήριο καθόρισε τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί μια γραφική παράσταση, λαμβανομένων υπόψη των λειτουργιών που υπηρετεί, ιδίως όσον αφορά τη δυνατότητα προσβάσεως των χρηστών του μητρώου. Υπογράμμισε, κυρίως, την ανάγκη η γραφική παράσταση να είναι σαφής, ακριβής, αφεαυτής πλήρης, ευχερώς προσιτή, αντιληπτή, διαρκής και αντικειμενική.

Προβαίνοντας στην εφαρμογή αυτών των προϋποθέσεων επί του τρόπου γραφικής παραστάσεως των οσφρητικών σημείων, τα οποία αφορούσε το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο χημικός τύπος «δεν παριστά την οσμή μιας ουσίας αλλά την ουσία καθεαυτή, και δεν είναι επομένως επαρκώς σαφής και ακριβής», ότι η περιγραφή μιας οσμής «έστω και αν είναι γραφική, δεν είναι εντούτοις επαρκώς σαφής, ακριβής και αντικειμενική», ότι η κατάθεση δείγματος οσμής, δεν αποτελεί γραφική παράσταση κατά την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας και ότι, εξάλλου, ένα τέτοιο δείγμα «δεν είναι επαρκώς σταθερό και διαρκές». Προκειμένου για οσφρητικό σημείο, ο συνδυασμός αυτών των διαφόρων τρόπων δεν δύναται να καλύψει τις απαιτήσεις της γραφικής παραστάσεως «ιδίως εκείνες της σαφήνειας και της ακρίβειας» (σκέψη 72).

12. Στον τομέα των *δημοσίων συμβάσεων*, επισημαίνονται δύο υποθέσεις. Στην υπόθεση *HI* (απόφαση της 18ης Ιουνίου 2002, C-92/00, Συλλογή 2002, σ. I-5553), ζητήθηκε από το Δικαστήριο η ερμηνεία της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ¹¹. Ειδικότερα, κλήθηκε να αποφανθεί επί της υπάρξεως δικαιώματος προσφυγής κατά της αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής να ανακαλέσει την προκήρυξη διαγωνισμού και επί της εκτάσεως του δικαστικού ελέγχου στο πλαίσιο μιας τέτοιας προσφυγής.

Το Δικαστήριο απάντησε στα προδικαστικά ερωτήματα που του υποβλήθηκαν υπογραμμίζοντας ότι, αφενός, «το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας (89/665) επιτάσσει η απόφαση της αναθέτουσας αρχής να ανακαλέσει την προκήρυξη διαγωνισμού για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως υπηρεσιών να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διαδικασίας προσφυγής και, ενδεχομένως, να ακυρωθεί με το αιτιολογικό ότι παραβίασε το κοινοτικό δίκαιο σε θέματα δημοσίων συμβάσεων ή τους εθνικούς κανόνες περί μεταφοράς του δικαίου αυτού» (σημείο 1 του διατακτικού) και ότι, αφετέρου, η εν λόγω οδηγία «αποκλείει κανονιστική ρύθμιση περιορίζουσα τον έλεγχο

¹¹ Οδηγία 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την εφαρμογή των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της συνάψεως συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων (ΕΕ L 395, σ. 33), όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για τον συντονισμό των διαδικασιών συνάψεως δημοσίων συμβάσεων υπηρεσιών (ΕΕ L 209, σ. 1).

της νομιμότητας της ανακλήσεως προκηρύξεως διαγωνισμού αποκλειστικά και μόνο στον έλεγχο του αυθαίρετου χαρακτήρα της σχετικής αποφάσεως».

Στην υπόθεση *Concordia Bus Finland* (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-513/99, Συλλογή 2002, σ. I-7213), το Δικαστήριο εξέτασε για πρώτη φορά το ζήτημα του αν είναι επιτρεπτό να λαμβάνονται υπόψη οικολογικά κριτήρια στο πλαίσιο της διαδικασίας συνάψεως ορισμένων δημοσίων συμβάσεων παροχής υπηρεσιών. Τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούσαν, κυρίως, την ερμηνεία της οδηγίας 92/50/ΕΟΚ. Εντούτοις, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η απάντησή του δεν θα ήταν διαφορετική αν η διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/38/ΕΟΚ¹².

Η υπόθεση στην κύρια δίκη αφορούσε τη σύναψη δημοσίας συμβάσεως για την παροχή της υπηρεσίας μεταφοράς με λεωφορεία στην πόλη του Ελσίνκι (Φινλανδία). Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οσάκις, στο πλαίσιο δημοσίας συμβάσεως με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών αστικών συγκοινωνιών με λεωφορεία, η αναθέτουσα αρχή αποφασίζει να συνάψει σύμβαση με τον διαγωνιζόμενο ο οποίος υπέβαλε την πλέον συμφέρουσα οικονομικά προσφορά, μπορεί να λαμβάνει υπόψη οικολογικά κριτήρια, όπως είναι το επίπεδο εκπομπών μονοξειδίου του αζώτου ή το επίπεδο θορύβου των λεωφορείων, εφόσον τα κριτήρια αυτά πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις.

Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η οδηγία 92/50 δεν αποκλείει τη δυνατότητα χρησιμοποίησεως κριτηρίων σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι τα κριτήρια που μπορούν να ληφθούν υπόψη ως κριτήρια συνάψεως μιας δημοσίας συμβάσεως βάσει της οικονομικά πλέον συμφέρουσας προσφοράς δεν απαριθμούνται περιοριστικά στην οδηγία, και ότι το άρθρο 36, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι έκαστο των κριτηρίων συνάψεως της συμβάσεως που λαμβάνει υπόψη η αναθέτουσα αρχή πρέπει αναγκαστικά να είναι αμιγώς οικονομικής φύσεως, διότι δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι τυχόν άλλοι μη αμιγώς οικονομικοί παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την αξία μιας προσφοράς κατά την κρίση της εν λόγω αναθέτουσας αρχής. Το Δικαστήριο αναφέρθηκε, επίσης, στο γράμμα του άρθρου 130 Ρ, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, τρίτη περίοδος, της Συνθήκης ΕΚ (το οποίο κατέστη, κατόπιν της Συνθήκης του Άμστερνταμ, υπό ελαφρώς τροποποιημένη μορφή, το άρθρο 6 ΕΚ), το οποίο προβλέπει ότι οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων.

¹² Οδηγία 93/38/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης συμβάσεων στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών (ΕΕ L 199, σ. 84).

Εμπνεόμενο από την πάγια νομολογία του, το Δικαστήριο απαρίθμησε τις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν ώστε η εφαρμογή κριτηρίων σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος να είναι σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο. Τα κριτήρια αυτά πρέπει να αφορούν το αντικείμενο της αγοράς, δεν πρέπει να παρέχουν στην αναθέτουσα αρχή απεριόριστη ελευθερία επιλογής, πρέπει να μνημονεύονται ρητώς στη συγγραφή υποχρεώσεων ή στην προκήρυξη του διαγωνισμού και πρέπει να τηρούν όλες τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου ιδίως δε την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

13. Όσον αφορά το **κοινωνικό δίκαιο**, αξίζει να σημειωθούν τρεις υποθέσεις που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση (13.1), δύο υποθέσεις που αφορούν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών (13.2), καθώς και δύο υποθέσεις που αφορούν οδηγίες κοινωνικού χαρακτήρα (13.3).

13.1. Στην υπόθεση *Humer* (απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2002, C-255/99, Συλλογή 2002, σ. I-1205), το ζήτημα που είχε τεθεί ήταν αν συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο μια προϋπόθεση περί μόνιμης κατοικίας στην Αυστρία που προέβλεπε η αυστριακή νομοθεσία προκειμένου τα ανήλικα τέκνα να μπορούν να λαμβάνουν προκαταβολές διατροφής. Το Δικαστήριο υπενθύμισε, κατ' αρχάς, ότι μια τέτοια παροχή συνιστά οικογενειακή παροχή, υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο η', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 ¹³ (απόφαση της 15ης Μαρτίου 2001, C-85/99, *Offermanns*, Συλλογή 2001, σ. I-2261). Στη συνέχεια το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι άτομο του οποίου ο ένας από τους γονείς είναι εργαζόμενος ή άνεργος εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού ως μέλος οικογενείας εργαζομένου. Τέλος, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα άρθρα 73 και 74 του εν λόγω κανονισμού έχουν την έννοια ότι ένα ανήλικο τέκνο, το οποίο, συγκατοικεί με τον γονέα που έχει την επιμέλειά του εντός κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος μέλος που χορηγεί τις οικείες παροχές και του οποίου ο έτερος γονέας υποχρεούται σε καταβολή διατροφής έναντί του και εργάζεται ή είναι άνεργος εντός του κράτους μέλους που χορηγεί τις παροχές, δικαιούται να λάβει οικογενειακή παροχή όπως η προβλεπόμενη από την αυστριακή νομοθεσία.

Στην υπόθεση *Kaske* (απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2002, C-277/99, Συλλογή 2002, σ. I-1261), το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της δυνατότητας εφαρμογής μιας συμβάσεως σχετικά με την ασφάλιση ανεργίας που συνήφθη μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Αυστριακής Δημοκρατίας αντί του κανονισμού 1408/71, μέσω της εφαρμογής των αρχών που συνάγονται από την απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1991, C-227/89, *Rönfeldt* (Συλλογή 1991, σ. I-323). Έκρινε ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης υπήρχε μια τέτοια δυνατότητα. Κατά το

¹³ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996 (ΕΕ 1997, L 28, σ. 1).

Δικαστήριο, οι αρχές που συνάγονται από την ανωτέρω απόφαση έχουν ως μοναδικό σκοπό τη διατήρηση ενός κοινωνικοασφαλιστικού κεκτημένου δικαιώματος το οποίο δεν ρυθμιζόταν από το κοινοτικό δίκαιο κατά τον χρόνο κατά τον οποίο ο επικαλούμενος το δικαίωμα αυτό πολίτης κράτους μέλους ήταν σε θέση να αντλεί οφέλη από αυτό. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι ο κανονισμός 1408/71 άρχισε να ισχύει στο κράτος μέλος καταγωγής ενός πολίτη κατά την ημερομηνία προσχωρήσεως αυτού του κράτους μέλους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν έχει επιπτώσεις στο κεκτημένο δικαίωμά του να αντλεί οφέλη από μια διμερή ρύθμιση που ήταν η μόνη εφαρμοστέα κατά τον χρόνο ασκήσεως του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας.

Η υπόθεση *Hervein κ.λπ.* (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2002, C-393/99 και C-394/99, Συλλογή 2002, σ. I-2829) αφορούσε το κύρος ορισμένων διατάξεων του κανονισμού 1408/71¹⁴, στο μέτρο που ορίζουν ότι το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους υπάγεται στη νομοθεσία καθενός από αυτά τα κράτη μέλη. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι από την εξέταση των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος των εν λόγω διατάξεων. Προσέθεσε ότι εναπόκειται, ενδεχομένως, στον εθνικό δικαστή, ο οποίος επιλήφθηκε των διαφορών στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων αυτών, αφενός, να εξακριβώσει αν οι εθνικές νομοθεσίες εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο αυτό κατά τρόπο συνάδοντα προς τα άρθρα άρθρα 39 ΕΚ και 43 ΕΚ, ιδίως αν η εθνική νομοθεσία, οι προϋποθέσεις εφαρμογής της οποίας αμφισβητούνται, οδηγεί σαφώς στην παροχή κοινωνικής προστασίας για τον ενδιαφερόμενο εργαζόμενο, και, αφετέρου, να εξακριβώσει αν πρέπει εξαιρετικώς να μη ληφθούν υπόψη οι διατάξεις αυτές, τη αιτήσε του ενδιαφερομένου εργαζομένου, εφόσον οδηγούν σε απώλεια κοινωνικοασφαλιστικού πλεονεκτήματος το οποίο αρχικώς διέθετε ο εργαζόμενος δυνάμει συμβάσεως για την κοινωνική ασφάλιση που ισχύει μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών μελών.

13.2. Στην υπόθεση *Lommers* (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2002, C-476/99, Συλλογή 2002, σ. I-2891), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ¹⁵, δεν απαγορεύει ρύθμιση η οποία έχει εισαχθεί από υπουργείο για να καταπολεμηθεί η σημαντική υποεκπροσώπηση των γυναικών που εργάζονται σε αυτό και η οποία, σε πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από βεβαιωμένη ανεπάρκεια κατάλληλων και προσιτών δομών υποδοχής, κρατεί μόνο για τις γυναίκες δημοσίους υπαλλήλους τις σε περιορισμένο αριθμό επιδοτούμενες θέσεις σε βρεφονηπιακό σταθμό τις οποίες θέτει στη διάθεση του προσωπικού του, ενώ οι άνδρες δημόσιοι υπάλληλοι μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση στις θέσεις αυτές μόνο σε περιπτώσεις που κατά την κρίση του εργοδότη είναι επείγουσες. Πάντως, τούτο ισχύει μόνο στο

¹⁴ Άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', νυν άρθρο 14γ, στοιχείο β', και παράρτημα VII του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3811/86 του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 1986 (ΕΕ L 355, σ. 5).

¹⁵ Οδηγία 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70).

μέτρο, προσέθεσε το Δικαστήριο, που η κατά τα ανωτέρω εξαίρεση υπέρ των ανδρών δημοσίων υπαλλήλων ερμηνεύεται ειδικά υπό την έννοια ότι παρέχει σε όσους από αυτούς φροντίζουν μόνοι τους για τη φύλαξη των τέκνων τους πρόσβαση σε αυτό το σύστημα βρεφονηπιακών σταθμών υπό τις ίδιες συνθήκες με τις γυναίκες δημοσίου υπαλλήλους.

Στην υπόθεση *Lawrence* κ.λπ. (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-320/00, Συλλογή 2002, σ. I-7325) επρόκειτο για την ερμηνεία του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ σε σχέση με γυναίκες εργαζόμενες οι οποίες, κατόπιν υποχρεωτικού μειοδοτικού διαγωνισμού, μεταφέρθηκαν από δημόσιο φορέα σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και ελάμβαναν αμοιβές μικρότερες από εκείνες που ελάμβαναν προ της μεταφοράς. Το Δικαστήριο υπογράμμισε, σχετικώς, ότι από κανένα στοιχείο του γράμματος του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ δεν προκύπτει ότι η δυνατότητα εφαρμογής της διατάξεως αυτής περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες οι άνδρες και οι γυναίκες παρέχουν εργασία στον ίδιο εργοδότη. Εντούτοις, όταν οι διαφορές που παρατηρούνται ως προς την αμοιβή των εργαζομένων δεν έχουν την ίδια προέλευση, ελλείπει το όργανο ή ο φορέας που είναι υπεύθυνος για την ανισότητα και ο οποίος θα μπορούσε να αποκαταστήσει την ίση μεταχείριση. Συνεπώς, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 141, παράγραφος 1, ΕΚ δεν έχει εφαρμογή σε μια κατάσταση στην οποία δεν υπάρχει κάποιος ενιαίος φορέας υπεύθυνος για τις διαφορές που παρατηρούνται ως προς την αμοιβή των εργαζομένων διαφορετικού φύλου που παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία ίσης αξίας.

13.3. Στην υπόθεση *Beckmann* (απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002, C-164/00, Συλλογή 2002, σ. I-4893), το Δικαστήριο αποφάνθηκε προδικαστικώς επί της ερμηνείας της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ για τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεως¹⁶ στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της κας Beckmann και του πρώην εργοδότη της σχετικά με τη χορήγηση πρόωρης συντάξεως και άλλων παροχών τις οποίες η κα Beckmann θεωρεί ότι της οφείλονται επειδή απολύθηκε λόγω υπέρβασης πλεονάζοντος προσωπικού και τις οποίες ο πρώην εργοδότης της ηρνείτο να καταβάλει. Το Δικαστήριο έκρινε ότι «παροχές πρόωρης συντάξεως, καθώς και παροχές που αποσκοπούν στη βελτίωση των όρων μιας τέτοιας συντάξεως, οι οποίες καταβάλλονται, σε περίπτωση απολύσεως, σε εργαζομένους που έχουν συμπληρώσει ορισμένη ηλικία, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν αποτελούν παροχές γήρατος, ανικανότητας προς εργασία ή επιζώντων στο πλαίσιο συμπληρωματικών επαγγελματικών ή διεπαγγελματικών συστημάτων προνοίας περί των οποίων κάνει λόγο το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας (77/187)» (σκέψη 32).

¹⁶ Οδηγία 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171).

Προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι «λαμβάνομένου υπόψη του γενικού σκοπού προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεων, τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 77/187 η εξαίρεση από τον κανόνα της μεταφοράς στον προς ον η μεταβίβαση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που είχε ο μεταβιβάζων λόγω της συμβάσεως εργασίας, πρέπει να ερμηνευθεί στενά». Στο πλαίσιο αυτό, μπορούν να χαρακτηρίζονται ως παροχές γήρατος μόνον οι παροχές που χορηγούνται από τη στιγμή που ο εργαζόμενος έχει περατώσει κανονικά τη σταδιοδρομία του, όπως τούτο προβλέπεται από τη γενική οικονομία του οικείου συνταξιοδοτικού συστήματος, και όχι οι παροχές που χορηγούνται υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, δηλαδή σε περίπτωση απολύσεως λόγω υπέρβασης πλεονάζοντος προσωπικού, έστω και αν υπολογίζονται ακολουθούμενου του τρόπου υπολογισμού των παροχών συνήθους συντάξεως. Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης, ότι οι υποχρεώσεις που ισχύουν σε περίπτωση απολύσεως εργαζομένου μεταφέρονται στον προς ον η μεταβίβαση ανεξάρτητα από το αν οι ως άνω υποχρεώσεις στηρίζονται σε πράξεις της δημόσιας αρχής ή άρχισαν να παράγουν τα αποτελέσματά τους κατόπιν τέτοιων πράξεων και ανεξάρτητα από τις σχετικές λεπτομέρειες εφαρμογής.

Στην υπόθεση *Rodríguez Caballero* (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C-442/00, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή), το Δικαστήριο αποφάνθηκε προδικαστικώς επί της ερμηνείας της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ για την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη¹⁷. Κατ' εφαρμογήν της γενικής αρχής της ισότητας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι απαιτήσεις που αντιστοιχούν σε «salarios de tramitación» (αμοιβές καταβαλλόμενες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας) πρέπει να θεωρηθούν ως απαιτήσεις μισθωτών από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας οι οποίες αφορούν την αμοιβή, κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας, ανεξάρτητα από τη διαδικασία βάσει της οποίας οι απαιτήσεις αυτές έχουν καθοριστεί, αν, σύμφωνα με την οικεία εθνική ρύθμιση, στις απαιτήσεις αυτές, οι οποίες έχουν αναγνωριστεί με δικαστική απόφαση, θεμελιώνεται η ευθύνη του οργανισμού εγγυήσεως και αν δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς η διαφορετική μεταχείριση πανομοιότυπων απαιτήσεων, οι οποίες έχουν καθοριστεί στο πλαίσιο διαδικασίας περί συμβιβασμού.

14. Όσον αφορά το **δίκαιο των εξωτερικών σχέσεων** της Κοινότητας, αξίζει να σημειωθούν μια γνωμοδότηση και τέσσερις υποθέσεις.

Η γνωμοδότηση 1/00 της 18ης Απριλίου 2002 (Συλλογή 2002, σ. I-3493), εκδόθηκε κατόπιν αιτήσεως που υπέβαλε η Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 300, παράγραφος 6, ΕΚ, σχετικά με το αν συμβιβάζεται με τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ σχέδιο συμφωνίας για τη δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού εναέριου χώρου (στο εξής: συμφωνία

¹⁷ Οδηγία 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35).

KEEX) μεταξύ σειράς υποψηφίων για ένταξη χωρών και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και, ιδίως, το σύστημα νομικής εποπτείας που προβλέπει η εν λόγω συμφωνία.

Στη γνωμοδότησή του το Δικαστήριο προέβη σε εφαρμογή των αρχών που περιέχονται στις γνωμοδοτήσεις του 1/91, της 14ης Δεκεμβρίου 1991 (Συλλογή 1991, σ. I-6079), και 1/92, της 10ης Απριλίου 1992 (Συλλογή 1991, σ. I-2821), που αναφέρονταν στο σχέδιο συμφωνίας για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι στο πλαίσιο μιας αιτήσεως σχετικής με σχέδιο συμφωνίας όπως η συμφωνία KEEX, όπου μεγάλος αριθμός κανόνων είναι κατ' ουσίαν ταυτόσημοι με τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου, απόκειται στο Δικαστήριο να εξετάσει αν το σχέδιο που του υποβλήθηκε περιλαμβάνει επαρκή μέτρα ικανά να διασφαλίσουν ότι η επιδίωξη ενιαίας ερμηνείας των κανόνων αυτών και οι νέοι θεσμικοί δεσμοί που εγκαθιδρύονται με τη συμφωνία KEEX μεταξύ της Κοινότητας και των συμβαλλομένων κρατών δεν θίγουν την αυτονομία της κοινοτικής έννομης τάξεως. Η διασφάλιση αυτής της αυτονομίας προϋποθέτει, αφενός, ότι οι αρμοδιότητες της Κοινότητας και των οργάνων της όπως αυτές προβλέπονται στη Συνθήκη, δεν θα υποστούν αλλοίωση. Συνεπάγεται, αφετέρου, ότι οι μηχανισμοί αναφορικά με την ενότητα ερμηνείας των κανόνων της συμφωνίας KEEX και τον διακανονισμό των διαφορών δεν έχουν ως αποτέλεσμα να επιβάλλουν στην Κοινότητα και στα όργανά της, κατά την άσκηση των εσωτερικών αρμοδιοτήτων τους, ορισμένη ερμηνεία των κανόνων του κοινοτικού δικαίου οι οποίοι επαναλαμβάνονται στην εν λόγω συμφωνία. Κατόπιν λεπτομερούς εξετάσεως του σχεδίου της συμφωνίας, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σχέδιο αυτό δεν θίγει τη φύση των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας και των οργάνων της σε βαθμό τέτοιο ώστε να πρέπει να κριθεί ασυμβίβαστο με τη Συνθήκη ΕΚ.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας* (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2002, C-13/00, Συλλογή 2002, σ. I-2943), το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η Ιρλανδία, παραλείποντας να προσχωρήσει πριν από την 1η Ιανουαρίου 1995 στη Σύμβαση της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ και του άρθρου 5 του πρωτοκόλλου XXVIII της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο¹⁸. Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η υποχρέωση των κρατών μελών να προσχωρήσουν στη σύμβαση της Βέρνης, όπως προκύπτει από το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου XXVIII της Συμφωνίας περί Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο και ότι η Επιτροπή είναι, κατά συνέπεια, αρμόδια να εποπτεύει την τήρησή της υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου, εφόσον η υποχρέωση αυτή περιλαμβάνεται σε μεικτή συμφωνία συναφθείσα από την Κοινότητα και τα κράτη μέλη της και αφορά τομέα καλυπτόμενο σε μεγάλο βαθμό από τη Συνθήκη ΕΚ.

Σε επτά από τις οκτώ υποθέσεις τις σχετικές με τις συμφωνίες «ελεύθερης αεροπλοΐας», που αναφέρθηκαν στο σημείο 7 αυτού του τμήματος της εκθέσεως (προαναφερθείσες αποφάσεις της 5ης Νοεμβρίου 2002, *Επιτροπή κατά Δανίας*,

¹⁸ Συμφωνία περί Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3).

Επιτροπή κατά Σουηδίας, Επιτροπή κατά Φινλανδίας, Επιτροπή κατά Βελγίου, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, Επιτροπή κατά Αυστρίας και Επιτροπή κατά Γερμανίας, η Επιτροπή προσήπτε στα κράτη μέλη ότι παραβίαζαν την εξωτερική αρμοδιότητα της Κοινότητας αναλαμβάνοντας τις επίμαχες δεσμεύσεις. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι η αρμοδιότητα αυτή απέρρεε, αφενός, από την ανάγκη, κατά την έννοια των γνωμοδοτήσεων 1/76, της 26ης Απριλίου 1977 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 741), συνάψεως σε κοινοτικό επίπεδο συμφωνίας περιλαμβάνουσας τέτοιες δεσμεύσεις και, αφετέρου, από το γεγονός ότι οι επίμαχες δεσμεύσεις επηρεάζουν, κατά την έννοια της αποφάσεως της 31ης Μαρτίου 1971, 22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, γνωστή ως απόφαση AETR (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 729), τους κανόνες που έχει θεσπίσει η Κοινότητα στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών.

Το Δικαστήριο απέκλεισε, κατ' αρχάς, την εφαρμογή αρχών οι οποίες απορρέουν από την προαναφερθείσα γνωμοδότηση 1/76. Κατόπιν λεπτομερούς αναλύσεως, έκρινε ότι δεν συνέτρεχε περίπτωση κατά την οποία η εσωτερική αρμοδιότητα μπορούσε να ασκηθεί επωφελώς μόνον συγχρόνως με την εξωτερική αρμοδιότητα. Το Δικαστήριο εξέτασε, στη συνέχεια, αν η Κοινότητα είναι αρμόδια κατά την έννοια της προαναφερθείσας αποφάσεως AETR, κατά την οποία η αρμοδιότητα της Κοινότητας για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών προκύπτει όχι μόνο από ρητή διάταξη της Συνθήκης ΕΚ περί απονομής της αρμοδιότητας αυτής, αλλά μπορεί επίσης να απορρέει από άλλες διατάξεις της Συνθήκης και από πράξεις που εκδίδονται στο πλαίσιο αυτών των διατάξεων από τα όργανα της Κοινότητας. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η Κοινότητα αποκτά εξωτερική αρμοδιότητα λόγω της ασκήσεως της εσωτερικής αρμοδιότητάς της στις ακόλουθες περιπτώσεις: όταν οι διεθνείς δεσμεύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των κοινών κανόνων ή σε τομέα που καλύπτεται ήδη σε μεγάλο βαθμό από τους κανόνες αυτούς ακόμα και αν δεν υπάρχει καμία αντίφαση μεταξύ των δεσμεύσεων αυτών και των κοινών κανόνων, όταν η Κοινότητα έχει περιλάβει στις εσωτερικές νομοθετικές πράξεις της ρήτρες σχετικές με τη μεταχείριση που πρέπει να επιφυλάσσεται στους υπηκόους τρίτων χωρών ή έχει παράσχει ρητώς στα όργανά της αρμοδιότητα για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων με τις τρίτες χώρες και όταν η Κοινότητα έχει πραγματοποιήσει πλήρη εναρμόνιση σε ορισμένο τομέα. Αντιθέτως, οι τυχόν στρεβλώσεις στη ροή των υπηρεσιών εντός της εσωτερικής αγοράς που ενδέχεται να προκαλέσουν οι διμερείς συμφωνίες «ελεύθερης αεροπλοΐας» δεν θίγουν καθεαυτές τους κοινούς κανόνες που έχουν θεσπιστεί στον οικείο τομέα και, συνεπώς, δεν μπορούν να θεμελιώσουν εξωτερική αρμοδιότητα της Κοινότητας.

Τέλος, το Δικαστήριο προέβη σε εφαρμογή αυτών των κριτηρίων και, κατόπιν λεπτομερούς εξετάσεως των κοινοτικών ρυθμίσεων στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών, διαπίστωσε ότι τα εν λόγω κράτη μέλη, αναλαμβάνοντας έναντι των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής ή διατηρώντας σε ισχύ, διεθνείς δεσμεύσεις οι οποίες αφορούν τους αεροπορικούς ναύλους και τα κόμιστρα που εφαρμόζουν σε ενδοκοινοτικά δρομολόγια οι οριζόμενοι από την τρίτη αυτή χώρα μεταφορείς, καθώς και τα ηλεκτρονικά συστήματα κρατήσεως θέσεων που προσφέρονται για χρήση ή χρησιμοποιούνται στο έδαφος των οικείων κρατών μελών, παρέβησαν τις υποχρεώσεις

που προκύπτουν από τα άρθρα 10 ΕΚ καθώς και από τους κανονισμούς (ΕΟΚ) 2409/92 και 2299/89¹⁹.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Συμβουλίου* (απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, C-29/99, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή), η Επιτροπή ζητούσε τη μερική ακύρωση της αποφάσεως του Συμβουλίου, της 7ης Δεκεμβρίου 1998, περί εγκρίσεως της προσχωρήσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (στο εξής: Ευρατόμ) στη σύμβαση για την πυρηνική ασφάλεια. Κατά την Επιτροπή, η περιλαμβανόμενη στο παράρτημα της εν λόγω αποφάσεως δήλωση σχετικά με τις αντίστοιχες αρμοδιότητες της Ευρατόμ και των κρατών μελών έναντι αυτής της συμβάσεως δεν μνημόνευε σειρά άρθρων της συμβάσεως για τα οποία είχε αρμοδιότητα η Ευρατόμ. Με την απόφασή του το Δικαστήριο ακύρωσε την εν λόγω δήλωση κατά το μέτρο που τα άρθρα 7, 14, 16, παράγραφοι 1 και 3, καθώς και 17 έως 19 της συμβάσεως, που αφορούσαν τομείς στους οποίους έχει αρμοδιότητα η Ευρατόμ, δεν μνημονεύονταν σ' αυτήν.

Η υπόθεση *Pokrzeptowicz-Meyer* (απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2002, C-162/00, Συλλογή 2002, σ. I-1049) αφορούσε το ζήτημα αν η ερμηνεία του άρθρου 39 ΕΚ (περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων που δόθηκε με την απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 1993, *Spotti* (C-272/92, Συλλογή 1993, σ. I-5185), κατά την οποία μια διάταξη του γερμανικού νόμου-πλαίσιο περί ανωτάτης εκπαίδευσέως, δεν μπορούσε να έχει εφαρμογή στους κοινοτικούς υπηκόους λόγω του εισάγοντος δυσμενή διάκριση χαρακτήρα της, μπορούσε να ισχύσει για τη διάταξη της Συμφωνίας Συνδέσεως με τη Δημοκρατία της Πολωνίας που αφορούσε την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων²⁰. Αφού διαπίστωσε ότι η διάταξη αυτή της συμφωνίας επάγεται άμεσο αποτέλεσμα συνεπαγόμενο ότι οι Πολωνοί υπήκοοι που κάνουν χρήση του έχουν το δικαίωμα να το επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων του κράτους μέλους υποδοχής, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η ερμηνεία του άρθρου 39 ΕΚ μπορεί να ισχύσει και για την εν λόγω διάταξη, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών αυτής της συμφωνίας, καθώς και του ότι δεν προβλήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου κανένα επιχείρημα που θα μπορούσε να δικαιολογήσει αντικειμενικά τη συγκεκριμένη διαφορετική μεταχείριση.

15. Στον τομέα των *μεταφορών*, αξίζει να σημειωθεί η υπόθεση *Hoves Internationaler Transport-Service* (απόφαση της 2ας Ιουλίου 2002, C-115/00, Συλλογή 2002, σ.

¹⁹ Κανονισμοί (ΕΟΚ) 2409/92 του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1992, για τους ναύλους και τα κόμιστρα των αεροπορικών γραμμών (ΕΕ L 240, σ. 15) και 2299/89 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1989, για τη θέσπιση κώδικα συμπεριφοράς για τα ηλεκτρονικά συστήματα κράτησης θέσεων, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3089/93 του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1993 (ΕΕ L 278, σ. 1).

²⁰ Άρθρο 37, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας περί Συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Δημοκρατίας της Πολωνίας, αφετέρου, συναφθείσα και κυρωθείσα εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 93/743/ΕΚ, ΕΚΑΧ, Ευρατόμ, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 1993 (ΕΕ L 348, σ. 1).

I-6077), η οποία αφορούσε την εφαρμογή ορισμένων από τις ισχύουσες στη Γερμανία νομοθετικών διατάξεων επί επιχειρήσεως οδικών μεταφορών εγκατεστημένης στο Λουξεμβούργο, όπου είχε άδεια πραγματοποιήσεως διεθνών οδικών μεταφορών εμπορευμάτων. Η επιχείρηση μπορούσε βάσει αυτής της άδειας, σύμφωνα με το άρθρο 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 3118/93²¹, να πραγματοποιεί εθνικές μεταφορές εντός άλλου κράτους μέλους (υπηρεσίες οδικού καμποτάζ). Συγκεκριμένα, το ζήτημα ήταν αν ο εν λόγω κανονισμός, καθώς και η οδηγία 93/89/ΕΟΚ²² δεν επέτρεπαν την υποχρεωτική καταχώριση οχήματος εντός του κράτους μέλους υποδοχής (εν προκειμένω, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας), καθώς και την υποχρεωτική καταβολή τελών κυκλοφορίας.

Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «το να υποχρεωθεί ο μεταφορέας να ζητήσει από το κράτος μέλος υποδοχής την ταξινόμηση του οχήματος θα συνιστούσε άρνηση αυτής ταύτης της ελευθερίας παροχής της υπηρεσίας οδικού καμποτάζ, της οποίας ελευθερίας η άσκηση προϋποθέτει, όπως ορίζει το άρθρο 3, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 3118/93, ότι το όχημα με κινητήρα έχει ταξινομηθεί στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως». «Ομοίως», συνέχισε το Δικαστήριο, «το να αναγκαστεί ο μεταφορέας να καταβάλει τέλη κυκλοφορίας εντός του κράτους μέλους υποδοχής, ενώ έχει ήδη καταβάλει τέτοια τέλη εντός του κράτους μέλους εγκαταστάσεως, θα ήταν αντίθετο προς τον στόχο του κανονισμού 3118/93, ο οποίος, κατά τη δεύτερη αιτιολογική του σκέψη, έχει ως σκοπό την εξάλειψη κάθε περιορισμού εις βάρος του παρέχοντος υπηρεσίες λόγω της ιθαγένειάς του ή λόγω του γεγονότος ότι είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο όπου πρέπει να εκτελεστεί η παροχή». Συμπερασματικώς, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «το άρθρο 6 του κανονισμού 3118/93 αντιτίθεται σε εθνικές διατάξεις του κράτους μέλους υποδοχής που έχουν ως αποτέλεσμα την εισπράξη από το κράτος αυτό τελών κυκλοφορίας για τη χρησιμοποίηση αυτοκινήτων για την οδική μεταφορά εμπορευμάτων με την αιτιολογία ότι τα αυτοκίνητα αυτά συνήθως έχουν τη βάση τους στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής, ενώ έχουν ταξινομηθεί στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως και χρησιμοποιούνται στο κράτος μέλος υποδοχής για την εκτέλεση οδικών μεταφορών καμποτάζ, σύμφωνα με άδειες που εκδίδονται τακτικά από το κράτος μέλος εγκαταστάσεως» (σκέψη 59).

Το Δικαστήριο διαπίστωσε, επίσης, το ασυμβίβαστο της εισπράξεως εκ μέρους του κράτους μέλους υποδοχής τελών κυκλοφορίας με την οδηγία 93/89. Προκαταρκτικώς, υπογράμμισε ότι η διαφορά της κύριας δίκης απέρρεε από τη θετική σύγκρουση των κανόνων περί ταξινόμησης των οχημάτων και, κατά συνέπεια, περί επιβολής τελών

²¹ Κανονισμός (ΕΟΚ) 3118/93 του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 1993, για τον καθορισμό των όρων υπό τους οποίους γίνονται δεκτοί στις εθνικές οδικές εμπορευματικές μεταφορές σε ένα κράτος μέλος μεταφορείς μη εγκατεστημένοι σ' αυτό (ΕΕ L 279, σ. 1).

²² Οδηγία 93/89/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 1993, σχετικά με την εφαρμογή, εκ μέρους των κρατών μελών, των φόρων επί ορισμένων οχημάτων τα οποία χρησιμοποιούνται για οδική μεταφορά εμπορευμάτων, καθώς και των διοδίων και τελών χρήσης που εισπράττονται για τη χρησιμοποίηση ορισμένων έργων υποδομής (ΕΕ L 279, σ. 32).

κυκλοφορίας για τα οχήματα αυτά. Καίτοι η οδηγία 93/89 δεν περιέχει κανόνα άρσεως της συγκρούσεως κανόνων δικαίου προς καθορισμό του αρμοδίου κράτους μέλους ταξινομήσεως, το Δικαστήριο διαπιστώνει, εντούτοις, ότι ο σκοπός της προαγωγής της υπηρεσίας οδικών μεταφορών καμποτάζ, συνδυαζόμενος με την εναρμόνιση των τελών κυκλοφορίας ορισμένων φορτηγών, η οποία υλοποιείται με την οδηγία 93/89, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν το κράτος μέλος υποδοχής μπορούσε να απαιτεί την καταβολή του τέλους. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «το άρθρο 5 της οδηγίας 93/89 αντισταθμίζεται σε εθνικές διατάξεις του κράτους μέλους υποδοχής, υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 3118/93, που έχουν ως αποτέλεσμα την είσπραξη από το κράτος αυτό τελών κυκλοφορίας για τη χρησιμοποίηση αυτοκινήτων για οδικές μεταφορές εμπορευμάτων με την αιτιολογία ότι τα αυτοκίνητα αυτά συνήθως έχουν τη βάση τους στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής, ενώ τα πιο πάνω αυτοκίνητα έχουν ταξινομηθεί στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως και έχουν καταβληθεί εντός του κράτους μέλους εγκαταστάσεως τα τέλη του άρθρου 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και ενώ τα αυτοκίνητα αυτά χρησιμοποιούνται στο κράτος μέλος υποδοχής για την εκτέλεση οδικών μεταφορών καμποτάζ, σύμφωνα με άδειες που εκδίδονται τακτικά από το κράτος μέλος εγκαταστάσεως».

16. Όσον αφορά το **φορολογικό δίκαιο**, αξίζει να σημειωθεί η απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, *Επιτροπή κατά Γερμανίας* (C-427/98, Συλλογή 2002, σ. I-8315), με την οποία το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, μη θεσπίζοντας τις διατάξεις που θα επέτρεπαν, στην περίπτωση εξαργυρώσεως κουπονιών μειώσεων, τη διόρθωση της βάσεως επιβολής του φόρου του υποκειμένου στον φόρο ο οποίος έχει προβεί στην εξαργύρωση αυτή, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 11 της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ περί φόρου προστιθέμενης αξίας²³.

Η προσφυγή της Επιτροπής είχε ως υπόβαθρο την υπόθεση, στην οποία, αφενός, στην αλυσίδα διανομής μεταξύ του κατασκευαστή και των λιανοπωλητών παρεμβαίνουν περισσότεροι του ενός χονδρέμποροι και, αφετέρου, τα κουπόνια εξαργυρώνονται κατά τρόπο άμεσο από τον κατασκευαστή στους λιανοπωλητές, χωρίς παρέμβαση των χονδρεμπόρων. Σε μια τέτοια περίπτωση η γερμανική νομοθεσία επέτρεπε την έκπτωση του αναγραφόμενου στα κουπόνια ποσού από τη βάση επιβολής του φόρου του κατασκευαστή, ενώ η μείωση της βάσεως επιβολής του φόρου μπορούσε να γίνει μόνον εφόσον ο κατασκευαστής είχε κατά τρόπο άμεσο παραδώσει το οικείο προϊόν στον λιανοπωλητή ο οποίος του παρουσιάζει το κουπόνι. Αντιθέτως, κατά την προσέγγιση της Επιτροπής, ο κατασκευαστής είχε τη δυνατότητα να μειώσει

²³ Έκτη οδηγία 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ L 145, σ. 1), όπως ισχύει μετά την έκδοση της οδηγίας 95/7/ΕΚ του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1995, για την τροποποίηση της οδηγίας 77/388 και για τη λήψη μέτρων απλούστευσης στον τομέα του φόρου προστιθέμενης αξίας — πεδίο εφαρμογής ορισμένων απαλλαγών και πρακτικές λεπτομέρειες εφαρμογής τους (ΕΕ L 102, σ. 18).

τη βάση επιβολής του φόρου αναλόγως της αξίας του επιστρεφόμενου κουπονιού. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε αυτήν την προσέγγιση, υπέρ της οποίας είχε ήδη αποφανθεί με την απόφασή του της 24ης Οκτωβρίου 1996, *Elida Gibbs* (C-317/94, Συλλογή 1996, σ. I-5339). Το Δικαστήριο απέρριψε, μεταξύ άλλων, τα επιχειρήματα των κυβερνήσεων της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου κατά τα οποία η φορολογική μεταχείριση των εκπτωτικών κουπονιών που προκύπτει από την απόφαση *Elida Gibbs* είναι ασυμβίβαστη με τις αρχές επί των οποίων στηρίζεται το σύστημα του φόρου προστιθέμενης αξίας. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, επίσης, ότι σε καταστάσεις όπως αυτές που προέβλεπαν οι δύο κυβερνήσεις, όπου είναι δυνατό να προκύψει υπερβολική έκπτωση του καταβληθέντος σε προγενέστερο στάδιο φόρου, η έκτη οδηγία 77/388 επιτρέπει τη λήψη καταλλήλων μέτρων προκειμένου να εμποδιστεί οποιαδήποτε αίτηση αδικαιολόγητης εκπτώσεως φόρου και, ως εκ τούτου, οποιαδήποτε απώλεια φορολογικών εσόδων.

17. Τέλος, αξίζει να αναφερθούν δύο υποθέσεις που αφορούν τη *Σύμβαση των Βρυξελλών* (σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις).

Η υπόθεση *Italian Leather* (απόφαση της 6ης Ιουνίου 2002, C-80/00, Συλλογή 2002, σ. I-4995) αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 27, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, το οποίο προβλέπει, μεταξύ των λόγων μη αναγνώρισεως αποφάσεων εκδοθεισών από δικαστήρια άλλου συμβαλλόμενου κράτους, το γεγονός ότι η συγκεκριμένη απόφαση «είναι ασυμβίβαστη με απόφαση που έχει εκδοθεί μεταξύ των ιδίων διαδίκων στο κράτος αναγνώρισεως» (σκέψη 47).

Από τη διάταξη αυτή, η οποία αφορά «αποφάσεις», χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις, το Δικαστήριο συνήγαγε το συμπέρασμα ότι οι αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων υπόκεινται στον εν λόγω κανόνα. Όσον αφορά την έννοια των «ασυμβίβαστων» αποφάσεων, το Δικαστήριο παρέπεμψε στη νομολογία του, κατά την οποία πρέπει να εξετάζεται αν οι αποφάσεις αναπτύσσουν έννομες συνέπειες οι οποίες αποκλείουν η μία την άλλη. Σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης το Δικαστήριο αποφαινεται ότι «το άρθρο 27, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι μια αλλοδαπή απόφαση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, υποχρεώνουσα τον καθού διάδικο σε παράλειψη ορισμένων ενεργειών, είναι ασυμβίβαστη προς μια απόφαση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, εκδοθείσα μεταξύ των ιδίων διαδίκων στο κράτος αναγνώρισεως, με την οποία απορρίφθηκε η χορήγηση τέτοιου μέτρου».

Στην υπόθεση *Tacconi* (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-334/00, Συλλογή 2002, σ. I-7357), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι σε μία περίπτωση η οποία χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ελευθέρως αναληφθεισών δεσμεύσεων εκ μέρους συμβαλλομένου έναντι αντισυμβαλλομένου, επ' ευκαιρία των διαπραγματεύσεων με σκοπό την κατάρτιση συμβάσεως, και από την ενδεχόμενη παραβίαση κανόνων δικαίου, ιδίως εκείνου που επιβάλλει στους συμβαλλομένους να ενεργούν καλοπίστως στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων αυτών, η αγωγή, στα πλαίσια της οποίας

προβάλλεται η προσυμβατική ευθύνη του εναγομένου, εμπίπτει στην κατηγορία των ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Το Δικαστήριο υπογράμμισε, ιδίως, ότι η έννοια της «ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά το εν λόγω άρθρο εμπεριέχει οποιαδήποτε αξίωση θέτουσα ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και μη αφορώσα «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, της Συμβάσεως.

B — Σύνθεση του Δικαστηρίου

(Σειρά πρωτοκόλλου στις 7 Οκτωβρίου 2002)

Πρώτη σειρά από τα αριστερά προς τα δεξιά:

C. W. A. Timmermans, R. Schintgen, J.-P. Puissochet, δικαστές, G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος, M. Wathelet, δικαστής, J. Mischo, πρώτος γενικός εισαγγελέας, F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας.

Δεύτερη σειρά από τα αριστερά προς τα δεξιά:

B. Σκουρής, δικαστής, D. Ruiz-Jarabo Colomer, P. Léger, γενικοί εισαγγελείς, D. A. O. Edward, C. Gulmann, A. M. La Pergola, P. Jann, δικαστές, S. Alber, γενικός εισαγγελέας.

Τρίτη σειρά από τα αριστερά προς τα δεξιά :

A. Rosas, δικαστής, L. A. Geelhoed, A. Tizzano, γενικοί εισαγγελείς, N. Colneric, F. Macken, S. von Bahr, J. N. Cunha Rodrigues, δικαστές, C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας, R. Grass, γραμματέας.

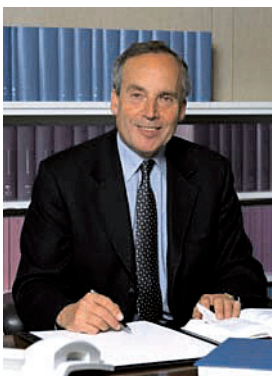
1. Τα μέλη του Δικαστηρίου

(κατά σειρά αναλήψεως καθηκόντων)

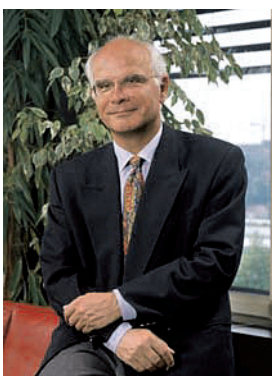
Gil Carlos Rodríguez Iglesias

Γεννήθηκε το 1946· βοηθός και στη συνέχεια καθηγητής (Πανεπιστήμιο του Oviedo, Πανεπιστήμιο του Freiburg Γερμανίας, Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης, Πανεπιστήμιο Complutense της Μαδρίτης και Πανεπιστήμια της Εστρεμαδούρας και της Γρανάδας)· τακτικός καθηγητής του δημοσίου διεθνούς δικαίου (Γρανάδα)· μέλος του Curatorium του Ινστιτούτου Max-Planck δημοσίου διεθνούς δικαίου και συγκριτικού δικαίου της Χαϊδελβέργης· επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Τουρίνου, του Πανεπιστημίου Babes-Bolyai του Cluj-Napoca (Ρουμανία), του Πανεπιστημίου του Σάαρ και του Πανεπιστημίου του Oviedo· honorary bencher του Gray's Inn (Λονδίνο) και του King's Inn (Δουβλίνο)· επίτιμο μέλος της Society of Advanced Legal Studies (Λονδίνο)· επίτιμο μέλος της Academia Asturiana de Jurisprudencia· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 31 Ιανουαρίου 1986· Πρόεδρος του Δικαστηρίου από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

Francis G. Jacobs, QC

Γεννήθηκε το 1939· barrister· υπάλληλος στη Γραμματεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων· εισηγητής στο γραφείο του γενικού εισαγγελέα J. P. Warner· καθηγητής του ευρωπαϊκού δικαίου (King's College, Λονδίνο)· συγγραφέας διαφόρων συγγραμμάτων για το ευρωπαϊκό δίκαιο· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1988.

Claus Christian Gulmann

Γεννήθηκε το 1942· υπάλληλος του Υπουργείου Δικαιοσύνης· εισηγητής στο γραφείο του δικαστή Max Sørensen· καθηγητής του δημοσίου διεθνούς δικαίου και κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης· δικηγόρος· πρόεδρος και μέλος διαιτητικών δικαστηρίων· μέλος του διοικητικού εφετείου· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1991 έως τις 6 Οκτωβρίου 1994· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

David Alexander Ogilvy Edward

Γεννήθηκε το 1934· δικηγόρος (Σκωτία)· Queen's Counsel (Σκωτία)· γραμματέας και κατόπιν ταμίας της Faculty of Advocates· πρόεδρος του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου των δικηγορικών συλλόγων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας· καθηγητής Salvesen στον τομέα των ευρωπαϊκών θεσμών και διευθυντής του Europa Institute, Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου· ειδικός σύμβουλος της Επιτροπής της Βουλής των Λόρδων για τις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες· Honorary Benchet του Gray's Inn, Λονδίνο· δικαστής στο Πρωτοδικείο από την 1η Σεπτεμβρίου 1989 έως τις 9 Μαρτίου 1992· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 10 Μαρτίου 1992.

Antonio Mario La Pergola

Γεννήθηκε το 1931· καθηγητής του συνταγματικού και του γενικού και συγκριτικού δημοσίου δικαίου στα πανεπιστήμια της Πάδουας, της Bologna και της Ρώμης· μέλος του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου (1976-1978)· μέλος του Συνταγματικού Δικαστηρίου και πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου (1986-1987)· Υπουργός Κοινοτικών Πολιτικών (1987-1989)· Ευρωβουλευτής (1989-1994)· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994 έως τις 31 Δεκεμβρίου 1994· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από την 1η Ιανουαρίου 1995 έως τις 14 Δεκεμβρίου 1999· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 15 Δεκεμβρίου 1999.

Jean-Pierre Puissochet

Γεννήθηκε το 1936· Σύμβουλος Επικρατείας (Γαλλία)· διευθυντής και κατόπιν γενικός διευθυντής της Νομικής Υπηρεσίας του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1968-1973)· γενικός διευθυντής της Agence nationale pour l'emploi (1973-1975)· διευθυντής γενικών διοικητικών υπηρεσιών του Υπουργείου Βιομηχανίας (1977-1979)· διευθυντής νομικών υποθέσεων του ΟΟΣΑ (1979-1985)· διευθυντής του Διεθνούς Ινστιτούτου Δημοσίας Διοικήσεως (1985-1987)· juriconsulte, διευθυντής νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών (1987-1994)· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

Philippe Léger

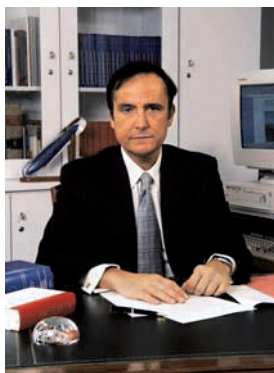
Γεννήθηκε το 1938· δικαστικός του Υπουργείου Δικαιοσύνης (1966-1970)· διευθυντής του γραφείου και κατόπιν τεχνικός σύμβουλος στο γραφείο του Υπουργού Ποιότητας της Ζωής το 1976· τεχνικός σύμβουλος στο γραφείο του Υπουργού Δικαιοσύνης (1976-1978)· υποδιευθυντής Ποινικών Υποθέσεων και Χαρίτων (1978-1983)· εφέτης στο Εφετείο Παρισιού (1983-1986)· αναπληρωτής διευθυντής του γραφείου του Υπουργού Δικαιοσύνης (1986)· πρόεδρος του tribunal de grande instance του Bobigny (1986-1993)· διευθυντής του γραφείου του Υπουργού Δικαιοσύνης και γενικός εισαγγελέας στο Εφετείο Παρισιού (1993-1994)· επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο René Descartes (Paris V) από το 1988 έως το 1993· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

Peter Jann

Γεννήθηκε το 1935· διδάκτορας Νομικής του Πανεπιστημίου της Βιέννης (1957)· διορίζεται δικαστής και τοποθετείται στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης (1961)· δικαστής στο Straf-Bezirksgericht της Βιέννης για τις υποθέσεις που αφορούν τον Τύπο (1963-1966)· εκπρόσωπος Τύπου του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Δικαιοσύνης (1966-1970)· στη συνέχεια άσκησε καθήκοντα στη Διεύθυνση Διεθνών Υποθέσεων του εν λόγω Υπουργείου· σύμβουλος για την κοινοβουλευτική επιτροπή δικαιοσύνης και εκπρόσωπος Τύπου της κοινοβουλευτικής ομάδας (1973-1978)· διορίζεται μέλος του Συνταγματικού Δικαστηρίου (1978)· μόνιμος εισηγητής του εν λόγω δικαστηρίου έως το τέλος του 1994· δικαστής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 19 Ιουνίου 1995.

Leif Sevón

Γεννήθηκε το 1941· διδάκτωρ νομικής (OTL) του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι· διευθυντής στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· σύμβουλος στη Διεύθυνση Εμπορίου του Υπουργείου Εξωτερικών· δικαστής στο Ανώτατο Δικαστήριο· δικαστής στο Δικαστήριο ΕΖΕΣ· Πρόεδρος του Δικαστηρίου ΕΖΕΣ· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 19 Ιανουαρίου 1995 έως τις 16 Ιανουαρίου 2002.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

Γεννήθηκε το 1949· δικαστής· δικαστής στο Consejo General del Poder Judicial (Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο)· καθηγητής· προϊστάμενος του γραφείου του Προέδρου του Δικαστικού Συμβουλίου· δικαστής ad hoc στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου· δικαστής στο Tribunal Supremo από το 1996· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 19 Ιανουαρίου 1995.

Melchior Wathelet

Γεννήθηκε το 1949· Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Υπουργός Εθνικής Άμυνας (1995)· δήμαρχος Verviers· Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Υπουργός Δικαιοσύνης και Οικονομικών (1992-1995)· Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Υπουργός Δικαιοσύνης και Μεσαίων Τάξεων (1988-1991)· βουλευτής (1977-1995)· πτυχιούχος νομικής και οικονομικών επιστημών (Πανεπιστήμιο της Λιέγης)· Master of Laws (Harvard University, ΗΠΑ)· καθηγητής στο Καθολικό Πανεπιστήμιο της Λουβαίν· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 19 Σεπτεμβρίου 1995.

Romain Schintgen

Γεννήθηκε το 1939· δικηγόρος· γενικός διευθυντής του Υπουργείου Εργασίας· πρόεδρος του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου· μέλος των διοικητικών συμβουλίων της Société nationale de crédit et d'investissement και της Société européenne des satellites· εκπρόσωπος της Κυβερνήσεως στην επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, στη συμβουλευτική επιτροπή για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και στο διοικητικό συμβούλιο του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989 έως τις 11 Ιουλίου 1996· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 12 Ιουλίου 1996.

Siegbert Alber

Γεννήθηκε το 1936. Μέλος της Bundestag (1969-1980). Μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Συνελεύσεως της Ενώσεως της δυτικής Ευρώπης (UEO) (1970-1980). Βουλευτής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1977-1997). Μέλος και στη συνέχεια πρόεδρος (1993-1994) στην επιτροπή νομικών υποθέσεων και δικαιωμάτων του πολίτη και εκπρόσωπος Τύπου επί θεμάτων νομικής πολιτικής του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (PPE). Πρόεδρος της αντιπροσωπείας για τις σχέσεις με τις χώρες της Βαλτικής καθώς και των υποεπιτροπών για την προστασία των δεδομένων και για τις τοξικές ή επικίνδυνες ουσίες. Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (1984-1992). Επίτιμος καθηγητής του Europa-Institut του πανεπιστημίου του Sarre. Γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από 7 Οκτωβρίου 1997.

Jean Mischo

Γεννήθηκε το 1938· πτυχιούχος νομικής και πολιτικών επιστημών (πανεπιστήμια του Montpellier, του Παρισιού και του Cambridge)· μέλος της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής και στη συνέχεια κύριος υπάλληλος διοικήσεως στα γραφεία δύο μελών της Επιτροπής· secrétaire de légation στο Υπουργείο Εξωτερικών του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, υπηρεσία διαφορών και συνθηκών· βοηθός μόνιμος αντιπρόσωπος του Λουξεμβούργου στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες· διευθυντής πολιτικών υποθέσεων στο Υπουργείο Εξωτερικών· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των ΕΚ από 13 Ιανουαρίου 1986 μέχρι 6 Οκτωβρίου 1991· γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των ΕΚ από 19 Δεκεμβρίου 1997.

Βασίλειος Σκουρής

Γεννήθηκε το 1948· πτυχίο Νομικής από το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (1970)· διδάκτωρ Συνταγματικού και Διοικητικού Δικαίου του Πανεπιστημίου του Αμβούργου (1973), υφηγητής στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου (1972-1977)· καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Bielefeld (1978)· καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1982)· Υπουργός Εσωτερικών (1989 και 1996)· μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης (1983-1987)· Διευθυντής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Θεσσαλονίκη (από το 1997)· Πρόεδρος της Ελληνικής Ενώσεως Ευρωπαϊκού Δικαίου (1992-1994)· μέλος της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής Ερευνών (1993 έως 1995)· μέλος του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (1994-1996)· μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Δικαίου, Trier (από το 1995)· μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Εθνικής Σχολής Δικαστών (1995-1996)· μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Υπουργείου Εξωτερικών (1997-1999)· Πρόεδρος της ελληνικής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής το 1998· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 8 Ιουνίου 1999.

Fidelma O'Kelly Macken

Γεννήθηκε το 1945· μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Ιρλανδίας (1972)· νομικός σύμβουλος σε θέματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας (1973-1979)· Barrister (1979-1995) και εν συνεχεία Senior Counsel (1995-1998) στον Δικηγορικό Σύλλογο Ιρλανδίας· είναι επίσης μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Αγγλίας και Ουαλλίας· δικαστής στο High Court της Ιρλανδίας (1998)· καθηγήτρια νομικών συστημάτων και μεθόδων και καθηγήτρια «Averil Deverell» εμπορικού δικαίου (Trinity College, Δουβλίνο)· Benchers (Πρόεδρος) της Honourable Society of King's Inns. Δικαστής στο Δικαστήριο από τις 6 Οκτωβρίου 1999.

Ninon Colneric

Γεννήθηκε το 1948. Σπουδές στο Tübingen, στο Μόναχο και στη Γενεύη. Κατόπιν επιστημονικών ερευνών στο Λονδίνο, διδάκτωρ του δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Δικαστής στο Arbeitsgericht Oldenburg. Υφηγεσία στο Πανεπιστήμιο της Βρέμης για τη διδασκαλία του εργατικού δικαίου, της κοινωνιολογίας του δικαίου και του κοινωνικού δικαίου. Έκτακτη καθηγήτρια στη Νομική Σχολή των Πανεπιστημίων Φραγκφούρτης και Βρέμης. Από το 1989, πρόεδρος του Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein. Συνεργάτις, ως πραγματογνώμων, στο πρόγραμμα της European Expertise Service (EE) για την αναμόρφωση του εργατικού δικαίου στο Κιργιζιστάν (1994-1995). Επίτιμη καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Βρέμης στο εργατικό δίκαιο, και συγκεκριμένα στο ευρωπαϊκό εργατικό δίκαιο. Δικαστής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 15 Ιουλίου 2000.

Stig von Bahr

Γεννήθηκε το 1939· εργάστηκε στις υπηρεσίες του κοινοβουλευτικού Ombudsman και της Γενικής Γραμματείας της Σουηδικής Κυβερνήσεως, καθώς και σε διάφορα υπουργεία, μεταξύ άλλων ως αναπληρωτής βοηθός γραμματέας στο Υπουργείο Οικονομικών· διορίστηκε δικαστής στο Kammarrätten (Διοικητικό Εφετείο) του Göteborg το 1981 και, κατόπιν, δικαστής στο Regeringsrätten (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) το 1985· μετέσχε στη σύνταξη διαφόρων επισήμων εκθέσεων, ιδίως, στους τομείς της φορολογικής νομοθεσίας και της λογιστικής· χρημάτισε, μεταξύ άλλων, πρόεδρος της επιτροπής για την προσαρμογή της φορολογίας εισοδήματος στον πληθωρισμό, πρόεδρος της επιτροπής λογιστικής και ειδικός εισηγητής της επιτροπής των κανόνων φορολογήσεως των εταιριών εταίριων ιδιωτικού δικαίου· επίσης, πρόεδρος του συμβουλίου λογιστικών κανόνων και μέλος του εθνικού δικαστικού συμβουλίου, καθώς και του συμβουλίου εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα· δημοσίευσε διάφορα άρθρα, ιδίως στον τομέα της φορολογικής νομοθεσίας· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Antonio Tizzano

Γεννήθηκε το 1940· δίδαξε υπό διάφορες ιδιότητες σε ιταλικά πανεπιστήμια· νομικός σύμβουλος της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ιταλίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1984-1992)· δικηγόρος στο Ακυρωτικό και άλλα ανώτατα δικαστήρια· μέλος της ιταλικής αντιπροσωπείας σε διεθνείς διαπραγματεύσεις και διακυβερνητικές διασκέψεις, μεταξύ των οποίων οι σχετικές με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση· υπεύθυνος διαφόρων επιστημονικών εκδόσεων· μέλος της ομάδας ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων που ορίστηκε για την εξέταση των οικονομικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1999)· καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου, διευθυντής του ινστιτούτου διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου του Πανεπιστημίου της Ρώμης· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

José Narciso da Cunha Rodrigues

Γεννήθηκε το 1940· διάφορες δικαστικές θέσεις (1964-1977)· επιφορτισμένος από την κυβέρνηση με διάφορες αποστολές για την κατάρτιση και τον συντονισμό μελετών για τη μεταρρύθμιση του δικαιοδοτικού συστήματος· εκπρόσωπος της κυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1980-1984)· εμπειρογνώμονας στη διευθύνουσα επιτροπή δικαιωμάτων του ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης (1980-1985)· μέλος της επιτροπής αναθεώρησης του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας· Procurador-Geral da República (1984-2000)· μέλος της εποπτικής επιτροπής της Υπηρεσίας Καταπολεμής της Απάτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (ΥΚΑ) (1999-2000)· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

Γεννήθηκε το 1941· εισηγητής σε γραφείο μέλους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1966-1969)· μόνιμος υπάλληλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1969-1977)· διδάκτωρ Νομικής (Πανεπιστήμιου του Leiden)· καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Groningen (1977-1989)· αναπληρωτής δικαστής στο Εφετείο του Arnhem· υπεύθυνος διαφόρων επιστημονικών εκδόσεων· αναπληρωτής γενικός διευθυντής της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1989-2000)· καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Leendert Adrie Geelhoed

Γεννήθηκε το 1942· βοηθός έρευνας στο Πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης (1970-1971)· εισηγητής σε γραφείο μέλους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1971-1974)· κύριος σύμβουλος στο Υπουργείο Δικαιοσύνης (1975-1982)· μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής για την κυβερνητική πολιτική (1983-1990)· διάφορα καθήκοντα διδασκαλίας· γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (1990-1997)· γενικός γραμματέας του Υπουργείου Γενικών Υποθέσεων (1997-2000)· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Christine Stix-Hackl

Γεννήθηκε το 1957· διδάκτωρ νομικής (Πανεπιστήμιο Βιέννης), μεταπτυχιακές σπουδές ευρωπαϊκού δικαίου (Κολλέγιο της Ευρώπης, Bruges)· μέλος της διπλωματικής υπηρεσίας (από το 1982)· ειδική για ζητήματα Ευρωπαϊκής Ενώσεως στο γραφείο του νομικού συμβούλου του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων (1984-1988)· Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1989)· προϊσταμένη της Νομικής Υπηρεσίας Ευρωπαϊκής Ενώσεως του Υπουργείου Εξωτερικών (1992-2000, πληρεξούσια υπουργός)· συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο και για την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση· εκπρόσωπος της Δημοκρατίας της Αυστρίας στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων· γενική πρόξενος της Αυστρίας στη Ζυρίχη (2000)· διδακτικό έργο και δημοσιεύσεις· γενική εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Allan Rosas

Γεννήθηκε το 1948. Διδάκτωρ Νομικής του Πανεπιστημίου του Turku (Φινλανδία). Καθηγητής Νομικής στο Πανεπιστήμιο του Turku (1978-1981) και στην Åbo Akademi (Turku/Åbo) (1981-1996). Διευθυντής του Ινστιτούτου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τού ως άνω εκπαιδευτικού ιδρύματος (1985-1995). Κατέλαβε διάφορες θέσεις ευθύνης σε πανεπιστήμια της χώρας του και στο εξωτερικό. Μέλος επιστημονικών συλλόγων. Συντονιστής διαφόρων ερευνητικών σχεδίων και προγραμμάτων, εθνικών και διεθνών, ιδίως στους ακόλουθους τομείς: κοινοτικό δίκαιο, διεθνές δίκαιο, δίκαιο ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων, συνταγματικό δίκαιο και συγκριτικό δίκαιο δημοσίας διοικήσεως. Εκπρόσωπος της Φινλανδικής Κυβερνήσεως ως μέλος ή σύμβουλος φινλανδικών αντιπροσωπειών σε διάφορες διεθνείς διασκέψεις. Παρέσχε τις υπηρεσίες του ως εμπειρογνώμων του φινλανδικού δικαίου, στις οποίες περιλαμβάνεται η συμμετοχή του σε κυβερνητικές ή κοινοβουλευτικές νομικές επιτροπές στη Φινλανδία, καθώς και στα Ηνωμένα Έθνη, στην Unesco, στην Οργάνωση για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE) και στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Από το 1995, κύριος νομικός σύμβουλος της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, υπεύθυνος για τις εξωτερικές σχέσεις. Από τον Μάρτιο του 2001, βοηθός Γενικός Διευθυντής της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής. Δικαστής στο Δικαστήριο από τις 17 Ιανουαρίου 2002.

Roger Grass

Γεννήθηκε το 1948· πτυχιούχος του Ινστιτούτου Πολιτικών Επιστημών του Παρισιού και ανωτάτων σπουδών δημοσίου δικαίου· αντεισαγγελέας πλημμελειοδικών στο tribunal de grande instance των Βερσαλλιών· κύριος υπάλληλος διοικήσεως στο Δικαστήριο· Γενικός Γραμματέας της Εισαγγελίας του Εφετείου Παρισιού· γραφείο του Υπουργού Δικαιοσύνης· εισηγητής στο γραφείο του Προέδρου του Δικαστηρίου· Γραμματέας του Δικαστηρίου από τις 10 Φεβρουαρίου 1994.

2. Μεταβολές της συνθέσεως του Δικαστηρίου κατά το 2002

Κατά το 2002, σημειώθηκαν οι εξής μεταβολές στη σύνθεση του Δικαστηρίου:

Στις 16 Ιανουαρίου αποχώρησε από το Δικαστήριο ο δικαστής Leif Sevón. Τον αντικατέστησε ως δικαστής ο Allan Rosas.

3. Σειρά πρωτοκόλλου

από 1η Ιανουαρίου έως 16 Ιανουαρίου 2002

G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος του Δικαστηρίου,
P. Jann, πρόεδρος πρώτου και πέμπτου τμήματος,
S. Alber, πρώτος γενικός εισαγγελέας,
F. Macken, πρόεδρος τρίτου και έκτου τμήματος,
N. Colneric, πρόεδρος δευτέρου τμήματος,
S. von Bahr, πρόεδρος τετάρτου τμήματος,
F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας,
C. Gulmann, δικαστής,
D. A. O. Edward, δικαστής,
A. M. La Pergola, δικαστής,
J.-P. Puissochet, δικαστής,
P. Léger, γενικός εισαγγελέας,
L. Sevón, δικαστής,
D. Ruiz-Jarabo Colomer, γενικός εισαγγελέας,
M. Wathelet, δικαστής,
R. Schintgen, δικαστής,
J. Mischo, γενικός εισαγγελέας,
B. Σκουρής, δικαστής,
A. Tizzano, γενικός εισαγγελέας,
J. N. Cunha Rodrigues, δικαστής,
C. W. A. Timmermans, δικαστής,
L. A. Geelhoed, γενικός εισαγγελέας,
C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας,

R. Grass, γραμματέας

από 17 Ιανουαρίου έως 6 Οκτωβρίου 2002

G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος του Δικαστηρίου,
P. Jann, πρόεδρος πρώτου και πέμπτου τμήματος,
S. Alber, πρώτος γενικός εισαγγελέας,
F. Macken, πρόεδρος τρίτου και έκτου τμήματος,
N. Colneric, πρόεδρος δευτέρου τμήματος,
S. von Bahr, πρόεδρος τετάρτου τμήματος,
F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας,
C. Gulmann, δικαστής,
D. A. O. Edward, δικαστής,
A. M. La Pergola, δικαστής,
J.-P. Puissochet, δικαστής,
P. Léger, γενικός εισαγγελέας,
D. Ruiz-Jarabo Colomer, γενικός εισαγγελέας,
M. Wathelet, δικαστής,
R. Schintgen, δικαστής,
J. Mischo, γενικός εισαγγελέας,
B. Σκουρής, δικαστής,
A. Tizzano, γενικός εισαγγελέας,
J. N. Cunha Rodrigues, δικαστής,
C. W. A. Timmermans, δικαστής,
L. A. Geelhoed, γενικός εισαγγελέας,
C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας,
A. Rosas, δικαστής,

R. Grass, γραμματέας

από 7 Οκτωβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2002

G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος του Δικαστηρίου,
J.-P. Puissochet, πρόεδρος τρίτου και έκτου τμήματος,
M. Wathelet, πρόεδρος πρώτου και πέμπτου τμήματος,
R. Schintgen, πρόεδρος δευτέρου τμήματος,
J. Mischo, πρώτος γενικός εισαγγελέας,
C. W. A. Timmermans, πρόεδρος τετάρτου τμήματος,
F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας,
C. Gulmann, δικαστής,
D. A. O. Edward, δικαστής,
A. M. La Pergola, δικαστής,
P. Léger, γενικός εισαγγελέας,
P. Jann, δικαστής,
D. Ruiz-Jarabo Colomer, γενικός εισαγγελέας,
S. Alber, γενικός εισαγγελέας,
B. Σκουρής, δικαστής,
F. Macken, δικαστής,
N. Colneric, δικαστής,
S. von Bahr, δικαστής,
A. Tizzano, γενικός εισαγγελέας,
J. N. Cunha Rodrigues, δικαστής,
L. A. Geelhoed, γενικός εισαγγελέας,
C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας,
A. Rosas, δικαστής,

R. Grass, γραμματέας

4. Πρώην μέλη του Δικαστηρίου

Pilotti Massimo, δικαστής (1952-1958), Πρόεδρος από το 1952 έως το 1958
Serrarens Petrus, Josephus, Servatius, δικαστής (1952-1958)
Riese Otto, δικαστής (1952-1963)
Delvaux Louis, δικαστής (1952-1967)
Rueff Jacques, δικαστής (1952-1959 και 1960-1962)
Hammes Charles Léon, δικαστής (1952-1967), Πρόεδρος από το 1964 έως το 1967
Van Kleffens Adrianus, δικαστής (1952-1958)
Lagrange Maurice, γενικός εισαγγελέας (1952-1964)
Roemer Karl, γενικός εισαγγελέας (1953-1973)
Rossi Rino, δικαστής (1958-1964)
Donner Andreas Matthias, δικαστής (1958-1979), Πρόεδρος από το 1958 έως το 1964
Catalano Nicola, δικαστής (1958-1962)
Trabucchi Alberto, δικαστής (1962-1972) και γενικός εισαγγελέας (1973-1976)
Lecourt Robert, δικαστής (1962-1976), Πρόεδρος από το 1967 έως το 1976
Strauss Walter, δικαστής (1963-1970)
Monaco Riccardo, δικαστής (1964-1976)
Gand Joseph, γενικός εισαγγελέας (1964-1970)
Mertens de Wilmars Josse J., δικαστής (1967-1984), Πρόεδρος από το 1980 έως το 1984
Pescatore Pierre, δικαστής (1967-1985)
Kutscher Hans, δικαστής (1970-1980), Πρόεδρος από το 1976 έως το 1980
Dutheillet de Lamothe Alain Louis, γενικός εισαγγελέας (1970-1972)
Mayras Henri, γενικός εισαγγελέας (1972-1981)
O'Dalaigh Cearbhall, δικαστής (1973-1974)
Sørensen Max, δικαστής (1973-1979)
Mackenzie Stuart Alexander J., δικαστής (1973-1988), Πρόεδρος από το 1984 έως το 1988
Warner Jean-Pierre, γενικός εισαγγελέας (1973-1981)
Reischl Gerhard, γενικός εισαγγελέας (1973-1981)
O'Keeffe Aindrias, δικαστής (1975-1985)
Capotorti Francesco, δικαστής (1976) και γενικός εισαγγελέας (1976-1982)
Bosco Giacinto, δικαστής (1976-1988)
Touffait Adolphe, δικαστής (1976-1982)
Koopmans Thymen, δικαστής (1979-1990)
Due Ole, δικαστής (1979-1994), Πρόεδρος από το 1988 έως το 1994
Everling Ulrich, δικαστής (1980-1988)
Χλωρός Αλέξανδρος, δικαστής (1981-1982)
Sir Gordon Slynn, γενικός εισαγγελέας (1981-1988) και δικαστής (1988-1992)
Rozes Simone, γενική εισαγγελέας (1981-1984)
Verloren van Themaat Pieter, γενικός εισαγγελέας (1981-1986)
Grévisse Fernand, δικαστής (1981-1982 και 1988-1994)
Bahlmann Kai, δικαστής (1982-1988)
Mancini G. Federico, γενικός εισαγγελέας (1982-1988) και δικαστής (1988-1999)
Galmot Yves, δικαστής (1982-1988)
Κακούρης Κωνσταντίνος, δικαστής (1983-1997)
Lenz Carl Otto, γενικός εισαγγελέας (1984-1997)
Darmon Marco, γενικός εισαγγελέας (1984-1994)
Joliet René, δικαστής (1984-1995)

O'Higgins Thomas Francis, δικαστής (1985-1991)
Schockweiler Fernand, δικαστής (1985-1996)
Da Cruz Vilaça José Luis, γενικός εισαγγελέας (1986-1988)
Diez de Velasco Manuel, δικαστής (1988-1994)
Zuleeg Manfred, δικαστής (1988-1994)
Van Gerven Walter, γενικός εισαγγελέας (1988-1994)
Tesauro Giuseppe, γενικός εισαγγελέας (1988-1998)
Elmer Michael Bendik, γενικός εισαγγελέας (1994-1997)
Ιωάννου Κρατερός, δικαστής (1997-1999)
De Carvalho Moitinho de Almeida José Carlos, δικαστής (1986-2000)
Kapteyn Paul Joan George, δικαστής (1990-2000)
Κοσμάς Γεώργιος, γενικός εισαγγελέας (1994-2000)
Hirsch Günter, δικαστής (1994-2000)
Ragnemalm Hans, δικαστής (1995-2000)
Fennelly Nial, γενικός εισαγγελέας (1995-2000)
Saggio Antonio, γενικός εισαγγελέας (1998-2000)
Sevón Leif, δικαστής (1995-2002)

— Πρόεδροι

Pilotti Massimo (1952-1958)
Donner Andreas Matthias (1958-1964)
Hammes Charles Léon (1964-1967)
Lecourt Robert (1967-1976)
Kutscher Hans (1976-1980)
Mertens de Wilmars Josse J. (1980-1984)
Mackenzie Stuart Alexander John (1984-1988)
Due Ole (1988-1994)

— Γραμματείς

Van Houtte Albert (1953-1982)
Heim Paul (1982-1988)
Giraud Jean-Guy (1988-1994)

Lene Espersen, Υπουργός Δικαιοσύνης του Βασιλείου της Δανίας, Πρόεδρος του Συμβουλίου, Ludwig Adamovich, Πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Δημοκρατίας της Αυστρίας, Pat Cox, Πρόεδρος του Κοινοβουλίου, Romano Prodi, Πρόεδρος της Επιτροπής, η Μεγάλη Δούκισσα και ο Μεγάλος Δούκας του Λουξεμβούργου, Gil Carlos Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος του Δικαστηρίου.

Γ — Πεντηκονταετηρίδα του Δικαστηρίου

«Όταν η Κοινότητα θυμάται, τότε εκφράζονται με μια φωνή όλα τα κοινοτικά όργανα. Ακόμα και το πιο σιωπηλό εγκαταλείπει την επιφυλακτικότητά του όταν γίνεται λόγος για την ιστορία του. Εγκαταλείπει όμως την επιφυλακτικότητά του αυτή και όταν παρατηρεί στο διάβα του χρόνου τη συνεχή πραγματοποίηση ενός μεγάλου νομικού έργου που του έχει ανατεθεί; [...]

Ελάχιστες γενεές έχουν παρακολουθήσει τη γέννηση ενός δικαίου. Ωστόσο, τούτο συνέβη στη δικιά μας γενιά.»

Με τους λόγους αυτούς, τους οποίους διατύπωσε πριν από τριάντα χρόνια ο Πρόεδρος Robert Lecourt, ο Gil Carlos Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, άρχισε την ομιλία του κατά την **επίσημη συνεδρίαση** της 4ης Δεκεμβρίου 2002, κατά τον εορτασμό της επετείου ενάρξεως των εργασιών του Δικαστηρίου στο Λουξεμβούργο.

Ο Pat COX, Πρόεδρος του Κοινοβουλίου, η Lene ESPERSEN, Υπουργός Δικαιοσύνης του Βασιλείου της Δανίας, προεδρεύουσα του Συμβουλίου, ο Romano PRODI, Πρόεδρος της Επιτροπής, ο Ludwig ADAMOVICH, Πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Αυστρίας έλαβαν με τη σειρά τους τον λόγο παρουσία των Αυτών Βασιλικών Υψηλοτήτων του Μεγάλου Δούκα και της Μεγάλης Δούκισσας του Λουξεμβούργου, αποτίοντας τιμή στο έργο που επιτέλεσε το Δικαστήριο από το 1952.

Ως δικαιοδοτικό όργανο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακος και Χάλυβος, είχε αρχικώς ανατεθεί στο Δικαστήριο μια περιορισμένη αποστολή εντός περιορισμένου τομέα. Εντούτοις, από τις απαρχές της λειτουργίας του, η νομολογία του εντάχθηκε στο πλαίσιο μιας εξελικτικής διαδικασίας που σταδιακώς κατέληξε στην οικοδόμηση μιας νέας εννόμου τάξεως. Με τις αποφάσεις του το Δικαστήριο ανέδειξε και υπογράμμισε τις θεμελιώδεις αρχές που σιωπηρώς περιλαμβάνονταν στο κείμενο και τη δομή των ιδρυτικών συνθηκών και καθόρισε, με τη νομολογιακή τους έκφραση, τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της κοινοτικής εννόμου τάξεως.

«Η Κοινότητα αποτελεί μια νέα έννομη τάξη διεθνούς δικαίου, υπέρ της οποίας τα κράτη περιόρισαν, σε περιορισμένους έστω τομείς, τα κυριαρχικά δικαιώματά τους και της οποίας υποκείμενα είναι όχι μόνο τα κράτη μέλη, αλλά επίσης και οι υπήκοοί τους επομένως, όπως το κοινοτικό δίκαιο, που είναι ανεξάρτητο από τη νομοθεσία των κρατών μελών, δημιουργεί υποχρεώσεις στους ιδιώτες, πρέπει επίσης να γεννά και δικαιώματα υπέρ αυτών"»

Το απόσπασμα αυτό από την απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο στις 5 Φεβρουαρίου 1963 επί της υποθέσεως Van Gend & Loos, υπόμνηση του οποίου έγινε στο πλαίσιο του ανωτέρω εορτασμού, εκφράζει χαρακτηριστικά τη νομική σύλληψη

από την οποία θα πηγάσουν, αργότερα, οι υπόλοιπες θεμελιώδεις νομικές αρχές οι οποίες θεωρούνται σήμερα, μαζί με τη θεωρία περί αμέσου αποτελέσματος, ως τα κυριότερα χαρακτηριστικά της κοινοτικής εννόμου τάξεως: η αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου έναντι του εθνικού δικαίου, καθώς και η αρχή της ευθύνης των κρατών για τις ζημίες που προκαλούνται στους πολίτες από τις παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου.

Υπογραμμίστηκε, επίσης, η λειτουργία του Δικαστηρίου ως συνταγματικού δικαιοδοτικού οργάνου, η οποία καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής στις διαφορές μεταξύ κοινοτικών οργάνων, στις οποίες το Δικαστήριο καλείται να διασφαλίσει τη θεσμική ισορροπία που επιδιώχθηκε με τις Συνθήκες και, περαιτέρω, όταν το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί συγκρούσεων αρμοδιότητας μεταξύ των κρατών μελών και των Κοινοτήτων.

Το έργο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και οι δεσμοί συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκαν στο πέρασμα των χρόνων με τα εθνικά δικαστήρια, επισημάνθηκαν όλως ιδιαιτέρως την προτεραία, στις 3 Δεκεμβρίου 2002, στο πλαίσιο **επιστημονικού συμποσίου με θέμα τη συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων**.

Στο πλαίσιο αυτού του επιστημονικού συμποσίου, οι πρόεδροι των ανωτάτων και συνταγματικών δικαστηρίων των κρατών μελών, των διεθνών και ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών οργάνων, των λοιπών διεθνών δικαστηρίων της Ευρώπης, της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής, των συνταγματικών και ανωτάτων δικαστηρίων των υποψηφίων για ένταξη χωρών και των λοιπών ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών οργάνων, καθώς και τα πρώην μέλη του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου έλαβαν μέρος σε τρεις συνόδους εργασίας στο πλαίσιο των οποίων εξετάστηκαν το σύστημα της προδικαστικής παραπομπής, η συνεργασία στο πλαίσιο της ενδίκου προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών, καθώς και η συνεργασία στο πλαίσιο της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Στο πλαίσιο αυτών των εργασιών τονίστηκε ότι εξ αρχής η Ευρωπαϊκή Κοινότητα οργανώθηκε, στον δικαιοδοτικό τομέα με βάση την αρχή της επικουρικότητας, υπό την έννοια ότι επιφυλάχθηκαν υπέρ των δικαιοδοτικών οργάνων της Κοινότητας μόνον οι αρμοδιότητες που δεν μπορούσαν να χορηγηθούν στα εθνικά δικαστήρια. Τα εθνικά αυτά δικαστήρια είναι επιφορτισμένα με την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στο πλαίσιο των κατά τόπον και καθ' ύλην τομέων αρμοδιότητάς τους και αποτελούν, κατά μια παγιωμένη πλέον έκφραση, τα «κοινά δικαστήρια» («les juges de droit commun») του κοινοτικού δικαίου.

Στο επιστημονικό αυτό συμπόσιο που διοργανώθηκε στο Λουξεμβούργο στο πλαίσιο του εορτασμού της πεντηκονταετηρίδας του Δικαστηρίου υπογραμμίστηκε ότι η προδικαστική παραπομπή συνιστά πράγματι την ακρογωνιαία λίθο του κοινοτικού

δικαιοδοτικού οικοδομήματος, που παρέχει τη δυνατότητα συμφιλίωσης της αποκεντρωμένης εφαρμογής με την ομοιόμορφη ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου.

Οι λόγοι που εκφωνήθηκαν κατά την επίσημη συνεδρίαση της 4ης Δεκεμβρίου 2002 και τα πρακτικά του επιστημονικού συμποσίου της 3ης Δεκεμβρίου 2002 θα δημοσιευθούν σε χωριστούς τόμους.

κ. Gil Carlos Rodríguez Iglesias,
Πρόεδρος του Δικαστηρίου

κ. Ludwig Adamovich,
Πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου της
Δημοκρατίας της Αυστρίας

κ. Pat Cox,
Πρόεδρος του Κοινοβουλίου

κα Lene Espersen,
Υπουργός Δικαιοσύνης του Βασιλείου της Δανίας,
Πρόεδρος του Συμβουλίου

κ. Romano Prodi,
Πρόεδρος της Επιτροπής

Κεφάλαιο II

Το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A — Η δραστηριότητα του Πρωτοδικείου κατά το 2002

από τον Πρόεδρο Bo Vesterdorf

Από τα στατιστικά στοιχεία του 2002 αναδύονται τρεις γενικές τάσεις.

Η πρώτη τάση αποτελεί επιβεβαίωση: ο αριθμός των διαφορών δεν παύει να αυξάνει. Σχεδόν 400 υποθέσεις πρωτοκολλήθηκαν στο Πρωτοδικείο (ακριβέστερα 393 υποθέσεις, πλην ειδικών διαδικασιών, όπως ευεργετήματος πενίας και υπολογισμού δικαστικών εξόδων), ήτοι άνοδος κατά 20,2 % έναντι του αριθμού των υποθέσεων που πρωτοκολλήθηκαν κατά το προηγούμενο έτος (327).

Η δεύτερη τάση, που παρέχει επίσης την κύρια εξήγηση της αύξησεως του ολικού αριθμού νέων υποθέσεων, συνίσταται στη σημαντική αύξηση του αριθμού των υποθέσεων που εισήχθησαν στον τομέα του κοινοτικού σήματος¹ (83 υποθέσεις το 2002 έναντι 37 το 2001). Η προέχουσα θέση των διαφορών αυτών είχε βέβαια προαναγγελθεί εδώ και πολλά χρόνια², η πρόβλεψη όμως αυτή επιβεβαιώνεται, εφόσον αντιπροσωπεύουν 20 % και πλέον του συνόλου των εισαχθεισών υποθέσεων, η αναλογία δε αυτή αναμένεται ν' αυξηθεί περαιτέρω στο μέλλον. Αυτή η κατηγορία διαφορών και οι ευρωπαϊκές υπαλληλικές διαφορές αντιπροσωπεύουν τώρα 49,6 % του συνόλου των ασκουμένων ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγών.

Η τρίτη τάση είναι η εμφάνιση μιας αληθινής κατηγορίας επείγουσών διαφορών. Πράγματι, από την 1η Φεβρουαρίου 2001, ο Κανονισμός Διαδικασίας προβλέπει τη δυνατότητα να εκδικάζεται η ουσία της διαφοράς με ταχεία διαδικασία. Κατά το 2002, υποβλήθηκαν 25 αιτήσεις (έναντι 12 το 2001), το δε Πρωτοδικείο δέχτηκε την ταχεία εκδίκαση σε 14 περιπτώσεις (13 από τις αιτήσεις που έγιναν δεκτές αφορούσαν υποθέσεις προσβολής αποφάσεων τις οποίες είχε λάβει η Επιτροπή στον τομέα των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων). Στις υποθέσεις τις οποίες χειρίστηκε κατά τη

¹ Που διέπεται από τον κανονισμό (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ 1994, L 11, σ. 1).

² Ανάλογη πρόβλεψη μπορεί να διατυπωθεί σχετικά με τις προσφυγές που ασκούνται ενώπιον του Πρωτοδικείου κατ' αποφάσεων των τμημάτων προσφυγών του Γραφείου εναρμόνισης στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) στον τομέα των κοινοτικών σχεδίων και υποδειγμάτων. Επειδή, όμως, οι πράξεις που διέπουν τα κοινοτικά σχέδια ή υποδείγματα τέθηκαν σε ισχύ εντός του έτους αυτού [κανονισμός (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2001, για τα κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα (ΕΕ 2002, L 3, σ. 1)· κανονισμός (ΕΚ) 2245/2002 της Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 2002, σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου για τα κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα (ΕΕ 2002, L 341, σ. 28), και κανονισμός (ΕΚ) 2246/2002 της Επιτροπής, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, περί των πληρωτέων προς το Γραφείο Εναρμόνισης στην Εσωτερική Αγορά (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) τελών, όσον αφορά την καταχώριση κοινοτικών σχεδίων και υποδειγμάτων (ΕΕ 2002, L 341, σ. 54)], οι πρώτες προσφυγές ενώπιον του Πρωτοδικείου δεν αναμένονται ακόμη για το 2003.

διαδικασία αυτή, το Πρωτοδικείο απεφάνθη εντός διαστήματος που κυμαινόταν μεταξύ κάτω των δύο μηνών και οκτώ μηνών αφότου δέχτηκε την αίτηση. Αναμφισβήτητα, η δυνατότητα εκδικάσεως των υποθέσεων κατά την ταχεία διαδικασία συνέβαλε στη μείωση του αριθμού των αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων (25 αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων το 2002 έναντι 37 το 2001) ³.

Ο αριθμός των υποθέσεων που εκδικάστηκαν (314), σε ελαφρά υποχώρηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος (325), παρέμεινε κατώτερος του αριθμού των υποθέσεων που κατετέθησαν, οπότε οι εκκρεμείς υποθέσεις αυξήθηκαν από 786 σε 865.

Όσον αφορά τις κατευθύνσεις της νομολογίας, θα ακολουθήσει ευρύτερη ανάπτυξη.

Όπως και κατά τα παρελθόντα έτη, οι σημαντικότερες δικαστικές αποφάσεις του έτους 2002 εκτίθενται κατωτέρω, διακρινόμενες σε όσες αφορούν τον έλεγχο της νομιμότητας (I), την αποζημίωση (II) και τα ασφαλιστικά μέτρα (III). Η ασυμμετρία την οποία εμφανίζει η παρουσίαση αυτών των κατηγοριών διαφορών αντανakλά απλώς τη θέση την οποία κατέχει καθεμιά τους στον όγκο της δικαστικής ύλης του Πρωτοδικείου ⁴.

I. Ο έλεγχος της νομιμότητας

Πέρα από την έρευνα των προϋποθέσεων του παραδεκτού προσφυγών που ασκήθηκαν βάσει του άρθρου 230 ΕΚ (Α), η παράθεση των διαφορών περί τη νομιμότητα επικεντρώνεται στις βασικές πλευρές ουσιαστικού δικαίου των θεμάτων που κυρίως εξέτασε το Πρωτοδικείο κατά τη διάρκεια του έτους (Β έως Η). Για να δικαιολογηθεί η έλλειψη σχετικού σχολιασμού, τονίζεται εξ αρχής ότι οι τομείς των δασμολογικών διαφορών, της προσβάσεως σε έγγραφα, και της μειώσεως χρηματοδοτικής συνδρομής (ιδίως του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων) δεν περιλαμβάνονται στη παρούσα έκθεση, διότι ο μικρός αριθμός των αποφάσεων που εκδόθηκαν στους τομείς αυτούς επιβεβαιώνει πάγια νομολογία.

³ Βλ. επίσης τα όσα αναπτύσσονται πιο κάτω στην ενότητα περί διαφορών κατά τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων.

⁴ Προς διευκόλυνση του αναγνώστη, τα άρθρα της Συνθήκης ΕΚ παρατίθενται όπως αυτά ισχύουν από 1ης Μαΐου 1999, ακόμη και μέσα στη διατύπωση πράξεων παραγώγου δικαίου.

A. Παραδεκτό της προσφυγής ακυρώσεως

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, αναπτύχθηκε ειδικότερα η έννοια της προσβλητής πράξεως (1) και της ενεργητικής νομιμοποιήσεως.

1. Πράξεις δεκτικές προσφυγής ακυρώσεως

α) Πράξεις της Επιτροπής

Κατά πάγια νομολογία, συνιστούν πράξεις δεκτικές προσφυγής υπό την έννοια του άρθρου 230 ΕΚ μόνον τα μέτρα που παράγουν δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ικανά να θίξουν τα συμφέροντα του προσφεύγοντος φυσικού ή νομικού προσώπου μεταβάλλοντας κατάφωρα τη νομική του κατάσταση. Ειδικότερα, όταν πρόκειται για πράξεις ή αποφάσεις που υποβάλλονται σε διάφορα στάδια επεξεργασίας, ιδίως όταν αποτελούν κατάληξη μιας εσωτερικής διαδικασίας, από την ίδια νομολογία προκύπτει ότι συνιστά κατ' αρχήν προσβλητή πράξη μόνον το μέτρο που καθορίζει οριστικά τη θέση θεσμικού οργάνου κατά το πέρας της εν λόγω διαδικασίας, και όχι τα ενδιάμεσα μέτρα, σκοπός των οποίων είναι η προπαρασκευή της τελικής απόφασης.

Σύμφωνα με αυτή τη νομολογία, κρίθηκε ότι δεν συνιστούν προσβλητές ενώπιον του Πρωτοδικείου πράξεις: η μείωση των ποσοτήτων μπανανών τις οποίες εφέροντο ότι είχαν διαθέσει στο εμπόριο οι προσφεύγουσες, στην οποία προέβη επί «δελτίου εργασίας» η Επιτροπή και η οποία εντασσόταν στο πλαίσιο διαδικασίας ελέγχου των πληροφοριών, την οποία προέβλεπε ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1442/93⁵, περί λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής μπανανών στην Κοινότητα (απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2002, T-160/98, *Van Parys και Pacific Fruit Company κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-233)· γράμμα το οποίο απηύθυνε σε καταγγέλλοντα η Επιτροπή, με το οποίο τον ενημέρωνε για τον προσωρινό χαρακτήρα των εκτιμήσεων που περιελάμβανε (απόφαση της 7ης Μαρτίου 2002, T-95/99, *Satellimages TV5 κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-1425) ή επιστολή με την οποία η Επιτροπή ενημερώνει απλώς έναν επιχειρηματία για την κατάσταση του φακέλου σχετικά με την κατάταξη μιας ουσίας σε ένα από τα παραρτήματα κοινοτικού κανονισμού (απόφαση της 7ης Μαρτίου 2002, T-212/99, *Intervet International κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-1445). Ομοίως, απόφαση της Επιτροπής, με την οποία αυτή αφαιρεί από επιχειρήσεις, που έχουν κοινοποιήσει συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ, το ευεργέτημα της ασυλίας σχετικά με τα πρόστιμα, μπορεί να παραγάγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα μόνον αν η κοινοποίηση της συμφωνίας πράγματι παρείχε στις επιχειρήσεις αυτές το ευεργέτημα μιας τέτοιας ασυλίας, πράγμα που δεν συμβαίνει όταν η απόφαση αφορά συμφωνία μεταξύ ναυτιλιακών εταιριών περιέχουσα διατάξεις περί καθορισμού κομίστρων χερσαίας μεταφοράς, που εμπίπτουν στον κανονισμό

⁵ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1442/93 της Επιτροπής, της 10ης Ιουνίου 1993, περί λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής μπανανών στην Κοινότητα (ΕΕ 1993, L 142, σ. 6).

(ΕΟΚ) 1017/68⁶, ο οποίος δεν προβλέπει ασυλία ως προς τα πρόστιμα σε περίπτωση κοινοποιήσεως των συμφωνιών (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-18/97, *Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-1125).

Το γεγονός και μόνον ότι η προσβαλλόμενη πράξη κατ' αρχήν δεν βλάπτει τον προσφεύγοντα δεν απαλλάσσει την κοινοτική δικαιοσύνη από την υποχρέωση να εξετάσει αν η εκτίμηση την οποία περιέχει παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ικανά να θίξουν τα συμφέροντα του προσφεύγοντος. Εστιάζοντας την προσοχή του στην ουσία της πράξεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι μια απόφαση που κηρύσσει κοινοποιηθείσα κρατική ενίσχυση συμβιβαζόμενη με την κοινή αγορά ήταν βλαπτική για την δικαιούχο της ενισχύσεως αυτής προσφεύγουσα. Συγκεκριμένα, επρόκειτο για απόφαση που εκδόθηκε σύμφωνα με τους κανόνες τους οποίους όριζε το πολυτομεακό πλαίσιο περιφερειακών ενισχύσεων για μεγάλα επενδυτικά σχέδια, γι' αυτό και η εκτίμηση της Επιτροπής σχετικά με τον διορθωτικό συντελεστή, από τον οποίο εξαρτάται η μέγιστη ένταση της επιτρεπόμενης ενισχύσεως, είναι ικανή να παραγάγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, εφόσον καθορίζει το ποσό της ενισχύσεως που δύναται να κηρυχθεί συμβιβαζόμενο με την κοινή αγορά (απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, T-212/00, *Nuove Industrie Molisane κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-347).

Ομοίως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι απόφαση που τροποποιεί ορισμένες αιτιολογικές σκέψεις μιας πρώτης αποφάσεως, όχι όμως και το διατακτικό της, είναι δεκτική προσφυγής ακυρώσεως. Έτσι, όπως προκύπτει από την απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2002, T-251/00, *Lagardère και Canal+ κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), αυτό δεν ισχύει όταν η τροποποίηση των αιτιολογικών σκέψεων της πρώτης αποφάσεως μετέβαλε την ουσία όσων αποφασίστηκαν στο διατακτικό της αποφάσεως αυτής, κατά τρόπο θίγοντα τα συμφέροντα του προσφεύγοντος. Εν προκειμένω, η περιεχόμενη σε απόφαση της Επιτροπής εκτίμηση περί του παρεπομένου ή μη χαρακτήρα των περιορισμών τους οποίους κοινοποίησαν οι προσφεύγουσες στο πλαίσιο πράξεων συγκεντρώσεως, εκτίμηση την οποία είχε διατυπώσει στην απόφαση με την οποία επέτρεπε τις συγκεντρώσεις αυτές, θεωρείται ως ουσιώδης μεταβολή των όσων είχε αποφασίσει με το διατακτικό της περί χορηγήσεως αδείας αποφάσεώς της, μεταβολή που παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα δυνάμενα να θίξουν τα συμφέροντα των προσφευγουσών.

Στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, τον προσβλητό χαρακτήρα των αποφάσεων περί κινήσεως επίσημης διαδικασίας εξετάσεως κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ επιβεβαιώνουν τρεις αποφάσεις (αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2002, T-195/01 και T-207/01, *Government of Gibraltar κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-2309, και της 23ης Οκτωβρίου 2002, T-269/99, T-271/99 και T-272/99, *Territorio Histórico de*

⁶ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1017/68 του Συμβουλίου, της 19ης Ιουλίου 1968, περί εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στους τομείς των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών (ΕΕ ειδ. έκδ. 07/001, σ. 86).

Guirúzcoa κ.λπ. κατά Επιτροπής, και T-346/99, T-347/99 και T-348/99, *Territorio Histórico de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής*, που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Στις υποθέσεις *Government of Gibraltar κατά Επιτροπής*, η Κυβέρνηση του Γιβραλτάρ ζητούσε την ακύρωση δύο αποφάσεων της Επιτροπής να κινήσει επίσημη διαδικασία έρευνας σχετικά με ρυθμίσεις του Γιβραλτάρ στον τομέα του δικαίου των εταιριών που περιείχαν φοροαπαλλαγές. Η Επιτροπή, αποκρούοντας τον προσβλητό χαρακτήρα των αποφάσεων αυτών, ισχυριζόταν ότι τα επίδικα μέτρα δεν είχαν χαρακτηριστεί νέες ενισχύσεις και ότι δεν είχε ζητήσει την αναστολή τους και ότι, επομένως, η λύση την οποία είχε δεχθεί το Δικαστήριο με την απόφασή της 9ης Οκτωβρίου 2001 στην υπόθεση C-400/99, *Ιταλία κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2001, σ. I-7303, βλ. *Έκθεση πεπραγμένων 2001*) δεν είχε εφαρμογή εν προκειμένω. Απαντώντας, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι, δυνάμει του άρθρου 88 ΕΚ και του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ης Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 88 ΕΚ⁷, κίνηση της επίσημης διαδικασίας έρευνας προβλέπεται σε τέσσερις περιπτώσεις, ήτοι για την εξέταση νέας κοινοποιηθείσας ενισχύσεως, για την εξέταση «ενδεχόμενης ύπαρξης παράνομων ενισχύσεων», σε περίπτωση καταχρηστικής εφαρμογής ενισχύσεως, και όταν ένα κράτος μέλος δεν δέχεται τα κατάλληλα μέτρα που προτείνει η Επιτροπή όσον αφορά υφιστάμενο καθεστώς ενισχύσεων. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο επισημαίνει, ως προς την περίπτωση «ενδεχόμενης ύπαρξης παράνομων ενισχύσεων», ότι, η Επιτροπή κίνησε όντως την επίσημη διαδικασία έρευνας, διότι, σε καθεμιά από τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, εκτίμησε προσωρινώς ότι οι επίμαχες ρυθμίσεις συνιστούν ενισχύσεις παράνομες και ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά. Ερευνώντας ακολούθως το ζήτημα αν οι αποφάσεις περί κινήσεως επίσημης διαδικασίας έρευνας αποτελούν προσβλητές πράξεις, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι, ακόμα και αν ο χαρακτηρισμός της ενισχύσεως ανταποκρίνεται σε αντικειμενική κατάσταση, μη εξαρτώμενη από την αξιολόγηση που έχει γίνει δεκτή κατά το στάδιο της κινήσεως της επίσημης διαδικασίας έρευνας, η δε απλή κίνηση της διαδικασίας αυτής δεν έχει τον ίδιο άμεσο δεσμευτικό χαρακτήρα με μια εντολή αναστολής που απευθύνεται στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, η επιλογή της Επιτροπής να κινήσει επίσημη διαδικασία έρευνας, σε συνδυασμό προς τον προσωρινό χαρακτηρισμό των κρατικών μέτρων ως νέων ενισχύσεων, αντί της επιλογής της διαδικασίας που αφορά τυχόν υφιστάμενες ενισχύσεις, συνεπάγεται έννομα αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, αφενός μεν, ακόμα και τελική απόφαση της Επιτροπής, κηρύσσουσα τις νέες αυτές ενισχύσεις συμβιβαζόμενες με την κοινή αγορά, δεν θα είχε ως συνέπεια να τακτοποιήσει εκ των υστέρων τις πράξεις που εκδόθηκαν προς εκτέλεση παρανόμων μέτρων. Αφετέρου δε, της αποφάσεως περί κινήσεως διαδικασίας μπορεί να γίνει επίκληση ενώπιον εθνικού δικαστηρίου και να εκτεθούν έτσι οι ωφελούμενοι από το επίμαχο μέτρο καθώς και φορείς τοπικής αυτοδιοικήσεως στον κίνδυνο να διατάξει το εθνικό δικαστήριο την αναστολή του μέτρου ή την αναζήτηση των καταβληθεισών ενισχύσεων. Το

⁷ ΕΕ 1999, L 83, σ. 1.

Πρωτοδικείο καταλήγει ότι η διαδικαστική επιλογή της Επιτροπής να κινήσει επίσημη διαδικασία, σε συνδυασμό προς τον προσωρινό χαρακτηρισμό των νέων ενισχύσεων, πρέπει να υπόκειται σε έλεγχο νομιμότητας.

Οι δύο προαναφερθείσες αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2002, *Territorio Histórico de Guirúzcoa κ.λπ. κατά Επιτροπής*, και *Territorio Histórico de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής*, επιβεβαιώνουν ότι η απόφαση περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας ελέγχου επάγεται αυτοτελή έννομα αποτελέσματα, ειδικότερα όσον αφορά την αναστολή του εξεταζόμενου μέτρου, διευκρινίζεται δε ότι το συμπέρασμα αυτό επιβάλλεται όχι μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το μέτρο, η εκτέλεση του οποίου έχει ήδη αρχίσει, θεωρείται από τις αρχές του οικείου κράτους μέλους ως υφιστάμενη ενίσχυση, αλλά και στην περίπτωση κατά την οποία οι αρχές αυτές εκτιμούν ότι το μέτρο που αφορά ή περί κινήσεως της διαδικασίας απόφαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Το Πρωτοδικείο ακολουθώντας έκρινε ότι η απόφαση περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας ελέγχου, όταν αφορά μέτρα των οποίων έχει αρχίσει η εκτέλεση και τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως νέες ενισχύσεις από την Επιτροπή, συνιστά προσβλητή πράξη κατά την έννοια του άρθρου 230 ΕΚ, καθ' όσον μεταβάλλει κατ' ανάγκη το νομικό περιεχόμενο του εν λόγω μέτρου, καθώς και τη νομική κατάσταση των δικαιούχων επιχειρήσεων. Πράγματι, οι σοβαρές αμφιβολίες τις οποίες γεννά μια τέτοια απόφαση ως προς τη νομιμότητα του εξεταζόμενου μέτρου, πέραν του ότι πρέπει να οδηγούν το κράτος μέλος στην αναστολή εφαρμογής του, μπορούν να τύχουν επικλήσεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και να αγάγουν τόσο τον δικαιούχο του όσο και τους συναλλασσομένους με αυτόν στο συμπέρασμα ότι το ληφθέν ευεργέτημα δεν έχει κτηθεί οριστικά.

β) Πράξεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Στην ειδικότερη περίπτωση των πράξεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το άρθρο 230, πρώτο εδάφιο, ΕΚ προβλέπει ότι η κοινοτική δικαιοσύνη ελέγχει τη νομιμότητά τους μόνον όταν «παράγουν νομικά αποτελέσματα έναντι τρίτων». Επομένως, κατά πάγια νομολογία, οι πράξεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που θίγουν την εσωτερική μόνον οργάνωση των εργασιών του δεν είναι δεκτικές προσφυγής ακυρώσεως.

Επιληφθέν προσφυγής 22 μελών του Κοινοβουλίου, το Πρωτοδικείο εκκαλείτο να αποφανθεί επί της νομιμότητας της συμφωνίας-πλαίσου της 5ης Ιουλίου 2000 για τις σχέσεις μεταξύ του Κοινοβουλίου και της Επιτροπής, η οποία ρυθμίζει τη διαβίβαση εμπιστευτικών πληροφοριών μεταξύ θεσμικών οργάνων. Με διάταξη της 17ης Ιανουαρίου 2002, T-236/00, *Stauner κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II-135), το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή τους ως απαράδεκτη. Χωρίς να λάβει θέση επί του αν τα μέλη του Κοινοβουλίου ήσαν «τρίτοι», το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι τα έννομα αποτελέσματα της συμφωνίας-πλαίσου δεν θίγουν τα συμφέροντα των προσφευγόντων, καθ' όσον αυτή δεν μεταβάλλει τους όρους ασκήσεως των κοινοβουλευτικών τους καθηκόντων. Ειδικότερα, έκρινε ότι η εν λόγω συμφωνία-πλαίσιο, που διέπει απλώς τις σχέσεις μεταξύ Επιτροπής και Κοινοβουλίου,

δεν μεταβάλλει τη νομική κατάσταση των βουλευτών, ενεργούντων ατομικώς, ως προς το δικαίωμά τους που προβλέπεται στο άρθρο 197, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, ούτε θίγει το διασφαλιζόμενο από τη διάταξη αυτή δικαίωμά τους να υποβάλλουν ερωτήσεις στην Επιτροπή.

Αντιθέτως, έστω και η προσφυγή απορρίφθηκε τελικά ελλείψει ενεργητικής νομιμοποίησης (βλ. παρακάτω), το Πρωτοδικείο διαπίστωσε (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2002, T-17/00, *Rothley κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου*, Συλλογή 2002, σ. II-579· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-167/02 P) ότι μια πράξη του Κοινοβουλίου που αφορά, αφενός μεν, την τροποποίηση του εσωτερικού του κανονισμού, στον οποίο προσθέτει άρθρο σχετικά με τις εσωτερικές έρευνες που διενεργεί η OLAF, αφετέρου δε, την έγκριση της αποφάσεως του Κοινοβουλίου σχετικά με τους όρους και τις λεπτομέρειες των εσωτερικών ερευνών στον τομέα της καταπολέμησης της απάτης, της δωροδοκίας και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας επιζήμιας για τα συμφέροντα των Κοινοτήτων, βαίνει, ως εκ του αντικειμένου και των αποτελεσμάτων της, πέραν του πλαισίου της εσωτερικής οργάνωσης των εργασιών του Κοινοβουλίου. Κατά συνέπεια, πρόκειται για πράξη που δεκτική προσφυγής ακυρώσεως.

2. Ενεργητική νομιμοποίηση

Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένας ιδιώτης δύναται παραδεκτώς να ζητήσει την ακύρωση κοινοτικής πράξεως ορίζονται στο άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, που ορίζει ότι «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δύναται [...] να ασκεί προσφυγή κατά των αποφάσεων που απευθύνονται σ' αυτό, καθώς και κατά αποφάσεων που, αν και εκδίδονται ως κανονισμοί ή αποφάσεις που απευθύνονται σε άλλο πρόσωπο, το αφορούν άμεσα και ατομικά».

α) Χαρακτηρισμός της πράξεως

Η απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, T-54/99, *max.mobil κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II-313· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-141/02 P) απαντά στο ερώτημα αν η πράξη με την οποία η Επιτροπή αποφασίζει να μη κάνει χρήση της εξουσίας που της αναθέτει το άρθρο 86, παράγραφος 3, ΕΚ συνιστά απόφαση απορρίψεως της καταγγελίας περί παραβάσεως του άρθρου 86, παράγραφος 1, ΕΚ και, συνεπώς, πράξη έχουσα ως αποδέκτη τον καταγγέλλοντα. Εν προκειμένω, η εταιρία max.mobil Telekommunikation Service, επιχείρηση εκμεταλλεύσεως GSM, υπέβαλε στην Επιτροπή καταγγελία προκειμένου να διαπιστωθεί, μεταξύ άλλων, ότι η Δημοκρατία της Αυστρίας είχε παραβεί τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 82 ΕΚ και 86 ΕΚ, ουσιαστικά διότι ένα αυστριακό κρατικό μέτρο παρείχε σε μια ανταγωνίστρια επιχείρηση (Mobilkom) την ευχέρεια να εκμεταλλεύεται καταχρηστικά τη δεσπόζουσα θέση της στη σχετική αγορά της κινητής τηλεφωνίας. Με επιστολή της προς την max.mobil η Επιτροπή ανέφερε ότι μια από τις προβαλλόμενες αιτιάσεις δεν ήταν

επαρκώς αιτιολογημένη. Δεδομένου ότι η επιστολή αυτή περιείχε απόρριψη της καταγγελίας της, η max.mobil ζήτησε την ακύρωσή της ενώπιον του Πρωτοδικείου.

Κατά την εκτίμηση του παραδεκτού της προσφυγής, το Πρωτοδικείο έκρινε, κατ' αρχάς, ότι η ύπαρξη ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής κατά την εφαρμογή του άρθρου 86, παράγραφος 3, ΕΚ δεν απαγορεύει, αυτή καθαυτή, τη δυνατότητα να ζητηθεί η ακύρωση αποφάσεως περί θέσεως στο αρχείο καταγγελίας με την οποία ζητείται επέμβαση στηριζόμενη σ' αυτό το άρθρο της Συνθήκης, ιδίως όταν η απόφαση αυτή απευθύνεται στον υποβαλόντα την καταγγελία. Το Πρωτοδικείο ακολούθως κρίνει ότι πρέπει να γίνει δεκτή η ύπαρξη αποφάσεων περί απορρίψεως καταγγελιών που ζητούν επέμβαση της Επιτροπής βάσει του άρθρου 86, παράγραφος 3, ΕΚ, τονίζοντας ότι, αντιθέτως προς τη λύση που επιλέχθηκε στο πλαίσιο της εξετάσεως καταγγελιών λόγω παραβάσεως του άρθρου 87 ΕΚ στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, μια καταγγελία που καλεί την Επιτροπή να ενεργήσει βάσει του άρθρου 86, παράγραφος 3, ΕΚ δεν οδηγεί πάντοτε σε απόφαση απευθυνόμενη στο οικείο κράτος μέλος, δεδομένου ότι η Επιτροπή τού απευθύνει τέτοια απόφαση μόνον «εφόσον είναι ανάγκη».

β) Έννοια του αμέσως θιγομένου

Μια κοινοτική πράξη, για ν' αφορά άμεσα έναν ιδιώτη, που δεν είναι αποδέκτης της, πρέπει να παράγει άμεσα τα αποτελέσματά της στη νομική κατάσταση του ενδιαφερομένου, η δε εφαρμογή της να έχει χαρακτήρα καθαρά αυτόματο και ν' απορρέει αποκλειστικά από την κοινοτική ρύθμιση, χωρίς τη μεσολάβηση άλλων κανόνων.

Υπό το πρίσμα της ερμηνείας αυτής, το Πρωτοδικείο έκρινε, με τη διάταξη της 6ης Ιουνίου 2002, T-105/01, SLIM Sicilia κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2697), ότι μια εταιρία, κάτοχο συμβάσεως παραχωρήσεως, με την οποία η παραχωρούσα αρχή της ανέθετε την εκτέλεση σχεδίου το οποίο ελάμβανε συνδρομή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Αναπτύξεως (ΕΤΠΑ), δεν την αφορούσε άμεσα απόφαση της Επιτροπής απευθυνόμενη σε κράτος μέλος και αρνούμενη την παράταση της προθεσμίας για την υποβολή αιτήσεως οριστικής πληρωμής για συνδρομή του ΕΤΠΑ. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Πρωτοδικείο επισήμανε ότι οι ιταλικές αρχές είχαν καταβάλει στην εταιρία αυτή ολόκληρο το προβλεπόμενο ποσό κοινοτικής συνδρομής και ότι καμμία υποχρέωση αποδόσεως της διαφοράς μεταξύ του ποσού αυτού και του ποσού που κατέβαλε η Επιτροπή στο Ιταλικό Δημόσιο δεν απορρέει από την ίδια την προσβαλλόμενη απόφαση, ούτε από οποιαδήποτε διάταξη του κοινοτικού δικαίου που διέπει το αποτέλεσμα της αποφάσεως αυτής.

Παρομοίως, απορρίφθηκε προσφυγή δύο εταιριών που ανήκουν σε όμιλο που δρα στην αγορά τσιγάρων, που σκοπούσε στην ακύρωση διατάξεως της οδηγίας 2001/37/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2001, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των

κρατών μελών σχετικά με την παραγωγή, την παρουσίαση και την πώληση των προϊόντων καπνού ⁸ (διάταξη της 10ης Σεπτεμβρίου 2002, T-223/01, *Japan Tobacco και JT International κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου*, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή). Αφού υπέμνησε ότι, ναι μεν το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ δεν προβλέπει τη δυνατότητα ενός ιδιώτη να ζητήσει την ακύρωση γνησίας οδηγίας, πλην όμως το γεγονός αυτό δεν αρκεί για να κριθεί η προσφυγή του απαράδεκτη, διότι, υφ' ορισμένες περιστάσεις, ακόμη και κανονιστική πράξη εφαρμοζόμενη γενικώς στους ενδιαφερομένους επιχειρηματίες μπορεί να αφορά άμεσα και ατομικά ορισμένους από αυτούς, το Πρωτοδικείο επισήμανε, αρχικά, ότι, οσάκις πράξη κοινοτικού οργάνου απευθύνεται σε κράτος μέλος και η ενέργεια στην οποία οφείλει να προβεί το εν λόγω κράτος μέλος κατόπιν αυτής της πράξεως έχει χαρακτήρα αυτόματο ή, εν πάση περιπτώσει, δεν χωρεί αμφιβολία ως προς την τελική έκβαση, η πράξη αφορά άμεσα οποιοδήποτε θιγόμενο πρόσωπο από την ενέργεια αυτή. Αν, αντίθετα, η πράξη παρέχει στο κράτος μέλος τη δυνατότητα να ενεργήσει ή να μην ενεργήσει, τότε αυτή η ενέργεια ή αδράνεια του κράτους μέλους αφορά άμεσα το οικείο πρόσωπο και όχι την πράξη καθαυτή. Εφαρμόζοντας την έννοια αυτή όπως την ερμήνευσε, το Πρωτοδικείο, ακολουθώντας, έκρινε ότι η διάταξη της προσβαλλομένης οδηγίας δεν θα προκαλέσει καμμία μεταβολή στη νομική κατάσταση των προσφευγουσών έως ότου μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη ενός τουλάχιστον κράτους μέλους ή έως ότου παρέλθει η προβλεφθείσα για τη μεταφορά του προθεσμία.

γ) Έννοια του ατομικώς θιγόμενου

Για να μπορεί ένας ιδιώτης να προσφύγει ενώπιον του Πρωτοδικείου, όταν δεν είναι αποδέκτης της προσβαλλομένης πράξεως, οφείλει, μεταξύ άλλων, ν' αποδείξει ότι αυτή τον αφορά ατομικά. Συναφώς, έχει επανειλημμένα κριθεί, από την απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1963, 25/62, *Plaumann κατά Επιτροπής* (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 937) και εντεύθεν, ότι, για να μπορεί ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο να ισχυρισθεί ότι μια πράξη, της οποίας δεν είναι αποδέκτης, το αφορά ατομικά, πρέπει να θίγεται από την πράξη αυτή λόγω ορισμένων ξεχωριστών ιδιοτήτων του ή μιας πραγματικής καταστάσεως που το χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και, ως εκ τούτου, το εξατομικεύει κατά τρόπον ανάλογο προς αυτόν του αποδέκτη.

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, το Πρωτοδικείο ακολούθησε την ερμηνεία αυτή, έως ότου διαφοροποιήθηκε με την απόφαση της 3ης Μαΐου 2002, T-177/01, *Jégo-Quéré κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II-2365· εκκρεμεί αίτηση αναίρεσεως, υπόθεση C-263/02 P). Επειδή, όμως, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την ερμηνεία της για την έννοια του ατομικώς ενδιαφερομένου με την απόφαση της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου* (Συλλογή 2002, σ. I-6677), το Πρωτοδικείο εξέτασε εφεξής το παραδεκτόν των προσφυγών ακυρώσεως λαμβάνοντας υπόψη την ερμηνεία του Δικαστηρίου.

⁸ ΕΕ 2001, L 194, σ. 26.

Χάριν ευκολίας, θα αναπτυχθούν χωριστά η προαναφερθείσα απόφαση Jégo-Quére κατά Επιτροπής αφενός και οι περιπτώσεις εκτιμήσεως του παραδεκτού που εντάσσονται στη συνέχεια της προαναφερθείσας αποφάσεως Plaumann κατά Επιτροπής αφετέρου.

— Οι περιπτώσεις εφαρμογής της νομολογίας Plaumann

Πολλές προσφυγές απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες, διότι οι πράξεις γενικής εφαρμογής των οποίων αμφισβητούσαν τη νομιμότητα δεν αφορούσαν ατομικά τους προσφεύγοντες⁹.

Έτσι, το Πρωτοδικείο έκρινε απαράδεκτη προσφυγή διαφόρων επιχειρηματιών περί ακυρώσεως κανονισμού για την επιβολή οριστικού δασμού αντιντάμπινγκ¹⁰ (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-598/97, BSC Footwear Supplies κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1155). Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες εταιρίες, ανεξάρτητοι εισαγωγείς υποδημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ισχυρίστηκαν ότι ένα σύνολο στοιχείων τις χαρακτήριζε σε σχέση με κάθε άλλο επιχειρηματία και, ειδικότερα, η ενεργή συμμετοχή τους σε διοικητική διαδικασία που κατέληξε στην έκδοση του εν λόγω κανονισμού, οι δυσμενείς συνέπειες της επιβολή των δασμών αντιντάμπινγκ επί των δραστηριοτήτων τους και η ρητή μνεία δύο εξ αυτών στο κείμενο του κανονισμού.

Το Πρωτοδικείο κατ' αρχάς υπενθυμίζει, παραπέμποντας στην απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Μαΐου 1991, C-358/89, Extramet Industrie κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1991, σ. I-2501), ότι το παραδεκτό προσφυγής κατά κανονισμού αντιντάμπινγκ που είχε ασκήσει ανεξάρτητος επιχειρηματίας έχει γίνει δεκτό υπό εξαιρετικές περιστάσεις. Φρονεί, ακολούθως, ότι η θέση των προσφευγουσών δεν είναι παρόμοια με εκείνη της Extramet Industrie, ιδίως διότι δεν αποδεικνύεται ότι ο προσβαλλόμενος κανονισμός πλήττει σοβαρά τις οικονομικές τους δραστηριότητες, και καταλήγει ότι δεν αποδείχθηκε ότι ο κανονισμός τις θίγει κατ' άλλο τρόπο και όχι απλώς υπό την αντικειμενική τους ιδιότητα ως εισαγωγέων των σχετικών προϊόντων, ακριβώς

⁹ Βλ. επίσης τις ακόλουθες περιπτώσεις απαραδέκτου προσφυγών περί ακυρώσεως κανονισμών: απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2002, T-47/00, Rica Foods κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-113, και διατάξεις της 29ης Απριλίου 2002, T-339/00, Bactria κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2287· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-339/00 P) και της 25ης Σεπτεμβρίου 2002, T-178/01, Di Lenardo Adriano κατά Επιτροπής, και T-179/01, Dilexport κατά Επιτροπής (που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Βλ. περίπτωση απαραδέκτου προσφυγής περί ακυρώσεως οδηγίας: διάταξη της 14ης Ιανουαρίου 2002, T-84/01, Association contre l'heure d'été κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Συλλογή 2002, σ. II-99).

¹⁰ Κανονισμός (ΕΚ) 2155/97 του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1997, για την επιβολή οριστικού δασμού αντιντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων υποδημάτων που έχουν το πάνω μέρος από υφαντικές ύλες, καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και Ινδονησίας, και την οριστική είσπραξη του επιβληθέντος προσωρινού δασμού (ΕΕ L 298, σ. 1).

όπως θίγει και κάθε άλλο επιχειρηματία που βρίσκεται στην ίδια κατάσταση. Προσθέτει ότι, ναι μεν η συμμετοχή επιχειρήσεως σε διαδικασία αντνιτάμπινγκ μπορεί να συνεκτιμηθεί, μεταξύ άλλων στοιχείων, για ν' αποδειχθεί ότι ο κανονισμός που, κατά το πέρασ αυτής της διαδικασίας, επιβάλλει δασμούς αντνιτάμπινγκ την αφορά ατομικά, η συμμετοχή όμως αυτή δεν αρκεί για να θεμελιώσει υπέρ αυτής δικαίωμα ασκήσεως άμεσης προσφυγής κατά του εν λόγω κανονισμού. Συναφώς, το γεγονός και μόνον ότι ορισμένες από τις προσφεύγουσες επιχειρήσεις κατονομάζονταν στον προσβαλλόμενο κανονισμό δεν μπορεί να στηρίξει διαφορετική εκτίμηση.

Με την προαναφερθείσα απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2002, T-17/00, Rothley κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου, το Πρωτοδικείο εξέτασε αν πράξη εκδοθείσα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αφορούσε ατομικά βουλευτές του οργάνου αυτού¹¹. Αφού δέχτηκε ότι η προσβαλλόμενη πράξη, καίτοι έφερε τον τίτλο «απόφαση», αποτελούσε μέτρο γενικής ισχύος, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι δεν αφορά ατομικά τους προσφεύγοντες, καθ' όσον αφορά αδιακρίτως τα μέλη του Κοινοβουλίου που είχαν την ιδιότητα αυτή κατά την έναρξη της ισχύος της καθώς και κάθε άλλο πρόσωπο το οποίο θα ασκούσε μεταγενέστερα το ίδιο λειτούργημα.

Αντιθέτως, πολλές προσφυγές που σκοπούσαν στην ακύρωση πράξεων γενικής ισχύος κρίθηκαν απαράδεκτες.

Με τις αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2002, T-13/99, Pfizer Animal Health κατά Συμβουλίου, και T-70/99, Alpharma κατά Συμβουλίου (που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), κρίθηκε ότι απαράδεκτως οι εταιρίες Pfizer Animal Health και Alpharma έβαλλαν κατά του κανονισμού (ΕΚ) 2821/98¹², αποσύροντας από τον κατάλογο των αντιβιοτικών που επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται ως πρόσθετες ύλες στις ζωοτροφές την βιργινιαμυκίνη και τη βακτριρακίνη-άλας με ψευδάργυρο, τις οποίες παράγουν αντιστοίχως οι εταιρίες αυτές. Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλομένης πράξεως και παρά τον γενικό της χαρακτήρα, η νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία βρισκόταν καθεμιά από τις προσφεύγουσες, έναντι του υπό εξέταση μέτρου, τις χαρακτήριζε σε σχέση με κάθε άλλο επιχειρηματία που αφορά η πράξη αυτή. Για να καταλήξει σ' αυτό το συμπέρασμα, το Πρωτοδικείο προβαίνοντας σε όμοια εκτίμηση και στις δύο υποθέσεις, επισημαίνει ότι η απαγόρευση των ουσιών αποφασίστηκε κατά τη διαδικασία εκ νέου αξιολογήσεως της αδείας χρήσεώς τους ως προσθέτων υλών στις ζωοτροφές. Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση αυτή, επισημαίνει δύο ουσιώδη στοιχεία.

¹¹ Απόφαση του Κοινοβουλίου, της 18ης Νοεμβρίου 1999, περί τροποποιήσεως του κανονισμού του κατόπιν της διοργανικής συμφωνίας της 25ης Μαΐου 1999, μεταξύ του Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, σχετικά με τις εσωτερικές έρευνες που διενεργούνται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF).

¹² Κανονισμός (ΕΚ) 2821/98 του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1998, για την τροποποίηση της οδηγίας 70/524/ΕΟΚ περί των προσθέτων υλών στη διατροφή των ζώων όσον αφορά την ανάκληση αδείας χρησιμοποίησης ορισμένων αντιβιοτικών (ΕΕ 1998, L 351, σ. 4).

Πρώτον, μόνον η Pfizer και η Alpharma ευρίσκοντο στη νομική κατάσταση που θα τους επέτρεπε να λάβουν, βάσει της ισχύουσας ρυθμίσεως, άδεια εμπορίας των οικείων ουσιών ως πρώτες υπεύθυνες για την κυκλοφορία τους. Μπορούσαν, επομένως, να επικαλεστούν δικαίωμα προσδοκίας προς απόκτηση τέτοιου δικαιώματος. Εξ άλλου, η υποβολή αιτήσεως για τη χορήγηση νέας άδειας τις έθετε σε θέση στην οποία το παράγωγο δίκαιο εξασφαλίζει έννομη προστασία ¹³.

Δεύτερον, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι ο επίδικος κανονισμός έθεσε τέρμα ή, τουλάχιστον, ανέστειλε τις διαδικασίες που είχαν κινηθεί, κατόπιν αιτήσεως των προσφευγουσών, για τη χορήγηση νέας αδείας χρήσεως των αντιβιοτικών τους ως προσθέτων υλών στις ζωοτροφές και στο πλαίσιο των οποίων οι προσφεύγουσες απέλαυσαν διαδικαστικών εγγυήσεων.

Με τις αποφάσεις της 14ης Νοεμβρίου 2002, T-94/00, T-110/00 και T-159/00, Rica Foods κ.λπ. κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) και T-332/00 και T-350/00, Rica Foods κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), αναγνωρίστηκε ότι οι κανονισμοί ¹⁴ που καθιέρωναν μέτρα διασφάλισης βάσει του άρθρου 109 της αποφάσεως 91/482/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1991, σχετικά με τη σύνδεση των υπερποντίων χωρών και εδαφών (ΥΧΕ) με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα αφορούσαν ατομικά τις προσφεύγουσες, εταιρίες μεταποίησης ζάχαρης εγκατεστημένες στην Αγυβα και στις Ολλανδικές Αντίλλες, που εξαγουν τα προϊόντα τους προς την Κοινότητα. Συγκεκριμένα, αφενός μεν οι τρεις προσφεύγουσες είναι επιχειρήσεις τις οποίες αφορά ο προσβαλλόμενος κανονισμός, εφόσον είναι εγκατεστημένες στις ΥΧΕ και δρουν στον τομέα που αφορούν οι κανονισμοί αυτοί, αφετέρου δε οι κανονισμοί αυτοί τις εμπόδισαν να εκτελέσουν ορισμένες συμβάσεις παραδόσεως.

— Η νέα ερμηνεία της προϋποθέσεως

Με την προαναφερθείσα απόφαση της 3ης Μαΐου 2002, Jégo-Quéré κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο απέστη από τη νομολογία Plaumann, δεχόμενο διαφορετική ερμηνεία της έννοιας του «προσώπου που ο κανονισμός αφορά ατομικά».

¹³ Η οδηγία 70/524/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1970, περί των προσθέτων υλών στη διατροφή των ζώων (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/006, σ. 60), όπως έχει τροποποιηθεί, εξασφαλίζει την προστασία των επιστημονικών και πληροφοριακών στοιχείων τα οποία προσκόμισαν οι παρασκευαστές στον φάκελο που κατέθεσαν για να τους χορηγηθεί πρώτη άδεια χρήσεως του προϊόντος τους ως πρόσθετης ύλης, για την οποία απαιτείται υπεύθυνος κυκλοφορίας.

¹⁴ Κανονισμός (ΕΚ) 465/2000 της Επιτροπής, της 29ης Φεβρουαρίου 2000, για την καθιέρωση μέτρων διασφάλισης όσον αφορά τις εισαγωγές, από τις υπερπόντιες χώρες και εδάφη, προϊόντων του τομέα της ζάχαρης με σύρευση καταγωγής ΕΚ/ΥΧΕ (ΕΕ L 56, σ. 39), και Κανονισμός (ΕΚ) 2081/2000 της Επιτροπής, της 29ης Σεπτεμβρίου 2000, για τη συνέχιση της εφαρμογής των ίδιων μέτρων (ΕΕ 2000, L 246, σ. 64).

Συγκεκριμένα, η Επιτροπή εξέδωσε κανονισμό που όριζε το ελάχιστο μέγεθος ματιού των διχτύων που χρησιμοποιούνται σε ορισμένες ζώνες αλιείας¹⁵. Επειδή η χρήση ορισμένων διχτύων σε μια από αυτές τις ζώνες τής απαγορευόταν, η εφοπλιστική εταιρία αλιείας Jégo-Quére et Cie ζήτησε από το Πρωτοδικείο να ακυρώσει δύο διατάξεις αυτού του κανονισμού.

Κατ' αρχάς, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι, βάσει των κριτηρίων τα οποία έχει αντλήσει μέχρι τώρα η κοινοτική δικαιοσύνη, οι γενικής εφαρμογής διατάξεις του κανονισμού δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αφορούν ατομικά την προσφεύγουσα κατά την έννοια της Συνθήκης ΕΚ.

Ωστόσο, το Πρωτοδικείο επισημαίνει, πρώτον, ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η δυνατότητα προσφυγής στη δικαιοσύνη αποτελεί ένα από τα συστατικά στοιχεία μιας κοινότητας δικαίου και κατοχυρώνεται με την εγκαθιδρυθείσα με τη Συνθήκη ΕΚ έννομη τάξη, δεδομένου ότι η Συνθήκη αυτή καθιερώνει ένα πλήρες σύστημα μέσων ένδικης προστασίας και διαδικασιών που αναθέτει στο Δικαστήριο τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων των θεσμικών οργάνων· δεύτερον, ότι το Δικαστήριο στηρίζει στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και στα άρθρα 6 και 13 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ) το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον αρμόδιου δικαστηρίου· και, τρίτον, ότι το δικαίωμα αυτό επιβεβαιώθηκε επιπλέον με το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Ακολούθως, εξετάζει αν, σε μια υπόθεση όπως την προκειμένη, στο πλαίσιο της οποίας αμφισβητείται από ιδιώτη η νομιμότητα διατάξεων γενικής ισχύος που επηρεάζουν άμεσα τη νομική του κατάσταση, η απόρριψη της προσφυγής ακυρώσεως ως απαράδεκτης θα στερούσε τον προσφεύγοντα από το δικαίωμα αποτελεσματικής έννομης προστασίας.

Συναφώς, διαπιστώνει ότι οι διαδικασίες των άρθρων 234 ΕΚ, αφενός, και 235 ΕΚ και 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, αφετέρου, δεν μπορούν πλέον να θεωρούνται, υπό το φως των άρθρων 6 και 13 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ως διασφαλίζουσες στους ιδιώτες δικαίωμα αποτελεσματικής έννομης προστασίας που να τους επιτρέπει να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα κοινοτικών διατάξεων γενικής ισχύος οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τη νομική τους κατάσταση. Όσον αφορά, ειδικότερα, την προδικαστική παραπομπή, θεωρεί ότι, σε περίπτωση κατά την οποία, όπως υποστηρίζεται στην κρινόμενη υπόθεση, δεν υφίστανται εθνικά εκτελεστικά μέτρα παρέχοντα τη βάση προσφυγής ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, δεν είναι επιτρεπτό να εξαναγκάζεται ένας ιδιώτης να παραβεί τις κοινοτικές διατάξεις

¹⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 1162/2001 της Επιτροπής, της 14ης Ιουνίου 2001, για θέσπιση μέτρων αποκατάστασης του αποθέματος μπακαλιάρου «Merluccius merluccius» στις υποπεριοχές CIEM III, IV, V, VI και VII και στις διαιρέσεις CIEM VIII a, b, d και e καθώς και συναφών όρων για τον έλεγχο δραστηριοτήτων αλιευτικών σκαφών (ΕΕ 2001, L 159, σ. 4).

για ν' αποκτήσει πρόσβαση στα εθνικά δικαστήρια και, ενδεχομένως, να παραπεμφθεί η υπόθεσή του ενώπιον του Δικαστηρίου βάσει του άρθρου 234 ΕΚ.

Ουδέν μείζον επιχείρημα επιτρέπει να υποστηριχθεί ότι η έννοια του προσώπου το οποίο αφορά μια διάταξη ατομικά σύμφωνα με το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ συνεπάγεται ότι ένας ιδιώτης που επιθυμεί να αμφισβητήσει μέτρο γενικής ισχύος πρέπει να εξατομικεύεται κατά τρόπο ανάλογο προς εκείνον του αποδέκτη του μέτρου. Συνεπώς, το Πρωτοδικείο αποφασίζει να αναθεωρήσει την έως τώρα κρατούσα αυστηρή ερμηνεία της έννοιας του προσώπου το οποίο αφορά μια διάταξη ατομικά. Κατά συνέπεια, κρίνει, χωρίς να περιορίζει την ερμηνεία αυτή αποκλειστικά στην περίπτωση όπου δεν υφίσταται δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, ότι μια κοινοτική διάταξη γενικής ισχύος η οποία αφορά άμεσα ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το αφορά επίσης ατομικά αν επηρεάζει κατά τρόπο σαφή και ενεστώτα τη νομική του κατάσταση, περιορίζοντας τα δικαιώματά του ή επιβάλλοντάς του υποχρεώσεις. Διευκρινίζει ότι ο αριθμός και η κατάσταση άλλων προσώπων που επηρεάζονται επίσης ή επηρεάζονται δυνητικώς από την εν λόγω διάταξη δεν αποτελούν, συναφώς, θεωρήσεις ασκούσες επιρροή.

Διαπιστώνοντας ότι οι ερμηνευθείσες ως άνω προϋποθέσεις συντρέχουν, το Πρωτοδικείο απορρίπτει την ένσταση απαραδέκτου την οποία προέβαλε η Επιτροπή. Δεδομένου ότι η Επιτροπή άσκησε αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία έως ότου αποφανθεί το Δικαστήριο.

B. Εφαρμοστέοι επί των επιχειρήσεων κανόνες ανταγωνισμού

Κατά το 2002, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε επί αποφάσεων εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ (1), του άρθρου 82 ΕΚ (2) και του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις μεταξύ επιχειρήσεων ¹⁶ (3).

1. Άρθρο 81 ΕΚ

Κατά την εξέταση της νομιμότητας αποφάσεων της Επιτροπής που διαπίστωναν συμπράξεις μεταξύ επιχειρήσεων, στον τομέα αφενός μεν των μεταφορών, αφετέρου δε των σωλήνων αστικής κεντρικής θερμάνσεως, το Πρωτοδικείο εξέδωσε πλούσιες σε διδάγματα αποφάσεις. Έτσι, κατά το μέτρο που στην παρούσα ενότητα προέχουσα θέση καταλαμβάνουν οι αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 2002 (T-395/94, *Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-875, στο εξής: «υπόθεση

¹⁶ Κανονισμός (ΕΟΚ) 4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ 1989, L 395, σ. 1), όπως διορθώθηκε (ΕΕ 1990, L 257, σ. 13), και όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1310/97 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1997 (ΕΕ 1997, L 180, σ. 1).

Trans Atlantic Agreement», και T-86/95, Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1011, στο εξής: «υπόθεση Far Eastern Freight Conference») και της 20ής Μαρτίου 2002 ¹⁷ (στο εξής: «υποθέσεις αστικής κεντρικής θερμάνσεως»), τα πραγματικά στοιχεία που είναι ουσιώδη προς κατανόηση των υποθέσεων αυτών πρέπει να εκτεθούν προκαταρκτικώς.

Ιστορικό της υποθέσεως Trans Atlantic Agreement

Τον Αύγουστο 1992, η Trans Atlantic Agreement (στο εξής: TAA), συμφωνία συναφθείσα μεταξύ ναυτιλιακών εταιριών και αφορώσα τις τακτικές μεταφορές εμπορευματοκιβωτίων μέσω του Αντλαντικού, μεταξύ Βόρειας Ευρώπης και Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, καθώς και τη χερσαία μεταφορά αρχικής και τελικής διακινήσεως των εμπορευματοκιβωτίων, κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή, με αίτημα την έκδοση αποφάσεως εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ, βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 4056/86 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές (ΕΕ 1986, L 378, σ. 4).

Ως προς τον καθορισμό των κομίστρων, η TAA προέβλεπε τον από κοινού καθορισμό των τιμοκαταλόγων που εφαρμόζονταν στη θαλάσσια μεταφορά και στη συνδυασμένη (ή «μεικτή») μεταφορά. Η τιμή αυτής της τελευταίας αποτελείται από δύο στοιχεία, από τα οποία το ένα αφορά τη θαλάσσια και το άλλο τη χερσαία υπηρεσία. Έτσι, η TAA θέσπιζε, πέραν ενός τιμοκαταλόγου θαλασσίων υπηρεσιών, ένα τιμοκατάλογο για τις υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που πραγματοποιούνται στο έδαφος της Κοινότητας στο πλαίσιο συνδυασμένης μεταφοράς.

Με απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 1994 ¹⁸, η Επιτροπή αφενός μεν εθώρησε ότι ορισμένες διατάξεις της TAA, που αφορούσαν ιδίως τις τιμολογιακές συμφωνίες, συνιστούσαν παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, αφετέρου δε αρνήθηκε να

¹⁷ Αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 2002, T-9/99, HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1487 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-202/02 P)· T-15/99, Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1613 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-207/02 P)· T-16/99, Lögstör Rör κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1633 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-208/02 P)· T-17/99, KE KELIT κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1647 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-205/02 P)· T-21/99, Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1681 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-189/02 P)· T-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1705 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-206/02 P)· T-28/99, Sigma Technologie κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1845, και T-31/99, ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1881 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-213/02 P).

¹⁸ Απόφαση 94/980/ΕΚ της Επιτροπής, της 19ης Οκτωβρίου 1994, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (Υπόθεση IV/34.446 - Trans Atlantic Agreement) (ΕΕ 1994, L 376, σ. 1).

αναγνωρίσει υπέρ των διατάξεων αυτών το ευεργέτημα της εξαιρέσεως βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και του κανονισμού 1017/68 ¹⁹.

Τη νομιμότητα της αποφάσεως αυτής αμφισβήτησαν δεκαπέντε ναυτιλιακές εταιρίες που συμμετέχουν στην ΤΑΑ, οι οποίες ισχυρίστηκαν κατ' ουσίαν ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ και το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86, διότι δεν εφαρμόστηκε στην ΤΑΑ η εξαίρεση κατά κατηγορία και διότι παρανόμως η Επιτροπή αρνήθηκε να χορηγήσει ατομική εξαίρεση.

Ιστορικό της υποθέσεως Far Eastern Freight Conference

Με απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 1994 ²⁰, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι τα μέλη της Far Eastern Freight Conference (στο εξής: FEFC) παρέβησαν τις διατάξεις του άρθρου 81 ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68, καθορίζοντας από κοινού τις τιμές για τις υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που παρέχονται στο έδαφος της Κοινότητας σε φορτωτές σε συνδυασμό με άλλες υπηρεσίες ως μέρος μιας πολύμορφης μεταφοράς φορτίων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ βόρειας Ευρώπης και Άπω Ανατολής.

Δεκατρείς από τις ναυτιλιακές εταιρίες που ήσαν αποδέκτριες της αποφάσεως αυτής ζήτησαν την ακύρωσή της, επικαλούμενες, μεταξύ άλλων, παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, του άρθρου 3 του κανονισμού 4056/86, που προβλέπει καθεστώς εξαιρέσεων κατά κατηγορία για τις ναυτιλιακές διασκέψεις, και του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68 σχετικά με τη χορήγηση ατομικής εξαιρέσεως.

Ιστορικό των υποθέσεων αστικής κεντρικής θερμάνσεως

Σύμφωνα με την απόφαση της Επιτροπής της 21ης Οκτωβρίου 1998 ²¹, τέσσερις Δανοί παραγωγοί σωλήνων θερμάνσεως συνήψαν, στα τέλη του 1990, συμφωνία γενικής συνεργασίας στην εγχώρια αγορά τους. Από το φθινόπωρο του 1991, δύο Γερμανοί παραγωγοί μετείχαν τακτικά στις συναντήσεις τους. Κατά την Επιτροπή, σ' αυτό το πλαίσιο διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις που, το 1994, κατέληξαν σε συμφωνία με σκοπό τον καθορισμό ποσοστύσεων για ολόκληρη την ευρωπαϊκή αγορά. Τις ποσοστύσεις αυτές κατένειμε το «διευθυντήριο» (το οποίο συγκροτούσαν οι πρόεδροι ή

¹⁹ Παρατίθεται στην υποσημείωση 6.

²⁰ Απόφαση 94/985/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με τη διαδικασία δυνάμει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (Υπόθεση IV/33.218 - Far Eastern Freight Conference) (ΕΕ 1994, L 378, σ. 17).

²¹ Απόφαση 1999/60/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία κινηθείσα βάσει του άρθρου 81 ΕΚ (υπόθεση IV/35.691/Ε-4 - Καρέλ προμονωμένων σωλήνων) (ΕΕ 1999, L 24, σ. 1).

γενικοί διευθυντές των επιχειρήσεων που μετείχαν στη σύμπραξη) σε κάθε επιχείρηση, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Κατά το 1995, η σουηδική επιχείρηση Powerpipe AB κατήγγειλε την κατάσταση αυτή στην Επιτροπή. Αυτή διενήργησε έρευνα, η οποία ολοκληρώθηκε με την έκδοση της αποφάσεως της 21ης Οκτωβρίου 1998, με την οποία διαπίστωνε ένα πλέγμα συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών που αποσκοπούσαν: στον διαμερισμό μεταξύ παραγωγών των εθνικών και ευρωπαϊκών αγορών μέσω συστήματος ποσοστώσεων· στη μεθόδευση της απόσυρσης άλλων παραγωγών από τις αγορές αυτές· στον καθορισμό των τιμών των προϊόντων και των σχεδίων και στη μεθόδευση των διαδικασιών μειοδοτικού διαγωνισμού και την παρεμπόδιση της δραστηριότητας της Powerpipe AB, της μοναδικής σημαντικής επιχείρησης που δεν συμμετείχε στη σύμπραξη. Το ολικό ποσό των προστίμων που επιβλήθηκαν στις δέκα επιχειρήσεις που μετείχαν σ' αυτό το καρτέλ ανερχόταν σε 92 εκατομμύρια ευρώ περίπου. Οκτώ απ' αυτές άσκησαν ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγή ζητώντας την ακύρωση αυτής της αποφάσεως.

α) Άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ

α.1) Απαγορευόμενες συμπράξεις

— Οι υποθέσεις αστικής κεντρικής θερμάνσεως

Όσον αφορά τα πρόσωπα επί των οποίων εφαρμόζεται το δίκαιο ανταγωνισμού, είναι χρήσιμη η αναφορά στην προαναφερθείσα απόφαση HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής. Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή θεώρησε ως δράστη της παραβάσεως τον όμιλο Henss/Isorplus και ως ευθυνόμενες για την παράβαση τις συνθέτουσες τον όμιλο αυτόν εταιρίες. Το Πρωτοδικείο επικυρώνει αυτή την εκτίμηση.

Υπενθυμίζει ότι το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, απαγορεύοντας στις επιχειρήσεις, μεταξύ άλλων, να συνάπτουν ή να συμμετέχουν σε αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές, απευθύνεται σε οικονομικές μονάδες, εκάστη των οποίων περιλαμβάνει ενιαία οργάνωση προσωπικών, υλικών και αϋλών στοιχείων, τα οποία έχουν ταχθεί στη διαρκή επιδίωξη ορισμένου οικονομικού σκοπού και δύνανται να συντελέσουν στη διάπραξη παραβάσεως προβλεπόμενης από τη διάταξη αυτήν. Συναφώς, διευκρινίζει ότι δεν είναι απαραίτητο η οντότητα που θεωρείται «όμιλος» να έχει η ίδια νομική προσωπικότητα. Πράγματι, ο όρος «επιχείρηση», εντασσόμενος στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού, νοείται ως οικονομική οντότητα από την άποψη του αντικειμένου της επίμαχης συμφωνίας, έστω και αν από νομική άποψη η οικονομική αυτή οντότητα αποτελείται από περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Κατά το μέτρο, άλλωστε, που οι σκέψεις σχετικά με τον χαρακτηρισμό των αντιθέτων προς τον ανταγωνισμό ενεργειών εντάσσονται στο πλαίσιο πάγιας νομολογίας²², η ακολουθούσα ανάπτυξη θα επικεντρωθεί σ'αυτές τις εκτιμήσεις σχετικά με τις απαιτούμενες αποδείξεις.

Συναφώς, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι αποδείχθηκαν τόσο η συνδρομή των επιμέρους στοιχείων που συναποτελούν την όλη σύμπραξη, όσο και η ατομική συμμετοχή των επιχειρήσεων στις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες για τις οποίες θεωρούνται ευθυνόμενες, πλην όσον αφορά τη συμμετοχή στη σύμπραξη αφενός μεν της Dansk Rørindustri, καθ' όσον περιλαμβάνει την περίοδο Απριλίου-Αυγούστου 1994, αφετέρου δε καθ' όσον καλύπτει ολόκληρη την κοινή αγορά (και όχι μόνο την ιταλική αγορά) για τη Sigma Technologie.

Στο πλαίσιο αυτών των εκτιμήσεων, το Πρωτοδικείο υπέμνησε, κατ' αρχάς, ότι, εφόσον μια επιχείρηση συμμετέχει, έστω και χωρίς να λαμβάνει ενεργό μέρος, σε συναντήσεις μεταξύ επιχειρήσεων που στρεφόμενων κατά του ανταγωνισμού και δεν αποστασιοποιείται δημοσίως από το περιεχόμενο των συναντήσεων αυτών, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση στους άλλους συμμετέχοντες ότι επικροτεί το αποτέλεσμα των συναντήσεων και ότι θα συμμορφωθεί προς αυτό, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποδεδειγμένως συμμετέχει στη σύμπραξη που προκύπτει από τις εν λόγω συναντήσεις (βλ. ιδίως προαναφερθείσα απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής).

Ακολούθως, το Πρωτοδικείο εξέφρασε, άλλη μια φορά, σαφώς ότι η δήλωση επιχειρήσεως – πλην της προσφεύγουσας –, κατηγορουμένης για συμμετοχή σε σύμπραξη, την ακρίβεια της οποίας αμφισβητούν διάφορες άλλες από τις κατηγορούμενες επιχειρήσεις, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επαρκής απόδειξη, αν δεν υποστηρίζεται από άλλα αποδεικτικά στοιχεία (προαναφερθείσα απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής).

Τέλος, επισημάνθηκε ότι μια επιχείρηση που έχει μετάσχει σε πολύμορφη παράβαση²³ των κανόνων ανταγωνισμού μέσω της δικής της συμπεριφοράς, η οποία εμπίπτει στις έννοιες της συμφωνίας ή της εναρμονισμένης πρακτικής με αντίθετο στον ανταγωνισμό σκοπό κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και αποσκοπεί να συμβάλει στην συντέλεση της παραβάσεως στο σύνολό της, μπορεί να ευθύνεται και για τη συμπεριφορά άλλων επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ίδιας παραβάσεως για όλη τη διάρκεια της συμμετοχής της στην εν λόγω παράβαση, όταν αποδεικνύεται ότι η επιχείρηση αυτή γνωρίζει την αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά των άλλων μετεχόντων ή ότι μπορεί ευλόγως να την προβλέψει και είναι διατεθειμένη ν' αποδεχθεί

²² Σχετικά με τον χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς αυτής, βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και Lögstör Rör κατά Επιτροπής.

²³ Στις προαναφερθείσες αποφάσεις HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής και Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο δεν αναφέρεται σε πολύμορφη, αλλά σε «ενιαία και διαρκή παράβαση» (σκέψεις 231 και 73, αντιστοίχως).

τον σχετικό κίνδυνο (προαναφερθείσα απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής). Επομένως, μια δράση εμπορικού αποκλεισμού μπορεί να καταλογιστεί σε επιχείρηση η οποία την έχει εγκρίνει χωρίς κατ' ανάγκην να συμμετάσχει η ίδια (προαναφερθείσα απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής). Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η Επιτροπή δεν συγκέντρωσε επαρκώς ακριβή και συγκλίνοντα αποδεικτικά στοιχεία ώστε να θεμελιώσει πλήρη πεποίθηση ότι η Sigma Technologie γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι, συμμετέχοντας στη συμφωνία για την ιταλική αγορά, εντασσόταν στην ευρωπαϊκή σύμπραξη (προαναφερθείσα απόφαση Sigma Technologie κατά Επιτροπής).

Στην ίδια κατεύθυνση, στηριζόμενο στις υποθέσεις της 14ης Μαΐου 1998, στις υποθέσεις του «χαρτονιού» (βλ. Έκθεση πεπραγμένων 1998), το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε ότι μια επιχείρηση μπορεί να θεωρηθεί υπαίτια συνολικής συμπτράξεως, έστω και αν αποδεδειγμένα μετέσχε ευθέως σε ένα μόνον ή σε πλείονα συστατικά στοιχεία αυτής της συμπτράξεως, άπαξ εγνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει αφενός μεν ότι η συμπαιγνία στην οποία μετείχε αποτελούσε μέρος ολικού σχεδίου, αφετέρου δε ότι το ολικό αυτό σχέδιο κάλυπτε όλα τα συστατικά στοιχεία της συμπτράξεως (προαναφερθείσα απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής).

— Η υπόθεση **Far Eastern Freight Conference**

Στην υπόθεση αυτή, οι προσφεύγουσες, που δεν αμφισβητούσαν τον περιοριστικό του ανταγωνισμού χαρακτήρα της συμφωνίας που αποτελεί αντικείμενο της προσβαλλομένης απόφασης και με την οποία καθόρισαν συλλογικά τις τιμές των υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς της FEFC που παρέχονται στο πλαίσιο της συνδυασμένης μεταφοράς, θεωρώντας, αντίθετα απ' ό,τι η Επιτροπή, ότι η συμφωνία αυτή δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, διότι δεν μπορούσε, εντός της οικείας αγοράς ορθώς οριζόμενης, να περιορίσει τον ανταγωνισμό και να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Απαντώντας, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι η Επιτροπή όρισε όντως την επηρεαζόμενη από τη συμφωνία αγορά ως την αγορά των υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς που προσφέρονται στους φορτωτές, στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, από τις ναυτιλιακές εταιρίες που είναι μέλη της FEFC, στο πλαίσιο της συνδυασμένης μεταφοράς εμπορευμάτων τοποθετημένων σε εμπορευματοκιβώτια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής. Ακολούθως και μετά από λεπτομερή ανάλυση, επιβεβαιώνει αυτόν τον ορισμό της αγοράς, καταλήγοντας ότι οι υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που σχετίζονται με την αρχική και την τελική μεταφορά εμπορευματοκιβωτίων στο πλαίσιο συνδυασμένης μεταφοράς συνιστούν αγορά διαφορετική από την των υπηρεσιών θαλάσσιας μεταφοράς που παρέχονται στο πλαίσιο αυτό από τις ναυτιλιακές εταιρίες μέλη της FEFC. Σ' αυτό το πλαίσιο, υπέμνησε ότι μια υποδιαίρεση της αγοράς που παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όσον αφορά τη ζήτηση και την προσφορά και αφορά προϊόντα για τα οποία υπάρχει επιτακτική ανάγκη και τα οποία δεν μπορούν να αντικατασταθούν από άλλα εντός της γενικότερης

αγοράς, της οποίας αποτελεί μέρος, πρέπει να θεωρείται χωριστή αγορά προϊόντων. Ως προς αυτήν, επομένως, την αγορά υπηρεσιών χερσαίων μεταφορών επιβεβαίωσε την αισθητή επίδραση του περιορισμού του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες κατείχαν το 40 % περίπου αυτής.

Ομοίως, το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε ότι επηρεαζόταν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, διότι η επίμαχη συμφωνία είχε συναφθεί μεταξύ ναυτιλιακών εταιριών, πολλές από τις οποίες είναι εγκατεστημένες εντός διαφόρων κρατών μελών, και αφορούσε τους όρους πωλήσεως υπηρεσιών χερσαίας μεταφοράς σε φορτωτές εγκατεστημένους επίσης σε διάφορα κράτη μέλη. Συναφώς, υπέμνησε ότι η προϋπόθεση του επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου σκοπό έχει την οροθέτηση του πεδίου του κοινοτικού δικαίου έναντι του πεδίου των δικαίων των κρατών μελών.

α.2) Καταλογιστόν της παραβατικής συμπεριφοράς

Για την παράβαση των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού ευθύνεται, κατ' αρχήν, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που διηύθυνε την οικεία επιχείρηση κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως, έστω και αν, κατά τον χρόνο εκδόσεως της περί διαπιστώσεως της παραβάσεως αποφάσεως, την ευθύνη της εκμεταλλεύσεως της επιχειρήσεως έφερε άλλο πρόσωπο. Τον κανόνα αυτόν εφάρμοσε το Πρωτοδικείο στις αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-354/94, *Stora Kopparbergs Bergslags* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-843)²⁴ και της 20ής Μαρτίου 2002, HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής, όπ.π.

Στην προαναφερθείσα υπόθεση *Stora Kopparbergs Bergslags* κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε κατόπιν αναπομπής, που διατάχθηκε με την απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-9925), το οποίο έκρινε ότι το Πρωτοδικείο, κρίνοντας ότι η *Stora* έπρεπε να θεωρηθεί ευθυνόμενη για τη συμπεριφορά δύο εταιριών τις οποίες είχε εξαγοράσει κατά την περίοδο της παραβάσεως, είχε υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο. Πράγματι, το Δικαστήριο επισήμαινε ότι οι δύο αυτές εταιρίες εξακολουθούσαν να υφίστανται αότου είχε αναλάβει τον έλεγχό τους η *Stora*. Το Πρωτοδικείο, αφού υπέμνησε ότι για την εφαρμογή της ανωτέρω διατάξεως σημασία έχει όχι το αν εξακολουθούσαν να υφίστανται μετά την εξαγορά τους από τη *Stora*, αλλά το αν, την ημέρα εκδόσεως της αποφάσεως της Επιτροπής, υφίστατο το νομικό πρόσωπο που ευθυνόταν για την εκμετάλλευσή τους κατά την προ της εξαγοράς τους περίοδο, έθεσε στη *Stora* ερωτήσεις περί του αν το νομικό αυτό πρόσωπο υφίστατο ή όχι κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως της Επιτροπής. Εφόσον η προσφεύγουσα απάντησε καταφατικά, το Πρωτοδικείο θεώρησε ότι στην Επιτροπή εναπέκειτο να αποδείξει το ενάντιο. Εφόσον τέτοια απόδειξη δεν προσκομίστηκε, το επιβληθέν στη *Stora* πρόστιμο μειώθηκε αναλόγως.

²⁴ Βλ. επίσης απόφαση της ίδιας ημέρας, T-308/94, *Cascades* κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-813.

Η απόφαση HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής αφορούσε την απόφαση της Επιτροπής στην υπόθεση της «αστικής κεντρικής θερμάνσεως», η οποία θεώρησε έξι εταιρίες που συναποτελούσαν τον όμιλο Henss/Isorplus ως ευθυνόμενες αλληλεγγύως για την όλη συμπεριφορά του ομίλου αυτού, καθώς και για την καταβολή του επιβληθέντος προστίμου. Κατ' αρχάς, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι, ελλείψει ενός νομικού προσώπου επικεφαλής του ομίλου, στο οποίο, ως υπεύθυνο για τον συντονισμό της δράσεως του ομίλου, να μπορούν να καταλογιστούν οι παραβάσεις που διαπράττουν οι διάφορες εταιρίες που τον συνθέτουν, η Επιτροπή δικαιούται να θεωρήσει τις συνθέτουσες τον όμιλο εταιρίες ως ευθυνόμενες αλληλεγγύως για το σύνολο των ενεργειών του ομίλου. Ακολουθώντας, διαπιστώνει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε νομική πλάνη καταλογίζοντας την ευθύνη της παραβάσεως σε δύο από τις έξι εταιρίες που συναποτελούσαν τον όμιλο κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως, καθ' όσον οι δύο αυτές εταιρίες δεν υφίσταντο ακόμη κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως. Δυνάμει του προαναφερθέντος κανόνα, τα πράγματα θα είχαν άλλως μόνον αν το ή τα ευθυνόμενα για την εκμετάλλευση της επιχειρήσεως νομικά πρόσωπα είχαν παύσει να υφίσταται νομικώς μετά τη διάπραξη της παραβάσεως. Γι' αυτό, η προσβαλλόμενη απόφαση ακυρώθηκε.

β) Εξαιρέσεις από την απαγόρευση

Οι αποφάσεις που εκδόθηκαν κατά το 2002: i) συμβάλλουν στη διευκρίνιση του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 4056/86, περί εξαιρέσεως κατά κατηγορία (υποθέσεις Trans Atlantic Agreement και Far Eastern Freight Conference) και ii) παρέχουν παραδείγματα δικαστικού ελέγχου των αποφάσεων της Επιτροπής που είτε αρνούνται (ανωτέρω υποθέσεις) είτε παρέχουν [αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 2002, T-131/99, Shaw και Falla κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2023, και T-231/99, Joynson κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2085 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-204/02 P), και της 8ης Οκτωβρίου 2002, T-185/00, T-216/00, T-299/00 και T-300/00, M6 κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή] εξαίρεση βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ.

β.1) Ερμηνεία του κανονισμού 4056/86

Με την απόφασή της στην υπόθεση Trans Atlantic Agreement, η Επιτροπή είχε θεωρήσει ότι η ΤΑΑ δεν καλυπτόταν από την εξαίρεση κατά κατηγορία που παρέχεται στις ναυτιλιακές διασκέψεις βάσει του άρθρου 3 του κανονισμού 4056/86²⁵, ιδίως διότι δεν αποτελούσε ναυτιλιακή διάσκεψη υπό την έννοια του εν λόγω κανονισμού, εφόσον καθόριζε τουλάχιστον δύο επίπεδα τιμών. Οι προσφεύγουσες, αμφισβητώντας την ανάλυση αυτή, υποστηρίζοντας ότι μια ομάδα ναυτιλιακών εταιριών μπορεί να συνιστά

²⁵ Κατά το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86, εξαιρούνται της απαγορεύσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ οι «οι συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές του συνόλου ή μέρους των μελών μιας ή περισσότερων ναυτιλιακών διασκέψεων που επιδιώκουν τον καθορισμό των ναύλων και όρων μεταφοράς».

ναυτιλιακή διάσκεψη, αν οι ναύλοι καθορίζονται από κοινού από τα μέλη της ομάδας, έστω και αν ποικίλλουν από μέλος σε μέλος.

Το Πρωτοδικείο κατ' αρχάς όρισε τα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της ναυτιλιακής διασκέψεως, κατά τον κανονισμό 4056/86, ακολούθως δε ερεύνησε αν η ΤΑΑ μπορούσε ή όχι να θεωρηθεί ναυτιλιακή διάσκεψη.

Και ναι μεν η ναυτιλιακή διάσκεψη ορίζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4056/86, ως «ομάδα δύο τουλάχιστον μεταφορέων-εφοπλιστών που εκτελεί διεθνείς τακτικές εμπορευματικές μεταφορές σε συγκεκριμένη γραμμή ή συγκεκριμένες γραμμές μέσα σε καθορισμένα γεωγραφικά όρια και έχει συνάψει οποιασδήποτε μορφής συμφωνία ή διακανονισμό, στα πλαίσια του οποίου τα μέλη της ομάδας προβαίνουν από κοινού στην εκμετάλλευση της γραμμής ή των γραμμών με κοινούς ή ίσους τους ναύλους και κάθε άλλη προϋπόθεση που έχει σχέση με την παροχή των τακτικών αυτών υπηρεσιών», παρέμενε όμως ακόμη προς διευκρίνιση η έννοια της εκφράσεως «κοινοί ή [ομοιόμορφοι] ναύλοι». Προς τούτο, το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη όχι μόνον τις λέξεις που χρησιμοποιούνται, αλλά και τον μηχανισμό της εξαιρέσεως κατά κατηγορία, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο κανονισμός 4056/86 και τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει.

Κατέληξε ότι η κατά το άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86 εξαίρεση κατά κατηγορία μπορεί να εφαρμόζεται μόνον υπέρ των ναυτιλιακών διασκέψεων των οποίων τα μέλη εφαρμόζουν ένα τιμοκατάλογο που προβλέπει πανομοιότυπους ναύλους για όλα τα μέλη της διασκέψεως για το ίδιο προϊόν. Δεδομένου ότι η ΤΑΑ προέβλεπε διαφορετικό καθεστώς τιμών ανάλογα με τα μέλη, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως ναυτιλιακή διάσκεψη και να υπαχθεί στην εξαίρεση κατά κατηγορία.

Στο πλαίσιο της υποθέσεως Far Eastern Freight Conference, οι προσφεύγουσες υποστήριζαν ότι η συμφωνία τους ενέπιπτε στο άρθρο 3 του κανονισμού 4056/86 και ότι, συνεπώς, κακώς η Επιτροπή είχε κρίνει ότι ο καθορισμός των κομίστρων για το χερσαίο σκέλος των πολύμορφων μεταφορών υπαγόταν στον κανονισμό 1017/68. Το Πρωτοδικείο, αντιθέτως, έκρινε ότι ορθώς η Επιτροπή είχε δεχθεί ότι η συμφωνία καθορισμού τιμών, που συνήφθη μεταξύ των μελών της FEFC για τις υπηρεσίες χερσαίας μεταφοράς που παρέχονται σε συνδυασμό με άλλες υπηρεσίες στο πλαίσιο συνδυασμένης μεταφοράς, δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4056/86. Θεώρησε, πράγματι, ότι τόσο από το γράμμα των διατάξεων που διευκρινίζουν το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4056/86 ή τις συμφωνίες που καλύπτονται από την εξαίρεση του άρθρου 3 του ίδιου κανονισμού, όσο και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του εν λόγω κανονισμού και τη δήλωση του Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 1991, καθώς και από τις γενικές ερμηνευτικές αρχές, προκύπτει σαφώς ότι η εξαίρεση κατά κατηγορία που προβλέπεται στο άρθρο 3 υπέρ ορισμένων συμφωνιών των μελών των ναυτιλιακών διασκέψεων δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε μια συμφωνία όπως η επίδικη.

β.2) Προϋποθέσεις εξαιρέσεως κατά το άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ

Η εξέταση των τεσσάρων προϋποθέσεων εξαιρέσεως, και ειδικότερα η αφορώσα την αδυναμία καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων (άρθρο 81, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΚ), προκάλεσε ενδιαφέρουσες σκέψεις στην υπόθεση *Trans Atlantic Agreement*, όσον αφορά αφενός μεν τον ορισμό της αγοράς, αφετέρου δε τα κριτήρια εκτιμήσεως της δυνατότητας καταργήσεως του ανταγωνισμού. Ο κατ' ανάγκην συνοπτικός χαρακτήρας της παρούσας εκθέσεως εμποδίζει πάντως την εμβάθυνση των πλευρών αυτών, που μνημονεύονται απλώς και μόνον χάριν ευκολίας της αναγνώσεως.

Το Πρωτοδικείο, ενώ στην υπόθεση *Trans Atlantic Agreement* την επικύρωσε, στην προαναφερθείσα υπόθεση *M6 κ.λπ. κατά Επιτροπής*, αντιθέτως, απέκρουσε την εκτίμηση της προϋποθέσεως αυτής από την Επιτροπή. Με την απόφαση αυτή, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη κατά την εκτίμηση της προϋποθέσεως αυτής, διότι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύστημα παρεπομένων αδειών που περιέχονται στις συμφωνίες τις οποίες συνήπτε η Ευρωπαϊκή Ένωση Ραδιοτηλεοράσεως (EBU) διασφαλίζει την πρόσβαση των τρίτων που ανταγωνίζονται τα μέλη της ενώσεως αυτής στα δικαιώματα αναμεταδόσεως των αθλητικών εκδηλώσεων τα οποία έχουν αποκτήσει από κοινού και επιτρέπει, κατά συνέπεια, την αποφυγή της καταργήσεως του ανταγωνισμού στην αγορά των οικείων προϊόντων. Επομένως, η απόφαση περί ατομικής εξαιρέσεως ακυρώθηκε.

γ) Πρόστιμα

γ.1) Διοικητική διαδικασία

Σε πολλές από τις υποθέσεις της «αστικής κεντρικής θερμάνσεως» (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις *LR AF 1998* κατά Επιτροπής και *ABB Asea Brown Boveri* κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο απέρριψε τον λόγο ακυρώσεως περί προσβολής των δικαιωμάτων του αμυνομένου, κατά τον οποίο η Επιτροπή δεν είχε δηλώσει, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της, ότι κατά την επιμέτρηση του προστίμου θα εφαρμόζε τη μέθοδο που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές της²⁶. Πράγματι, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η Επιτροπή, εφόσον αναφέρει ρητώς, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, ότι θα εξετάσει κατά πόσον πρέπει να επιβληθούν πρόστιμα στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις και εκθέτει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν την επιβολή προστίμου, όπως η βαρύτητα και η διάρκεια της υποτιθεμένης παραβάσεως και το γεγονός ότι διαπράχθηκε «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας», τούς παρέχει τα αναγκαία στοιχεία για την άμυνά τους όχι μόνον κατά της διαπιστώσεως της παραβάσεως, αλλά και κατά της επιβολής προστίμου. Συνεπώς,

²⁶ Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3).

όσον αφορά την επιμέτρηση του προστίμου, τα δικαιώματα άμυνας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων διασφαλίζονται ενώπιον της Επιτροπής μέσω της δυνατότητας υποβολής παρατηρήσεων επί της διάρκειας και της βαρύτητας της παραβάσεως καθώς και επί του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό χαρακτήρα των πράξεων που τους προσάπτονται. Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Επιτροπή τήρησε τις υποχρεώσεις αυτές.

γ.2) Περίπτωση εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων

Με την απόφασή της στις υποθέσεις της «αστικής κεντρικής θερμάνσεως», η Επιτροπή είχε καθορίσει το πρόστιμο που επέβαλε στις επιχειρήσεις σύμφωνα με τη γενική μέθοδο υπολογισμού του ύψους των προστίμων η οποία περιγράφεται στις κατευθυντήριες γραμμές ²⁷.

Με τις προσφυγές ακυρώσεως της αποφάσεως περί επιβολής προστίμων, πολλές προσφεύγουσες προέβαλαν ένσταση ελλείψεως νομιμότητας των κατευθυντηρίων γραμμών υπό το πρίσμα του άρθρου 241 ΕΚ. Κατά το πρώτο στάδιο της εκτιμήσεως, το Πρωτοδικείο κρίνει παραδεκτή την ένσταση αυτή, θεωρώντας ότι υφίσταται άμεσος νομικός δεσμός μεταξύ της προσβαλλομένης ατομικής αποφάσεως και της γενικής πράξεως που αποτελούν οι κατευθυντήριες γραμμές. Ως προς το σημείο αυτό, επισημαίνει ότι οι κατευθυντήριες γραμμές, έστω και αν δεν αποτελούν τη νομική βάση της αποφάσεως με την οποία επιβάλλεται πρόστιμο σε μια επιχείρηση, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε βάσει των άρθρων 3 και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 ²⁸, καθορίζουν κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο τη μέθοδο που θέσπισε η Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους του επιβαλλομένου με την απόφαση προστίμου και διασφαλίζουν, κατά συνέπεια, την ασφάλεια δικαίου στις επιχειρήσεις.

Πρώτον, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται, όταν καθορίζει το ύψος των προστίμων αναλόγως της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως, να πραγματοποιεί τον υπολογισμό του προστίμου με βάση ποσά στηριζόμενα στον κύκλο εργασιών των εμπλεκομένων επιχειρήσεων, ούτε να εξασφαλίζει, σε περίπτωση που επιβάλλονται πρόστιμα σε πλείονες επιχειρήσεις εμπλεκόμενες στην ίδια παράβαση, ότι τα τελικά ποσά των προστίμων στα οποία θα καταλήξει ο υπολογισμός της για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις θα αντικατοπτρίζουν οιαδήποτε μεταξύ τους διαφορά ως προς τον συνολικό κύκλο εργασιών τους ή ως προς τον κύκλο εργασιών τους στην αγορά του επίμαχου προϊόντος.

Δεύτερον, το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ορίζοντας ότι η Επιτροπή μπορεί να επιβάλλει πρόστιμα ύψους μέχρι 10 % του κύκλου εργασιών που

²⁷ Βλ. προηγούμενη υποσημείωση.

²⁸ Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).

πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από καθεμία από τις επιχειρήσεις που μετέσχαν στην παράβαση, απαιτεί μείωση του προστίμου που επιβάλλεται τελικά σε μια επιχείρηση, σε περίπτωση που το πρόστιμο αυτό υπερβαίνει το 10 % του κύκλου εργασιών της, ανεξαρτήτως των ενδιαμέσων πράξεων υπολογισμού που έγιναν προκειμένου να ληφθούν υπόψη η σοβαρότητα και η διάρκεια της παραβάσεως. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να αναφερθεί, κατά τη διάρκεια του υπολογισμού της, σε ενδιάμεσο ποσό υπερβαίνον το 10 % του κύκλου εργασιών της ενδιαφερομένης επιχείρησης, εφόσον το ύψος του προστίμου που τελικά επιβάλλεται στην επιχείρηση αυτή δεν υπερβαίνει το ανώτατο αυτό όριο. Στην περίπτωση αυτή, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι ορισμένοι παράγοντες που έλαβε υπόψη κατά τον υπολογισμό της, όπως η διάρκεια και οι ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις, δεν αντικατοπτρίζονται στο τελικό ποσό του προστίμου, δεδομένου ότι αυτό αποτελεί συνέπεια της απαγορεύσεως του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, να γίνεται υπέρβαση του 10 % του κύκλου εργασιών της ενδιαφερομένης επιχείρησης.

γ.3) Επिमέτρηση των προστίμων

Ας επισημάνουμε, αρχικά, ότι από τις υποθέσεις της «αστικής κεντρικής θερμάνσεως» προκύπτει ότι η Επιτροπή υποχρεούται να τηρεί τη γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου περί μη αναδρομικότητας, σε κάθε διοικητική διαδικασία δυνάμενη να καταλήξει στην επιβολή κυρώσεων κατ' εφαρμογήν των κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης, έστω και αν από το άρθρο 15, παράγραφος 4, του κανονισμού 17 προκύπτει ότι οι αποφάσεις της Επιτροπής περί επιβολής προστίμων λόγω παραβάσεως του δικαίου του ανταγωνισμού δεν είναι ποινικού χαρακτήρα. Η τήρηση της αρχής αυτής επιβάλλει οι κυρώσεις που επιβάλλονται σε μια επιχείρηση για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να αντιστοιχούν στις κυρώσεις που ίσχυαν κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως. Αυτό ισχύει όντως στις υποθέσεις αυτές, καθ' όσον οι κατευθυντήριες γραμμές που εφαρμόστηκαν για τον υπολογισμό του προστίμου δεν βαίνουν πέραν του νομικού πλαισίου των κυρώσεων που καθορίζει το άρθρο 15 του κανονισμού 17, το οποίο διαμορφώθηκε προ της ενάρξεως της παραβάσεως (βλ., ιδίως, προαναφερθείσες αποφάσεις LR AF 1998 κατά Επιτροπής και Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής).

Με την απόφασή της στις υποθέσεις της «αστικής κεντρικής θερμάνσεως», η Επιτροπή είχε εφαρμόσει, για καθεμία από τις προσφεύγουσες επιχειρήσεις, τις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων. Το Πρωτοδικείο απέρριψε όλες τις αμφισβητήσεις του τρόπου με τον οποίο η Επιτροπή εκτίμησε τις ελαφρυντικές και επιβαρυντικές περιστάσεις, πλην μιας πλάνης την οποία διαπίστωσε στην προαναφερθείσα απόφαση Sigma Technologie κατά Επιτροπής.

Ομοίως, με την απόφασή της στις υποθέσεις της «αστικής κεντρικής θερμάνσεως», η Επιτροπή εφάρμοσε την ανακοίνωσή της περί της συνεργασίας²⁹. Ο τρόπος εφαρμογής της αποφάσεως αυτής ήγειρε αμφισβητήσεις εκ μέρους των επιχειρήσεων που, γενικώς, ισχυρίστηκαν ότι εδικαιούνται μειώσεως του προστίμου μεγαλύτερης από αυτή που τους είχε δοθεί. Ας τονισθεί σχετικώς ότι ο προβληθείς από την ABB λόγος έγινε δεκτός, εφόσον το Πρωτοδικείο έκρινε ότι παράβαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως υφίσταται όταν η Επιτροπή, αφού αναγνωρίζει ρητά με την επίδικη απόφαση ότι μια επιχείρηση διαφοροποιήθηκε από τις λοιπές κατηγορούμενες επιχειρήσεις καθ' ότι δεν αμφισβήτησε τα βασικά πραγματικά περιστατικά, δεν διαφοροποιεί τη μείωση την οποία παρέχει στην επιχείρηση αυτή, χάρη στη συνεργασία της κατά την εξέταση, από τη μείωση που παρέσχε στις λοιπές επιχειρήσεις. Το Πρωτοδικείο, συνεπώς, μείωσε το ύψος του επιβληθέντος στην ABB προστίμου από 70 σε 65 εκατομμύρια ευρώ (προαναφερθείσα απόφαση ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής).

Και ναι μεν η αποτελεσματικότητα του λόγου αυτού ποικίλλει, γίνεται πάντως δεκτό (βλ. ιδίως προαναφερθείσα απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής) ότι η ανακοίνωση περί της συνεργασίας δημιουργεί δικαιολογημένες προσδοκίες στις οποίες στηρίζονται όσοι επιθυμούν να ενημερώσουν την Επιτροπή για την ύπαρξη συμπτάξεως. Συνεπώς, εν όψει της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης την οποία μπορεί να αντλούν από την ανακοίνωση αυτή οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να συνεργαστούν με την Επιτροπή, η τελευταία είναι υποχρεωμένη να συμμορφώνεται προς την ανακοίνωση αυτή, όταν, κατά την επιμέτρηση του προστίμου που πρόκειται να επιβάλει σε μια επιχείρηση, εκτιμά τη συνεργασία της.

Τέλος, πέρα από όσα αναπτύσσει σχετικά με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι εταιρίες που συγκροτούν έναν όμιλο μπορούν να θεωρηθούν ως ευθυνόμενες αλληλεγγύως για την καταβολή του επιβαλλομένου στον όμιλο προστίμου, από την απόφαση HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής προκύπτει ότι η αλληλεγγύη αυτή δεν συνεπάγεται, όσον αφορά το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ότι το ύψος του προστίμου περιορίζεται, για τις συνυπεύθυνες εταιρίες, στο 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε καθεμία τους κατά την τελευταία διαχειριστική περίοδο. Πράγματι, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών κατά τη διάταξη αυτή πρέπει να υπολογίζεται επί του συνολικού κύκλου εργασιών όλων των εταιριών που απαρτίζουν την οικονομική οντότητα η οποία ενεργεί ως «επιχείρηση» υπό την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ. Έτσι, στην περίπτωση «επιχειρήσεως» συγκροτούμενης από όμιλο εταιριών ενεργούντα ως ενιαία οικονομική οντότητα, μόνον ο συνολικός κύκλος

²⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 18ης Ιουλίου 1996, σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων (ΕΕ C 207, σ. 4). Με την προαναφερθείσα απόφαση Lögstör Rör κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο ρητώς κρίνει ότι η ανακοίνωση αυτή δεν βαίνει πέραν του νομικού πλαισίου το οποίο ορίστηκε με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

εργασιών των εταιριών που απαρτίζουν τον όμιλο μπορεί να αποτελέσει ένδειξη του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της εν λόγω επιχειρήσεως.

γ.4) Άσκηση της αρμοδιότητας πλήρους δικαιοδοσίας

Κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, κατά την έννοια των άρθρων 229 ΕΚ και 17 του κανονισμού 17, επισημαίνεται ότι το Πρωτοδικείο, παρ' όλον ότι διαπίστωσε ότι εσφαλμένως η Επιτροπή είχε προσάψει στην Dansk Rørindustri συμμετοχή στη σύμπραξη για το χρονικό διάστημα από τον Απρίλιο έως τον Αύγουστο του 1994 και ακύρωσε κατά το μέτρο αυτό την απόφαση, δεν μείωσε το πρόστιμο. Συγκεκριμένα, διαπίστωσε ότι εν όψει των πράξεων υπολογισμού που απαιτούνται λόγω των επιβαρυντικών περιστάσεων και της εφαρμογής της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας των επιχειρήσεων, καθώς και του ορίου του 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε η ενδιαφερόμενη επιχείρηση κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, το ύψος του προστίμου που πρέπει να επιβληθεί στην προσφεύγουσα συμπίπτει με το ύψος του προστίμου που καθορίζει η προαναφερθείσα απόφαση Dansk Rørindustri κατά Επιτροπής). Αντιθέτως, επειδή η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η Sigma Technologie μετείχε σε σύμπραξη καλύπτουσα ολόκληρη την κοινή αγορά, και μπορούσε, συνεπώς, να θεωρηθεί υπαίτια συμμετοχής στη συμφωνία μόνο στην ιταλική αγορά, το ύψος του προστίμου μειώθηκε από 400 000 σε 300 000 ευρώ.

Η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προαναφερθείσα απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής, έθετε το ζήτημα αν, επί αναπομπής υποθέσεως από το Δικαστήριο στο Πρωτοδικείο για να ορίσει αυτό το πρόστιμο που θα επιβάλει στην προσφεύγουσα, την οποία το Δικαστήριο είχε δικαιώσει, πρέπει να αναθεωρηθεί η έκταση της μείωσης του προστίμου την οποία της είχε χορηγήσει η Επιτροπή λόγω συνεργασίας της κατά τη διοικητική διαδικασία. Συναφώς, το Πρωτοδικείο, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, φρονεί ότι, στην ενώπιόν του αναιρετική διαδικασία, δεν συντρέχει λόγος να αναθεωρήσει την έκταση της μείωσης την οποία παραχώρησε η Επιτροπή λόγω συνεργασίας κατά τη διοικητική διαδικασία. Συγκεκριμένα, ο κίνδυνος μια επιχείρηση, που, χάρη στη συνεργασία της, έτυχε μείωσης του προστίμου, να ασκήσει μεταγενεστέρως προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της Επιτροπής, με την οποία διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού και τιμωρείται η ευθυνόμενη γι' αυτήν επιχείρηση, και να δικαιωθεί ενώπιον του Πρωτοδικείου ή, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως, ενώπιον του Δικαστηρίου αποτελεί φυσιολογική συνέπεια της ασκήσεως των προβλεπομένων από τη Συνθήκη και τον Οργανισμό του Δικαστηρίου ενδίκων βοηθημάτων. Συνεπώς, το γεγονός και μόνον ότι η συνεργασθείσα με την Επιτροπή και τυχούσα, γι' αυτόν τον λόγο, μείωσης του προστίμου της επιχείρηση δικαιώθηκε δεν δικαιολογεί νέα εκτίμηση της εκτάσεως της μείωσης που της παραχωρήθηκε.

Τέλος, με την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, *Compagnie générale maritime* κ.λπ. κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο, καίτοι απέρριψε όλους τους διαδικαστικούς και ουσιαστικούς λόγους, έκρινε, στο πλαίσιο της ασκήσεως της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, ότι εδικοιολογείτο, εν όψει των υπό κρίση περιστάσεων, το να μη επιβάλει πρόστιμα στις προσφεύγουσες επιχειρήσεις. Ακύρωσε, επομένως, το άρθρο της αποφάσεως που επέβαλλε σε καθεμιά τους πρόστιμο συμβολικού ύψους.

2. Άρθρο 82 ΕΚ

Με την απόφαση της 20ής Μαρτίου 2002, T-175/99, *UPS Europe* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1915), το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε την απόφαση που απέρριπτε καταγγελία της εταιρίας *United Parcel Service Europe*, με την οποία αυτή ισχυριζόταν, μεταξύ άλλων, ότι η *Deutsche Post* είχε μπορέσει να εξαγοράσει τις μετοχές της *DHL* μόνο χάρις στα έσοδα που αντλεί από την προστατευόμενη αγορά του ταχυδρομικού τομέα, κατά παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ.

Συναφώς, το Πρωτοδικείο, έκρινε ότι, επειδή δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι τα κεφάλαια που είχε στη διάθεσή της η *Deutsche Post* και τα οποία χρησιμοποίησε για την εν λόγω απόκτηση προέρχονταν από καταχρηστική πρακτική της στο πλαίσιο της προστατευόμενης ταχυδρομικής αγοράς, το γεγονός και μόνον ότι χρησιμοποίησε τα κεφάλαια αυτά για ν' αποκτήσει τον κοινό έλεγχο επιχειρήσεως δρώσας σε παρεμφερή αγορά ανοικτή στον ανταγωνισμό δεν δημιουργεί, αφ' εαυτού, ακόμη και αν τα κεφάλαια αυτά προέρχονται από την προστατευόμενη αγορά, κανένα πρόβλημα υπό το πρίσμα των κανόνων ανταγωνισμού και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να συνιστά παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ, ούτε να δημιουργεί υποχρέωση της Επιτροπής να εκτιμήσει την προέλευση των κεφαλαίων αυτών βάσει του άρθρου 82 ΕΚ.

3. Κανονισμός 4064/89

Στον τομέα των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων, το Πρωτοδικείο εξέδωσε έξι αποφάσεις ακυρώσεως, που ενδείκνυται να καταταγούν σε δύο κατηγορίες, αναλόγως του αν οι προσβαλλόμενες αποφάσεις της Επιτροπής απαγόρευαν ή όχι τις πράξεις συγκεντρώσεως.

α) Προσφυγές ακυρώσεως κατ' αποφάσεων απαγορεύσεως

Δικάζοντας κατά την ταχεία διαδικασία, το Πρωτοδικείο, εντός δέκα και εννέα μηνών αντιστοίχως, ακύρωσε τις αποφάσεις της Επιτροπής που απαγόρευαν τις πράξεις συγκεντρώσεως, αφενός μεν μεταξύ *Schneider Electric* και *Legrand* (απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2002, T-310/01, *Schneider Electric* κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), αφετέρου δε μεταξύ *Tetra Laval* και *Sidel* (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2002, T-5/02, *Tetra Laval* κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη

δημοσιευθεί στη Συλλογή· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-12/03 P). Κατά συνέπεια, ακύρωσε επίσης τις αποφάσεις που διέτασσαν τον χωρισμό των επιχειρήσεων (αποφάσεις της 22ας Οκτωβρίου 2002, T-77/02, Schneider Electric κατά Επιτροπής, και της 25ης Οκτωβρίου 2002, T-80/02, Tetra Laval κατά Επιτροπής, που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-13/03 P)³⁰.

Ομοίως ακυρώθηκε, με απόφαση της 6ης Ιουνίου 2002, T-342/99, Airtours κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2585), η απόφαση που απαγόρευε στην Airtours να εξαγοράσει την εταιρία First Choice.

Οι λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή είχε απαγορεύσει αυτές τις πράξεις συνδέονταν προς το είδος της επίδικης συγκεντρώσεως: οριζόντια συγκέντρωση συνεπαγόμενη τη δημιουργία ή την ενίσχυση δεσπόζουσας θέσεως (απόφαση Schneider Electric κατά Επιτροπής) ή συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως (απόφαση Airtours κατά Επιτροπής) σε μια ή περισσότερες αγορές και συγκέντρωση συσπειρωτικού τύπου, που οδηγεί στην απόκτηση δεσπόζουσας θέσεως σε αγορά άλλη από εκείνη στην οποία δρα ο αγοραστής (απόφαση Tetra Laval κατά Επιτροπής)· όλες αυτές οι μορφές συγκεντρώσεως είχαν ως συνέπεια αισθητή συρρίκνωση του ανταγωνισμού.

Κατ' ουσίαν, από τις υποθέσεις αυτές προκύπτει ότι, ναι μεν το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η ανάλυση της Επιτροπής δεν θεμελιώνεται σε επαρκώς στέρεα αποδεικτικά στοιχεία που να δικαιολογούν τις επίδικες απαγορεύσεις, η στάση όμως την οποία έλαβε επικυρώνεται σε γενικές γραμμές τόσο ως προς τη δυνατότητα απαγορεύσεως της ενέργειας συγκεντρώσεως οδηγούσας στην απόκτηση συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, όσο και ως προς τη δυνατότητα ελέγχου πράξεων συγκεντρώσεως τύπου οικονομικού συγκροτήματος. Για καθεμιά από αυτές τις υποθέσεις θα γίνει ειδική ανάπτυξη.

α.1) Υπόθεση Airtours κατά Επιτροπής

Με την απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1999, με την οποία απαγόρευε στην Airtours, εταιρία ασκούσα κυρίως δραστηριότητες οργανώσεως ταξιδίων και παροχής υπηρεσιών για οργανωμένες διακοπές, ανήγγειλε την πρόθεσή της να αποκτήσει το σύνολο του κεφαλαίου ενός από τους ανταγωνιστές της, της First Choice³¹, η Επιτροπή έκρινε ότι η πραγματοποίηση της σκοπούμενης συγκεντρώσεως θα δημιουργούσε συλλογική δεσπόζουσα θέση στη βρετανική αγορά οργανωμένων

³⁰ Ας διευκρινιστεί ότι οι δημόσιες προσφορές ανταλλαγής και εξαγοράς τις οποίες είχαν απευθύνει οι εταιρίες Schneider και Tetra Laval, αντιστοίχως, είχαν ήδη συντελεσθεί, όπως επιτρέπει το άρθρο 7, παράγραφος 3, του κανονισμού 4064/89.

³¹ Απόφαση 2000/276/EK της Επιτροπής, της 22ας Σεπτεμβρίου 1999, με την οποία μια συγκέντρωση επιχειρήσεων κηρύσσεται ως ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά και με τη Συμφωνία EOX (υπόθεση IV/M.1524 Airtours/First Choice) (ΕΕ 2000, L 93, σ. 1).

διακοπών στο εξωτερικό προς κοντινούς προορισμούς, με αποτέλεσμα την αισθητή παρεμπόδιση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς.

Η Airtours υποστήριζε, κυρίως, ότι δεν αποδεικνυόταν επαρκώς ότι, αν επιτρεπόταν η συγκέντρωση, θα δημιουργείτο συλλογική δεσπόζουσα θέση (στην οποία θα μετείχαν οι μετέχοντες στη συγκέντρωση, Airtours και First Choice, και οι δύο άλλες μεγάλες επιχειρήσεις ταξιδίων, Thomson και Thomas Cook) περιορίζουσα τον ανταγωνισμό. Το Πρωτοδικείο έκρινε βάσιμη την αιτίαση αυτή.

Αναφέρει, κατ' αρχάς, τις τρεις προϋποθέσεις που απαιτούνται για να μπορεί, αφού συντελεστεί η συγκέντρωση, να δημιουργηθεί συλλογική δεσπόζουσα θέση περιορίζουσα τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 4064/89, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα ότι είναι δυνατόν να απαγορευθεί μια πράξη συγκεντρώσεως που δημιουργεί τέτοια θέση.

Πρώτον, κάθε μέλος του δεσπόζοντος ολιγοπωλίου πρέπει να μπορεί να γνωρίζει τη συμπεριφορά των άλλων μελών, προκειμένου να εξακριβώνει αν ακολουθούν ή όχι την ίδια γραμμή δράσεως. Συναφώς, δεν αρκεί κάθε μέλος του δεσπόζοντος ολιγοπωλίου να έχει συνειδηση του ότι όλοι μπορούν να επωφεληθούν από μια αλληλεξαρτώμενη συμπεριφορά στην αγορά, αλλά πρέπει επίσης να διαθέτει ένα μέσο για να γνωρίζει αν οι άλλοι επιχειρηματίες υιοθετούν την ίδια στρατηγική και αν τη διατηρούν. Η διαφάνεια στην αγορά θα πρέπει, επομένως, να είναι επαρκής για να παρέχει σε κάθε μέλος του δεσπόζοντος ολιγοπωλίου τη δυνατότητα να γνωρίζει, κατά τρόπο αρκούντως ακριβή και άμεσο, την εξέλιξη της συμπεριφοράς στην αγορά καθενός από τα άλλα μέλη.

Δεύτερον, είναι αναγκαίο η κατάσταση σιωπηρού συντονισμού να μπορεί να διατηρηθεί, δηλαδή πρέπει να υπάρχει ένα κίνητρο για να μη αποστούν οι συμμετέχοντες από την κοινή συμπεριφορά στην αγορά. Πράγματι, τα μέλη του δεσπόζοντος ολιγοπωλίου μπορούν να επωφεληθούν εξ αυτού μόνον αν τηρήσουν όλα παράλληλη συμπεριφορά. Επομένως, η προϋπόθεση αυτή περικλείει την έννοια των αντιποίνων σε περίπτωση συμπεριφοράς που αποκλίνει από την κοινή γραμμή δράσεως. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή δεν πρέπει υποχρεωτικά να αποδεικνύει την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου «μηχανισμού αντιποίνων» κατά το μάλλον ή ήττον αυστηρού, αλλά πρέπει, πάντως, να αποδεικνύει την ύπαρξη αποτρεπτικών παραγόντων που να αρκούν ώστε κάθε μέλος του δεσπόζοντος ολιγοπωλίου να μην έχει συμφέρον να παρεκκλίνει από την κοινή συμπεριφορά. Για να είναι βιώσιμη μια συλλογική δεσπόζουσα θέση, πρέπει, επομένως, να υπάρχουν επαρκείς αποτρεπτικοί παράγοντες που να εξασφαλίζουν διαρκές κίνητρο για να μην αποστούν από την κοινή γραμμή, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε μέλος του δεσπόζοντος ολιγοπωλίου πρέπει να γνωρίζει ότι η ανάπτυξη έντονης ανταγωνιστικής δράσης εκ μέρους του με σκοπό την αύξηση του μεριδίου αγοράς θα προκαλούσε παρόμοια συμπεριφορά εκ μέρους των λοιπών, οπότε δεν πρόκειται ν' αντλήσει κανένα πλεονέκτημα από την πρωτοβουλία του.

Τρίτον, η Επιτροπή οφείλει επίσης να αποδεικνύει ότι η προβλεπτή αντίδραση των σημερινών και μελλοντικών ανταγωνιστών, καθώς και των καταναλωτών δεν θα αναιρούσε τα αποτελέσματα που αναμένονται από την κοινή γραμμή δράσεως.

Ακολούθως, κατά την έρευνα της συνδρομής αυτών των προϋποθέσεων στην επίδικη περίπτωση, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλματα εκτιμήσεως καθ' όσον έκρινε ότι η πραγματοποίηση της συγκεντρώσεως θα παρακινούσε τις τρεις μεγάλες επιχειρήσεις διοργανώσεως ταξιδίων που θα απέμεναν μετά την πράξη συγκεντρώσεως να μην ασκούν πλέον ανταγωνισμό μεταξύ τους, ότι τα μέτρα αντιποίνων που θα μπορούσε να υποστεί ένα μέλος του ολιγοπωλίου αν απομακρυνόταν από την κοινή γραμμή δράσεως δεν περιγράφονται ούτε αποδεικνύονται σαφώς, και ότι διαπράχθηκε σφάλμα εκτιμήσεως στην εκτίμηση της αντιδράσεως των μικρών επιχειρήσεων ταξιδίων, των δυνητικών ανταγωνιστών και των Βρετανών καταναλωτών. Η ανάλυση αυτή οδήγησε το Πρωτοδικείο στο συμπέρασμα ότι η απόφαση της Επιτροπής, όχι μόνον δεν στηρίζει τη διαχρονική της ανάλυση σε ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία, αλλά και πάσχει λόγω σφαλμάτων εκτιμήσεως που αφορούν σημαντικά στοιχεία για την εκτίμηση της ενδεχόμενης δημιουργίας συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως.

α.2) Υπόθεση Schneider Electric κατά Επιτροπής

Με απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2001, η Επιτροπή απαγόρευσε τη συγκέντρωση μεταξύ της Schneider Electric και της Legrand, δύο παραγωγών ηλεκτρολογικού εξοπλισμού εγκαταστάσεων χαμηλής τάσεως³², με την αιτιολογία ότι δημιουργούσε δεσπόζουσα θέση σε ορισμένες τομεακές αγορές στη Δανία, Ισπανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο και θα ενίσχυε δεσπόζουσα θέση σε ορισμένες τομεακές αγορές στη Γαλλία, καθ' ότι, και στις δυο περιπτώσεις, θα παρεμπόδιζε αισθητά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στις αγορές αυτές.

Οι αιτιάσεις που αναπτύχθηκαν με την προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως αυτής αφορούσαν τόσο τον τύπο όσο και την ουσία.

Ως προς τα προβληθέντα τυπικά ελαττώματα, ο λόγος ότι η απόφαση είχε εκδοθεί μετά την πάροδο τετραμήνου, από της κινήσεως της διαδικασίας, απορρίπτεται. Πράγματι, κρίνει το Πρωτοδικείο, εφόσον τα μέρη που γνωστοποιούν πράξη συγκεντρώσεως δεν απάντησαν σε επιστολή αιτήσεως πληροφοριών εντός της εύλογης προθεσμίας που ορίζεται με αυτήν, η Επιτροπή εκδίδει, βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 4064/89, απόφαση με την οποία καλεί τους ενδιαφερομένους να της παράσχουν τις αιτούμενες πληροφορίες, έχει αυτομάτως ως αποτέλεσμα να αναστέλλει

³² Απόφαση C (2001) 3014 τελικό της Επιτροπής, της 10ης Οκτωβρίου 2001, με την οποία πράξη συγκεντρώσεως κηρύχθηκε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά και τη λειτουργία της συμφωνίας ΕΟΧ (υπόθεση COMP/M.2283 - Schneider-Legrand).

την τετράμηνη προθεσμία αφότου διαπιστώθηκε η παράλειψη παροχής των αναγκαίων πληροφοριών και έως ότου τεθεί τέρμα στην παράλειψη αυτή.

Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο δέχεται τον λόγο περί ασυμφωνίας μεταξύ της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και της αποφάσεως. Συναφώς, επισημαίνει ότι, στις διαδικασίες ελέγχου των πράξεων συγκεντρώσεως, η ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν έχει ως μόνο σκοπό να εξακριβωθούν οι αιτιάσεις και να παρασχεθεί στην αποδέκτρια επιχείρηση τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις της, αλλά παρέχει ταυτόχρονα στις κοινοποιούσες επιχειρήσεις την ευκαιρία να ερευνήσουν τη σκοπιμότητα να υποβάλουν διορθωτικά μέτρα και ιδίως προτάσεις μεταβιβάσεως ενεργητικού και να υπολογίσουν επαρκώς έγκαιρα, λαμβάνοντας υπόψη την επιταγή ταχύτητας που χαρακτηρίζει τη όλη οικονομία του κανονισμού 4064/89, το αναγκαίο μέγεθος των μεταβιβάσεων αυτών, προκειμένου να καταστήσουν έγκαιρα συμβατή την κοινοποιηθείσα πράξη συγκεντρώσεως με την κοινή αγορά. Όσον αφορά όμως τη γαλλική και μόνον αγορά, διαπιστώνεται, εν προκειμένω, ότι η μεν ανακοίνωση των αιτιάσεων έδινε έμφαση στην «αλληλοεπικάλυψη» των δραστηριοτήτων της Schneider και της Legrand σε ορισμένες αγορές προϊόντων και την ενίσχυση της Schneider που θα προέκυπτε εξ αυτής έναντι των χονδρεμπόρων, η δε απόφαση αναφερόταν σε μια κατάσταση «προσερείσματος», η οποία αφορά δύο προέχουσες θέσεις, τις οποίες κατέχουν, σε μια μόνο χώρα, δύο επιχειρήσεις σε δύο χωριστές μεν, αλλά συμπληρωματικές τομεακές αγορές. Δεδομένου ότι οι δύο αυτές αιτιάσεις δεν είναι ταυτόσημες, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η Schneider περιήλθε σε αδυναμία να παρουσιάσει κατάλληλα διορθωτικά μέτρα για να επιλύσει τα προβλήματα ανταγωνισμού που εξακρίβωσε η Επιτροπή στις γαλλικές τομεακές αγορές.

Επί της ουσίας, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι, με την εξαίρεση της γαλλικής αγοράς, η οικονομική ανάλυση της Επιτροπής πάσχει σφάλματα και παραλείψεις που την οδήγησαν να υπερεκτιμήσει την οικονομική ισχύ της νέας οντότητας και, επομένως, να υπερβάλει την επίπτωση της πράξεως συγκεντρώσεως σε καθεμιά από τις θιγόμενες εθνικές τομεακές αγορές.

Πρώτον, όσον αφορά την ανάλυση της γεωγραφικής εμβέλειας της οντότητας που προκύπτει από τη συγχώνευση, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι η Επιτροπή, ναι μεν περιέγραψε την εθνική διάσταση των διαφόρων σχετικών τομεακών αγορών, δεν κατέγραψε όμως δείκτες οικονομικής ισχύος αντλούμενους από όλες τις εθνικές τομεακές αγορές. Ασφαλώς, η Επιτροπή έχει την ευχέρεια να λάβει υπόψη την ύπαρξη διεθνικών αποτελεσμάτων δυναμένων να ενισχύσουν την επίπτωση μιας πράξεως συγκεντρώσεως σε καθεμιά από τις εθνικές τομεακές αγορές τις οποίες έχει κρίνει ως ασκούσες επιρροή, δεν απέδειξε όμως επαρκώς κατά νόμον την ύπαρξη αυτών των αποτελεσμάτων.

Δεύτερον, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι, λόγω των σφαλμάτων που έγιναν κατά την ανάλυση της διαρθρώσεως της διανομής, δεν αποδείχθηκε προσηκόντως ούτε ότι η

νέα οντότητα θα ήταν αναπόφευκτος συναλλασσόμενος για τους χονδρεμπόρους, ούτε ότι αυτοί θα περιέρχοντο σε αδυναμία να ασκούν επ' αυτής ανταγωνιστική πίεση.

Τρίτον, το Πρωτοδικείο θεωρεί εσφαλμένη την ανάλυση περί της οικονομικής ισχύος της προκύπτουσας από τη συγχώνευση οντότητας στις θιγόμενες τομεακές εθνικές αγορές. Επισημαίνει, ειδικότερα, ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε νομίμως να στηριχθεί, προκειμένου να εκτιμήσει αυτή την ισχύ επί των αγορών, σε ένα φάσμα προϊόντων και σημάτων, που είναι μη συγκρίσιμα, όπως προκύπτει από το αφηρημένο άθροισμα αφενός μεν διαφόρων τύπων ηλεκτρολογικού υλικού, αφετέρου δε των σημάτων που κατέχουν οι κοινοποιούσες επιχειρήσεις στο σύνολο του εδάφους του ΕΟΧ.

Επειδή όμως η προσφεύγουσα δεν αμφισβήτησε σοβαρά την ανάλυση της επιπτώσεως της συγκεντρώσεως επί των γαλλικών τομεακών αγορών, οι οποίες συνιστούν σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς, στην ακύρωση της αποφάσεως ακυρώσεως δεν οδήγησαν οι ανεπάρκειες της προηγηθείσας οικονομικής αναλύσεως, αλλά η προσβολή των δικαιωμάτων του αμυνομένου (που εκτίθεται παραπάνω) η εγκείμενη στην ασυμφωνία μεταξύ της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και της αποφάσεως αυτής.

α.3) Υπόθεση Tetra Laval κατά Επιτροπής

Με απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 2001³³, η Επιτροπή είχε κηρύξει ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά και τη Συμφωνία ΕΟΧ την εκ μέρους της Tetra Laval, εταιρίας ανήκουσας σε όμιλο που κατείχε δεσποζούσα θέση στις αγορές των συσκευασιών από ασηπτικό χαρτί και των αντιστοίχων μηχανών συσκευασίας, εξαγορά της Sidel, εταιρίας που κατέχει προέχουσα θέση στις αγορές ορισμένων μηχανών συσκευασίας από πλαστικό πολυαιθυλενοτερεφθαλικό εστέρα (στο εξής: PET). Η απαγορευθείσα συγκέντρωση ήταν, δηλαδή, συγκέντρωση συσπειρωτικού τύπου, πραγματοποιούμενη δηλαδή μεταξύ επιχειρήσεων οι οποίες δεν έχουν, κατ' ουσίαν, προϋφιστάμενη ανταγωνιστική σχέση ούτε ως άμεσες ανταγωνίστριες, είτε ως προμηθευτές και πελάτες. Ωστόσο, η Επιτροπή έκρινε ότι, παρά τις δεσμεύσεις τις οποίες ανελάμβαναν τα κοινοποιούντα μέρη, η πραγματοποίηση της πράξεως συγκεντρώσεως θα επέφερε επιβλαβείς επιπτώσεις για τον ανταγωνισμό στις προαναφερθείσες αγορές.

Αποφαινόμενο επί προσφυγής ακυρώσεως της αποφάσεως αυτής, το Πρωτοδικείο απορρίπτει τον πρώτο, διαδικαστικού χαρακτήρα, λόγο, αλλά δέχεται τους επόμενους λόγους, περί εσφαλμένης, ουσιαστικά, εκτιμήσεως των αποτελεσμάτων της πράξεως, όπως τροποποιήθηκε από τις αναληφθείσες δεσμεύσεις. Στο πλαίσιο της παρούσας Εκθέσεως πεπραγμένων, αναφέρονται μόνο οι δεύτεροι.

³³ Απόφαση C (2001) 3345 τελικό της Επιτροπής, της 30ής Οκτωβρίου 2001, με την οποία η συγκέντρωση κηρύσσεται ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά και τη Συμφωνία ΕΟΧ (υπόθεση COMP/M.2416 - Tetra Laval BV/Sidel).

Συναφώς, αφού απέκρουσε ως αβάσιμο το ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη τα οριζόντια (ελέγχου του εξοπλισμού PET από την προκύπτουσα από τη συγχώνευση οντότητα) και τα κατακόρυφα αποτελέσματα (κίνδυνος δημιουργίας ολοκληρωμένης κατακόρυφης δομής), που προέκυπταν αμέσως από την πράξη συγκεντρώσεως, για να εκτιμήσει κατά πόσον επέφεραν αντίθετα στον ανταγωνισμό αποτελέσματα στις οριζόμενες αγορές (πρώτος λόγος ουσίας), το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε επί της αναλύσεως των αποτελεσμάτων συσπειρώσεως (δεύτερος λόγος ουσίας).

Εξέτασε, επομένως, αν βασίμως η Επιτροπή απαγόρευσε την πράξη συγκεντρώσεως με την αιτιολογία ότι αυτή θα παρήγε, στο μέλλον, τα αντίθετα στον ανταγωνισμό αποτελέσματα συσπειρώσεως τα οποία περιέγραφε, ότι δηλαδή, πρώτον, επέτρεπε στη νέα οντότητα να χρησιμοποιήσει τη δεσπίζουσα θέση της στη παγκόσμια αγορά χάρτινης συσκευασίας υγρών ως «μοχλό» για να αποκτήσει δεσπίζουσα θέση στις αγορές εξοπλισμών συσκευασίας PET· δεύτερον, ενίσχυε την υφισταμένη δεσπίζουσα θέση της Tetra στις αγορές εξοπλισμού συσκευασίας ασηπτικών χάρτινων κουτιών και ασηπτικού χαρτιού συσκευασίας λόγω εξαλείψεως της ανταγωνιστικής πίεσεως, που αντιπροσωπεύει η Sidel, η οποία προέρχεται από τις γεινιάζουσες αγορές προς την αγορά του PET, και, τρίτον, ενίσχυε, γενικώς, την παγκόσμια θέση της νέας οντότητας στις αγορές συσκευασίας «ευαίσθητων» προϊόντων.

Το Πρωτοδικείο επιβεβαιώνει ότι, όταν η Επιτροπή εκτιμά το συμβιβαστό μιας συγχωνεύσεως, έχει τη δυνατότητα να εξετάζει τα αποτελέσματα συσπειρώσεως τα οποία παράγει μια νέα διάρθρωση. Τονίζοντας, όμως, ότι τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να είναι είτε διαρθρωτικά, υπό την έννοια ότι απορρέουν άμεσα από τη δημιουργία οικονομικής δομής, είτε εξαρτώμενα από τη συμπεριφορά, υπό την έννοια ότι παράγονται μόνον αν η οντότητα που προέρχεται από την πράξη συγκεντρώσεως ακολουθεί ορισμένη εμπορική πρακτική, διευκρινίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η Επιτροπή μπορεί να στηρίζεται στην προβλέψιμη συμπεριφορά που ενδέχεται να συνιστά κατάχρηση υφιστάμενης δεσπίζουσας θέσεως, σε αντίθεση προς το άρθρο 82 ΕΚ. Έτσι, όταν η Επιτροπή, αναλύοντας τα αποτελέσματα της συγκεντρώσεως αυτής, βασίζεται στην προβλέψιμη συμπεριφορά που ενδέχεται να συνιστά καθαυτή κατάχρηση υφισταμένης δεσπίζουσας θέσεως, στην Επιτροπή εναπόκειται να εκτιμήσει αν, παρά την απαγόρευση της συμπεριφοράς αυτής, είναι παρά ταύτα πιθανό η προερχόμενη από την πράξη οντότητα να συμπεριφερθεί κατά τέτοιο τρόπο ή αν, αντιθέτως, ο παράνομος χαρακτήρας της συμπεριφοράς και/ή ο κίνδυνος ανακαλύψεως της συμπεριφοράς αυτής καθιστά ελάχιστα πιθανή τη στρατηγική αυτή. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, αν είναι πρόσφορο να λαμβάνονται υπόψη οι παροτρύνσεις για την υιοθέτηση αντιθέτης προς τον ανταγωνισμό συμπεριφοράς, όπως η προκύψασα εν προκειμένω για την Tetra από τα προβλέψιμα εμπορικά πλεονεκτήματα επί των αγορών εξοπλισμών PET, η Επιτροπή υποχρεούται επίσης να εξετάσει σε ποιο μέτρο οι εν λόγω παροτρύνσεις θα μειωθούν, αν όχι εξαλειφθούν, λόγω του μη σύννομου χαρακτήρα της εν λόγω συμπεριφοράς, της πιθανότητας ανακαλύψεώς της, της διώξεώς της από τις αρμόδιες αρχές, τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, και των οικονομικών κυρώσεων που μπορούν να προκύψουν. Επειδή η Επιτροπή δεν προέβη σε τέτοια εκτίμηση με την προσβαλλομένη απόφαση,

το Πρωτοδικείο απέκρουσε τα συμπεράσματα της Επιτροπής που στηρίζονταν στην υπόθεση της συμπεριφοράς αυτής.

Ωστόσο, το Πρωτοδικείο δεν αποδέχεται τα συμπεράσματα τα οποία άντλησε εν προκειμένω η Επιτροπή από την ανάλυση των αποτελεσμάτων συσπειρώσεως.

Ως προς το αποτέλεσμα «μοχλού» - μηχανισμού η χρήση του οποίου, από την αγορά επί της οποίας η εξαγοράζουσα είναι ήδη δεσπόζουσα, της παρέχει τη δυνατότητα να καταλάβει δεσπόζουσα θέση σε άλλη αγορά στην οποία δρα το εξαγορασθέν μέρος – η Επιτροπή εκκινούσε από το αξίωμα ότι η τωρινή αλληλοεπικάλυψη που παρατηρείται στις οικείες αγορές θα τείνουν, βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, να επιβεβαιώνονται, οπότε η Tetra, ορμώμενη από τη δεσπόζουσα θέση της στην αγορά χάρτινης συσκευασίας, θα παροτρύνει πιθανότατα ορισμένους από τους τωρινούς της πελάτες να μεταπηδήσουν προς τις συσκευασίες PET, παραγόμενες με τον εξοπλισμό τον οποίο κατασκευάζει η Sidel. Το Πρωτοδικείο δέχεται ότι, κατ' αρχήν, η θέση σε λειτουργία της συγκεντρώσεως θα μπορούσε να καταστήσει δυνατή την άσκηση τέτοιας ενέργειας «μοχλού», θεωρεί όμως ότι η Επιτροπή δεν αποδεικνύει, λόγω ιδίως της ελλείψεως αξιοπιστίας των προβλέψεων ισχυρής αυξήσεως της αγοράς PET, ότι η νέα οντότητα θα παρακινηθεί να χρησιμοποιήσει τη δυνατότητα αυτή.

Σχετικά με την κατάργηση δυνητικού ανταγωνισμού προερχομένου από τη Sidel, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι δεν αποδεικνύεται ότι θα οδηγούσε σε ενίσχυση της υφιστάμενης δεσπόζουσας θέσεως της Tetra Laval στις αγορές ασηπτικής χάρτινης συσκευασίας.

Τέλος, εφόσον η ενίσχυση της παγκόσμιας θέσεως της οντότητας που θα προκύψει από τη συγκέντρωση δεν είναι ένα στοιχείο που μπορεί να διαχωρισθεί από την ανάλυση του αποτελέσματος «μοχλού» και της δυνητικής καταργήσεως του ανταγωνισμού, αποκρούεται από το Πρωτοδικείο εν όψει των συμπερασμάτων στα οποία κατέληξε ήδη.

β) Προσφυγή για την ακύρωση αποφάσεως που ανακαλεί μερικώς προηγούμενη απόφαση

Η υπόθεση T-251/00, Lagardère SCA και Canal+ SA κατά Επιτροπής (απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2002, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) έθετε το ζήτημα αν η Επιτροπή, αφού εξέδωσε απόφαση με την οποία επέτρεπε πράξεις συγκεντρώσεως την τελευταία ημέρα της οριζόμενης κατά νόμον προθεσμίας, μπορεί ακολούθως να εκδώσει και, αν ναι, υπό ποιους όρους, νέα απόφαση που, χωρίς να μεταβάλλει το διατακτικό της χορηγούσας άδεια αποφάσεως, μεταβάλλει δυσμενώς για τους συμμετέχοντες στη συγκέντρωση την προηγούμενη εκτίμησή της ότι οι κοινοποιηθέντες περιορισμοί συνεδέοντο άμεσα και ήσαν αναγκαίοι για την πραγματοποίηση των συγκεντρώσεων αυτών. Ετίθετο, επομένως, πρώτον, το ζήτημα να προσδιοριστεί η νομική ισχύς των σκέψεων που διέτύπωνε η Επιτροπή, επί των

περιορισμών που είχαν κοινοποιήσει οι συμμετέχοντες στη συγκέντρωση ως παρεπόμενα στοιχεία της, με απόφαση την οποία εξέδωσε βάσει του κανονισμού 4064/89, και, δεύτερον, να εκτιμηθεί κατά πόσον η Επιτροπή είναι *ratione temporis* αρμόδια να εκδώσει απόφαση ανακαλούσα μερικώς και αναδρομικώς προγενέστερη απόφασή της.

Ως προς την πρώτη πτυχή του ζητήματος, την οποία ερευνά στο πλαίσιο του παραδεκτού της προσφυγής, το Πρωτοδικείο προβαίνει σε ερμηνεία διαδοχικά γραμματική, συστηματική, ιστορική και τελολογική του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 4064/89, που ορίζει ότι «η απόφαση με την οποία η συγκέντρωση κηρύσσεται συμβατή με την κοινή αγορά καλύπτει και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πραγματοποίηση της συγκέντρωσης και συνδέονται άμεσα με αυτήν». Σ' αυτό το πλαίσιο, επισημαίνει ότι η αποκλειστική αρμοδιότητα την οποία διαθέτει η Επιτροπή προς έλεγχο των πράξεων κοινοτικής εμβέλειας περιλαμβάνει και την αρμοδιότητά της να χαρακτηρίζει τους περιορισμούς, τους οποίους της κοινοποιούν οι συμμετέχοντες στη συγκέντρωση ως περιορισμούς ευθέως συνδεομένους και αναγκαίους για την πραγματοποίησή της. Βάσει της αναλύσεώς του, το Πρωτοδικείο καταλήγει ότι η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, εφόσον, στην παρούσα περίπτωση, στην οποία, στο σκεπτικό της αποφάσεως περί εγκρίσεως πράξεως συγκεντρώσεως, η Επιτροπή χαρακτήρισε τους κοινοποιηθέντες από τους συμμετέχοντες στη συγκέντρωση περιορισμούς ως παρεπομένους, ως μη παρεπομένους ή ως παρεπομένους ορισμένου χρόνου, αυτή δεν διατύπωσε απλή γνώμη στερούμενη αναγκαστικής νομικής ισχύος, αλλ', αντιθέτως, διατύπωσε νομικές εκτιμήσεις που, δυνάμει της επίδικης διατάξεως, προσδιορίζουν την ουσία των όσων αποφάσισε στο διατακτικό της αποφάσεως αυτής.

Ως προς τη δεύτερη πτυχή, την οποία ερεύνησε ως προς την ουσία, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η Επιτροπή ήταν αρμόδια, βάσει του κανονισμού 4064/89, να εκδώσει την προσβαλλόμενη απόφαση, σύμφωνα με τη γενική αρχή του δικαίου ότι, κατ' αρχήν, το όργανο που είναι αρμόδιο προς έκδοση ορισμένης νομικής πράξεως είναι επίσης αρμόδιο να την καταργήσει ή να τη μεταρρυθμίσει διά της εκδόσεως *actus contrarius*, εκτός εάν ρητή διάταξη αναθέτει την αρμοδιότητα αυτή σε άλλο όργανο.

Επειδή, όμως, η Επιτροπή δεν απέδειξε το μη σύννομον της ανακληθείσας πράξεως, ούτε αιτιολόγησε επαρκώς την περί ανακλήσεως απόφασή της, η προσβαλλόμενη απόφαση ακυρώθηκε.

Γ. Άρθρο 86 ΕΚ

Η απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, *max.mobil* κατά Επιτροπής, που προαναφέρθηκε στην ενότητα περί του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως, εκτός του ότι δέχεται ότι μια προσφυγή μπορεί να σκοπεί στην ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής, με την οποία αυτή ενημερώνει τον ιδιώτη ότι δεν προτίθεται να κινηθεί διαδικασία βάσει ου άρθρου 86, παράγραφος 3, ΕΚ, ορίζει, πέραν της εκτάσεως του

ελέγχου νομιμότητας που εναπόκειται στην κοινοτική δικαιοσύνη όταν αυτή επιλαμβάνεται τέτοιας προσφυγής, τη φύση της υποχρέωσης που βαρύνει την Επιτροπή όταν αυτή επιλαμβάνεται καταγγελίας στο πλαίσιο του άρθρου 86 ΕΚ.

Ως προς την τελευταία αυτή πλευρά, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, στηριζόμενο στη γενική αρχή της χρηστής διοικήσεως – την οποία επιβεβαιώνει ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης –, στην αναλογία με την υποχρέωση που προκύπτει από άλλους κανόνες ανταγωνισμού της Συνθήκης και στη γενικότερη αποστολή της Επιτροπής, ότι αυτή η τελευταία βαρύνεται με την υποχρέωση επιμελούς και αμερόληπτης εξετάσεως των καταγγελιών στο πλαίσιο του άρθρου 86 ΕΚ.

Δεδομένου ότι η τήρηση της υποχρέωσης αυτής δεν είναι δυνατόν να εκφεύγει παντός δικαστικού ελέγχου, στο Πρωτοδικείο εναπόκειται να ελέγχει την τήρησή της. Για να ληφθεί, όμως, υπόψη η ευρεία εξουσία εκτιμήσεως την οποία διαθέτει η Επιτροπή, στο πλαίσιο του άρθρου 86, παράγραφος 3, ΕΚ, όσον αφορά την «ανάγκη» επεμβάσεως κατά των κρατών μελών, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι ο ρόλος του «περιορίζεται στο να εξακριβώσει αν, πρώτον, η προσβαλλόμενη πράξη έχει εκ πρώτης όψεως συνεπή αιτιολογία, η οποία λαμβάνει υπόψη τα πρόσφορα στοιχεία του φακέλου της υποθέσεως, δεύτερον, αν υφίστανται τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη, και, τρίτον, αν υφίσταται πρόδηλη πλάνη κατά την εκ πρώτης όψεως εκτίμηση των περιστατικών αυτών». Το Πρωτοδικείο, αφού εξέτασε απλώς και μόνον αν η Επιτροπή είχε συμμορφωθεί προς την υποχρέωσή της να εξετάσει επιμελώς και αμερολήπτως την καταγγελία την οποία απέρριψε, διαπιστώνει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι επαρκώς αιτιολογημένη και δεν πάσχει πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως.

Δ. Κρατικές ενισχύσεις³⁴

Στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, ο έλεγχος του Πρωτοδικείου, που πραγματοποιήθηκε τόσο ως προς τον τύπο όσο και ως προς την ουσία, οδήγησε στην ακύρωση, ολική ή μερική, διαφόρων αποφάσεων της Επιτροπής.

1. Έννοια κρατικής ενισχύσεως

Πέρα από τις ειδικές περιπτώσεις στις οποίες το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι δεν παρειτίθεντο επαρκώς οι λόγοι για τους οποίους τα επίδικα κρατικά μέτρα εχαρακτηρίζοντο ενισχύσεις (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2002, T-323/99, INMA και Itainvest κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-545) ή ότι η Επιτροπή είχε υποπέσει

³⁴ Σ' αυτόν τον τομέα, δύο υποθέσεις εκδικάσθηκαν κατά την ταχεία διαδικασία του άρθρου 76α του Κανονισμού Διαδικασίας (απόφαση της 30ής Απριλίου 2002, T-195/01 και T-207/01, Government of Gibraltar κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2309).

σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως εξομοιώνοντας, με αποφάσεις με τις οποίες κήρυξε ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά κρατικές ενισχύσεις στον ναυπηγικό κλάδο και αντιθέτως προς ό,τι είχε πράξει με αποφάσεις με τις οποίες επέτρεπε τις ίδιες ενισχύσεις, την έννοια του ορίου κατασκευαστικής ικανότητας προς το όριο πραγματικής παραγωγής (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-227/99 και T-134/00, Kvaerner Warnow Werft κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1205· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-181/02 P), οι αποφάσεις που εκδικάστηκαν κατά το 2002 του έδωσαν, ουσιαστικά, την ευκαιρία να αποφανθεί επί των στοιχείων που συγκροτούν την έννοια της κρατικής ενισχύσεως (α) και επί της διακρίσεως μεταξύ νέας και υφισταμένης ενισχύσεως (β).

α) Στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της κρατικής ενισχύσεως

Όπως προκύπτει από το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ, μια κρατική ενίσχυση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά είναι πλεονέκτημα, χορηγούμενο από το κράτος ή με κρατικούς πόρους υφ' οιαδήποτε μορφή, υπέρ ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων προϊόντων, το οποίο επηρεάζει τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές και νοθεύει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό. Μεταξύ των υποθέσεων που εκδικάστηκαν κατά το 2002, τα κρατικά μέτρα τα οποία η Επιτροπή χαρακτήρισε κρατικές ενισχύσεις είχαν τη μορφή επιδοτήσεων, επεμβάσεων στο κεφάλαιο των επιχειρήσεων, αφέσεως χρεών, πωλήσεως περιουσιακών στοιχείων, παροχής εγγυήσεων ή φορολογικών ελαφρύνσεων.

Για το πλεονέκτημα και τον ειδικό χαρακτήρα του μέτρου αναπτύχθηκαν ενδιαφέρουσες σκέψεις στις αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2002, T-127/99, T-129/99 και T-148/99, Territorio Histórico de Álava κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1275· στο εξής: απόφαση Demesa· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υποθέσεις C-183/02 P και C-187/02 P), και T-92/00 και T-103/00, Territorio Histórico de Álava κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1385· στο εξής: απόφαση Ramondín· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υποθέσεις C-186/02 P και C-188/02 P). Στις υποθέσεις αυτές, αμφισβητείτο η νομιμότητα δύο αποφάσεων της Επιτροπής σχετικά με τη βασική φορολογική νομοθεσία³⁵. Με τις δύο αυτές αποφάσεις που εξέδωσε το 1999³⁶, η Επιτροπή

³⁵ Ως προς τις διαφορές που ανέκυψαν από τις αποφάσεις της Επιτροπής σχετικά με την εκτίμηση του συμβατού της βασικής φορολογικής νομοθεσίας προς τους κανόνες της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων, είναι άξιες μνείας οι δύο αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2002, που ήδη αναφέρθηκαν στην ενότητα περί του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως. Χρήσιμο είναι, πάντως, να αναφερθεί ότι:

- η απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2002, T-269/99, T-271/99 και T-272/99, Territorio Histórico de Guirúzcoa κ.λπ. κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), αφορά τη νομιμότητα της αποφάσεως περί κινήσεως αφενός μεν της επίσημης διαδικασίας ελέγχου όσον αφορά την προβλεπόμενη με τη φορολογική νομοθεσία των Territorios Históricos de Vizcaya και Guirúzcoa έκπτωση φόρου, αφετέρου δε της επίσημης διαδικασίας ελέγχου όσον αφορά την προβλεπόμενη με τη φορολογική νομοθεσία της Territorio Histórico de Álava έκπτωση φόρου·

κατέληξε ότι ορισμένα πλεονεκτήματα που είχε χορηγήσει η Diputación Foral de Álava στην Daewoo Electronics Manufacturing España SA (Demesa) και στις Ramondín SA και Ramondín Capsulas SA συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις μη συμβιβαζόμενες με τις διατάξεις της Συνθήκης. Οι επιχειρήσεις αυτές, η Diputación Foral de Álava και η Comunidad Autónoma del País Vasco έβαλαν κατά της νομιμότητας αυτών των αποφάσεων.

Με την απόφαση Demesa, οι προσφεύγουσες υποστήριζαν ότι η Επιτροπή είχε παραβεί το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ χαρακτηρίζοντας ως κρατικές ενισχύσεις: ενισχύσεις που υπερέβαιναν το μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό για πρόγραμμα ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα, το οποίο είχε εγκρίνει η Επιτροπή το 1996· πλεονεκτήματα προκύπτοντα από την πώληση στην Demesa γηπέδου κάτω της αγοραίας τιμής, για την ανέγερση εργοστασίου κατασκευής ψυγείων, και την αναβολή καταβολής του τιμήματος αγοράς· και πλεονεκτήματα προκύπτοντα από την εφαρμογή της βασικής φορολογικής νομοθεσίας που εξασφάλιζαν στην Demesa έκπτωση φόρου 45 % και μείωση της φορολογικής βάσεως που προβλέπεται για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις.

Με την απόφαση Ramondín, οι προσφεύγουσες εταιρίες φρονούσαν ότι η έκπτωση φόρου κατά 45 % και η προβλεπόμενη για τις νεοσύστατες εταιρίες μείωση της φορολογικής βάσεως δεν συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.

Λαμβάνοντας υπόψη το τίμημα αγοράς του γηπέδου, το οποίο αγόρασε η Demesa, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι η πώληση αγαθών από δημόσιο φορέα υπό προτιμησιακούς όρους μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση. Εν προκειμένω, όμως, θεωρεί ότι η Επιτροπή καθόρισε αυθαίρετα την τιμή αγοράς και, συνεπώς, δεν απέδειξε ότι η επιχείρηση Demesa αγόρασε το γήπεδο σε τιμή που δεν θα μπορούσε να επιτύχει υπό τις συνήθεις συνθήκες της αγοράς. Θεωρεί, περαιτέρω, ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η εκ μέρους επιχείρησης ανήκουσας στον δημόσιο τομέα δωρεάν διάθεση, επί εννεάμηνον, του γηπέδου το οποίο κατέχει η Demesa δεν αντιστοιχούσε στη συνήθη συμπεριφορά μιας ιδιωτικής επιχείρησης.

- η απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2002, T-346/99, T-347/99 και T-348/99, Territorio Histórico de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) αφορά τη νομιμότητα της απόφασης περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας ελέγχου σχετικά με τη μείωση της βάσεως επιβολής φόρου που προβλέπει η φορολογική νομοθεσία των Territorios Históricos de Álava, Vizcaya και Guipúzcoa.

³⁶ Απόφαση 1999/718/ΕΚ της Επιτροπής, της 24ης Φεβρουαρίου 1999, σχετικά με την κρατική ενίσχυση που χορήγησε η Ισπανία στην Daewoo Electronics Manufacturing España SA (Demesa) (ΕΕ L 292, σ. 1), και απόφαση 2000/795/ΕΚ της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, σχετικά με την κρατική ενίσχυση την οποία η Ισπανία σχεδιάζει να εφαρμόσει υπέρ της Ramondín SA και της Ramondín Capsulas SA (ΕΕ 2000, L 318, σ. 36).

Όσον αφορά τα επίδικα στις δύο υποθέσεις φορολογικά μέτρα, ορθώς η Επιτροπή τα χαρακτήρισε κρατικές ενισχύσεις, ιδίως διότι είναι ειδικού χαρακτήρα.

Πράγματι, κατά το Πρωτοδικείο, ο ειδικός χαρακτήρας της εκπτώσεως φόρου προκύπτει από τη διακριτική ευχέρεια την οποία διαθέτει η διοίκηση (η Diputación Foral de Álava) και η οποία της επιτρέπει να διαφοροποιεί το ποσό ή τις προϋποθέσεις χορηγήσεως του φορολογικού αυτού πλεονεκτήματος ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των επενδυτικών σχεδίων που υποβάλλονται στην κρίση της· προκύπτει επίσης από το γεγονός ότι το εξ αυτού όφελος περιορίζεται σε ένα ελάχιστο ποσό επενδύσεων. Σ' αυτό το πλαίσιο, το Πρωτοδικείο αποκρούει την αιτίαση των προσφευγουσών ότι το μέτρο εκφεύγει της εφαρμογής του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, διότι τον επιλεκτικό του χαρακτήρα δικαιολογεί «η φύση ή η οικονομία του φορολογικού συστήματος». Πράγματι, το επίδικο ειδικό φορολογικό μέτρο δεν δικαιολογείται από την εσωτερική λογική του φορολογικού συστήματος, αν ευνοεί αποκλειστικώς τις επιχειρήσεις που διαθέτουν σημαντικούς χρηματοοικονομικούς πόρους και αντιβαίνει, επομένως, προς τις αρχές της προοδευτικότητας και της αναδιανομής, που χαρακτηρίζουν το ισπανικό φορολογικό σύστημα.

Όσον αφορά το μέτρο μείωσης της φορολογικής βάσεως, αναγνωρίζεται παρομοίως, στην απόφαση Ramondín μόνον, ότι αφενός μεν είναι ειδικού χαρακτήρα δεδομένου ότι παρέχεται μόνον στις επιχειρήσεις που i) είναι νεοσύστατες, ii) πραγματοποιούν επενδύσεις που υπερβαίνουν ένα ελάχιστο όριο και iii) δημιουργούν δέκα θέσεις εργασίας τουλάχιστον, αφετέρου δε δεν δικαιολογείται από «τη φύση ή την οικονομία του φορολογικού συστήματος». Με την απόφαση Demesa, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε απλώς ότι η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει ότι η Demesa είχε όντως τύχει αυτού του μέτρου.

Τέλος, έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι, με τις δύο αποφάσεις του, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή δεν είχε συναγάγει τον ειδικό χαρακτήρα της εκπτώσεως φόρου από το γεγονός ότι η εφαρμογή του περιοριζόταν σε τμήμα του ισπανικού εδάφους. Συνεπώς, η Επιτροπή ουδόλως αμφισβητεί την κανονιστική αρμοδιότητα της οικείας εδαφικής οντότητας προς θέσπιση γενικών μέτρων εφαρμοστέων σε ολόκληρη την οικεία περιφέρεια.

Η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, T-152/99, Hijos de Andrés Molina κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-3049· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-316/02 P) έθιγε ιδίως το ζήτημα αν αφενός μεν η κεφαλαιοποίηση μέρους των χρεών επιχειρήσεως έναντι δημοσίου φορέα, αφετέρου δε η διαγραφή χρεών την οποία παρέχει δημόσιος οργανισμός σε προβληματική επιχείρηση έχει χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως.

Επί του πρώτου ερωτήματος, το Πρωτοδικείο ερεύνησε αν η Επιτροπή είχε υποπέσει σε πρόδηλη πλάνη ως προς την εκτίμηση του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή. Εν προκειμένω, έκρινε ότι η Επιτροπή ορθώς είχε συμπεράνει ότι ο δημόσιος φορέας δεν

είχε συμπεριφερθεί σαν ιδιώτης επενδυτής, εν όψει της χρηματοοικονομικής καταστάσεως της προσφεύγουσας, και ιδίως του όγκου των χρεών της και της ελλείψεως προοπτικής επανόδου σε κατάσταση οικονομικής βιωσιμότητας.

Όσον αφορά τη διαγραφή χρεών, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, συμφωνώντας με την Επιτροπή, ότι είναι ειδικού χαρακτήρα. Πράγματι, ναι μεν ο ισπανικός νόμος περί παύσεως των πληρωμών δεν προορίζεται να εφαρμόζεται επιλεκτικά υπέρ ορισμένων κατηγοριών επιχειρήσεων ή τομέων δραστηριότητας, η διαγραφή χρεών, όμως, κατά των οποίων στρέφεται η Επιτροπή, δεν απορρέει αυτόματα από την εφαρμογή του εν λόγω νόμου, αλλά από την, κατά διακριτική ευχέρεια, επιλογή των οικείων δημόσιων οργανισμών και, επομένως, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως μέτρα γενικού χαρακτήρα.

Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο κρίνει ακατάλληλη τη μέθοδο μέσω της οποίας η Επιτροπή κατέληξε ότι η διαγραφή χρεών εκ μέρους δημοσίων οργανισμών δεν ανταποκρίνονταν στο κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή και, επομένως, συνιστούσε κρατική ενίσχυση. Θεωρεί, πρώτον, ότι το ποσοστό που αντιπροσωπεύουν οι απαιτήσεις των δημόσιων οργανισμών εντός του συνολικού ποσού των χρεών μιας προβληματικής επιχείρησης δεν μπορεί, αφ' εαυτού, να συνιστά καθοριστικό παράγοντα για να εκτιμηθεί αν οι διαγραφές χρεών που παραχωρούνται από τους εν λόγω οργανισμούς στην επιχείρηση ενέχουν στοιχεία κρατικής ενισχύσεως. Δεύτερον, προσθέτει ότι οι δημόσιοι οργανισμοί που παραχωρούν διαγραφές χρεών πρέπει να παραβληθούν προς ιδιώτη δανειστή ο οποίος προσπαθεί να επιτύχει την επιστροφή των ποσών που του οφείλει ο οφειλέτης που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσχέρειες· επομένως, στην Επιτροπή εναπόκειται να καθορίσει, για καθένα από τους εμπλεκόμενους δημόσιους οργανισμούς, αν η διαγραφή χρεών την οποία παρεχώρησε ήταν προφανώς σημαντικότερη από εκείνη την οποία θα είχε παραχωρήσει ένας ιδιώτης δανειστής ο οποίος ευρίσκεται, έναντι της επιχείρησης, σε κατάσταση συγκρίσιμη προς εκείνη του οικείου δημόσιου οργανισμού και επιδιώκει να ανακτήσει τα ποσά που του οφείλονται. Το Πρωτοδικείο διαπιστώνει όμως ότι δεν προέβη σε αυτή την ανάλυση. Το Πρωτοδικείο, αφού έκρινε βάσιμο τον ισχυρισμό ότι η διαγραφή χρεών εσφαλμένως χαρακτηρίστηκε κρατική ενίσχυση, ακύρωσε τα σχετικά άρθρα της επίδικης αποφάσεως.

Με την απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2002, T-98/00, Linde κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι δεν αποδεικνυόταν επαρκώς κατά νόμον ότι η επιδότηση την οποία είχε χορηγήσει η Γερμανία στην Linde AG συνιστά κρατική ενίσχυση και, συνεπώς, ακύρωσε την απόφαση καθ' όσον την εκήρυσσε μερικώς ασυμβίβαστη³⁷. Συγκεκριμένα, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι ο δημόσιος φορέας, ο οποίος συνδέεται με τρίτον με σύμβαση παραδόσεως από την οποία δεν μπορεί να αποδεσμευτεί, επέλεξε, λόγω των ζημιών που υφίστατο από την εκτέλεση αυτής της συμβάσεως, να μεταβιβάσει την εκτέλεση της υποχρεώσεώς του σε

³⁷ Απόφαση 2000/524/EK της Επιτροπής, της 18ης Ιανουαρίου 2000, σχετικά με κρατική ενίσχυση που η Γερμανία χορήγησε υπέρ της Linde AG (EE L 211, σ. 7).

άλλη επιχείρηση – την εταιρία Linde –, παραχωρώντας της επιδότηση ύψους κατώτερου από το σύνολο των ζημιών οι οποίες θα τον εβάρυναν εκ της υποχρεώσεως του παραδόσεως. Δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η επιδότηση αυτή συνιστά κρατική ενίσχυση, άπαξ η συνολική τριμερής διευθέτηση στην οποία εντάσσεται συνιστά συνήθη εμπορική συναλλαγή, στο πλαίσιο της οποίας ο δημόσιος φορέας και ο εν λόγω τρίτος με τον οποίον αυτός συνδέεται συμβατικώς συμπεριφέρθηκαν ως συνετοί επιχειρηματίες σε οικονομία της αγοράς.

Για να ολοκληρώσουμε αυτή την ενότητα, επισημαίνεται ότι η έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, το οποίο αναφέρεται σε ενισχύσεις που χορηγούνται «υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους», διευκρινίστηκε υπό την έννοια ότι, εφόσον οι προϋποθέσεις της διατάξεως αυτής πληρούνται, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της όχι μόνον τα μέτρα που λαμβάνουν οι φορείς της ομοσπονδιακής ή της κεντρικής εξουσίας, αλλά και όσα λαμβάνονται από αποκεντρωμένες διακρατικές αρχές, ομόσπονδες, περιφερειακές ή άλλες, των κρατών μελών, όποιο και αν είναι το νομικό καθεστώς τους και η ονομασία τους (αποφάσεις Demesa και Ramondín).

β) Διάκριση μεταξύ νέας και υφισταμένης ενισχύσεως

Το ζήτημα αν η μεταρρύθμιση υφισταμένου καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων συνιστά ή όχι νέα ενίσχυση υποβλήθηκε επανειλημμένα στο Πρωτοδικείο.

Έτσι, η απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, T-35/99, Keller και Keller Meccanica κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-261) επιβεβαιώνει ότι βασίμως η Επιτροπή έκρινε ότι μη κοινοποιηθείσα αύξηση του ανωτάτου ορίου παγίων επενδύσεων έπρεπε να θεωρηθεί ως ουσιώδης μεταβολή καθεστώτος ενισχύσεως που είχε εγκριθεί παλαιότερα και ότι, συνεπώς, η χορηγηθείσα στην προσφεύγουσα ενίσχυση συνιστούσε νέα ενίσχυση μη καλυπτόμενη από το καθεστώς αυτό. Ομοίως, με την απόφαση Demesa, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι μια επιδότηση που υπερβαίνει κατά πολλές ποσοστιαίες μονάδες το ανώτατο όριο των επιτρεπομένων δαπανών που καλύπτονται από καθεστώς ενισχύσεων, το οποίο έχει εγκρίνει η Επιτροπή, συνιστά νέα ενίσχυση.

Αντιθέτως, η Επιτροπή, κινώντας την επίσημη διαδικασία έρευνας ως προς φορολογικό καθεστώς στο σύνολό του (το φορολογικό καθεστώς των απαλλασσομένων εταιριών) και χαρακτηρίζοντας προσωρινώς το καθεστώς αυτό στο σύνολό του ως νέα ενίσχυση, παρέβη τα άρθρα 88 ΕΚ και 1, στοιχείο γ', του κανονισμού για τη «διαδικασία για τις κρατικές ενισχύσεις»³⁸. πράγματι, η τελευταία αυτή διάταξη ορίζει ότι «οι μεταβολές υφιστάμενων ενισχύσεων» πρέπει να θεωρούνται ως «νέα ενίσχυση». Συγκεκριμένα, με την προαναφερθείσα απόφαση της 30ής

³⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 88 της Συνθήκης ΕΚ (ΕΕ L 83, σ. 1).

Απριλίου 2002, Government of Gibraltar κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο αναφέρει ότι το αρχικό καθεστώς μεταβάλλεται σε νέο καθεστώς ενισχύσεων μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η τροποποίηση επηρεάζει την ίδια την ουσία του αρχικού καθεστώτος· διευκρινίζει πάντως ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για τέτοια ουσιώδη τροποποίηση όταν το νέο στοιχείο μπορεί σαφώς να αποσπαστεί από το αρχικό καθεστώς. Όμως, οι τροποποιήσεις που επήλθαν στο επίδικο αρχικό φορολογικό καθεστώς πρέπει να θεωρηθούν ως στοιχεία δυνάμενα να αποσπασθούν από αυτό, οπότε δεν μπορούν να μεταβάλουν τον χαρακτήρα του καθεστώτος αυτού ως υφισταμένης ενισχύσεως.

2. Παρεκκλίσεις από την απαγόρευση

Μια κρατική ενίσχυση μπορεί να εκφύγει από την κατ' αρχήν απαγόρευση του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, αν καλύπτεται από μια από τις παρεκκλίσεις του άρθρου 87, παράγραφοι 2 και 3, ΕΚ ή του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ.

Με την προαναφερθείσα απόφαση Keller και Keller Meccanica κατά Επιτροπής, στο πλαίσιο του περιορισμένου δικαστικού ελέγχου επί των αποφάσεων τις οποίες εκδίδει η Επιτροπή βάσει του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως διαπιστώνοντας ότι η προϋπόθεση της αποκαταστάσεως της βιωσιμότητας των προσφευγουσών επιχειρήσεων, όπως διατυπώνεται στις κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων (ΕΕ 1994, C 368, σ. 12), όπως τροποποιήθηκαν το 1997 (ΕΕ 1997, C 283, σ. 2), δεν επληρούτο ³⁹.

Όταν, αντιθέτως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή είχε υποπέσει σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως εκδίδοντας απόφαση με την οποία κήρυσσε ενίσχυση ασυμβίβαστη βάσει της «πολιτιστικής εξαιρέσεως» που προβλέπεται στο άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο δ', ΕΚ ⁴⁰, την ακύρωσε μερικώς (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-155/98, SIDE κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1179). Συγκεκριμένα έκρινε ότι οι προϋποθέσεις της ανωτέρω παρεκκλίσεως επληρούντο, ιδίως διότι η ενίσχυση που καταβαλλόταν στην Coopérative d'exportation du livre français (CELF) δεν αλλοίωνε τους όρους του ανταγωνισμού σε βαθμό αντίθετο προς το κοινό συμφέρον. Κατά το Πρωτοδικείο, όμως, η ανάλυση αυτή είναι εσφαλμένη, διότι η Επιτροπή είχε ορίσει εσφαλμένα την αγορά επί της οποίας εξέτασε τα αποτελέσματα της επίδικης

³⁹ Βλ. επίσης απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, Hijos de Andrés Molina κατά Επιτροπής, που επικυρώνει την απόφαση της Επιτροπής της 3ης Φεβρουαρίου 1999, που διαπίστωνε ότι καμμία από τις προϋποθέσεις εγκρίσεως των ενισχύσεων για την επίδικη αναδιάρθρωση, ήτοι η αποκατάσταση της βιωσιμότητας, η πρόληψη απευκταίων στρεβλώσεων του ανταγωνισμού και η αναλογικότητα της ενισχύσεως έναντι του κόστους και των πλεονεκτημάτων της αναδιάρθρωσεως, δεν επληρούτο.

⁴⁰ Απόφαση 1999/133/ΕΚ της Επιτροπής, της 10ης Ιουνίου 1998, σχετικά με την κρατική ενίσχυση υπέρ της Coopérative d'exportation du livre français (CELF) (ΕΕ 1999, L 44, σ. 37).

ενισχύσεως. Επομένως, επιλέγοντας ως αγορά αναφοράς την αγορά εξαγωγής βιβλίων στη γαλλική γλώσσα γενικά, και όχι την αγορά στην οποία ασκείται η ίδια δραστηριότητα με εκείνην για την οποία χορηγήθηκε η ενίσχυση, η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσει την πραγματική επίπτωση της ενισχύσεως επί του ανταγωνισμού.

Με την απόφαση της 14ης Μαΐου 2002, T-126/99, Graphischer Maschinenbau κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2427), το Πρωτοδικείο διαπίστωσε επίσης ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως διαπιστώνοντας ότι δεν συμβιβαζόταν με την κοινή αγορά μέρος της ενισχύσεως, την οποία προετίθετο να χορηγήσει η Γερμανία υπέρ της προσφεύγουσας εταιρίας ⁴¹. Το Πρωτοδικείο επιβεβαιώνει ότι η Επιτροπή μπορεί να απορρίψει τη χορήγηση ενισχύσεως, εφόσον η ενίσχυση αυτή δεν παρακίνησε τις αποδέκτριες επιχειρήσεις να λειτουργήσουν κατά τρόπο δυνάμενο να συμβάλει στην πραγματοποίηση ενός από τους στόχους του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ. Έκρινε, παρά ταύτα, ότι η Επιτροπή εσφαλμένως θεώρησε ότι δεν συνέτρεχε στη συγκεκριμένη περίπτωση το στοιχείο της παρακινήσεως.

3. Διαδικαστικά ζητήματα

α) *Κίνηση επίσημης διαδικασίας εξετάσεως*

Οι προσφυγές περί ακυρώσεως των αποφάσεων κινήσεως επίσημης διαδικασίας εξετάσεως σχετικά με ορισμένες βασικές φορολογικές ενισχύσεις ⁴², αφού κρίθηκαν παραδεκτές (βλ. ανωτέρω), απορρίφθηκαν επί της ουσίας (προαναφερθείσες αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2002, Territorio Histórico de Guipúzcoa κ.λπ. κατά Επιτροπής, και Territorio Histórico de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής).

Με έναν από τους λόγους ακυρώσεως, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν ότι τα επίδικα φορολογικά μέτρα είχαν χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως. Δεδομένου ότι η Επιτροπή εκτίμησε προκαταρκτικά καθένα από τα προτεινόμενα μέτρα για να κρίνει αν είχε χαρακτήρα ενισχύσεως, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε την έκταση του ελέγχου νομιμότητας τον οποίον ασκεί επί αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

⁴¹ Απόφαση 99/690/ΕΚ της Επιτροπής, της 3ης Φεβρουαρίου 1999, σχετικά με κρατική ενίσχυση που προτίθεται να χορηγήσει η Γερμανία υπέρ της Graphischer Maschinenbau GmbH, Βερολίνο (ΕΕ L 272, σ. 16).

⁴² Επρόκειτο για φορολογικές ενισχύσεις υπό μορφή εκπτώσεως φόρου ύψους 45 % εντός των Territorios Históricos Álava, Vizcaya και Guipúzcoa (υποθέσεις T-269/99, T-271/99 και T-272/99), και υπό μορφή μειώσεως της βάσεως υπολογισμού του φόρου επί των εταιριών εντός των Territorios Históricos Álava, Vizcaya και Guipúzcoa (υποθέσεις T-346/99, T-347/99 και T-348/99).

Συναφώς, αναφέρει ότι ο έλεγχός του πρέπει κατ' ανάγκην να είναι περιορισμένος, για να μη συγχέονται οι διοικητικές με τις δικαστικές διαδικασίες και προκειμένου να γίνεται σεβαστή η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Επιτροπής και του κοινοτικού δικαστή. Ο κοινοτικός δικαστής οφείλει, πράγματι, να αποφεύγει να αποφαινεται οριστικώς επί ζητημάτων επί των οποίων η Επιτροπή προσωρινώς μόνον έχει εκφέρει εκτίμηση. Ως εκ τούτου, οσάκις, στο πλαίσιο προσφυγής ασκούμενης κατ' αποφάσεως περί κινήσεως επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, οι προσφεύγοντες αμφισβητούν την εκτίμηση της Επιτροπής σχετικά με τον χαρακτηρισμό του επιδίκου μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως, ο έλεγχος του κοινοτικού δικαστή περιορίζεται στο να επαληθεύσει μήπως η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως θεωρώντας ότι αδυνατούσε να αντεπεξέλθει σε όλες τις επί του θέματος δυσχέρειες κατά τη διάρκεια του πρώτου ελέγχου του οικείου μέτρου. Στην προκειμένη περίπτωση, το Πρωτοδικείο απέρριψε τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών που εστρέφοντο κατά του προσωρινού χαρακτηρισμού των μέτρων κρατικών ενισχύσεων.

Εξ άλλου, το Πρωτοδικείο υπέμνησε, και στις δυο αποφάσεις, ότι η απόφαση περί κινήσεως επίσημης διαδικασίας εξετάσεως περιλαμβάνει προσωρινή αξιολόγηση τόσο του χαρακτηρισμού του μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως όσο και του συμβιβαστού αυτού με την κοινή αγορά, και ότι, ως εκ τούτου, το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν διατύπωσε ρητώς με την απόφαση αυτή αμφιβολίες ως προς τον χαρακτηρισμό του μέτρου ουδόλως αποδεικνύει ότι ο χαρακτηρισμός αυτός δεν ήταν προσωρινός. Στα πλαίσια μιας τέτοιας αποφάσεως, συνεχίζει, η Επιτροπή οφείλει να διατυπώνει ρητώς αμφιβολίες αποκλειστικά και μόνον ως προς το συμβιβαστό του μέτρου με την κοινή αγορά.

β) Δικαιώματα των ενδιαφερομένων

β.1) Κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασεως

Υπενθυμίζοντας τη νομολογία, κατά την οποία δεν υφίσταται καμμία υποχρέωση της Επιτροπής να οργανώσει κατ' αντιπαράθεση συζήτηση με τον καταγγέλλοντα κατά την προκαταρκτική φάση, το Πρωτοδικείο επεκτείνει τη συλλογιστική αυτή σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και όλα τα κράτη μέλη, στα οποία οι εφαρμοστέες διατάξεις δεν παρέχουν κανένα δικαίωμα κατ' αντιπαράθεση συμμετοχής. Επομένως, τα κράτη μέλη και τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν έχουν τη δυνατότητα να υποχρεώσουν την Επιτροπή να τα ακούσει ώστε να επηρεάσουν την «προσωρινή εκτίμηση» που οδηγεί την Επιτροπή να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας (προαναφερθείσα απόφαση *Government of Gibraltar* κατά *Επιτροπής*).

β.2) Κατά την τυπική διαδικασία εξέτασεως

Με την προαναφερθείσα απόφαση *Demesa*, υπενθυμίζεται ότι ο λήπτης ενισχύσεως, η οποία έχει κηρυχθεί ασυμβίβαστη και πρέπει να επιστραφεί, θεωρείται ως «ενδιαφερόμενος» κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Υπ' αυτήν του

την ιδιότητα, δεν μπορεί να επικαλείται τα δικαιώματα άμυνας που αναγνωρίζονται στα πρόσωπα κατά των οποίων κινείται μια διαδικασία, αλλά έχει μόνο το δικαίωμα να μετέχει στη διοικητική διαδικασία. Συναφώς, έχει το δικαίωμα, δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, να υποβάλει παρατηρήσεις κατά το στάδιο εξετάσεως στο οποίο αναφέρεται η διάταξη αυτή.

Ε. Μέτρα εμπορικής άμυνας

Οι αποφάσεις που εκδόθηκαν στον τομέα του αντι-dumping, από πενταμελή τμήματα, περιλαμβάνουν σε γενικές γραμμές τις λύσεις που είχαν δοθεί παλαιότερα [αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2002, T-340/99, Arne Mathisen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2905, (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-422/02 P), της 12ης Σεπτεμβρίου 2002, T-89/00, Europe Chemi Con κατά Συμβουλίου (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-422/02 P), και της 21ης Νοεμβρίου 2002, T-88/98, Kundan Industries και Tata International κατά Συμβουλίου, που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή].

Από την απόφαση Arne Mathisen κατά Επιτροπής ας σημειωθεί ότι διευκρινίζει ότι η Επιτροπή μπορεί να ανακαλέσει την αποδοχή τιμής για την οποία ανελήφθη δέσμευση, όχι μόνον όταν αυτή δεν τηρείται, αλλά και όταν καταστρατηγείται· μπορεί, επομένως, να την αντικαταστήσει με δασμό αντι-dumping, χωρίς να είναι αναγκαίο να αποδείξει εκ νέου το dumping και τη ζημία, που είχαν ήδη καθοριστεί στο πλαίσιο της έρευνας που οδήγησε στην ανάληψη δεσμεύσεως. Αυτό ισχύει όταν ένας εξαγωγέας, του οποίου η Επιτροπή αποδέχτηκε τη δέσμευση να μην εξάγει σε τιμή χαμηλότερη από την ελάχιστη τιμή, δεν παραβαίνει ευθέως τους όρους τη δέσμευση αυτή, αλλά την καταστρατηγεί εφαρμόζοντας μια εμπορική πρακτική η οποία καθιστά δυσχερή, αν όχι αδύνατο, τον εκ μέρους του έλεγχο της πραγματικής τιμής των εξαγωγών του, και, επομένως, την πραγματική τήρηση της δεσμεύσεως αυτής. Τούτο συμβαίνει ιδίως οσάκις η εφαρμογή μιας τέτοιας πρακτικής συνεπάγεται τη συμμετοχή άλλων επιχειρηματιών, επί των οποίων ο εξαγωγέας που ανέλαβε την δέσμευση δεν ασκεί κανέναν έλεγχο και οι οποίοι, μη δεσμευόμενοι με ανάλογη υποχρέωση, δεν υπόκεινται ούτε στην εποπτεία της Επιτροπής.

Όσον αφορά την απόφαση Kundan Industries και Tata International κατά Συμβουλίου, ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση, λόγω και μόνον του ότι το Συμβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη μια προμήθεια της οποίας όμως η πραγματική καταβολή εκ μέρους της προσφεύγουσας, που ήταν εξαγωγέας, δεν αποδείχθηκε, επέφερε παρανόμως, λόγω αυτής, προσαρμογή της τιμής εξαγωγής για να την συγκρίνει με την κανονική αξία.

ΣΤ. Δημόσια υγεία⁴³

Διάφορες υποθέσεις οδήγησαν το Πρωτοδικείο να διευκρινίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα θεσμικά όργανα μπορούν να εκδίδουν μέτρα για την προστασία της δημοσίας υγείας. Συναφώς, το Πρωτοδικείο ναι μεν έκρινε ότι νομίμως το Συμβούλιο αφήρεσε δύο αντιβιοτικά από τον κατάλογο των αντιβιοτικών που επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται ως πρόσθετες ύλες στις ζωοτροφές (προαναφερθείσες αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2002, Pfizer κατά Συμβουλίου, και Alpharma κατά Συμβουλίου), θεώρησε όμως ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να ανακαλέσει τις εθνικές άδειες κυκλοφορίας φαρμάκων κατά της παχυσαρκίας (απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2002, T-74/00, T-76/00, T-83/00 έως T-85/00, T-132/00, T-137/00 και T-141/00, Artégodan κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-39/03 P).

Με τον προσβαλλόμενο από τις Pfizer και Alpharma κανονισμό, το Συμβούλιο δικαιολογούσε την ανάκληση της αδείας χρήσεως των επίδικων αντιβιοτικών ως πρόσθετης ύλης στις ζωοτροφές με τον κίνδυνο τον οποίο ενείχε για την υγεία του ανθρώπου, και συγκεκριμένα της μεταβιβάσεως της αντιμικροβιακής ανθεκτικότητας από τα ζώα στον άνθρωπο, με συνέπεια τη μείωση της αποτελεσματικότητας ορισμένων φαρμάκων που χρησιμοποιούνται στην ιατρική.

Ως προς τους κινδύνους για την υγεία του ανθρώπου, που συνδέονται με τη χρήση αυτών των αντιβιοτικών ως προσθέτων υλών στις ζωοτροφές, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, οσάκις υφίστανται επιστημονικές αμφιβολίες ως προς την ύπαρξη ή τη σημασία τους, τα κοινοτικά όργανα μπορούν, δυνάμει της αρχής της προφυλάξεως, να λαμβάνουν μέτρα προστασίας, χωρίς να οφείλουν να αναμένουν να αποδειχθεί πλήρως η ύπαρξη και η σοβαρότητα των εν λόγω κινδύνων, ούτε, κατά μείζονα λόγο, να επέλθουν οι αρνητικές επιδράσεις της χρήσεως αυτών του προϊόντων. Ένα προληπτικό μέτρο δεν μπορεί, όμως, να αιτιολογείται λυσιτελώς με μια καθαρά υποθετική θεώρηση του κινδύνου, στηριζόμενη σε απλές επιστημονικές εικασίες που δεν έχουν ακόμη επαληθευθεί, μπορεί δε να ληφθεί μόνον αν ο κίνδυνος, έστω και αν η ύπαρξη και η σημασία του δεν έχουν αποδειχθεί «πλήρως» με πειστικά επιστημονικά στοιχεία, πιθανολογείται αρκούντως με βάση τα διαθέσιμα κατά τον χρόνο λήψεως του μέτρου επιστημονικά στοιχεία.

Το Πρωτοδικείο ακολούθως διευκρινίζει ότι η αξιολόγηση των κινδύνων συνεπάγεται αφενός μεν τον καθορισμό του βαθμού επικινδυνότητας που κρίνεται αποδεκτός, αφετέρου δε την επιστημονική αξιολόγηση των κινδύνων. Ως προς την πρώτη πτυχή, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι, καίτοι τα κοινοτικά όργανα δεν μπορούν να υιοθετήσουν μια καθαρά υποθετική προσέγγιση του κινδύνου και να κατευθύνουν τις αποφάσεις τους

⁴³ Σ' αυτόν τον τομέα, δύο υποθέσεις εκδικάσθηκαν κατά την ταχεία διαδικασία του άρθρου 76α του Κανονισμού Διαδικασίας (απόφαση της 30ής Απριλίου 2002, T-195/01 και T-207/01, Government of Gibraltar κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2309).

προς ένα επίπεδο «μηδενικού κινδύνου», οφείλουν πάντως, δυνάμει της επιβαλλομένης από τη Συνθήκη υποχρεώσεώς τους, να διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας του ανθρώπου, το οποίο, για να συνάδει προς τη διάταξη αυτή, δεν πρέπει κατ' ανάγκην να είναι το υψηλότερο δυνατό από τεχνική άποψη. Ως προς την πτυχή της επιστημονικής αξιολογήσεως των κινδύνων από ειδικούς επιστήμονες, το Πρωτοδικείο αναφέρει ότι πρέπει, όχι μόνον να είναι κατά το δυνατόν πληρέστερη, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του επείγοντος που ενδέχεται να συντρέχει προς λήψη προληπτικών μέτρων, αλλά και ότι πρέπει να παρέχει στην αρμόδια δημόσια αρχή επαρκώς αξιόπιστα και σοβαρά πληροφοριακά στοιχεία, ώστε να της παρέχει τη δυνατότητα να κατανοήσει όλη τη σημασία του τιθεμένου επιστημονικού ζητήματος και να καθορίσει την πολιτική της έχοντας επίγνωση της καταστάσεως.

Εν όψει αυτών των στοιχείων, στη δημόσια αρχή τελικά εναπόκειται να λαμβάνει, ακόμη και αν υφίστανται επιστημονικές αβεβαιότητες ή αδυναμία πλήρους και έγκαιρης επιστημονικής αξιολογήσεως των κινδύνων, προληπτικά μέτρα προστασίας, αν τα μέτρα αυτά κρίνονται απαραίτητα εν όψει του βαθμού κινδύνου για την υγεία του ανθρώπου που καθόρισε η αρχή αυτή ως το κρίσιμο όριο, πέρα από το οποίο πρέπει να λαμβάνονται προληπτικά μέτρα.

Στην υπόθεση Pfizer, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ν' απαγορεύσει τη βιργινιαμυκίνη, είχε την ευχέρεια να μην ακολουθήσει τη γνωμοδότηση της αρμόδιας επιστημονικής επιτροπής, άπαξ, στηριζόμενο σε κατάλληλη ανάλυση, διενεργηθείσα με επιμέλεια και αμεροληψία, όλων των σχετικών με την υπόθεση στοιχείων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η συλλογιστική που οδήγησε στα πορίσματα της επιτροπής αυτής, δικαιολόγησε την απαγόρευση αυτή βάσει της ανάγκης προστασίας της ανθρώπινης υγείας.

Στην υπόθεση Alparma, παρ' όλων ότι δεν ζητήθηκε η γνώμη της αρμόδιας επιστημονικής επιτροπής πριν εκδοθεί ο κανονισμός που απαγόρευε τη βακίτρακίνη-άλας με ψευδάργυρο ως πρόσθετη ύλη στις ζωοτροφές, το Πρωτοδικείο επίσης αποκρούει τις αιτιάσεις της προσφεύγουσας.

Και στις δυο υποθέσεις, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι, παρά την αβεβαιότητα ως προς την ύπαρξη σχέσεως μεταξύ της χρήσεως των αντιβιοτικών αυτών ως προσθέτων υλών στις ζωοτροφές και της αναπτύξεως στον ανθρώπινο οργανισμό της αντιστάσεως σ' αυτές τις ουσίες, η απαγόρευσή τους δεν τελεί σε δυσαναλογία προς τον σκοπό της προστασίας της δημόσιας υγείας.

Στις υποθέσεις Artégodon κ.λπ., διάφορες φαρμακευτικές επιχειρήσεις υποστήριζαν ότι η Επιτροπή δεν ήταν αρμόδια να εκδίδει αποφάσεις με τις οποίες καλεί τα κράτη μέλη να ανακαλούν εθνικές άδειες κυκλοφορίας φαρμάκων για ανθρώπινη χρήση που περιέχουν ανορεξιογόνες ουσίες, τις οποίες τους είχαν χορηγήσει οι αρμόδιες εθνικές αρχές και ότι, εν πάση περιπτώσει, δεν είχαν τηρηθεί οι απαιτούμενες για μια τέτοια ανάκληση προϋποθέσεις. Το Πρωτοδικείο τις δικαίωσε.

Θεωρεί ότι η Επιτροπή δεν ήταν αρμόδια να εκδώσει τις προσβαλλόμενες αποφάσεις. Αφού ερμηνεύει την εφαρμοστέα ρύθμιση, κρίνει ότι οι εθνικές άδειες κυκλοφορίας, όσο και αν τροποποιήθηκαν και, συνεπώς, μερικώς εναρμονίστηκαν, με απόφαση της Επιτροπής του 1996 – η οποία ναι μεν στερείται νομίμου ερείσματος, αλλά κατέστη απρόσβλητη – εξακολουθούσαν να παραμένουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών και, επομένως, η Επιτροπή δεν μπορούσε να διατάξει την ανάκλησή τους.

Εν πάση περιπτώσει, και αν ακόμη υποτεθεί ότι η Επιτροπή είχε αρμοδιότητα να εκδώσει τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, αυτές είναι παράτυπες, κατά το μέτρο που δεν πληρούται η προϋπόθεση ανακλήσεως αδείας κυκλοφορίας η οποία αφορά την έλλειψη θεραπευτικής ενέργειας της οικείας ουσίας (άρθρο 11, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 65/65⁴⁴), στην οποία στηρίζονται οι αποφάσεις αυτές.

Συναφώς, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της χορηγήσεως και της διαχειρίσεως των αδειών κυκλοφορίας των φαρμάκων, η αρχή ότι στην προστασία της δημόσιας υγείας πρέπει αναμφισβήτητα να αναγνωρίζεται υπέρτερη σπουδαιότητα έναντι οικονομικών θεωρήσεων επιβάλλει, πρώτον, να λαμβάνονται αποκλειστικά υπόψη οι εκτιμήσεις σχετικά με την προστασία της δημόσιας υγείας, δεύτερον, να επαναξιολογείται η σχέση του οφέλους προς τους κινδύνους που παρουσιάζει ένα φαρμακευτικό προϊόν, εφόσον νέα δεδομένα γεννούν αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα ή την ασφάλεια αυτού του φαρμάκου, και, τρίτον, να εφαρμόζονται οι κανόνες αποδείξεως σύμφωνα με την αρχή της προλήψεως, την οποία επικαλείται σιωπηρά η Επιτροπή. Η τελευταία αυτή αρχή, η οποία ανάγεται σε γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου και ορίζεται ως επιβάλλουσα στις αρμόδιες αρχές τη λήψη κατάλληλων μέτρων προκειμένου να προλαμβάνουν ορισμένους ενδεχόμενους κινδύνους για τη δημόσια υγεία, την ασφάλεια και το περιβάλλον, δίδοντας προτεραιότητα στις επιταγές της προστασίας των συμφερόντων αυτών έναντι των οικονομικών συμφερόντων, επιβάλλει την αναστολή ή την ανάκληση μιας άδειας κυκλοφορίας, εφόσον υπάρχουν νέα στοιχεία που γεννούν σοβαρές αμφιβολίες ως προς την ασφάλεια ή την αποτελεσματικότητα του οικείου φαρμακευτικού προϊόντος, όταν οι αμφιβολίες αυτές οδηγούν σε αρνητική σχέση του οφέλους προς τους κινδύνους που παρουσιάζει το φάρμακο αυτό. Συναφώς, η αρμόδια αρχή μπορεί να περιοριστεί να παράσχει, σύμφωνα με τους κοινούς κανόνες του δικαίου αποδείξεως, σοβαρές και πειστικές ενδείξεις, βάσει των οποίων, λαμβανομένης υπόψη και της επιστημονικής αβεβαιότητας, μπορεί ευλόγως να αμφισβητηθεί το αβλαβές ή/και η αποτελεσματικότητα του φαρμακευτικού προϊόντος.

Τούτο, όμως, δεν ίσχυε εν προκειμένω, κατά το Πρωτοδικείο. Συγκεκριμένα, τα ιατρικά και επιστημονικά στοιχεία στα οποία στηρίζονται οι προσβαλλόμενες αποφάσεις, είναι

⁴⁴ Οδηγία 65/65/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιανουαρίου 1965, περί της προσεγγίσεως των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με τα φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα (ΕΕ ειδ. έκδ. 013/01 σ. 25), όπως έχει επανειλημμένα τροποποιηθεί.

πανομοιότυπα με εκείνα που είχαν ληφθεί υπόψη το 1996, όσον αφορά τα θεραπευτικά αποτελέσματα των επίδικων ουσιών. Υπ' αυτές τις συνθήκες, η εξέλιξη και μόνον ενός επιστημονικού κριτηρίου εκτιμήσεως της αποτελεσματικότητας ενός φαρμάκου για την αντιμετώπιση της παχυσαρκίας – που λαμβάνει υπόψη τα μακροχρόνια αποτελέσματα του φαρμάκου – εξέλιξη ως προς την οποία ναι μεν υπάρχει συναίνεση της ιατρικής κοινότητας, δεν στηρίζεται όμως σε νέα επιστημονικά στοιχεία ή νέες πληροφορίες, δεν αρκεί για να δικαιολογήσει την ανάκληση της άδειας κυκλοφορίας ενός φαρμακευτικού προϊόντος.

Z. Δίκαιο των σημάτων

Οι διαφορές περί την καταχώριση κοινοτικών σημάτων καταλαμβάνουν πλέον σημαντική θέση στη δραστηριότητα του Πρωτοδικείου, δεδομένου ότι είκοσι πέντε αποφάσεις εκδόθηκαν σ' αυτόν τον τομέα κατά το 2002 (από τις οποίες δώδεκα αποφάσεις ολικής ή μερικής ακυρώσεως). Εξετάζοντας τη νομιμότητα αποφάσεων που εκδίδουν τα τμήματα προσφυγών του Γραφείου Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) (ΓΕΕΑ), το Πρωτοδικείο ερευνήσε αν αυτά εφάρμοσαν ορθά τις προϋποθέσεις καταχωρίσεως κοινοτικού σήματος. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι ο κανονισμός 40/94⁴⁵ προβλέπει ότι η καταχώριση κοινοτικού σήματος κρίνεται απαράδεκτη, μεταξύ άλλων, αν στερείται διακριτικού χαρακτήρα (άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού) ή αν είναι περιγραφικό (άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ') (απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου) ή ακόμη σε περίπτωση ανακοπής στηριζόμενης στην ύπαρξη προγενέστερου σήματος που προστατεύεται είτε εντός κράτους μέλους είτε ως κοινοτικό σήμα (άρθρο 8) (σχετικοί λόγοι απαραδέκτου). Εξ άλλου, από τις υποθέσεις τις οποίες εκδίκασε το Πρωτοδικείο προκύπτει ότι δεκτικά καταχωρίσεως στο ΓΕΕΑ σήματα είναι τα λεκτικά⁴⁶, τα εικονιστικά⁴⁷, τα τρισδιάστατα⁴⁸, όσα προσλαμβάνουν τη

⁴⁵ Παρατίθεται στην υποσημείωση 1.

⁴⁶ Ιδίως αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2002, T-34/00, Eurocool Logistik κατά ΓΕΕΑ (EUROCOOL), Συλλογή 2002, σ. II-683· T-79/00, Rewe Zentral κατά ΓΕΕΑ (LITE), Συλλογή 2002, σ. II-705· T-106/00, Streamserve κατά ΓΕΕΑ (STREAMSERVE), Συλλογή 2002, σ. II-723 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-150/02 P)· T-219/00, Ellos κατά ΓΕΕΑ (ELLOS), Συλλογή 2002, σ. II-753· της 20ής Μαρτίου 2002, T-355/00, DaimlerChrysler κατά ΓΕΕΑ (TELE AID), Συλλογή 2002, σ. II-1939· T-356/00, DaimlerChrysler κατά ΓΕΕΑ (CARCARD), Συλλογή 2002, σ. II-1963, και T-358/00, DaimlerChrysler κατά ΓΕΕΑ (TRUCKCARD), Συλλογή 2002, σ. II-1993· της 2ας Ιουλίου 2002, T-323/00, SAT.1 κατά ΓΕΕΑ (SAT.2), Συλλογή 2002, σ. II-2839 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-329/02 P)· της 9ης Οκτωβρίου 2002, T-360/00, Dart Industries κατά ΓΕΕΑ (UltraPlus), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή· της 20ής Νοεμβρίου 2002, T-79/01 και T-86/01, Bosch κατά ΓΕΕΑ (Kit Super Pro και Kit Pro), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, και της 5ης Δεκεμβρίου 2002, T-130/01, Sykes Enterprises κατά ΓΕΕΑ (REAL PEOPLE, REAL SOLUTIONS), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή.

⁴⁷ Ιδίως απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2002, T-6/01, Matratzen Concord κατά ΓΕΕΑ – Hukla Germany (MATRATZEN Markt CONCORD), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-3/03 P).

μορφή μοτίβου επιτιθέμενου στην επιφάνεια του προϊόντος ⁴⁹, χρώματος ⁵⁰, σχήματος του προϊόντος ⁵¹ ή εμφανίζουν σύνθετο χαρακτήρα ⁵².

1. Απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου

Ως προς τον περιγραφικό χαρακτήρα ενός σήματος, υπεμνήσθη ότι πρέπει να εκτιμάται, αφενός μεν σε σχέση με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες ζητείται η καταχώριση του σημείου, αφετέρου δε σε σχέση με την αντίληψη του ενδιαφερομένου κοινού, που αποτελείται από τους καταναλωτές αυτών των προϊόντων ή υπηρεσιών. Το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε έτσι τον περιγραφικό χαρακτήρα του λεκτικού σήματος ELLOS για ενδύματα, υποδήματα, είδη πιλοπορίας [προαναφερθείσα απόφαση Ellos κατά Επιτροπής (ELLOS)], ακύρωσε όμως τις αποφάσεις που διαπίστωναν τον περιγραφικό χαρακτήρα του λεκτικού σήματος STREAMSERVE για προϊόντα ανήκοντα στην κατηγορία «εγχειρίδια» και «εκδόσεις», UltraPlus για πλαστικά πιάτα που μπορούν να χρησιμοποιούνται σε φούρνους μικροκυμάτων [προαναφερθείσα απόφαση Dart Industries κατά ΓΕΕΑ (UltraPlus)], CARCARD για εξοπλισμό για την επεξεργασία πληροφοριών [προαναφερθείσα απόφαση DaimlerChrysler κατά ΓΕΕΑ (CARCARD)] ή για το λεκτικό σύμπλεγμα SAT.2 επί υπηρεσιών που προορίζονται για γενική κατανάλωση και επαγγελματίες του τομέα των κινηματογραφικών ταινιών και των μέσων μαζικής ενημερώσεως [προαναφερθείσα απόφαση SAT.1 κατά ΓΕΕΑ (SAT.2)].

Διακριτικό χαρακτήρα διαθέτει ένα σήμα που καθιστά δυνατή τη διάκριση, ανάλογα με την εμπορική τους προέλευση, των προϊόντων ή υπηρεσιών για τα οποία ή για τις οποίες ζητήθηκε η σχετική καταχώριση. Διακριτικός χαρακτήρας, επομένως, υπάρχει άπαξ το σήμα παρέχει στον καταναλωτή που αποκτά το υπ' αυτού προσδιοριζόμενο προϊόν ή υπηρεσία τη δυνατότητα να επιλέξει το ίδιο προϊόν ή την ίδια υπηρεσία, σε μεταγενέστερη αγορά, αν είναι ευχαριστημένος ή να προβεί σε διαφορετική επιλογή, αν είναι δυσαρεστημένος [ιδίως προαναφερθείσα απόφαση Mag Instrument κατά ΓΕΕΑ (σχήμα φακών τσέπης)]. Αντιθέτως, στερούνται διακριτικού χαρακτήρα τα σήματα που,

⁴⁸ Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2002, T-88/00, Mag Instrument κατά ΓΕΕΑ (σχήμα φακών τσέπης), Συλλογή 2002, σ. II-467 (εκκρεμεί αίτηση αναίρεσεως, C-136/02 P).

⁴⁹ Απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2002, T-36/01, Glaverbel κατά ΓΕΕΑ (επιφάνεια γυαλιού), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή.

⁵⁰ Αποφάσεις της 25ης Σεπτεμβρίου 2002, T-316/00, Viking Umwelttechnik κατά ΓΕΕΑ (συνδυασμός των χρωμάτων πράσινου και φαιού), δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, και της 9ης Οκτωβρίου 2002, T-173/00, KWS Saat κατά ΓΕΕΑ (απόχρωση πορτοκαλί), δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή.

⁵¹ Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, T-63/01, Procter & Gamble κατά ΓΕΕΑ (σχήμα σαπουνιού), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή.

⁵² Αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2002, T-388/00, ILS Institut für Lernsysteme κατά ΓΕΕΑ - Educational Services, Inc (ELS), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, και της 5ης Δεκεμβρίου 2002, T-91/01, BioID κατά ΓΕΕΑ (BioID), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή (εκκρεμεί αίτηση αναίρεσεως, υπόθεση C-37/03 P).

κατά την αντίληψη του ενδιαφερόμενου κοινού, χρησιμοποιούνται κοινώς στις συναλλαγές για την παρουσίαση των οικείων προϊόντων ή υπηρεσιών ή για τα οποία υπάρχουν, τουλάχιστον, συγκεκριμένες ενδείξεις που επιτρέπουν να συναχθεί ότι είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν κατά τον τρόπο αυτό [προαναφερθείσα απόφαση SAT.1 κατά ΓΕΕΑ (SAT.2)]. Με γνώμονα αυτά τα κριτήρια, τα τμήματα προσφυγών ορθώς έκριναν ότι εστερούντο διακριτικού χαρακτήρα το σχήμα των φακών τσέπης για τα προϊόντα αυτά (ίδια απόφαση), το μοτίβο που εφαρμόζονταν σε επιφάνεια γυαλιού [προαναφερθείσα απόφαση Glaverbel κατά ΓΕΕΑ (επιφάνεια γυαλιού)], τα λεκτικά συμπλέγματα Kit Pro και Kit Super Pro για ανταλλακτικά αυτοκινήτων [προαναφερθείσα απόφαση Bosch κατά ΓΕΕΑ (Kit Super Pro και Kit Pro)] ή το σύνθημα REAL PEOPLE, REAL SOLUTIONS για υπηρεσίες πληροφορικής [προαναφερθείσα απόφαση Sykes Enterprises κατά ΓΕΕΑ (REAL PEOPLE, REAL SOLUTIONS)], ο συνδυασμός, χωρίς συγκεκριμένη διάταξη, των χρωμάτων πράσινου και γκρίζου για μηχανήματα κηπουρικής [προαναφερθείσα απόφαση Viking Umwelttechnik κατά ΓΕΕΑ (συνδυασμός των χρωμάτων πράσινου και φαιού)] ή ακόμη η απόχρωση πορτοκαλί, για σπόρους και ορισμένες γεωργικές μηχανές [προαναφερθείσα απόφαση KWS Saat κατά ΓΕΕΑ (απόχρωση πορτοκαλί)].

Τέλος, όσον αφορά τον διακριτικό χαρακτήρα που έχει αποκτηθεί διά της χρήσεως του σήματος (άρθρο 7, παράγραφος 3, του κανονισμού 40/94), κρίθηκε ότι η χρήση αυτή πρέπει να υπάρχει πριν από την κατάθεση της αιτήσεως καταχωρίσεως σήματος [απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, T-247/01, eCory κατά ΓΕΕΑ (ECOPY), που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή].

2. Λόγοι απαραδέκτου της καταχωρίσεως

Έξι φορές το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε επί της νομιμότητας αποφάσεων που είχαν ληφθεί στο πλαίσιο διαδικασίας ανακοπής κατά καταχωρίσεως σήματος ⁵³. Στις υποθέσεις αυτές, τις λεγόμενες *inter partes*, επισημαίνεται ότι το ΓΕΕΑ, τύποις καθού ενώπιον του Πρωτοδικείου, μπορεί να υποστηρίξει ότι η απόφαση του τμήματος ανακοπών ήταν βάσιμη και, επομένως, να θεωρεί ότι το τμήμα προσφυγών, ακυρώνοντας την απόφαση αυτή, υπέπεσε σε νομική πλάνη· σε μια τέτοια περίπτωση, επομένως, το ΓΕΕΑ υποστηρίζει την επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας [προαναφερθείσα απόφαση Chef Revival USA κατά ΓΕΕΑ – Massagué Marín (Chef)]. Το ΓΕΕΑ δεν μπορεί, όμως, να ζητήσει ρητά την ακύρωση ή τη μεταρρύθμιση των

⁵³ Αποφάσεις της 13ης Ιουνίου 2002, T-232/00, Chef Revival USA κατά ΓΕΕΑ – Massagué Marín (Chef), Συλλογή 2002, σ. II-2749· της 23ης Οκτωβρίου 2002, T-104/01, Oberhauser κατά ΓΕΕΑ – Petit Liberto (Fifties)· προαναφερθείσες αποφάσεις ILS Institut für Lernsysteme κατά ΓΕΕΑ – Educational Services, Inc (ELS) και Matratzen Concord κατά ΓΕΕΑ – Hukla Germany (MATRATZEN Markt CONCORD), και αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2002, T-39/01, Kabushiki Kaisha Fernandes κατά ΓΕΕΑ – R. J. Harrison (HIWATT), και T-110/01, Vedral κατά ΓΕΕΑ – France Distribution (HUBERT), που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή.

αποφάσεων που έχουν λάβει τα τμήματα προσφυγών [προαναφερθείσα απόφαση Vedial κατά ΓΕΕΑ – France Distribution (HUBERT)].

Επί της ουσίας, διευκρινίστηκαν τα στοιχεία που ενδείκνυται να ληφθούν υπόψη για να εκτιμηθεί αν υφίσταται κίνδυνος συγχύσεως. Αφού συνέκρινε αφενός μεν τα οικεία προϊόντα, αφετέρου δε τα σχετικά σημεία (ως προς την οπτική, την ακουστική ή εννοιολογική τους ομοιότητα), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι υφίστατο όντως κίνδυνος συγχύσεως, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 40/94, στην αντίληψη του κοινού μεταξύ του σήματος του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση και προγενέστερου προστατευμένου σήματος. Κατά συνέπεια, επικύρωσε [προαναφερθείσες αποφάσεις Oberhauser κατά ΓΕΕΑ – Petit Liberto (Fifties), Matratzen Concord κατά ΓΕΕΑ – Hukla Germany (MATRATZEN Markt CONCORD)] ή ακύρωσε [προαναφερθείσα απόφαση ILS Institut für Lernsysteme κατά ΓΕΕΑ – Educational Services, Inc (ELS)] τις αποφάσεις των τμημάτων προσφυγών.

3. Διαδικασία

Επανελημμένα το Πρωτοδικείο ερεύνησε αν το ΓΕΕΑ είχε τηρήσει το άρθρο 73 του κανονισμού 40/94, που ορίζει ότι οι αποφάσεις του μπορούν να στηρίζονται μόνον στους λόγους επί των οποίων οι διάδικοι είχαν τη δυνατότητα να λάβουν θέση.

Το Πρωτοδικείο έτσι έκρινε ότι το τμήμα προσφυγών μπορεί να χρησιμοποιήσει όλα τα στοιχεία που έχει αναγράψει ο αιτών στο έντυπο της αιτήσεως καταχωρίσεως σήματος, χωρίς να τον έχει καλέσει προηγουμένως να λάβει θέση επ' αυτών [προαναφερθείσα απόφαση της 5ης Ιουνίου 2002, T-198/00, Hershey Foods Corporation κατά ΓΕΕΑ (Kiss Device with plume), Συλλογή 2002, σ. II-2567]. Αντιθέτως, έκρινε ότι, όταν το τμήμα προσφυγών αποφασίζει να ασκήσει τις αρμοδιότητες του εξεταστή, αφού διαπιστώσει σφάλμα αυτού του τελευταίου, δεν μπορεί να απορρίψει την αίτηση καταχωρίσεως χωρίς να παράσχει στον αιτούντα τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις του. Στην προαναφερθείσα απόφαση Glaverbel, ακύρωσε ολικώς την απόφαση του τμήματος προσφυγών, διότι δεν είχε τηρήσει την υποχρέωση αυτή. Ακύρωσε επίσης, λόγω προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας τις αποφάσεις των τμημάτων προσφυγών που στηρίχτηκαν σε απόλυτους λόγους απαραδέκτου της καταχωρίσεως σήματος ληφθέντες υπόψη αυτεπαγγέλτως και επί των οποίων δεν είχαν κληθεί να εκφράσουν γνώμη οι ενδιαφερόμενοι [προαναφερθείσες αποφάσεις Eurocool Logistik κατά ΓΕΕΑ (EUROCOOL), και T- 79/00, Rewe Zentral κατά ΓΕΕΑ (LITE)].

Με την προαναφερθείσα απόφαση Chef Revival USA κατά ΓΕΕΑ – Massagué Marín (Chef), το Πρωτοδικείο αποσαφήνισε τη διάκριση που υπάρχει μεταξύ, αφενός μεν των προϋποθέσεων παραδεκτού της ανακοπής, αφετέρου δε της διεξαγωγής αποδείξεων επί της ανακοπής. Συναφώς έκρινε ότι τα αποδεικτικά και δικαιολογητικά στοιχεία, που εναπόκειται στον ανακόπτοντα να προσκομίσει εντός της τασσομένης από το ΓΕΕΑ προθεσμίας, και ιδίως η μετάφραση, στη γλώσσα διαδικασίας της ανακοπής, του

πιστοποιητικού καταχωρίσεως προγενεστέρου εθνικού σήματος, αποτελούν στοιχεία της διεξαγωγής αποδείξεων, οπότε η μη έγκαιρη προσκόμισή τους δεν άγει σε απαράδεκτο της ανακοπής.

Όσον αφορά την εξουσία μεταρρυθμίσεως την οποία του αναθέτει το άρθρο 63, παράγραφος 3, του κανονισμού 40/94, το Πρωτοδικείο αναφέρει ότι η δυνατότητα μεταρρυθμίσεως περιορίζεται, κατ' αρχήν, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η υπόθεση είναι ώριμη προς κρίση [προαναφερθείσα απόφαση SAT.1 κατά ΓΕΕΑ (SAT.2)].

Για πρώτη, άλλωστε, φορά το Πρωτοδικείο αρνήθηκε τον δικαιοδοτικό χαρακτήρα των τμημάτων προσφυγών του ΓΕΕΑ. Αφού τονίζει ότι τα τμήματα προσφυγών, καίτοι διαθέτουν υψηλό βαθμό ανεξαρτησίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, αποτελούν υπηρεσία του Γραφείου διαθέτουσα τις ίδιες αρμοδιότητες με τον εξεταστή, καταλήγει ότι τα τμήματα προσφυγών δεν είναι δυνατόν να χαρακτηρισθούν ως «δικαστήριο». Κατά συνέπεια, το επιχείρημα περί δικαιώματος επί δικαίας «δίκης» ενώπιον των τμημάτων προσφυγών δεν ευσταθεί [προαναφερθείσα απόφαση Procter & Gamble κατά ΓΕΕΑ (σχήμα σαπουνιού)].

H. Ευρωπαϊκές υπαλληλικές υποθέσεις

Μεταξύ των πενήντα περίπου αποφάσεων που εξέδωσε το Πρωτοδικείο επί ευρωπαϊκών υπαλληλικών υποθέσεων, συναριθμούνται πέντε αποφάσεις που εξέδωσε με μονομελή σύνθεση (αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2002, T-386/00, Gonçalves κατά Κοινοβουλίου, σ. I-A-13 και II-55· της 20ής Φεβρουαρίου 2002, T-117/01, Roman Parra κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. I-A-27 και II-121· της 12ης Ιουνίου 2002, T-187/01, Mellone κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. II-389· της 11ης Ιουλίου 2002, T-263/01, Μαυρομιχάλης κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, και της 3ης Οκτωβρίου 2002, T-6/02, Platte κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Εν όψει της πολυμορφίας των διαφορών και του κατ' ανάγκην συνοπτικού χαρακτήρα της παρούσας Εκθέσεως, επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι ορισμένα από τα υποβληθέντα στην κρίση του Πρωτοδικείου ζητήματα αφορούσαν: τον αποκλεισμό υποψηφίων από εξετάσεις διαγωνισμού (ιδίως, αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2002, T-193/00, Félix κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. I-A-23 και II-101· της 13ης Μαρτίου 2002, T-139/00, Bal κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. I-A-33 και II-139· T-357/00, T- 361/00, T-363/00 και T-364/00, Martínez Alarcón κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. I-A-37 και II-161, και της 28ης Νοεμβρίου 2002, T-332/01, Rujals Gomis κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή)· η εξέλιξη πειθαρχικών διαδικασιών και οι επιβαλλόμενες πειθαρχικές ποινές (αποφάσεις της

30ης Μαΐου 2002, T-197/00, Onidi κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. II-325 ⁵⁴, της 9 Ιουλίου 2002, T-21/01, Ζαββός κατά Επιτροπής, της 11ης Σεπτεμβρίου 2002, T-89/01, Willeme κατά Επιτροπής, και της 5ης Δεκεμβρίου 2002, T-277/01, Stevens κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή· η μη προαγωγή (αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2002, T-233/01, Callebaut κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, και της 11 Ιουλίου 2002, T-163/01, Perez Escanilla κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή· η νομιμότητα διορισμού (απόφαση της 9ης Ιουλίου 2002, T-158/01, Tilgenkamp κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), η βαθμολογική και μισθολογική κατάταξη κατά την ανάληψη καθηκόντων (αποφάσεις της 31ης Ιανουαρίου 2002, T-206/00, Hult κατά Επιτροπής, Συλλογή Υπ.Υπ. σ. I-A-19 και II-81, και της 11ης Ιουλίου 2002, T-381/00, Wasmeier κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Σε μια πλευρά που αφορά την κοινοτική ευρωπαϊκότητα γενικότερα, ήτοι τους κανόνες δεοντολογίας, οι αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2002, Ζαββός κατά Επιτροπής, και της 11ης Σεπτεμβρίου 2002, Willeme κατά Επιτροπής, διευκρίνισαν την έννοια των άρθρων 11 ⁵⁵, πρώτο εδάφιο, και 14 ⁵⁶ του ΚΥΚ.

Από αυτές προκύπτει ότι η πρώτη από τις παραπάνω διατάξεις απαιτεί από τον υπάλληλο να λαμβάνει, υφ' όλες τις περιστάσεις, στάση καθοδηγούμενη αποκλειστικά από τα συμφέροντα των Κοινοτήτων και, συνεπώς, απαγορεύει γενικώς κάθε συμπεριφορά, συνδεόμενη ή όχι προς συγκεκριμένη ρύθμιση, που, εν όψει των πραγματικών στοιχείων της υποθέσεως, δείχνει ότι ο υπάλληλος επεδίωξε να ευνοήσει κάποια ιδιωτικά συμφέροντα προς βλάβη του γενικού κοινοτικού συμφέροντος.

Ως προς τη δεύτερη διάταξη, η οποία υπηρετεί τους σκοπούς της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας του υπαλλήλου, καταλαμβάνει κάθε περίπτωση κατά την οποία αυτός οφείλει να αντιληφθεί, ως εκ των καθηκόντων τα οποία ασκεί και των συγκεκριμένων περιστάσεων της υποθέσεως, ότι μπορεί να φανεί, στα μάτια των τρίτων, ως πιθανή πηγή φαλκιδεύσεως της ανεξαρτησίας του.

⁵⁴ Με την απόφαση αυτή, το Πρωτοδικείο υπέμνησε τον κανόνα ότι οι προθεσμίες του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επί πειθαρχικής διαδικασίας (άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, του παραρτήματος IX του εν λόγω ΚΥΚ) συνιστούν κανόνες χρηστής διοικήσεως, η μη τήρηση των οποίων μπορεί μεν να γεννήσει ευθύνη του οικείου θεσμικού οργάνου για την ενδεχομένως προκληθείσα στους ενδιαφερομένους ζημία, δεν θίγει όμως, αφ' εαυτής, το κύρος της πειθαρχικής ποινής που επιβάλεται μετά την παρέλευσή τους.

⁵⁵ «Ο υπάλληλος οφείλει να ασκεί τα καθήκοντά του και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του λαμβάνοντας αποκλειστικά υπόψη τα συμφέροντα των Κοινοτήτων, χωρίς να ζητεί ή να δέχεται οδηγίες από κυβέρνηση, αρχή, οργάνωση ή πρόσωπο ξένο προς το όργανο στο οποίο ανήκει».

⁵⁶ «Κάθε υπάλληλος ο οποίος, κατά την άσκηση των καθηκόντων του, αναγκάζεται να εκφέρει γνώμη για θέμα στον χειρισμό ή στη λύση του οποίου έχει προσωπικό συμφέρον τέτοιας φύσεως ώστε να διακινδυνεύεται η ανεξαρτησία του, οφείλει να ενημερώνει σχετικά την αρμόδια για τους διορισμούς αρχή».

II. Διαφορές με αίτημα την αποζημίωση ⁵⁷

Δύο φορές το Πρωτοδικείο, ακολουθώντας την κατεύθυνση της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 19ης Μαΐου 1992, C-104/89 και C-37/90, Mulder κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-3061), έκρινε ότι η Κοινότητα ευθυνόταν για τις ζημίες που είχαν προκληθεί σε ορισμένους παραγωγούς, οι οποίοι εμποδίστηκαν να παραδώσουν γάλα κατ' εφαρμογή της κοινοτικής ρυθμίσεως (αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2002, T-187/94, Rudolph κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-367, και T-201/94, Kustermann κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-415). Καμμία άλλη αγωγή αποζημιώσεως, απ' όσες εκδικάστηκαν το 2002, δεν έγινε δεκτή.

1. Παραδεκτόν

Η αγωγή αποζημιώσεως έχει ως αντικείμενο την αίτηση αποκαταστάσεως ζημίας απορρέουσας από μια πράξη, είτε αυτή είναι νομικώς δεσμευτική είτε όχι, ή από μια συμπεριφορά που μπορεί να καταλογισθεί σε κοινοτικό όργανο. Όπως κρίθηκε με την απόφαση της 10ης Απριλίου 2002, T-209/00, Lamberts κατά Διαμεσολαβητή (Συλλογή 2002, σ. II-2203· εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-234/02 P), η αγωγή αυτή μπορεί να αφορά και συμπεριφορά που καταλογίζεται σε κοινοτικό οργανισμό ιδρυόμενο από τη Συνθήκη και προοριζόμενο να συμβάλλει στην πραγμάτωση των σκοπών της Κοινότητας, όπως ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής.

Μπορεί επίσης να σκοπεύει στην αποκατάσταση ζημίας προκύπτουσας από την εφαρμογή της κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως εκ μέρους των εθνικών αρχών, όταν αυτές δεν διαθέτουν στη συγκεκριμένη περίπτωση κανένα περιθώριο εκτιμήσεως. Συγκεκριμένα, υπ' αυτές τις συνθήκες, μια τέτοια ζημία είναι καταλογιστέα στην Κοινότητα [αποφάσεις της 11ης Ιανουαρίου 2002, T-174/00, Biret International κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2002, σ. II-17 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-93/02 P), και T-210/00, Biret et Cie κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2002, σ. II-47 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-94/02 P)].

Εξ άλλου, οι αξιώσεις λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης παραγράφονται μετά πέντε έτη, κατά το άρθρο 43 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Η προθεσμία αυτή, σε περιπτώσεις όπου η ευθύνη απορρέει από κανονιστική πράξη, δεν αρχίζει πριν εμφανιστούν τα ζημιογόνα αποτελέσματα της πράξεως αυτής. Αν τα αποτελέσματα διαρκούν λόγω διατηρήσεως σε ισχύ της παράνομης πράξεως, η παραγραφή εφαρμόζεται, σε συνάρτηση προς την ημερομηνία της πράξεως με την οποία διεκόπη η παραγραφή, για την περίοδο που προηγείται πλέον των πέντε ετών από την ημερομηνία αυτή, χωρίς να επηρεάζει τα δικαιώματα που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια των μεταγενέστερων περιόδων [προαναφερθείσα απόφαση Biret International κατά

⁵⁷ Εκτός ευρωπαϊκών υπαλληλικών διαφορών.

Συμβουλίου· βλ. επίσης προαναφερθείσες αποφάσεις Rudolph κατά Συμβουλίου και Επιτροπής και Kustermann κατά Συμβουλίου και Επιτροπής και απόφαση της 7 Φεβρουαρίου 2002, T-261/94, Schulte κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-441 (εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως, υπόθεση C-128/02 P)].

2. Προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως ευθύνης από παράνομη πράξη

Γίνεται παγίως δεκτό και επαναλαμβάνεται εδώ ότι η στοιχειοθέτηση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας προϋποθέτει τη συνδρομή συνόλου προϋποθέσεων σχετικών με τον παράνομο χαρακτήρα της προσαπτόμενης στα κοινοτικά όργανα συμπεριφοράς, το υποστατό της ζημίας και την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της συμπεριφοράς αυτής και της εν λόγω ζημίας. Όσον αφορά την πρώτη από τις προϋποθέσεις αυτές, η νομολογία απαιτεί να αποδεικνύεται κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου απονέμοντος δικαιώματα σε ιδιώτες.

Αγωγές απορρίφθηκαν είτε διότι η προσαπτόμενη συμπεριφορά δεν ήταν παράνομη (προαναφερθείσες αποφάσεις Biret International κατά Συμβουλίου και Biret et Cie κατά Συμβουλίου· αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2002, T-199/94, Gosch κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-391· της 20ής Φεβρουαρίου 2002, T-170/00, Förde Reederei κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-515, και Lamberts κατά Διαμεσολαβητή, όπ.π.), είτε ελλείπει αιτιώδους συνάφειας (απόφαση της 28 Νοεμβρίου 2002, T-40/01, Scan Office Design κατά Επιτροπής, δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Σχετικά με την τελευταία αυτή προϋπόθεση, το Πρωτοδικείο έκρινε, με την απόφαση της 24 Απριλίου 2002, T-220/96, EVO κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, (Συλλογή 2002, σ. II-2265), ότι η ενάγουσα εταιρία δεν είχε αποδείξει την ύπαρξη άμεσης σχέσεως μεταξύ της εκδόσεως του κανονισμού (ΕΟΚ) 2340/90 του Συμβουλίου, της 8ης Αυγούστου 1990, που παρεμποδίζει τις συναλλαγές της Κοινότητας που αφορούν το Ιράκ και το Κουβέιτ⁵⁸, και της ζημίας, που συνίστατο στην αδυναμία της ενάγουσας να εισπράξει την έναντι της Ιρακινής Κυβερνήσεως απαίτησή της, αφενός μεν διότι η μη εξόφληση της απαιτήσεως δεν είναι συνέπεια της εκ μέρους του Ιράκ λήψεως κάποιου μέτρου αντιποίνων κατά του κανονισμού αυτού και της διατηρήσεως του κοινοτικού εμπάργκο, αφετέρου δε διότι η συναλλαγή από την οποία προήλθε η απαίτηση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

3. Προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως ευθύνης από νόμιμη πράξη

Χωρίς να έχει ποτέ καθιερωθεί η αρχή της ευθύνης της Κοινότητας από νόμιμη πράξη, ούτε, πολλώ μάλλον, στοιχειοθετηθεί τέτοια ευθύνη, το Πρωτοδικείο ανέφερε, άλλη μια

⁵⁸ ΕΕ 1990, L 213, σ. 1.

φορά (βλ., π.χ., Έκθεση πεπραγμένων 2001), ότι η στοιχειοθέτηση ευθύνης της Κοινότητας λόγω νόμιμης πράξης, αν υποθεθεί ότι η αρχή μιας τέτοιας ευθύνης αναγνωρίζεται στο κοινοτικό δίκαιο, προϋποθέτει την ύπαρξη «ασυνήθους» και «ειδικής» ζημίας· ως ειδική ζημία ορίζεται αυτή που θίγει μια ειδική κατηγορία επιχειρηματιών κατά τρόπο δυσανάλογο σε σχέση με τους λοιπούς επιχειρηματίες, ενώ ως ασυνήθης ζημία εκείνη που υπερβαίνει τα όρια των οικονομικών κινδύνων που είναι σύμφυτοι με τις δραστηριότητες του οικείου τομέα, χωρίς η κανονιστική πράξη στην οποία οφείλεται η προβαλλόμενη ζημία να δικαιολογείται από γενικό οικονομικό συμφέρον (προαναφερθείσα απόφαση της 20 Φεβρουαρίου 2002, Förde Reederei κατά Συμβουλίου και Επιτροπής).

III. Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων

Ο αριθμός των αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων που κατατέθηκαν το 2002 (25) είναι αισθητά κατώτερος απ' ό,τι τα προηγούμενα έτη (37 το 2001, 43 το 2000, και 38 το 1999). Η κάμψη αυτή εξηγείται εν μέρει από τον σημαντικό αριθμό αιτήσεων εκδικάσεως κατά την ταχεία διαδικασία που υποβλήθηκαν κατά το ίδιο έτος (ήτοι επίσης 25)· μέγα μέρος αυτών των αιτήσεων δικαιολογείται αναμφισβήτητα από τη δυσχέρεια, αν όχι την αδυναμία, σε ορισμένες περιπτώσεις, λήψεως προσωρινών μέτρων. Γι' αυτό και αν εξετασθεί συνολικά η στατιστική εικόνα αυτού που θα ονομάζαμε «διαδικασίες επείγοντος» (διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων και ταχεία διαδικασία), εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι οι αιτήσεις που ζητούν από τον κοινοτικό δικαστή να λάβει ταχεία απόφαση, είτε προσωρινή είτε οριστική, υποβλήθηκαν στο 13 % των προσφυγών πάσης φύσεως που εισήχθησαν κατά το 2002.

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου αίτηση ασφαλιστικών μέτρων υποβλήθηκε ταυτόχρονα με αίτηση ταχείας διαδικασίας (υπόθεση T-155/02, VVG International Handelsgesellschaft κ.λπ. κατά Επιτροπής, στον τομέα της εμπορικής πολιτικής· υποθέσεις T-211/02, Tideland Signal κατά Επιτροπής, και T-345/02, European Dynamics κατά Επιτροπής, στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων) ή σε σχέση με τη χορήγηση ταχείας διαδικασίας (υποθέσεις T-310/01 και T-77/02, Schneider Electric κατά Επιτροπής, και T-5/02 και T-80/02, Tetra Laval κατά Επιτροπής, στον τομέα της συγκεντρώσεως επιχειρήσεων). Η υπόθεση Tideland Signal κατά Επιτροπής δείχνει τον παραπληρωματικό χαρακτήρα των δύο διαδικασιών. Πράγματι, ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων, επιληφθείς αιτήσεως λήψεως προσωρινών μέτρων στις 15 Ιουλίου 2002, με διάταξη την οποία εξέδωσε την επομένη ημέρα βάσει του άρθρου 105, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ανέστειλε τη διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως, από την οποία η αιτούσα θεωρούσε ότι είχε παρανόμως αποκλεισθεί. Παράλληλα, η ταχεία διαδικασία, την οποία εφάρμοσε το Πρωτοδικείο επί της ουσίας της διαφοράς, του έδωσε τη δυνατότητα να θέσει ταχέως τέρμα σε μια έννομη κατάσταση που έβλαπτε την προσφεύγουσα, την Επιτροπή και τους τρίτους στους οποίους είχε ανακοινωθεί ότι θα ανετίθετο η σύμβαση. Εφόσον η απόφαση της 27 Σεπτεμβρίου 2002, T-211/02, Tideland Signal κατά Επιτροπής (δεν έχει ακόμη

δημοσιευθεί στη Συλλογή), διαπιστώθηκε ότι παρείλκε πλέον η εκδίκαση της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων.

Πέραν της ειδικής αυτής περιπτώσεως, μία μόνη αίτηση ασφαλιστικών μέτρων έγινε δεκτή. Με διάταξη της 4 Απριλίου 2002, T-198/01 R, Technische Glaswerke Ilmenau κατά Επιτροπής [Συλλογή 2002, σ. II-2153· επικυρώθηκε με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 18 Οκτωβρίου 2002, C-232/02 P(R), Επιτροπή κατά Technische Glaswerke Ilmenau, Συλλογή 2002, σ. I-8977], ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου έκρινε, πράγματι, ότι ήταν απαραίτητο να αναστείλει την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής που διέτασσε να αναζητηθεί, έναντι της αιτούσας, κρατική ενίσχυση την οποία εκήρυσσε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά. Ειδικότερα, έκρινε, ότι η άμεση εκτέλεση της αποφάσεως αυτής θα έθετε σε κίνδυνο προσεχώς, αν όχι αμέσως, την ίδια την ύπαρξη της αιτούσας. Για να ληφθεί, όμως, υπόψη το κοινοτικό συμφέρον που επιβάλλει να εκτελείται πράγματι η ανάκτηση των κρατικών ενισχύσεων, η αναστολή περιορίστηκε χρονικά και συνοδεύτηκε από όρους που προέβλεπαν την πραγματοποίηση της επιστροφής της ενισχύσεως καθ' όσον η χρηματοοικονομική κατάσταση της προσφεύγουσας θα το επέτρεπε.

Διάφορες αιτήσεις απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες, με την αιτιολογία ότι συνόδευαν μια κύρια προσφυγή που εμφανιζόταν η ίδια ως απαράδεκτη. Συναφώς, τονίζεται ότι με τη διάταξη της 8 Αυγούστου 2002, T-155/02 R, VVG International Handelsgesellschaft κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-3239), ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου απέρριψε την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, διότι οι αιτούσες δεν πιθανολόγησαν επαρκώς ότι ο προσβαλλόμενος κανονισμός⁵⁹ τις αφορούσε ατομικά, κατά την έννοια της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 25 Ιουλίου 2002, C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2002, σ. I-6677).

Οι λοιπές αιτήσεις απορρίφθηκαν ελλείψει επείγοντος (ιδίως διατάξεις του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 27 Φεβρουαρίου 2002, T-132/01 R, Euroalliances κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-777· της 7ης Μαΐου 2002, T-306/01 R, Aden κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2387, και της 25ης Ιουνίου 2002, T-34/02 R, B κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-2803), ή ελλείψει επείγοντος και

⁵⁹ Διευκρινίζεται αφενός μεν ότι οι αιτούσες προφανώς κλήθηκαν να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους επί της αποφάσεως αυτής του Δικαστηρίου, αφετέρου δε ότι είναι η πρώτη φορά που το Πρωτοδικείο εφαρμόζει τη λύση την οποία περιέχει μετά την απόφαση της 3ης Μαΐου 2002, T-177/01, Jégo-Quéré et Cie SA κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2365· εκκρεμεί αίτηση αναίρεσεως, υπόθεση C-263/02 P).

ευνοϊκής για τον αιτούντα σταθμίσεως των συμφερόντων (ιδίως διατάξεις του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 5ης Δεκεμβρίου 2002, T-181/02 R, Neue Erba Lautex κατά Επιτροπής, και της 6ης Δεκεμβρίου 2002, T-275/02 R, D κατά ΕΤΕπ, που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Πίνακας περιεχομένων των Δραστηριοτήτων του Πρωτοδικείου 2002

	Σελίδα
I. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ.....	82
A. Παραδεκτό της προσφυγής ακυρώσεως.....	83
1. Πράξεις δεκτικές προσφυγής ακυρώσεως	83
α) Πράξεις της Επιτροπής	83
β) Πράξεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.....	86
2. Ενεργητική νομιμοποίηση.....	87
α) Χαρακτηρισμός της πράξεως.....	87
β) Έννοια του αμέσως θιγομένου	88
γ) Έννοια του ατομικώς θιγομένου.....	89
B. Εφαρμοστέοι επί των επιχειρήσεων κανόνες ανταγωνισμού	94
1. Άρθρο 81 ΕΚ.....	94
α) Άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ	97
α.1) Απαγορευόμενες συμπράξεις.....	97
α.2) Καταλογιστόν της παραβατικής συμπεριφοράς	100
β) Εξαιρέσεις από την απαγόρευση	101
β.1) Ερμηνεία του κανονισμού 4056/86.....	101
β.2) Προϋποθέσεις εξαιρέσεως κατά το άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ.....	103
γ) Πρόστιμα	103
γ.1) Διοικητική διαδικασία.....	103
γ.2) Περίπτωση εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων.....	104
γ.3) Επιμέτρηση των προστίμων.....	105
γ.4) Άσκηση της αρμοδιότητας πλήρους δικαιοδοσίας	107
2. Άρθρο 82 ΕΚ.....	108
3. Κανονισμός 4064/89.....	108
α) Προσφυγές ακυρώσεως κατ' αποφάσεων απαγορεύσεως.....	108
α.1) Υπόθεση Airtours κατά Επιτροπής.....	109
α.2) Υπόθεση Schneider Electric κατά Επιτροπής	111
α.3) Υπόθεση Tetra Laval κατά Επιτροπής	113
β) Προσφυγή για την ακύρωση αποφάσεως που ανακαλεί μερικώς προηγούμενη απόφαση.....	115
Γ. Άρθρο 86 ΕΚ.....	116
Δ. Κρατικές ενισχύσεις.....	117
1. Έννοια της κρατικής ενισχύσεως	117
α) Στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της κρατικής ενισχύσεως	118
β) Διάκριση μεταξύ νέας και υφισταμένης ενισχύσεως	122

2. Παρεκκλίσεις από την απαγόρευση	123
3. Διαδικαστικά ζητήματα	124
α) Κίνηση επίσημης διαδικασίας εξετάσεως	124
β) Δικαιώματα των ενδιαφερομένων	125
β.1) Κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεως	125
β.2) Κατά την τυπική διαδικασία εξετάσεως	125
E. Μέτρα εμπορικής άμυνας	126
ΣΤ. Δημόσια υγεία	127
Z. Δίκαιο των σημάτων	130
1. Απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου	131
2. Λόγοι απαραδέκτου της καταχώρισεως	132
3. Διαδικασία	133
H. Ευρωπαϊκές υπαλληλικές υποθέσεις	134
II. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	136
1. Παραδεκτό	136
2. Προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως ευθύνης από παράνομη πράξη	137
3. Προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως ευθύνης από νόμιμη πράξη	137
III. ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ	138

B — Σύνθεση του Πρωτοδικείου

(Σειρά πρωτοκόλλου στις 20 Σεπτεμβρίου 2001)

Πρώτη σειρά από τα αριστερά προς τα δεξιά:

R. García Valdecasas y Fernández, M. Jaeger, R. M. Moura Ramos, δικαστές, B. Vesterdorf, Πρόεδρος, J. D. Cooke, M. Βηλαράς, K. Lenaerts, δικαστές.

Δεύτερη σειρά, από τα αριστερά προς τα δεξιά:

H. Legal, A. W. H. Meij, J. Pirrung, V. Tiili, P. Lindh, J. Azizi, P. Mengozzi, N. J. Forwood, δικαστές, H. Jung, γραμματέας.

1. Τα μέλη του Πρωτοδικείου

(κατά σειρά αναλήψεως καθηκόντων)

Bo Vesterdorf

Γεννήθηκε το 1945· νομικός μεταφραστής στο Δικαστήριο· υπάλληλος διοικήσεως στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· πάρεδρος δικαστής· νομικός ακόλουθος στη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Δανίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα· άσκησε δικαστικά καθήκοντα στο Østre Landsret· προϊστάμενος του γραφείου συνταγματικού και διοικητικού δικαίου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· διευθυντής στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· λέκτορας· μέλος της Διευθύνουσας Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (CDDH) του Συμβουλίου της Ευρώπης και στη συνέχεια μέλος του προεδρείου του ίδιου οργάνου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989· Πρόεδρος του Πρωτοδικείου από τις 4 Μαρτίου 1998.

Rafael García Valdecasas y Fernández

Γεννήθηκε το 1946· Abogado del Estado (στη Jaén και στη Γρανάδα)· γραμματέας στο Tribunal Económico-Administrativo της Jaén και στη συνέχεια της Κόρδοβας· μέλος των Δικηγορικών Συλλόγων Jaén και Γρανάδας· προϊστάμενος της υπηρεσίας κοινοτικών διαφορών στο Υπουργείο Εξωτερικών· επικεφαλής της ισπανικής αντιπροσωπείας στη συσταθείσα από το Συμβούλιο ομάδα εργασίας για την ίδρυση του Πρωτοδικείου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989.

Koenraad Lenaerts

Γεννήθηκε το 1954· πτυχιούχος και διδάκτωρ Νομικής (Katholieke Universiteit Leuven, KUL)· Master of Laws, Master in Public Administration (Πανεπιστήμιο Harvard)· έκτακτος καθηγητής στο Katholieke Universiteit Leuven (KUL)· επισκέπτης καθηγητής στα πανεπιστήμια του Burundi, του Στρασβούργου και του Harvard· καθηγητής στο Collège d'Europe της Bruges· εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο· δικηγόρος Βρυξελλών· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989.

Virpi Tiili

Γεννήθηκε το 1942· διδάκτωρ Νομικής του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι· επιμελήτρια αστικού και εμπορικού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι· διευθύντρια νομικών υποθέσεων και εμπορικής πολιτικής του Κεντρικού Εμπορικού Επιμελητηρίου της Φινλανδίας· γενική διευθύντρια του Γραφείου Προστασίας των Καταναλωτών της Φινλανδίας· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Ιανουαρίου 1995.

Pernilla Lindh

Γεννήθηκε το 1945· πτυχιούχος Νομικής του Πανεπιστημίου Lund· πάρεδρος δικαστής στο Εφετείο Στοκχόλμης· νομική σύμβουλος και γενική διευθύντρια της Νομικής Υπηρεσίας του Τμήματος Εμπορίου του Υπουργείου Εξωτερικών· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Ιανουαρίου 1995.

Josef Azizi

Γεννήθηκε το 1948· διδάκτωρ Νομικής και πτυχιούχος Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Βιέννης· εντεταλμένος καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο της Βιέννης και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης· Ministerialrat και διευθυντής τμήματος στην Ομοσπονδιακή Καγκελαρία· μέλος της διευθύνουσας επιτροπής νομικής συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης· εκπρόσωπος ad litem ενώπιον του Verfassungsgerichtshof σε διαδικασίες ελέγχου των νόμων· συντονιστής υπεύθυνος για την προσαρμογή του αυστριακού ομοσπονδιακού δικαίου προς το κοινοτικό δίκαιο· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Ιανουαρίου 1995.

Rui Manuel Gens de Moura Ramos

Γεννήθηκε το 1950· καθηγητής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Coimbra και στη Νομική Σχολή του Καθολικού Πανεπιστημίου του Πόρτο· τακτικός καθηγητής στην έδρα Jean Monnet· διευθυντής σπουδών (στη γαλλική γλώσσα) στην Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου της Χάγης (1984) και επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Νομικών Σπουδών Paris I (1995)· αντιπρόσωπος της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο του διεθνούς εμπορίου (Cnudci), στη Διάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, στην Commission internationale de l'état civil και στην επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ιθαγένεια· μέλος του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Σεπτεμβρίου 1995.

John D. Cooke

Γεννήθηκε το 1944· δικηγόρος Ιρλανδίας το 1966· επίσης μέλος των δικηγορικών συλλόγων Αγγλίας και Ουαλίας, Βορείου Ιρλανδίας και Νέας Νοτίου Ουαλίας· barrister από το 1966 έως το 1996· μέλος του Inner Bar της Ιρλανδίας (Senior Counsel) από το 1980 και της Νέας Νοτίου Ουαλίας από το 1991· Πρόεδρος του Συμβουλίου των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (CCBE) κατά τα έτη 1985-1986· επισκέπτης καθηγητής στη Νομική Σχολή του University College του Δουβλίνου· μέλος του Chartered Institute of Arbitrators· Πρόεδρος της Royal Zoological Society της Ιρλανδίας από το 1987 έως το 1990· benchers της Honourable Society of Kings Inns του Δουβλίνου· honorary benchers του Lincoln's Inn του Λονδίνου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 10 Ιανουαρίου 1996.

Marc Jaeger

Γεννήθηκε το 1954· δικηγόρος· δικαστικός ακόλουθος τοποθετημένος στον Γενικό Εισαγγελέα· δικαστής, αντιπρόεδρος του Tribunal d'arrondissement του Λουξεμβούργου· δίδαξε στο Centre Universitaire του Λουξεμβούργου· αποσπασμένος δικαστικός, εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο από το 1986· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 11 Ιουλίου 1996.

Jörg Pirrung

Γεννήθηκε το 1940· επιμελητής στο Πανεπιστήμιο του Marburg· Referent (στις υπηρεσίες διεθνούς δικονομικού δικαίου και δικαίου για την προστασία του παιδιού), προϊστάμενος της υπηρεσίας ιδιωτικού διεθνούς δικαίου και, στη συνέχεια, προϊστάμενος υποδιευθύνσεως του τμήματος αστικού δικαίου στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 11 Ιουνίου 1997.

Paolo Mengozzi

Γεννήθηκε το 1938· καθηγητής διεθνούς δικαίου και τακτικός καθηγητής στην έδρα Jean Monnet, του δικαίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο Πανεπιστήμιο της Bologna· επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Carlos III της Μαδρίτης· επισκέπτης καθηγητής στα πανεπιστήμια Johns Hopkins (Bologna Center), St. Johns (Νέα Υόρκη), Georgetown, Paris II, Georgia (Athens) και Institut Universitaire International (Λουξεμβούργο)· συντονιστής του European Business Law Pallas Program που οργανώνει το Πανεπιστήμιο του Nijmegen· μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τις συμβάσεις δημοσίων έργων· Αναπληρωτής Υφυπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου κατά το εξάμηνο της ιταλικής προεδρίας του Συμβουλίου· μέλος της ομάδας προβληματισμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) και διευθυντής της συνόδου του 1997 του Κέντρου Ερευνών της Ακαδημίας Διεθνούς Δικαίου της Χάγης για τον ΠΟΕ· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 4 Μαρτίου 1998.

Arjen W. H. Meij

Γεννήθηκε το 1944· σύμβουλος στο Hoge Raad der Nederlanden (1996)· σύμβουλος και αντιπρόεδρος στο College van Beroep voor het bedrijfsleven (διοικητικό δικαστήριο εμπορίου και βιομηχανίας) (1986)· αναπληρωτής σύμβουλος στο Εφετείο Κοινωνικών Υποθέσεων και στη Δικαστική Επιτροπή Δασμολογίου· εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1980)· δίδαξε ευρωπαϊκό δίκαιο στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Groningen· research-assistant στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Michigan· μέλος της διεθνούς γραμματείας του Εμπορικού Επιμελητηρίου του Άμστερνταμ (1970)· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 17 Σεπτεμβρίου 1998.

Μιχάλης Βηλαράς

Γεννήθηκε το 1950· δικηγόρος (1974-1980)· εθνικός εμπειρογνώμονας στη Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και κατόπιν κύριος υπάλληλος διοικήσεως στη Γενική Διεύθυνση V (Απασχόληση, εργασιακές σχέσεις και κοινωνικές υποθέσεις)· Εισηγητής και ακολούθως Πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και, από το 1999, Σύμβουλος Επικρατείας· επίκουρο μέλος του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου· μέλος της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (1996-1998)· διευθυντής του Νομικού Γραφείου της Κυβέρνησης· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 17 Σεπτεμβρίου 1998.

Nicholas James Forwood

Γεννήθηκε το 1948· αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο Cambridge (Mechanical Sciences and Law) το 1969· κατέστη μέλος του Αγγλικού Δικηγορικού Συλλόγου το 1970, εν συνεχεία δε δικηγόρησε στο Λονδίνο (1971-1979) και στις Βρυξέλλες (1979-1999)· κατέστη μέλος του Ιρλανδικού Δικηγορικού Συλλόγου το 1981· το 1987 κατέστη Queen's Counsel και το 1998 Benchers of the Middle Temple· εκπρόσωπος του Δικηγορικού Συλλόγου Αγγλίας και Ουαλίας στο Συμβούλιο Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (CCBE) και Πρόεδρος της Μόνιμης Αντιπροσωπείας του CCBE στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο· μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της World Trade Law Association και της European Maritime Law Organization· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 15 Δεκεμβρίου 1999.

Hubert Legal

Γεννήθηκε το 1954· πάρεδρος στο γαλλικό Conseil d'État από το 1991· φοίτησε στην École normale supérieure του Saint-Cloud και στην École nationale d'administration (ENA – εθνική σχολή δημοσίας διοικήσεως της Γαλλίας)· διπλωματούχος καθηγητής της αγγλικής (1979-1985)· rapporteur, στη συνέχεια commissaire du gouvernement ενώπιον των δικαιοδοτικών τμημάτων του Conseil d'État (1988-1993)· νομικός σύμβουλος της μόνιμης αντιπροσωπείας της Γαλλίας στα Ηνωμένα Έθνη στη Νέα Υόρκη· εισηγητής στο γραφείο του δικαστή Puissochet στο Δικαστήριο (1997-2001)· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 19 Σεπτεμβρίου 2001.

Hans Jung

Γεννήθηκε το 1944· επιμελητής και στη συνέχεια επίκουρος καθηγητής στη Νομική Σχολή του Βερολίνου· δικηγόρος Φρανκφούρτης· νομικός μεταφραστής στο Δικαστήριο· εισηγητής στο γραφείο του Προέδρου του Δικαστηρίου H. Kutscher και στη συνέχεια του Γερμανού δικαστή του Δικαστηρίου· βοηθός γραμματέας του Δικαστηρίου· γραμματέας του Πρωτοδικείου από τις 10 Οκτωβρίου 1989.

2. Σειρά πρωτοκόλλου

από 1η Ιανουαρίου έως 30 Σεπτεμβρίου 2002

B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου
R. M. Moura Ramos, πρόεδρος τμήματος
J. D. Cooke, πρόεδρος τμήματος
M. Jaeger, πρόεδρος τμήματος
M. Βηλαράς, πρόεδρος τμήματος
R. García-Valdecasas y Fernández, δικαστής
K. Lenaerts, δικαστής
V. Tiili, δικαστής
P. Lindh, δικαστής
J. Azizi, δικαστής
J. Pirrung, δικαστής
P. Mengozzi, δικαστής
A. W. H. Meij, δικαστής
N. J. Forwood, δικαστής
H. Legal, δικαστής

H. Jung, γραμματέας

από 1η Οκτωβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2002

B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου
R. García-Valdecasas y Fernández, πρόεδρος τμήματος
K. Lenaerts, πρόεδρος τμήματος
V. Tiili, πρόεδρος τμήματος
N. J. Forwood, πρόεδρος τμήματος
P. Lindh, δικαστής
J. Azizi, δικαστής
R. M. Moura Ramos, δικαστής
J. D. Cooke, δικαστής
M. Jaeger, δικαστής
J. Pirrung, δικαστής
P. Mengozzi, δικαστής
A. W. H. Meij, δικαστής
M. Βηλαράς, δικαστής
H. Legal, δικαστής

H. Jung, γραμματέας

3. Πρώην μέλη του Πρωτοδικείου

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995), Πρόεδρος από το 1989 έως το 1995
Saggio Antonio (1989-1998), Πρόεδρος από το 1995 έως το 1998
Barrington Donal Patrick Michael (1989-1996)
Edward David Alexander Ogilvy (1989-1992)
Kirschner Heinrich (1989-1997)
Γεραρής Χρίστος (1989-1992)
Schintgen Romain Alphonse (1989-1996)
Briët Cornelis Paulus (1989-1998)
Biancarelli Jacques (1989-1995)
Καλογερόπουλος Ανδρέας (1992-1998)
Bellamy Christopher William (1992-1999)
Potocki André (1995-2001)

Πρόεδροι

José Luis da Cruz Vilaça (1989-1995)
Antonio Saggio (1995-1998)

Κεφάλαιο III

Συναντήσεις και επισκέψεις

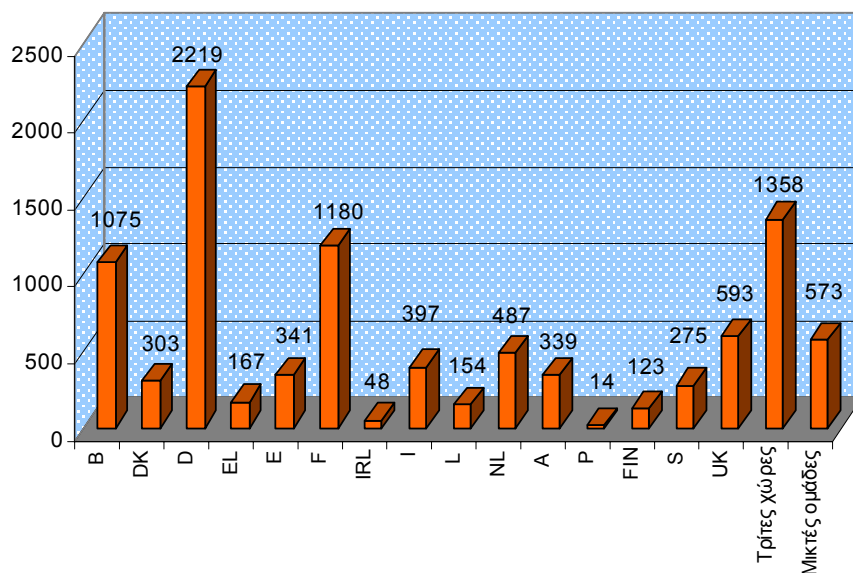
A — Επίσημες επισκέψεις και εκδηλώσεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2002

21 Φεβρουαρίου	Tudorel Postolache, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Ρουμανίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
7 Μαρτίου	Willi Rothley, βουλευτής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
11 Μαρτίου	Libor Secka, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης και επικεφαλής της διπλωματικής αποστολής της Τσεχικής Δημοκρατίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στις Βρυξέλλες
18 έως 22 Μαρτίου	Adjia Awa Nana, δικαστής στο Δικαστήριο της Οικονομικής Κοινότητας των κρατών της Δυτικής Αφρικής [Economic Community of West African States] [ECOWAS]
12 Απριλίου	Benita Ferrero-Waldner, Υπουργός Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αυστρίας
15 Απριλίου	Kamtoh, δικαστής, και Ramadane Gounoutch, προϊστάμενος της Γραμματείας του Δικαστηρίου της Οικονομικής και Νομισματικής Κοινότητας Κεντρικής Αφρικής (CEMAC)
16 Απριλίου	Εκπαιδευτική και ενημερωτική επίσκεψη στο Δικαστήριο δικαστών και καθηγητών της Σλοβακικής Δημοκρατίας
15 έως 18 Απριλίου	Αντιπροσωπεία του Δικαστηρίου της Οικονομικής και Νομισματικής Κοινότητας Κεντρικής Αφρικής (CEMAC)
24 Απριλίου	Δρ Cornelis Canenbley, Πρόεδρος της Ενώσεως μελετών για το δίκαιο ανταγωνισμού [Studienvereinigung Kartellrecht e.V.]
25 Απριλίου	Αντιπροσωπεία του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Σλοβακικής Δημοκρατίας
16 Μαΐου	ο Μέγας Δούκας Henri του Λουξεμβούργου
28 Μαΐου	Mohamed Abdelaziz, νομικός σύμβουλος στο Υπουργείο Δικαιοσύνης – Κάιρο
29 έως 31 Μαΐου	Αντιπροσωπεία του Δικαστηρίου του Common Market for Eastern and Southern Africa (Comesa)
30 Μαΐου	Δρ Nadezda Siskona, διευθυντής στο τμήμα διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου, Πανεπιστήμιο Palacky, Olomouc (Τσεχική Δημοκρατία)
3 Ιουνίου	Επιτροπή Νομικών Θεμάτων και Εσωτερικής Αγοράς του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
3 Ιουνίου	Marek Grela, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης, επικεφαλής της διπλωματικής αποστολής της Δημοκρατίας της Πολωνίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στις Βρυξέλλες
13 Ιουνίου	Jim Wallace QC, αναπληρωτής πρωθυπουργός της Σκωτίας [Deputy First Minister of Scotland]
13 Ιουνίου	Nina Christensen του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Jorgen Molde

	του Υπουργείου Εξωτερικών της Δανίας
27 Ιουνίου	A.N. Duff, βουλευτής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
1η Ιουλίου	Yuri Krapalon, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Δημοκρατίας της Ρωσίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
2 Ιουλίου	Peter Turpeluk Jr., έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
4 Ιουλίου	Luis Xavier Grisanti, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης, επικεφαλής της αποστολής της Βολιβιανής Δημοκρατίας της Βενεζουέλας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες
25 Ιουλίου	Pierre Garrigue-Guyonnaud, πρέσβης της Γαλλίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
9 Σεπτεμβρίου	Διάλεξη του António Vitorino, μέλους της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
10 Σεπτεμβρίου	Αντιπροσωπεία ανωτάτων δικαστικών της Λατινικής Αμερικής (Konrad Adenauer Stiftung)
12 Σεπτεμβρίου	Mohamed Dzaidin Bin Haji Abdullah, Υπουργός Δικαιοσύνης της Μαλαισίας
13 Σεπτεμβρίου	Ένωση δικαστών επί θεμάτων ανταγωνισμού (Πρωτοδικείο)
16 Σεπτεμβρίου	John Ashcroft, Υπουργός Δικαιοσύνης και Αστυνομίας [U.S. Attorney general], Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
17 Σεπτεμβρίου	Νομική Επιτροπή της Βουλής του Λουξεμβούργου
10 Οκτωβρίου	Ingrida Labucka, Υπουργός Δικαιοσύνης της Δημοκρατίας της Λεττονίας
14 Οκτωβρίου	Rodica Mihaela Stanoiu, Υπουργός Δικαιοσύνης της Δημοκρατίας της Ρουμανίας
14 Οκτωβρίου	Georgi Petkanov, Υπουργός Εσωτερικών, και Anton Stankov, Υπουργός Δικαιοσύνης της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας
14 έως 18 Οκτωβρίου	Αντιπροσωπεία του Δικαστηρίου της Νομισματικής Ενώσεως Δυτικής Αφρικής (UMOA)
17 Οκτωβρίου	Mario Monti, μέλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
17 Οκτωβρίου	Ib Ritto Andreassen, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Δανίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
18 Οκτωβρίου	Thomas L. Sansonetti, U.S. Assistant Attorney General, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
22 Οκτωβρίου	Αντιπροσωπεία του Landtag Ρηνανίας-Παλατινάτου
22 Οκτωβρίου	Αντιπροσωπεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Σαγκάης
22 Οκτωβρίου	Αντιπροσωπεία δικαστικών της Δημοκρατίας της Σλοβενίας
24 Οκτωβρίου	Ένωση The Bridge Forum Dialogue — Διάλεξη για τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης: προκλήσεις και

	διακυβεύματα για την Ένωση
21 Νοεμβρίου	Roland Lohkamp, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
4 Δεκεμβρίου	Pat Cox, Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
9 Δεκεμβρίου	Κατερίνα Σαμώνη, νομική σύμβουλος στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελληνικής Δημοκρατίας, και Roberto Adam, νομικός σύμβουλος στη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ιταλικής Δημοκρατίας, ως μέλλοντες πρόεδροι της ομάδας για το Δικαστήριο εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως

B – Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Δικαστήριο και στο Πρωτοδικείο κατά το 2002
Κατανομή κατά κράτος μέλος

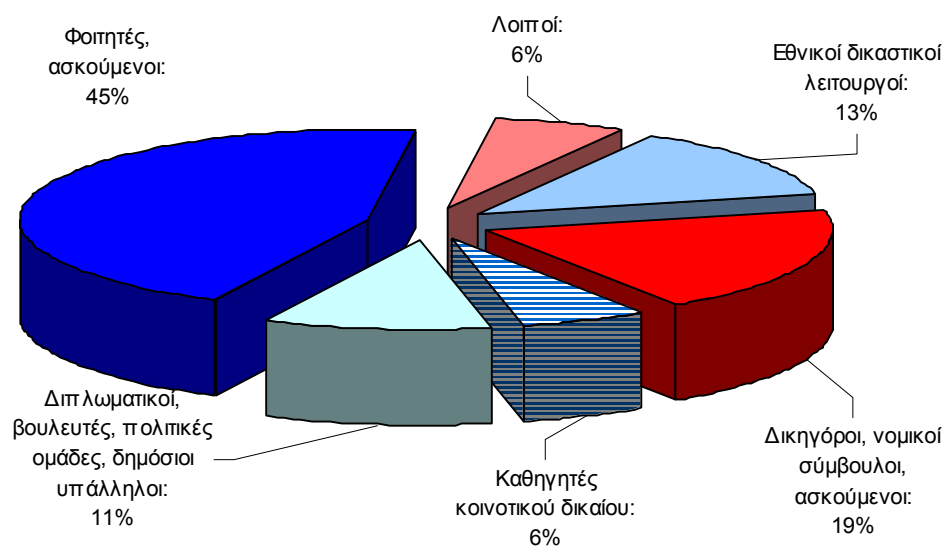

	Εθνικοί δικαστικοί λειτουργοί ¹	Δικηγόροι, νομικοί σύμβουλοι, ασκούμενοι	Καθηγητές κοινωνικού δικαίου, εκπαιδευτικοί ²	Διπλωματικοί, βουλευτές, πολιτικές ομάδες, δημόσιοι υπάλληλοι	Φοιτητές, ασκούμενοι	Λοιποί	Σύνολο
B	76	47		130	723	99	1075
DK	13	9		75	206		303
D	214	216	3	93	1309	384	2219
EL	60	36	1		70		167
E	12	160	35	22	112		341
F	19	513	2	98	508	40	1180
IRL	12				36		48
I	15	27	11		344		397
L	1	33			120		154
NL	32	18		57	346	34	487
A	8	20	5	104	202		339
P	6	4	1		3		14
FIN	4	18	7	56	38		123
S	92	24	10	125	24		275
UK	53	29	9		477	25	593
Τρίτες χώρες	208	78	58	91	912	11	1358
Μικτές ομάδες	50	169		20	294	40	573
Σύνολο	875	1401	142	871	5724	633	9646

¹ Στη στήλη αυτή αναφέρεται ο αριθμός των δικαστικών λειτουργιών των κρατών μελών που μετέσχαν στις ενημερωτικές συναντήσεις και τα σεμινάρια δικαστικών λειτουργιών που οργανώθηκαν από το Δικαστήριο. Το 2002, μετέσχαν: Βέλγιο 6, Δανία 4, Γερμανία 12, Ελλάδα 4, Ισπανία 12, Γαλλία 12, Ιρλανδία 4, Ιταλία 12, Λουξεμβούργο 1, Κάτω Χώρες 4, Αυστρία 4, Πορτογαλία 4, Φινλανδία 4, Σουηδία 4, Ηνωμένο Βασίλειο 12.

² Δεν συνυπολογίζονται οι καθηγητές που συνόδευαν ομάδες φοιτητών.

Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2002 Καταμερισμός ανάλογα με την ιδιότητα των επισκεπτών

	Εθνικοί δικαστικοί λειτουργοί ¹	Δικηγόροι, νομικοί σύμβουλοι, ασκούμενοι	Καθηγητές κοινοτικού δικαίου ²	Διπλωματικοί, βουλευτές, πολιτικές ομάδες, δημόσιοι υπάλληλοι	Φοιτητές, ασκούμενοι	Λοιποί	Σύνολο
B	2	3		4	18	4	31
DK	2	1		3	6		12
D	8	11	1	4	42	12	78
EL	3	3	1		2		9
E	1	7	1	1	5		15
F	2	20	2	2	20	1	47
IRL	2				1		3
I	2	4	8		10		24
L	1	2			2		5
NL	2	4		3	12	2	23
A	2	4	3	6	6		21
P	2	2	1		2		7
FIN	1	1	1	3	1		7
S	5	3	1	9	2		20
Ηνωμένο Βασίλειο	4	2	1		17	1	25
Τρίτες χώρες	13	7	4	7	30	4	65
Μικτές ομάδες	1	5		1	7	1	15
Σύνολο	53	79	24	43	183	25	407

¹ Στη στήλη αυτή συνυπολογίζεται, μεταξύ άλλων, η ενημερωτική συνάντηση που διεξήχθη την άνοιξη.

² Δεν συνυπολογίζονται οι καθηγητές που συνόδευαν ομάδες φοιτητών.

Γ — Πανεργυρικές συνεδριάσεις κατά το 2002

16 Ιανουαρίου	Πανεργυρική συνεδρίαση για την αποχώρηση του Leif Sevón, δικαστή του Δικαστηρίου, και την ανάληψη καθηκόντων δικαστή στο Δικαστήριο από τον Allan Rosas
30 Ιανουαρίου	Επίσημη ανάληψη υποχρεώσεως εκ μέρους των νέων μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου
24 Απριλίου	Πανεργυρική συνεδρίαση στη μνήμη του Fernand Grévisse, τέως μέλους του Δικαστηρίου
12 Ιουνίου	Πανεργυρική συνεδρίαση στη μνήμη του Francesco Capotorti, τέως μέλους του Δικαστηρίου
6 Νοεμβρίου	Πανεργυρική συνεδρίαση στη μνήμη του Albert Van Houtte, τέως Γραμματέα του Δικαστηρίου
21 Νοεμβρίου	Πανεργυρική συνεδρίαση στη μνήμη του βαρώνου Josse Mertens de Wilmars, τέως Προέδρου του Δικαστηρίου
4 Δεκεμβρίου	Πανεργυρική συνεδρίαση για την πενήτηκοστή επέτειο από την ίδρυση του Δικαστηρίου

Δ — Επισκέψεις ή συμμετοχές σε επίσημες εκδηλώσεις κατά το 2002

11 Ιανουαρίου	Παρουσία αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στην πανηγυρική συνεδρίαση για την έναρξη του νέου έτους της Cour de cassation στο Παρίσι
31 Ιανουαρίου	Εναρκτήρια ομιλία του Προέδρου του Δικαστηρίου στην πανηγυρική συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο Στρασβούργο
3 έως 5 Φεβρουαρίου	Επίσκεψη του Προέδρου του Δικαστηρίου στο Ανώτατο Δικαστήριο της Τσεχικής Δημοκρατίας και συμμετοχή σε σύσκεψη των Ανωτάτων Δικαστηρίων της Τσεχικής Δημοκρατίας, Ουγγαρίας, Πολωνίας και Σλοβενίας στο Βrno
28 Φεβρουαρίου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στην εναρκτήρια σύνοδο της Συμβάσεως για το μέλλον της Ευρώπης στις Βρυξέλλες
3 έως 5 Μαρτίου	Επίσκεψη του Προέδρου του Δικαστηρίου στη Ρουμανία κατόπιν προσκλήσεως της Βουλής της Ρουμανίας, καθώς και του Υπουργού Εντάξεως και του Υπουργού Δικαιοσύνης, στο Βουκουρέστι. Συναντήσεις με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον πρωθυπουργό. Επίσκεψη στη Ρουμανική Ακαδημία.
3 έως 7 Απριλίου	Επίσκεψη του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο Συνταγματικό Δικαστήριο της Ιταλίας στη Ρώμη
10 Μαΐου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στην τελετή λήξεως του μαθήματος με θέμα «Οι αρχές της υπεροχής και του αμέσου αποτελέσματος στην πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ και στην ισπανική δικαστική πράξη» [«Los principios de primacía y efecto directo en la jurisprudencia reciente des TJCE y en la práctica judicial española», το οποίο διοργάνωσαν το Πανεπιστήμιο του Oviedo και το Tribunal Superior de Justicia del Principado de Asturias, στο πλαίσιο ενός προγράμματος Robert Schuman στο Oviedo
14 έως 16 Μαΐου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο XIIo Συνέδριο των ευρωπαϊκών Συνταγματικών Δικαστηρίων στις Βρυξέλλες
20 και 21 Μαΐου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο colloquium της Ενώσεως Συμβουλίων της Επικρατείας και ανωτάτων διοικητικών δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως στο Ελσίνκι
23 και 24 Μαΐου	Επίσκεψη του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο Συνταγματικό Δικαστήριο της Πορτογαλίας στη Λισσαβώνα
29 έως 31 Μαΐου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στη διάσκεψη Προέδρων και γενικών εισαγγελέων των ανωτάτων δικαστηρίων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο Δουβλίνο
30 και 31 Μαΐου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στη διάσκεψη «Ευρωπαϊκός δικαιοκός χώρος — Προοπτικές εναρμόνισης» [«Rechtsraum Europa Perspektiven für die Harmonisierung»] κατόπιν προσκλήσεως του Ομοσπονδιακού Υπουργού

	Δικαιοσύνης στο Βερολίνο
11 Ιουνίου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου σε συζήτηση με θέμα «Μελλοντικές προοπτικές του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου» [«Future Perspectives of the European Court of Justice»] στην έδρα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο
19 Ιουλίου	Παρέμβαση του Προέδρου του Δικαστηρίου με τον Πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Ισπανίας κατά τη λήξη του μαθήματος «Δίκαιο και Δικαιοσύνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση» [«Derecho y Justicia en la Unión Europea»] στο San Lorenzo de El Escorial (Μαδρίτη)
18 έως 20 Αυγούστου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στο «Παγκόσμιο Συμπόσιο δικαστών για την αειφόρο ανάπτυξη και τον ρόλο του δικαίου» [«Global Judges Symposium on Sustainable Development and the Role of Law»] στο Johannesburg
17 έως 20 Σεπτεμβρίου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο «11ο Συμπόσιο δικαστών για το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας» [«11th Symposium of European Patent Judges»] στην Κοπεγχάγη
20 και 21 Σεπτεμβρίου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο σεμινάριο UniDem με θέμα «Συνταγματικά δικαστήρια και ευρωπαϊκή ενοποίηση» [«Les cours constitutionnelles et l'intégration européenne»], το οποίο διοργάνωσε η Επιτροπή Βενετίας στο Košice
27 Σεπτεμβρίου έως 1 Οκτωβρίου	Επίσκεψη του Προέδρου του Δικαστηρίου στη Βουλγαρία κατόπιν προσκλήσεως του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου στη Σόφια. Επίσκεψη του Συνταγματικού Δικαστηρίου και συνάντηση με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας
10 και 11 Οκτωβρίου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο «Συμπόσιο δικαστών για το δίκαιο του περιβάλλοντος» [«Symposium on Environmental Law for Judges»] στο Λονδίνο
12 Οκτωβρίου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στη δεξίωση που παραχωρήθηκε κατά την εθνική εορτή κατόπιν προσκλήσεως του Βασιλέως της Ισπανίας στη Μαδρίτη
30 Οκτωβρίου έως 2 Νοεμβρίου	Συμμετοχή του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου στο XXο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ευρωπαϊκού Δικαίου (FIDE). Εναρκτήρια ομιλία από τον πρόεδρο του Δικαστηρίου
7 Νοεμβρίου	Συμμετοχή του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου σε συνάντηση Ευρωπαίων και Ισπανών δικαστικών, με θέμα «Δικαιοσύνη και Ελευθερία στην Ευρωπαϊκή Ένωση: προς τιμήν του δικαστή José María Lidón» [«Justicia y Libertad en la Unión Europea: Memorial Magistrado José María Lidón»] στο Bilbao

Κεφάλαιο IV

Στατιστικές

A — Στατιστικά στοιχεία σχετικά σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Δικαστηρίου ¹**Γενική δραστηριότητα του Δικαστηρίου**

1. Περαιτωθείσες, εισαχθείσες και εκκρεμείς υποθέσεις (1998-2002)

Περαιτωθείσες υποθέσεις

2. Φύση της διαδικασίας (1998-2002)
3. Αποφάσεις, διατάξεις, γνωμοδοτήσεις (2002)
4. Δικάσας σχηματισμός (2002)
5. Αντικείμενο (2002)
6. Διατάξεις επί διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων: έκβαση (2002)
7. Αποφάσεις επί παραβάσεως κράτους μέλους: έκβαση (2002)
8. Διάρκεια της διαδικασίας (1998-2002)

Εισαχθείσες υποθέσεις

9. Φύση της διαδικασίας (1998-2002)
10. Ευθείες προσφυγές — Φύση της προσφυγής ή αγωγής (2002)
11. Αντικείμενο (2002)
12. Προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους μέλους (1998-2002)

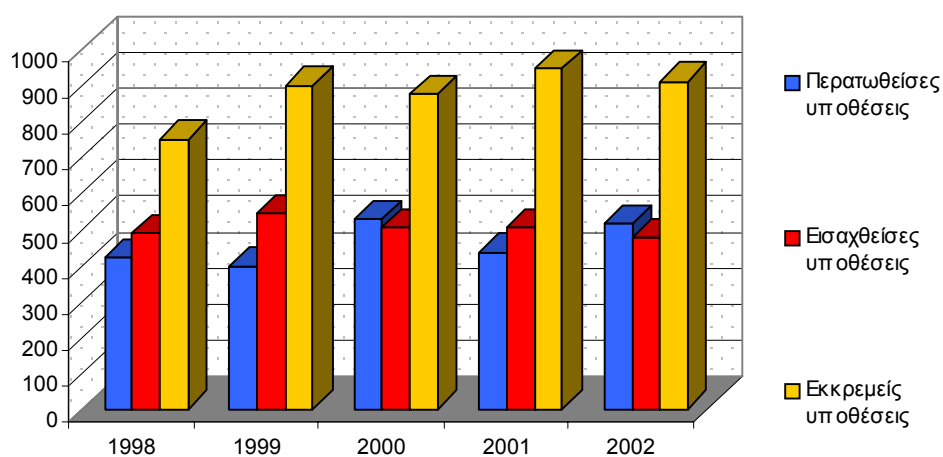
Εκκρεμείς υποθέσεις στις 31 Δεκεμβρίου

13. Φύση της διαδικασίας (1998-2002)
14. Δικάσας σχηματισμός (2002)

Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952-2002)

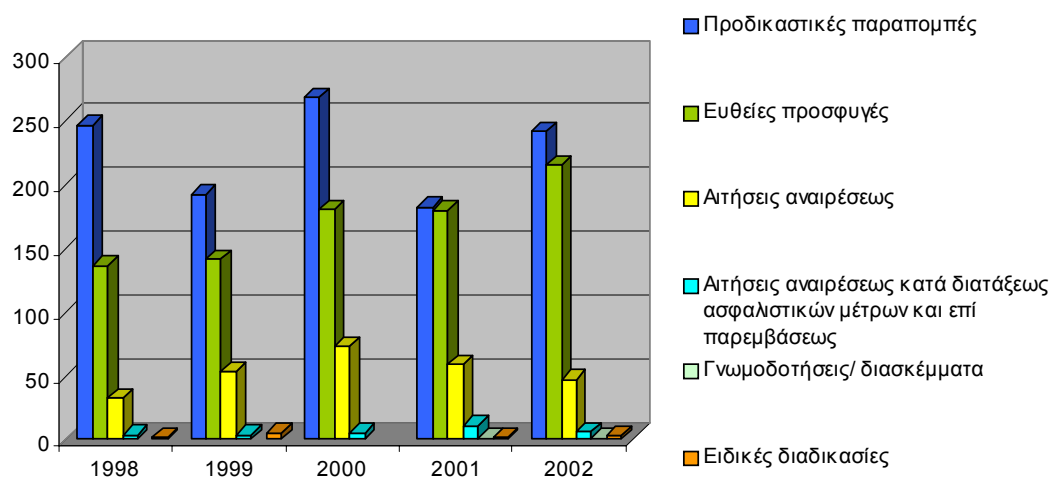
15. Εισαχθείσες υποθέσεις και αποφάσεις
16. Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά κράτος μέλος και ανά έτος)
17. Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά κράτος μέλος και ανά δικαιοδοτικό όργανο)
18. Ασκηθείσες προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους

¹ Χάρη στην εισαγωγή νέων λογισμικών κατά το 2002, οι περιλαμβανόμενες στην Έκθεση πεπραγμένων στατιστικές παρουσιάζονται κατά εμφανέστερο τρόπο. Οι περισσότεροι πίνακες και διαγράμματα αναθεωρήθηκαν και βελτιώθηκαν, με κάποιες προσαρμογές. Κατά το μέτρο του δυνατού διατηρήθηκε η συνέχεια με τους πίνακες των προηγούμενων ετών.

Γενική δραστηριότητα του Δικαστηρίου**1. Περαιτωθείσες, εισαχθείσες και εκκρεμείς υποθέσεις (1998 – 2002) ¹**

	1998	1999	2000	2001	2002
Περαιτωθείσες υποθέσεις	420	395	526	434	513
Εισαχθείσες υποθέσεις	485	543	503	504	477
Εκκρεμείς υποθέσεις	748	896	873	943	907

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

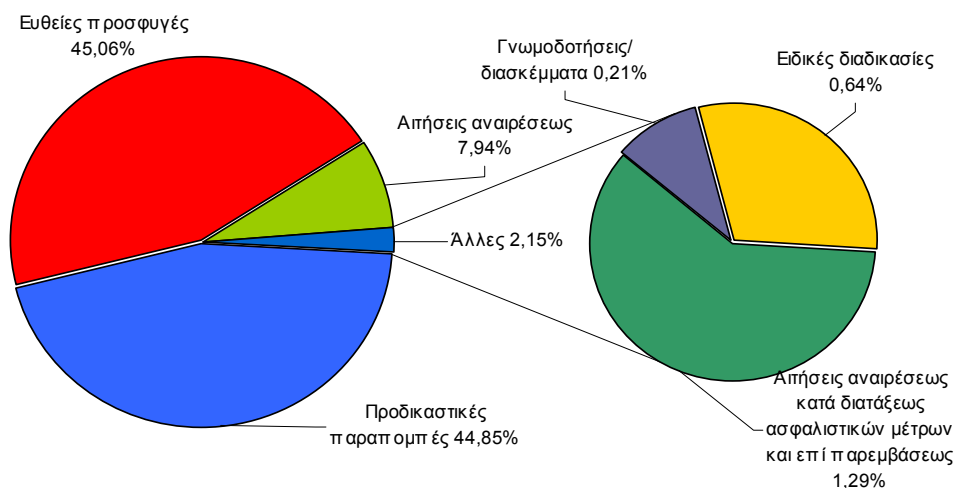
Περατωθείσες υποθέσεις**2. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002) ^{1 2}**

	1998	1999	2000	2001	2002
Προδικαστικές παραπομπές	246	192	268	182	241
Ευθείες προσφυγές	136	141	180	179	215
Αιτήσεις αναιρέσεως	32	53	73	59	47
Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	4	4	5	11	6
Γνωμοδοτήσεις/ διασκέμματα				1	1
Ειδικές διαδικασίες	2	5		2	3
Σύνολο	420	395	526	434	513

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

² Ως «ειδικές διαδικασίες» θεωρούνται: η εκκαθάριση των δικαστικών εξόδων (άρθρο 74 Κανον. Διαδ.)• η αίτηση παροχής του ευεργετήματος πενίας (άρθρο 76 Κανον. Διαδ.)• η ανακοπή ερημοδικίας (άρθρο 94 Κανον. Διαδ.)• η τριτανακοπή (άρθρο 97 Κανον. Διαδ.)• η ερμηνεία αποφάσεως (άρθρο 102 Κανον. Διαδ.)• η αναθεώρηση αποφάσεως (άρθρο 98 Κανον. Διαδ.)• η διόρθωση αποφάσεως (άρθρο 66 Κανον. Διαδ.)• η κατάσχεση εις χείρας τρίτου (Πρωτόκολλο περί προνομίων και ασυλιών)• οι υποθέσεις ασυλίας (Πρωτόκολλο περί προνομίων και ασυλιών).

3. Αποφάσεις, διατάξεις, γνωμοδοτήσεις (2002) ¹

	Αποφάσεις	Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα ²	Διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων ³	Άλλες διατάξεις ⁴	Γνωμοδοτήσεις	Σύνολο
Προδικαστικές παραπομπές	131	22		56		209
Ευθείες προσφυγές	120	1	1	88		210
Αιτήσεις αναιρέσεως	17	15	1	4		37
Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως			4	2		6
Γνωμοδοτήσεις/ διασκέμματα					1	1
Ειδικές διαδικασίες	1	1		1		3
Σύνολο	269	39	6	151	1	466

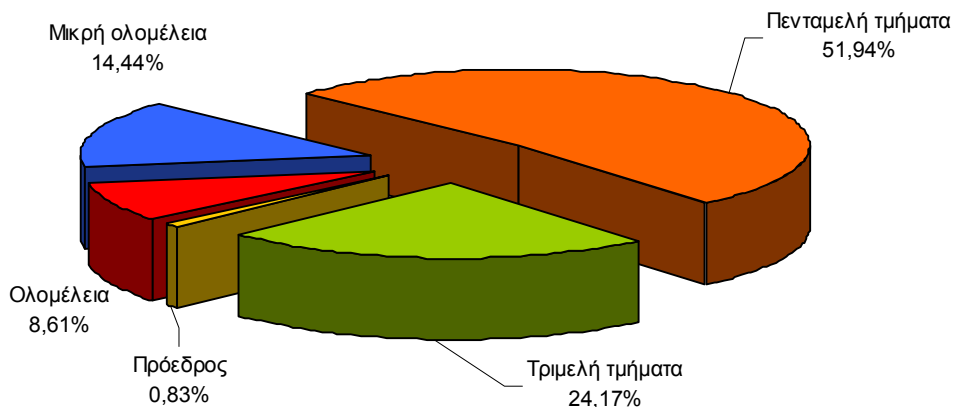
¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (καθαροί αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (μία σειρά συνεκδικαζομένων υποθέσεων = μία υπόθεση).

² Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα περατώνουσες τη δίκη (απαράδεκτο, προδήλως απαράδεκτο ...).

³ Διατάξεις εκδοθείσες κατόπιν αιτήσεως υποβληθείσας δυνάμει του άρθρου 185 ή 186 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 242 ΕΚ και 243 ΕΚ) ή του άρθρου 187 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 244 ΕΚ) ή των αντιστοίχων διατάξεων των Συνθηκών ΕΑ και ΑΧ ή κατόπιν αιτήσεως αναιρέσεως ασκηθείσας κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων ή επί παρεμβάσεως.

⁴ Διατάξεις περατώνουσες τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο.

4. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Δικάσας σχηματισμός (2002) ¹

	Αποφάσεις/ Γνωμοδοτήσεις	Διατάξεις ²	Σύνολο
Ολομέλεια	27	4	31
Μικρή ολομέλεια	52		52
Πενταμελή τμήματα	177	10	187
Τριμελή τμήματα	60	27	87
Πρόεδρος		3	3
Σύνολο	316	44	360

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

² Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα περατώνουσες τη δίκη (πλην εκείνων που περατώνουν τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο).

5. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Αντικείμενο (2002) ¹

	Αποφάσεις/Γνωμοδοτήσεις	Διατάξεις ²	Σύνολο
Αλιευτική πολιτική	10		10
Ανταγωνισμός	13	1	14
Αρχές του κοινοτικού δικαίου	4		4
Βιομηχανική πολιτική	4		4
Γεωργία	36	2	38
Δίκαιο των επιχειρήσεων	6	4	10
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	7		7
Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων	24		24
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων	10		10
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	13	3	16
Ελευθερία εγκαταστάσεως	8	3	11
Εμπορική πολιτική	1		1
Ενέργεια	1		1
Εξωτερικές σχέσεις	7		7
Θεσμικό δίκαιο	2	3	5
Ίδιοι πόροι των Κοινοτήτων	1		1
Κοινό δασμολόγιο	7		7
Κοινωνική πολιτική	11	2	13
Κοινωνική ασφάλιση των διακινουμένων	11	1	12
Κρατικές ενισχύσεις	15	2	17
Μεταφορές	23	2	25
Περιβάλλον και καταναλωτές	38	2	40
Περιφερειακή πολιτική	1		1
Πνευματική ιδιοκτησία	1		1
Προσέγγιση των νομοθεσιών	20	3	23
Προσχώρηση νέων κρατών μελών	1		1
Σύμβαση των Βρυξελλών	7	2	9
Τελωνειακή ένωση	2	1	3
Φορολογία	22	3	25
Συνθήκη ΕΚ	306	34	340
Συνθήκη ΑΧ	3	1	4
Συνθήκη ΕΑ	2	1	3
Διαδικασία	1	1	2
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	4	7	11
Διάφορα	5	8	13
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	316	44	360

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση)..

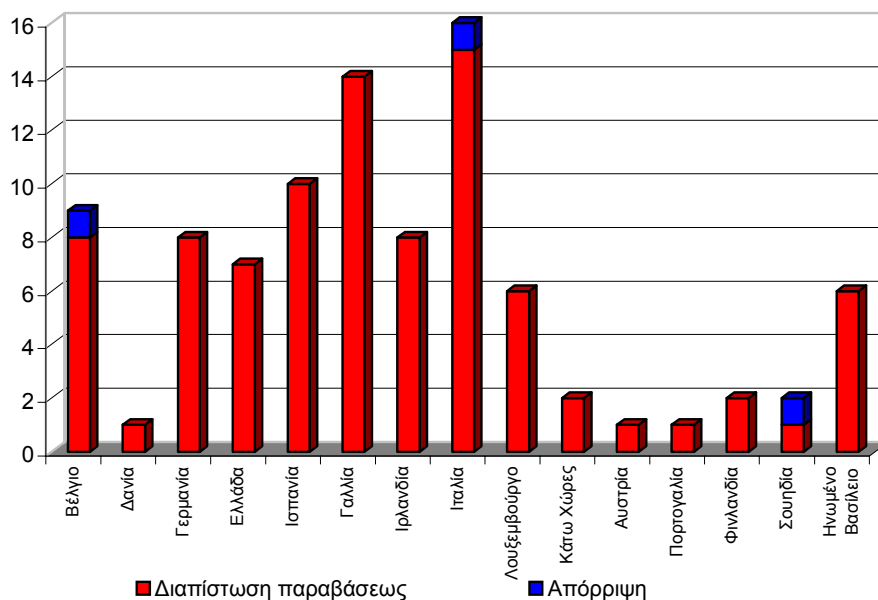
² Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα περατώνουσες τη δίκη (πλην εκείνων που περατώνουν τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο).

6. Διατάξεις επί διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων: έκβαση (2002) ¹

	Αριθμός διαδικασιών ασφαλιστικών μέτρων	Αριθμός αιτήσεων αναιρέσεως κατά διατάξεων ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	Έκβαση	
			Απόρριψη/ Επικύρωση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως	Αίτηση δεκτή/ Αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως
Ανταγωνισμός		3	3	
Θεσμικό δίκαιο	1		1	
Κρατικές ενισχύσεις		1	1	
Περιβάλλον και καταναλωτές		1		1
Προσχώρηση νέων κρατών	1		1	
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	2	5	6	1
Συνθήκη ΑΧ				
Συνθήκη ΕΑ				
Διάφορα		1	1	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2	6	7	1

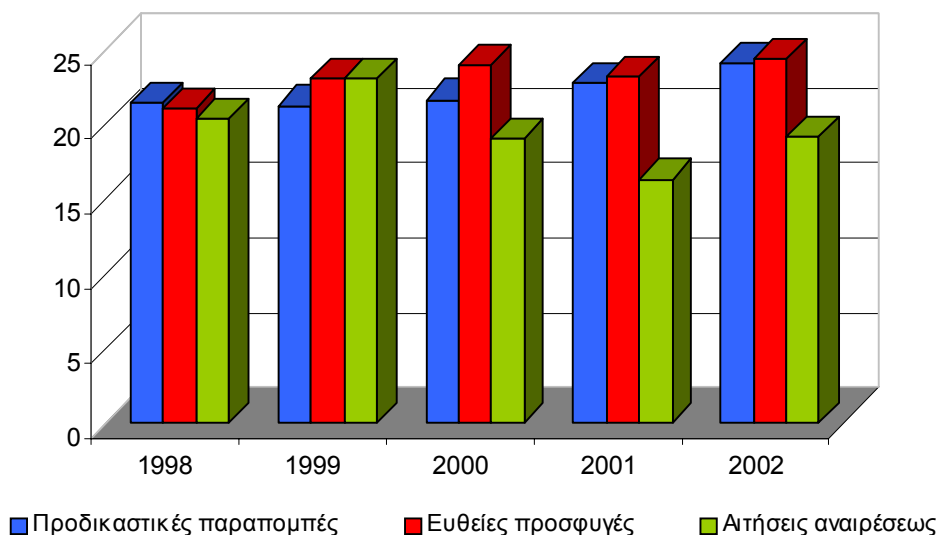
¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (καθαροί αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (μία σειρά συνεκδικαζομένων υποθέσεων = μία υπόθεση).

7. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Αποφάσεις επί παραβάσεως κράτους μέλους: έκβαση (2002) ¹

	Διαπίστωση παραβάσεως	Απόρριψη	Σύνολο
Βέλγιο	8	1	9
Δανία	1		1
Γερμανία	8		8
Ελλάδα	7		7
Ισπανία	10		10
Γαλλία	14		14
Ιρλανδία	8		8
Ιταλία	15	1	16
Λουξεμβούργο	6		6
Κάτω Χώρες	2		2
Αυστρία	1		1
Πορτογαλία	1		1
Φινλανδία	2		2
Σουηδία	1	1	2
Ηνωμένο Βασίλειο	6		6
Σύνολο	90	3	93

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (καθαροί αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (μία σειρά συνεκδικαζομένων υποθέσεων = μία υπόθεση).

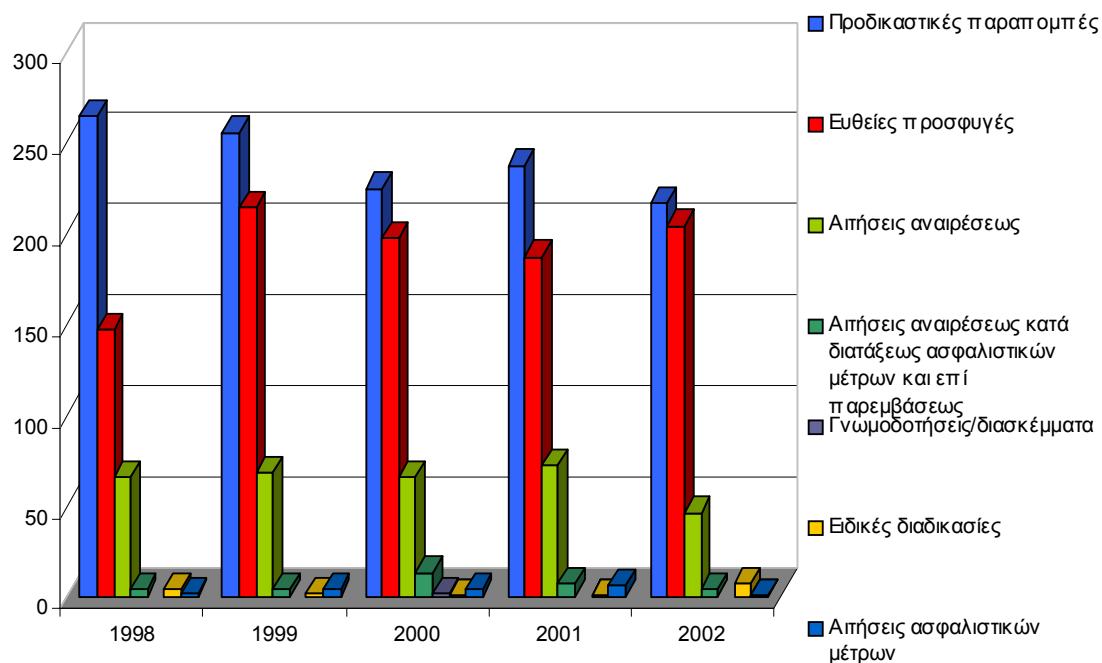
8. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Διάρκεια της διαδικασίας (1998 – 2002) ¹(αποφάσεις και διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα) ²

	1998	1999	2000	2001	2002
Προδικαστικές παραπομπές	21,4	21,2	21,6	22,7	24,1
Ευθείες προσφυγές	21	23	23,9	23,1	24,3
Αιτήσεις αναιρέσεως	20,3	23	19	16,3	19,1

¹ Δεν λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό της διάρκειας των διαδικασιών: οι υποθέσεις στις οποίες εκδόθηκε μη οριστική απόφαση ή διατάχθηκε απόδειξη• οι γνωμοδοτήσεις και τα διασκέμματα• οι ειδικές διαδικασίες (ήτοι: η εκκαθάριση των δικαστικών εξόδων, η παροχή του ευεργετήματος πενίας, η ανακοπή ερημοδικίας, η τριτανακοπή, η ερμηνεία αποφάσεως, η αναθεώρηση αποφάσεως, η διόρθωση αποφάσεως, η αίτηση κατασχέσεως εις χείρας τρίτου και οι υποθέσεις ασυλίας)• οι υποθέσεις που περατώνονται με την έκδοση διατάξεως περί διαγραφής, καταργήσεως της δίκης, αναπομπής ή παραπομπής στο Πρωτοδικείο• οι διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων καθώς και οι αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεων επί αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων ή αιτήσεων παρεμβάσεως. Η διάρκεια εκφράζεται σε μήνες και σε δέκατα του μήνα.

² Όλες οι διατάξεις πλην εκείνων που περατώνουν τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο.

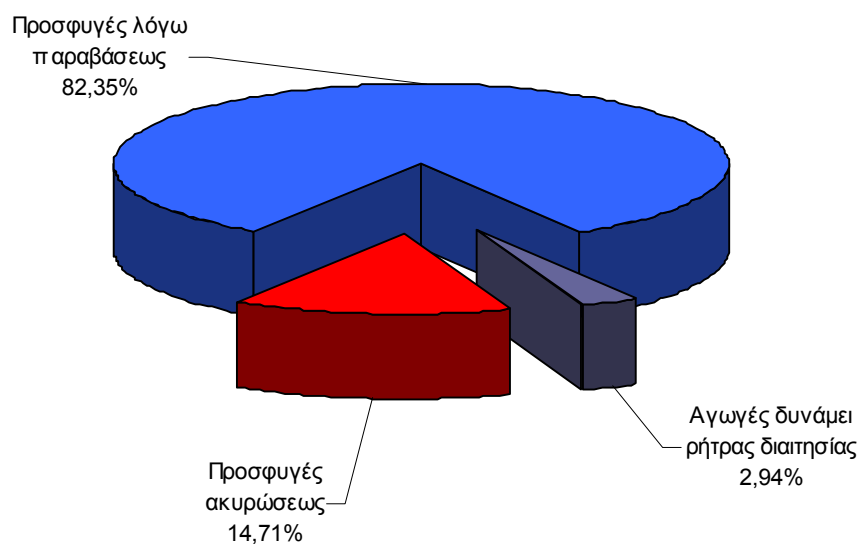
Εισαχθείσες υποθέσεις

9. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002) ¹

	1998	1999	2000	2001	2002
Προδικαστικές παραπομπές	264	255	224	237	216
Ευθείες προσφυγές	147	214	197	187	204
Αιτήσεις αναιρέσεως	66	68	66	72	46
Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	4	4	13	7	4
Γνωμοδοτήσεις/διασκέμματα			2		
Ειδικές διαδικασίες	4	2	1	1	7
Σύνολο	485	543	503	504	477
Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων	2	4	4	6	1

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

10. Εισαχθείσες υποθέσεις — Ευθείες προσφυγές — Φύση της προσφυγής ή αγωγής (2002) ¹

Προσφυγές ακυρώσεως	30
Προσφυγές κατά παραλείψεως	
Αγωγές αποζημιώσεως	
Προσφυγές λόγω παραβάσεως	168
Αγωγές δυνάμει ρήτρας διαιτησίας	6
Σύνολο	204

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

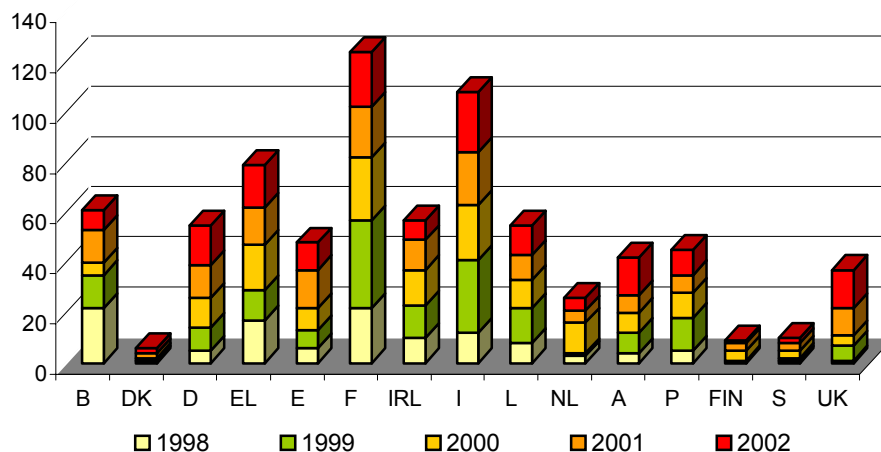
11. Εισαχθείσες υποθέσεις ¹ — Αντικείμενο (2002) ²

	Ευθείες προσφυγές	Προδικαστικές παραπομπές	Αιτήσεις αναίρεσας	Αιτήσεις αναίρεσας κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	Σύνολο	Ειδικές διαδικασίες
Αλιευτική πολιτική	5				5	
Ανταγωνισμός	1	1	11		13	
Αρχές του κοινοτικού δικαίου		1			1	
Βιομηχανική πολιτική	10				10	
Γεωργία	27	21	5		53	
Δίκαιο των επιχειρήσεων	5	10			15	
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	5	9			14	
Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων		3			3	
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων	12	9			21	
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	12	16			28	
Ελευθερία εγκαταστάσεως	4	8			12	
Εμπορική πολιτική		1	1		2	
Ενέργεια	2				2	
Εξωτερικές σχέσεις	1	9			10	
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια	1	3			4	
Θεσμικό δίκαιο	9		6		15	
Ίδιοι πόροι των Κοινοτήτων	2				2	
Κοινό δασμολόγιο		4			4	
Κοινωνική ασφάλιση των διακινουμένων		10			10	
Κοινωνική πολιτική	8	14	1		23	
Κρατικές ενισχύσεις	8	3	6	1	18	
Μεταφορές	7	2			9	
Περιβάλλον και καταναλωτές	57	14			71	
Πνευματική ιδιοκτησία	2		6		8	
Προσέγγιση των νομοθεσιών	14	24			38	
Προσχώρηση νέων κρατών μελών	1	1			2	
Σύμβαση των Βρυξελλών		10			10	
Τελωνειακή ένωση	1	12			13	
Φορολογία	6	30			36	
Συνθήκη ΕΚ	200	215	36	1	452	
Συνθήκη ΑΧ			4		4	
Συνθήκη ΕΑ	4				4	
Διαδικασία						6
Κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων		1	6	3	10	
Προνόμια και ασυλίες						1
Διάφορα		1	6	3	10	7
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	204	216	46	4	470	7

¹ Δεν λαμβάνονται υπόψη οι αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων.

² Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

12. Εισαχθείσες υποθέσεις — Προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους μέλους (1998-2002) ¹

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	ΣΥΝΟΛΟ ²
1998	22	1	5	17	6	22	10	12	8	3	4	5	1	1	1	118
1999	13	1	9	12	7	35	13	29	14	1	8	13		1	6	162
2000	5		12	18	9	25	14	22	11	12	8	10	4	3	4	157
2001	13	2	13	15	15	20	12	21	10	5	7	7	3	3	11	157
2002	8	2	16	17	11	22	8	24	12	5	15	10	1	2	15	168

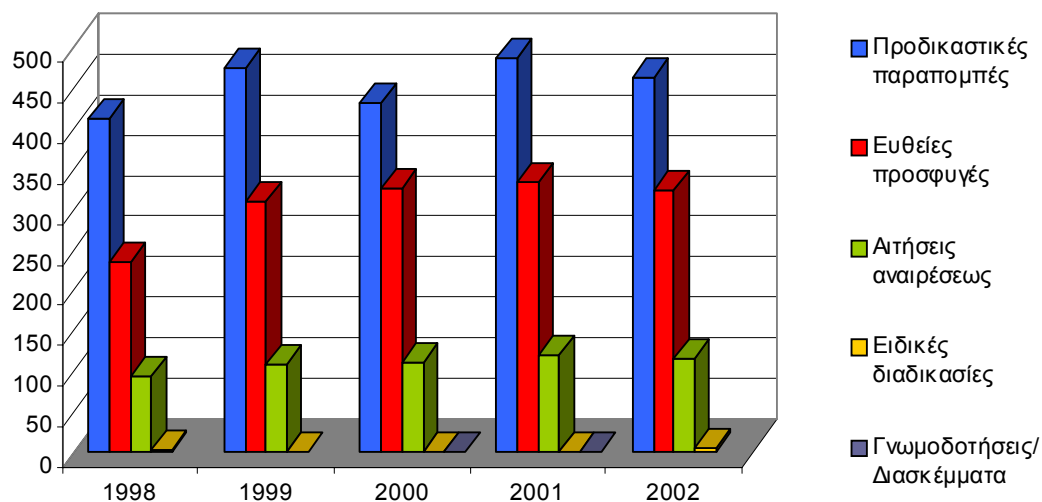
¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

Άρθρα 169, 170, 171, 225 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 226 ΕΚ, 227 ΕΚ, 228 ΕΚ και 298 ΕΚ), άρθρα 141, 142, 143 ΕΑ και άρθρο 88 ΑΧ.

² Στα έτη αυτά δεν περιλαμβάνεται καμία προσφυγή βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ).

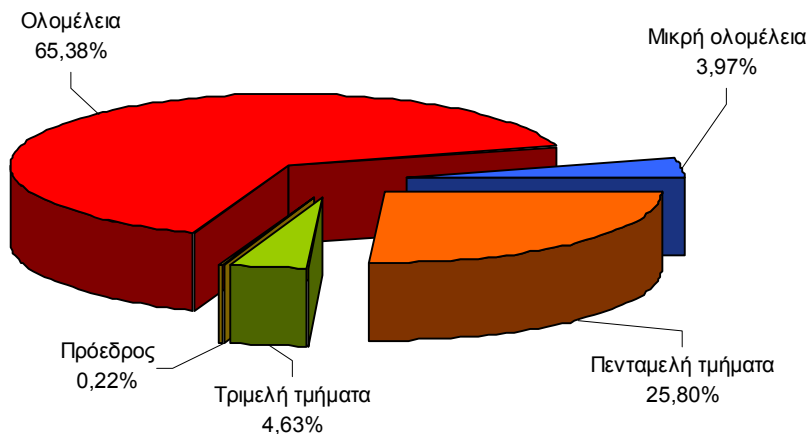
Εκκρεμείς υποθέσεις στις 31 Δεκεμβρίου ¹

13. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)

	1998	1999	2000	2001	2002
Προδικαστικές παραπομπές	413	476	432	487	462
Ευθείες προσφυγές	236	309	326	334	323
Αιτήσεις αναιρέσεως	95	110	111	120	117
Ειδικές διαδικασίες	4	1	2	1	5
Γνωμοδοτήσεις/ Διασκέμματα			2	1	
Σύνολο	748	896	873	943	907

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

14. Εκκρεμείς υποθέσεις στις 31 Δεκεμβρίου — Δικάσας σχηματισμός (2002) ¹

	Ευθείες προσφυγές	Προδικαστικές παραπομπές	Αιτήσεις αναιρέσεως	Λοιπές διαδικασίες	Σύνολο
Ολομέλεια	238	279	75	1	593
Μικρή ολομέλεια	4	23	9		36
Πενταμελή τμήματα	62	142	30		234
Τριμελή τμήματα	19	18	1	4	42
Πρόεδρος			2		2
Σύνολο	323	462	117	5	907

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952 – 2002)

15. Εισαχθείσες υποθέσεις και αποφάσεις

Έτος	Εισαχθείσες υποθέσεις ¹					Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων	Αποφάσεις ²
	Ευθείες προσφυγές ³	Προδικαστικές παραπομπές	Αιτήσεις αναιρέσεως	Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	Σύνολο		
1953	4				4	-	-
1954	10				10	-	2
1955	9				9	2	4
1956	11				11	2	6
1957	19				19	2	4
1958	43				43	-	10
1959	47				47	5	13
1960	23				23	2	18
1961	25	1			26	1	11
1962	30	5			35	2	20
1963	99	6			105	7	17
1964	49	6			55	4	31
1965	55	7			62	4	52
1966	30	1			31	2	24
1967	14	23			37	-	24
1968	24	9			33	1	27
1969	60	17			77	2	30
1970	47	32			79	-	64
1971	59	37			96	1	60
1972	42	40			82	2	61
1973	131	61			192	6	80
1974	63	39			102	8	63
1975	61	69			130	5	78
1976	51	75			126	6	88
1977	74	84			158	6	100
1978	145	123			268	7	97
1979	1216	106			1322	6	138
1980	180	99			279	14	132
1981	214	108			322	17	128
1982	216	129			345	16	185
1983	199	98			297	11	151
1984	183	129			312	17	165
1985	294	139			433	22	211
1986	238	91			329	23	174
1987	251	144			395	21	208
1988	194	179			373	17	238
1989	246	139			385	20	188
1990 ⁴	222	141	15	1	379	12	193
1991	142	186	13	1	342	9	204
1992	253	162	24	1	440	4	210
1993	265	204	17	-	486	13	203
1994	128	203	12	1	344	4	188
1995	109	251	46	2	408	3	172
1996	132	256	25	3	416	4	193
1997	169	239	30	5	443	1	242
1998	147	264	66	4	481	2	254
1999	214	255	68	4	541	4	235
2000	199	224	66	13	502	4	273
2001	187	237	72	7	503	5	244
2002	204	216	46	4	470	1	269
Σύνολο	7027	4834	500	46	12407	327	5782

¹ Ακαθάριστοι αριθμοί• δεν συμπεριλαμβάνονται οι ειδικές διαδικασίες.² Σε καθαρούς αριθμούς.³ Συμπεριλαμβάνονται οι αιτήσεις γνωμοδοτήσεως.⁴ Από το 1990 και μετά, οι υπαλληλικές προσφυγές εκδικάζονται από το Πρωτοδικείο.

16. Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952 – 2002)
— Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά κράτος μέλος και ανά έτος) ¹

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	Benelux ²	Σύνολο
1961	-		-			-		-	-	1							1
1962	-		-			-		-	-	5							5
1963	-		-			-		-	1	5							6
1964	-		-			-		2	-	4							6
1965	-		4			2		-	-	1							7
1966	-		-			-		-	-	1							1
1967	5		11			3		-	1	3							23
1968	1		4			1		1	-	2							9
1969	4		11			1		-	1	-							17
1970	4		21			2		2	-	3							32
1971	1		18			6		5	1	6							37
1972	5		20			1		4	-	10							40
1973	8	-	37			4	-	5	1	6					-		61
1974	5	-	15			6	-	5	-	7					1		39
1975	7	1	26			15	-	14	1	4					1		69
1976	11	-	28			8	1	12	-	14					1		75
1977	16	1	30			14	2	7	-	9					5		84
1978	7	3	46			12	1	11	-	38					5		123
1979	13	1	33			18	2	19	1	11					8		106
1980	14	2	24			14	3	19	-	17					6		99
1981	12	1	41	-		17	-	11	4	17					5		108
1982	10	1	36	-		39	-	18	-	21					4		129
1983	9	4	36	-		15	2	7	-	19					6		98
1984	13	2	38	-		34	1	10	-	22					9		129
1985	13	-	40	-		45	2	11	6	14					8		139
1986	13	4	18	2	1	19	4	5	1	16		-			8		91
1987	15	5	32	17	1	36	2	5	3	19		-			9		144
1988	30	4	34	-	1	38	-	28	2	26		-			16		179
1989	13	2	47	2	2	28	1	10	1	18		1			14		139
1990	17	5	34	2	6	21	4	25	4	9		2			12		141
1991	19	2	54	3	5	29	2	36	2	17		3			14		186
1992	16	3	62	1	5	15	-	22	1	18		1			18		162
1993	22	7	57	5	7	22	1	24	1	43		3			12		204
1994	19	4	44	-	13	36	2	46	1	13		1			24		203
1995	14	8	51	10	10	43	3	58	2	19	2	5	-	6	20		251
1996	30	4	66	4	6	24	-	70	2	10	6	6	3	4	21		256
1997	19	7	46	2	9	10	1	50	3	24	35	2	6	7	18		239
1998	12	7	49	5	55	16	3	39	2	21	16	7	2	6	24		264
1999	13	3	49	3	4	17	2	43	4	23	56	7	4	5	22		255
2000	15	3	47	3	5	12	2	50	-	12	31	8	5	4	26	1	224
2001	10	5	53	4	4	15	1	40	2	14	57	4	3	4	21		237
2002	18	8	59	7	3	8	-	37	4	12	31	3	7	5	14	-	216
Total	453	97	1321	70	137	646	42	751	52	554	234	53	30	41	352	1	4834

¹ Άρθρα 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 234 ΕΚ), 41 ΑΧ, 150 ΕΑ, Πρωτόκολλο που 1971.

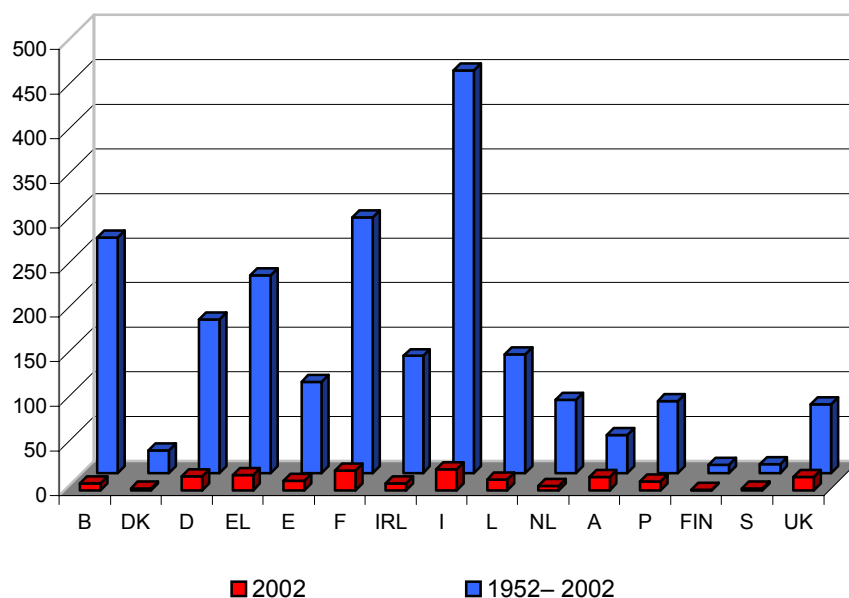
² Υπόθεση C-265/00, Campina Melkunie.

**17. Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952 – 2002)
Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά
κράτος μέλος και ανά δικαιοδοτικό όργανο)**

Βέλγιο	Cour de cassation	56	ΣΥΝΟΛΟ	453
	Cour d'arbitrage	1		
	Conseil d'État	25		
	Άλλα δικαστήρια	371		
Δανία	Højesteret	17		97
	Άλλα δικαστήρια	80		
Γερμανία	Bundesgerichtshof	85		1321
	Bundesarbeitsgericht	4		
	Bundesverwaltungsgericht	55		
	Bundesfinanzhof	198		
	Bundessozialgericht	69		
	Staatsgerichtshof	1		
	Άλλα δικαστήρια	909		
Ελλάδα	Άρειος Πάγος	3		70
	Συμβούλιο της Επικρατείας	8		
	Άλλα δικαστήρια	59		
Ισπανία	Tribunal Supremo	9		137
	Audiencia Nacional	1		
	Juzgado Central de lo Penal	7		
	Άλλα δικαστήρια	120		
Γαλλία	Cour de cassation	65		646
	Conseil d'État	26		
	Άλλα δικαστήρια	555		
Ιρλανδία	Supreme Court	12		42
	High Court	15		
	Άλλα δικαστήρια	15		
Ιταλία	Corte suprema di Cassazione	77		751
	Consiglio di Stato	39		
	Άλλα δικαστήρια	635		
Λουξεμβούργο	Cour supérieure de justice	10		52
	Conseil d'État	13		
	Cour administrative	2		
	Άλλα δικαστήρια	27		
Κάτω Χώρες	Raad van State	42		554
	Hoge Raad der Nederlanden	114		
	Centrale Raad van Beroep	42		
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	101		
	Bedrijfsleven	34		
	Tariefcommissie	221		
	Άλλα δικαστήρια			
Αυστρία	Verfassungsgerichtshof	3		234
	Oberster Gerichtshof	48		
	Bundesvergabeamt	20		
	Verwaltungsgerichtshof	37		
	Vergabekontrollsenat	3		
	Άλλα δικαστήρια	123		
Πορτογαλία	Supremo Tribunal Administrativo	29		53
	Άλλα δικαστήρια	24		
Φινλανδία	Korkein hallinto-oikeus	10		30
	Korkein oikeus	3		
	Άλλα δικαστήρια	17		
Σουηδία	Högsta Domstolen	3		41
	Marknadsdomstolen	3		
	Regeringsrätten	11		
	Άλλα δικαστήρια	24		
Ηνωμένο Βασίλειο	House of Lords	29		352
	Court of Appeal	26		
	Άλλα δικαστήρια	297		
Benelux	Cour de justice/Gerechtshof ¹	1		1
Σύνολο				4834

¹ Υπόθεση C-265/00, Campina Melkunie.

18. Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952-2002) — Ασκηθείσες προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους¹

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	Σύνολο
2002	8	2	16	17	11	22	8	24	12	5	15	10	1	2	15	168
1952-2002	264	26	172	222	102	287	131	451	133	82	43	81	9	10	77	2090

Μεταξύ των υποθέσεων που εισήχθησαν κατά της Ισπανίας, συμπεριλαμβάνεται μια προσφυγή βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ), ασκηθείσα από το Βέλγιο.

Μεταξύ των υποθέσεων που εισήχθησαν κατά της Γαλλίας, συμπεριλαμβάνεται μια προσφυγή βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ), ασκηθείσα από την Ιρλανδία.

Μεταξύ των υποθέσεων που εισήχθησαν κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, συμπεριλαμβάνονται δύο προσφυγές βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ), ασκηθείσες από τη Γαλλία και την Ισπανία, αντιστοίχως.

¹ Άρθρα 169, 170, 171, 225 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 226 ΕΚ, 227 ΕΚ, 228 ΕΚ και 298 ΕΚ), άρθρα 141, 142, 143 ΕΑ και άρθρο 88 ΑΧ.

B — Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Πρωτοδικείου¹**Γενική δραστηριότητα του Πρωτοδικείου**

1. Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις (1995 – 2002)

Εισαχθείσες υποθέσεις

2. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)
3. Φύση της προσφυγής (1998 – 2002)
4. Αντικείμενο (1998 – 2002)

Περατωθείσες υποθέσεις

5. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)
6. Αντικείμενο (2002)
7. Δικάσας σχηματισμός (2002)
8. Διάρκεια των διαδικασιών σε μήνες (1998 – 2002)

Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους

9. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)
10. Αντικείμενο (1998 – 2002)

Διάφορα

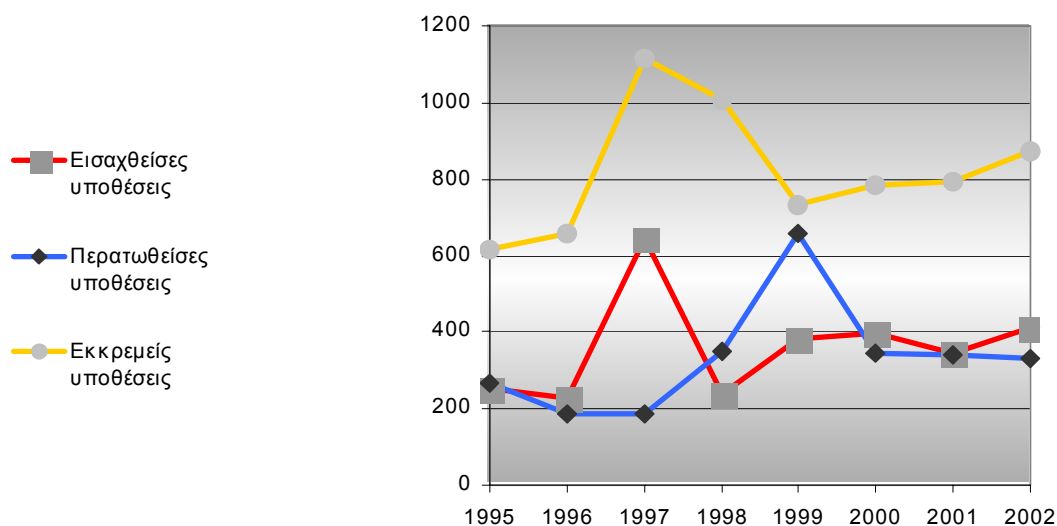
11. Διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση: έκβαση (2002)
12. Αποφάσεις του Πρωτοδικείου με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως
13. Έκβαση των αιτήσεων αναιρέσεως
14. Γενική εξέλιξη — Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις

¹ Χάρη στην εισαγωγή νέων λογισμικών κατά το 2002, οι περιλαμβανόμενες στην Έκθεση πεπραγμένων στατιστικές παρουσιάζονται κατά εμφανέστερο τρόπο. Οι περισσότεροι πίνακες και διαγράμματα αναθεωρήθηκαν και βελτιώθηκαν, με κάποιες προσαρμογές. Κατά το μέτρο του δυνατού διατηρήθηκε η συνέχεια με τους πίνακες των προηγούμενων ετών.

Γενική δραστηριότητα του Πρωτοδικείου

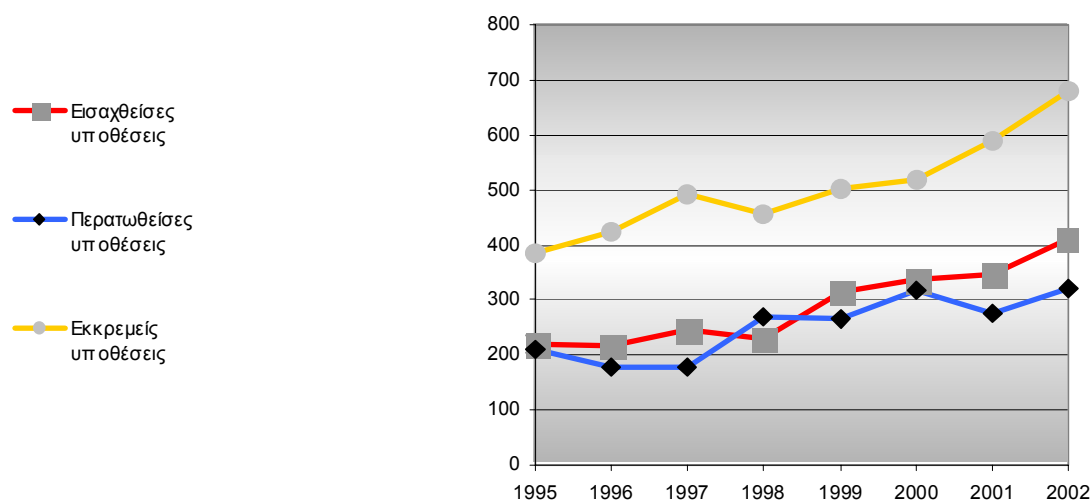
1. Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις (1995 – 2002)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Εισαχθείσες υποθέσεις	253	229	644	238	384	398	345	411
Περατωθείσες υποθέσεις	265	186	186	348	659	344	340	331
Εκκρεμείς υποθέσεις	616	659	1117	1007	732	786	792	872

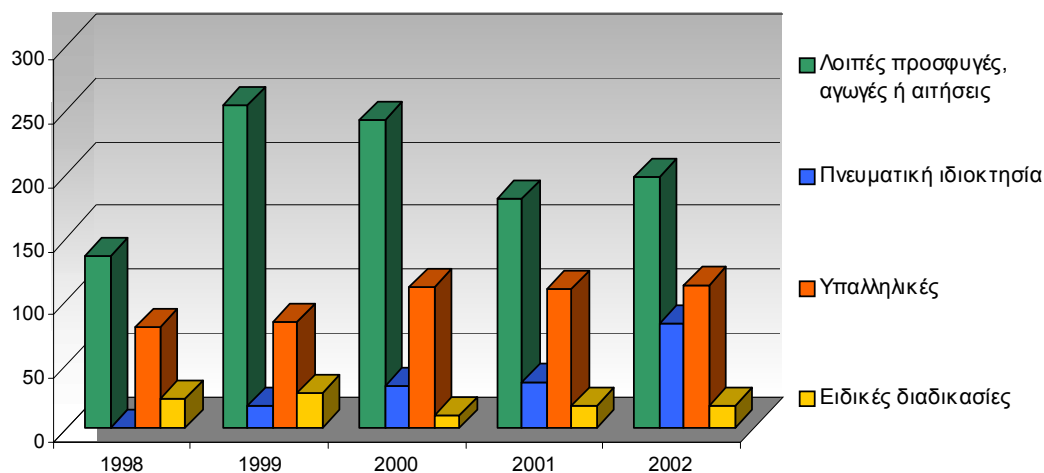

Στον παραπάνω πίνακα, οι αριθμοί συμπεριλαμβάνουν ορισμένες ομάδες ομοίων ή συναφών υποθέσεων που αφορούν ποσοστώσεις γάλακτος, εκτελωνιστές, κρατικές ενισχύσεις στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια Βενετίας, ή υπαλληλικών υποθέσεων. Χωρίς αυτές τις σειρές υποθέσεων, οι αριθμοί είναι οι ακόλουθοι:

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Εισαχθείσες υποθέσεις	221	217	246	231	313	336	345	411
Περατωθείσες υποθέσεις	210	178	178	268	267	318	275	320
Εκκρεμείς υποθέσεις	385	424	492	456	501	519	589	680

Εισαχθείσες υποθέσεις

2. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)^{1 2}

	1998	1999	2000	2001	2002
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	135	254	242	180	198
Πνευματική ιδιοκτησία	1	18	34	37	83
Υπαλληλικές	79	84	111	110	112
Ειδικές διαδικασίες	23	28	11	18	18
Σύνολο	238	384	398	345	411

1999: Μεταξύ των οποίων 71 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων.

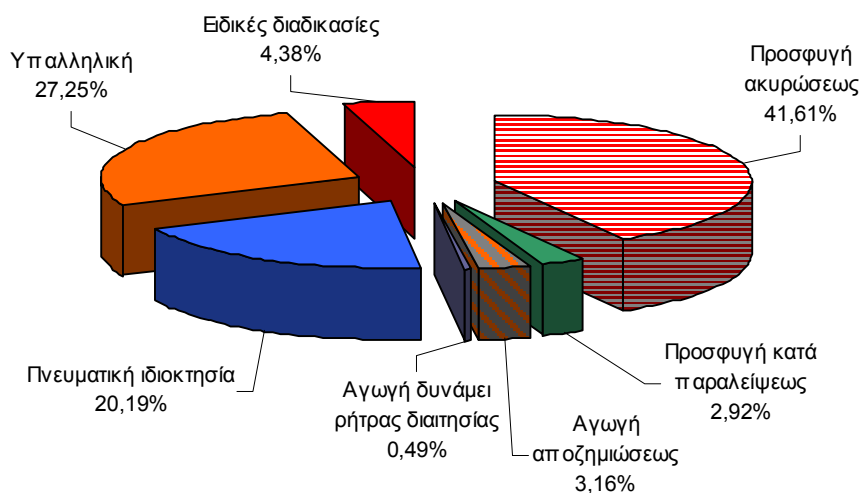
2000: Μεταξύ των οποίων 3 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων και 59 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στην περιφέρεια Βενετίας.

¹ Στον παρόντα πίνακα και στους πίνακες των επομένων σελίδων, η ένδειξη «λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις» περιλαμβάνει όλες τις προσφυγές ή αγωγές που ασκήθηκαν από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, πλην των προσφυγών υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των προσφυγών σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

² Ως «ειδικές διαδικασίες» (στον παρόντα πίνακα και στους επόμενους πίνΕΚ• άρθρο 122 Κανονισμού Διακес) θεωρούνται: η ανακοπή ερημοδικίας (άρθρο 38 Οργανισμού αδικασίας Πρωτοδικείου)• η τριτανακοπή (άρθρο 39 Οργανισμού ΕΚ• άρθρο 123 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)• η αναθεώρηση αποφάσεως (άρθρο 41 Οργανισμού ΕΚ• άρθρο 125 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)• η ερμηνεία αποφάσεως (άρθρο 40 Οργανισμού ΕΚ• άρθρο 129 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)• η εκκαθάριση των δικαστικών εξόδων (άρθρο 92 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)• η αίτηση παροχής του ευεργετήματος πενίας (άρθρο 94 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)• η διόρθωση αποφάσεως (άρθρο 84 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου).

3. Εισαχθείσες υποθέσεις — Φύση της προσφυγής, αγωγής ή αιτήσεως (1998 – 2002)

Κατανομή κατά το 2002

	1998	1999	2000	2001	2002
Προσφυγή ακυρώσεως	116	220	220	134	171
Προσφυγή κατά παραλείψεως	2	15	6	17	12
Αγωγή αποζημιώσεως	14	19	17	21	13
Αγωγή δυνάμει ρήτρας διαιτησίας	3	1	-	8	2
Πνευματική ιδιοκτησία	1	18	34	37	83
Υπαλληλική	79	83	110	110	112
Ειδικές διαδικασίες	23	28	11	18	18
Σύνολο	238	384	398	345	411

1999: Μεταξύ των οποίων 71 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων.

2000: Μεταξύ των οποίων 3 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων και 59 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στην περιφέρεια Βενετίας.

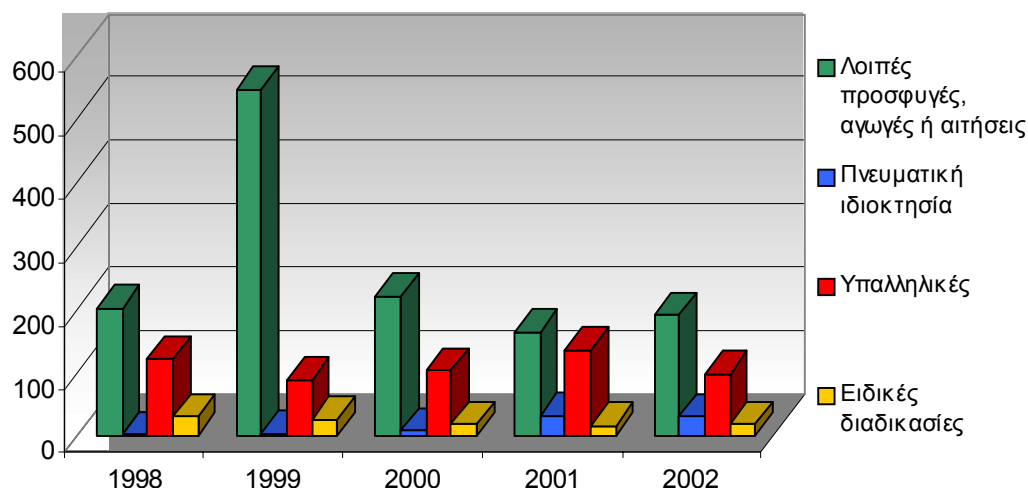
4. Εισαχθείσες υποθέσεις — Αντικείμενο (1998 – 2002) ¹

	1998	1999	2000	2001	2002
Αλιευτική πολιτική				6	3
Ανταγωνισμός	23	34	36	39	61
Γεωργία	19	42	23	17	9
Δίκαιο των επιχειρήσεων	3	2	4	6	3
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις				1	1
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	7	10	17	1	
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων	2	2	8	3	2
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών		1			
Ελευθερία εγκαταστάσεως				1	
Εμπορική πολιτική	12	5	8	4	5
Ενέργεια				2	
Εξωτερικές σχέσεις	5	1	8	14	8
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας		2	1	3	6
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές		1	1	3	1
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια			2		
Θεσμικό δίκαιο	10	19	29	12	18
Κοινό δασμολόγιο				2	1
Κοινωνική πολιτική	10	12	7	1	3
Κρατικές ενισχύσεις	16	100	80	42	51
Μεταφορές	3	2		2	1
Περιβάλλον και καταναλωτές	4	5	14	2	8
Περιφερειακή πολιτική	2	2		1	6
Πνευματική ιδιοκτησία	1	18	34	37	83
Πολιτισμός			2	1	
Προσέγγιση των νομοθεσιών				2	1
Ρήτρα διαιτησίας	2			2	1
Σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών	5	4	6	6	
Τελωνειακή ένωση				2	5
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων				1	
Φορολογία					1
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	124	262	280	213	278
Ανταγωνισμός	8				1
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα		1		2	
Κρατικές ενισχύσεις	3	6	1	2	1
Σύνολο Συνθήκης ΑΧ	11	7	1	4	2
Θεσμικό δίκαιο	1	1			
Πυρηνική ενέργεια					1
Σύνολο Συνθήκης ΕΑ	1	1			1
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	79	86	106	110	112
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	215	356	387	327	393

¹ Στον παρόντα πίνακα οι ειδικές διαδικασίες δεν λαμβάνονται υπόψη.

Περατωθείσες υποθέσεις

5. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)

	1998	1999	2000	2001	2002
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	199	544	219	162	189
Πνευματική ιδιοκτησία	1	2	7	30	29
Υπαλληλικές	120	88	101	133	96
Ειδικές διαδικασίες	29	25	17	15	17
Σύνολο	349	659	344	340	331

1998: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 64 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και 163 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

1999: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 102 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 284 αγωγές εκτελωνιστών και 6 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2000: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 8 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 13 αγωγές εκτελωνιστών και 5 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2001: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 14 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και 51 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

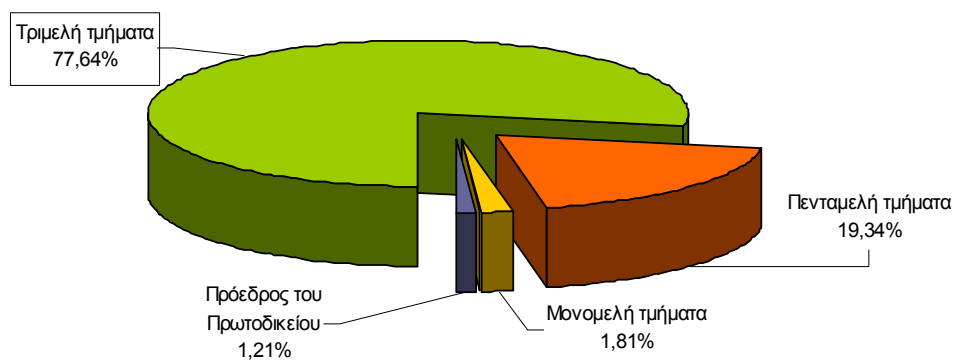
2002: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 7 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και 3 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

6. Περατωθείσες υποθέσεις — Αντικείμενο (2002) ¹

	Αποφάσεις	Διατάξεις	Σύνολο
Αλιευτική πολιτική	1	1	2
Ανταγωνισμός	28	12	40
Γεωργία	13	15	28
Δίκαιο των επιχειρήσεων	3	1	4
Δικαιοσύνη και εσωτερικές σχέσεις		1	1
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	2		2
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων			
Ελευθερία εγκαταστάσεως		2	2
Εμπορική πολιτική	5	1	6
Εξωτερικές σχέσεις	3	3	6
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας			
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές		2	2
Θεσμικό δίκαιο	4	10	14
Κοινό δασμολόγιο			
Κοινωνική πολιτική	2		2
Κρατικές ενισχύσεις	23	8	31
Μεταφορές		2	2
Περιβάλλον και καταναλωτές	9	3	12
Περιφερειακή πολιτική		1	1
Πνευματική ιδιοκτησία	26	3	29
Προσέγγιση των νομοθεσιών		2	2
Σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών	6		6
Τελωνειακή ένωση	3	15	18
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων		1	1
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	130	83	213
Ανταγωνισμός			
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα			
Κρατικές ενισχύσεις		4	4
Σύνολο Συνθήκης ΑΧ		4	4
Πυρηνική ενέργεια		1	1
Σύνολο Συνθήκης ΕΑ		1	1
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	66	30	96
Γενικό σύνολο	196	118	314

¹ Στον παρόντα πίνακα οι ειδικές διαδικασίες δεν λαμβάνονται υπόψη.

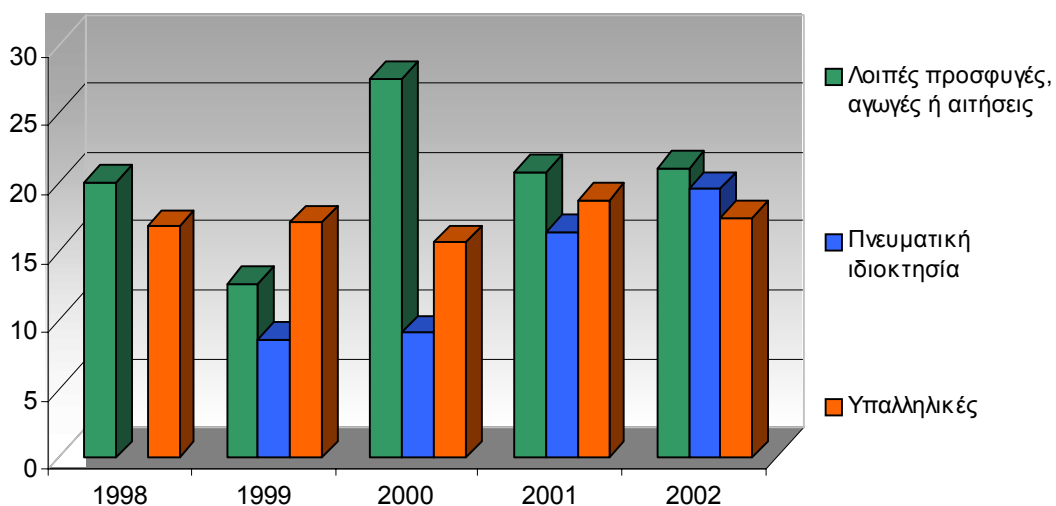
7. Περατωθείσες υποθέσεις — Δικάσας σχηματισμός (2002)

	Αποφάσεις και διατάξεις
Τριμελή τμήματα	257
Πενταμελή τμήματα	64
Μονομελή τμήματα	6
Πρόεδρος του Πρωτοδικείου	4
Σύνολο	331

8. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Διάρκεια των διαδικασιών σε μήνες (1998 – 2002)

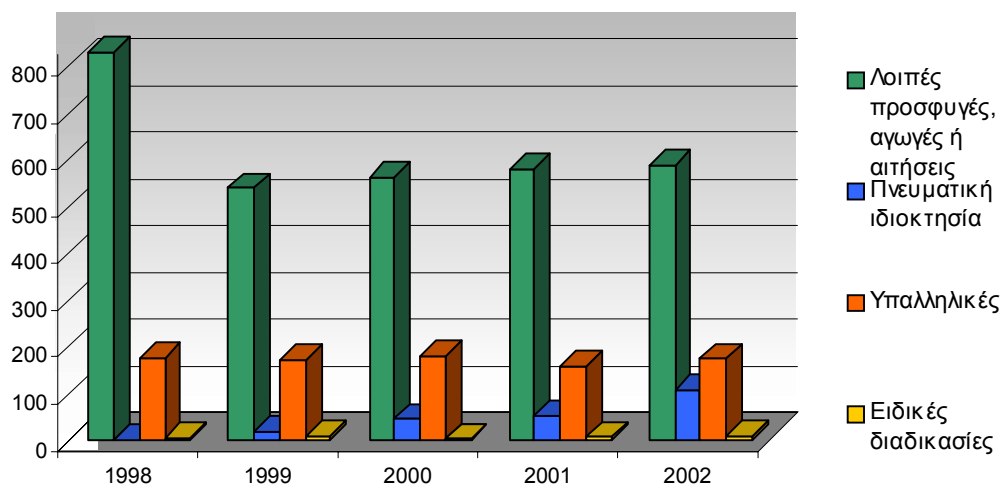
(αποφάσεις και διατάξεις)

	1998	1999	2000	2001	2002
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	20	12,6	27,5	20,7	21
Πνευματική ιδιοκτησία		8,6	9,1	16,4	19,5
Υπαλληλικές	16,7	17	15,6	18,7	17,4

Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους

9. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)

	1998	1999	2000	2001	2002
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	829	538	561	579	588
Πνευματική ιδιοκτησία	1	17	44	51	105
Υπαλληλικές	173	169	179	156	172
Ειδικές διαδικασίες	5	8	2	6	7
Σύνολο	1008	732	786	792	872

- 1998: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 190 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 297 αγωγές εκτελωνιστών και 65 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.
- 1999: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 88 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 13 αγωγές εκτελωνιστών, 71 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων και 59 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.
- 2000: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 80 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 74 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας και 54 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.
- 2001: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 67 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 73 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας και 3 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.
- 2002: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 60 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 73 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας.

10. Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους — Αντικείμενο (1998 – 2002) ¹

	1998	1999	2000	2001	2002
Αλιευτική πολιτική		4	8	7	8
Ανταγωνισμός	114	104	79	96	114
Γεωργία	231	140	144	114	95
Δίκαιο των επιχειρήσεων	4	4	4	6	5
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις				1	1
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	20		2	3	1
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων				1	3
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών					
Ελευθερία εγκαταστάσεως		1	5	2	
Εμπορική πολιτική	27	25	16	15	14
Ενέργεια				2	2
Εξωτερικές σχέσεις	10	7	9	21	23
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας		2	3	3	9
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές	1	1	1	4	3
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια			1		
Θεσμικό δίκαιο	309	34	27	20	27
Κοινό δασμολόγιο		2	3	2	3
Κοινωνική πολιτική	10	15	4	3	4
Κρατικές ενισχύσεις	46	131	176	207	227
Μεταφορές	3	3	1	3	2
Περιβάλλον και καταναλωτές	6	8	15	17	13
Περιφερειακή πολιτική	3	5		1	6
Πνευματική ιδιοκτησία	1	17	44	51	105
Πολιτισμός			2	3	1
Προσέγγιση των νομοθεσιών				2	1
Ρήτρα διαιτησίας	3	2		2	3
Σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών	5	6	11	15	9
Τελωνειακή ένωση		24	33	20	7
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων			2	2	1
Φορολογία					1
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	793	536	590	623	688
Ανταγωνισμός	7	6	6		1
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα	11	1	1	2	2
Κρατικές ενισχύσεις	17	9	7	6	3
Σύνολο Συνθήκης ΑΧ	35	16	14	8	6
Θεσμικό δίκαιο	1	1	1		
Σύνολο Συνθήκης ΕΑ	1	1	1		
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	173	171	179	155	171
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1002	724	784	786	865

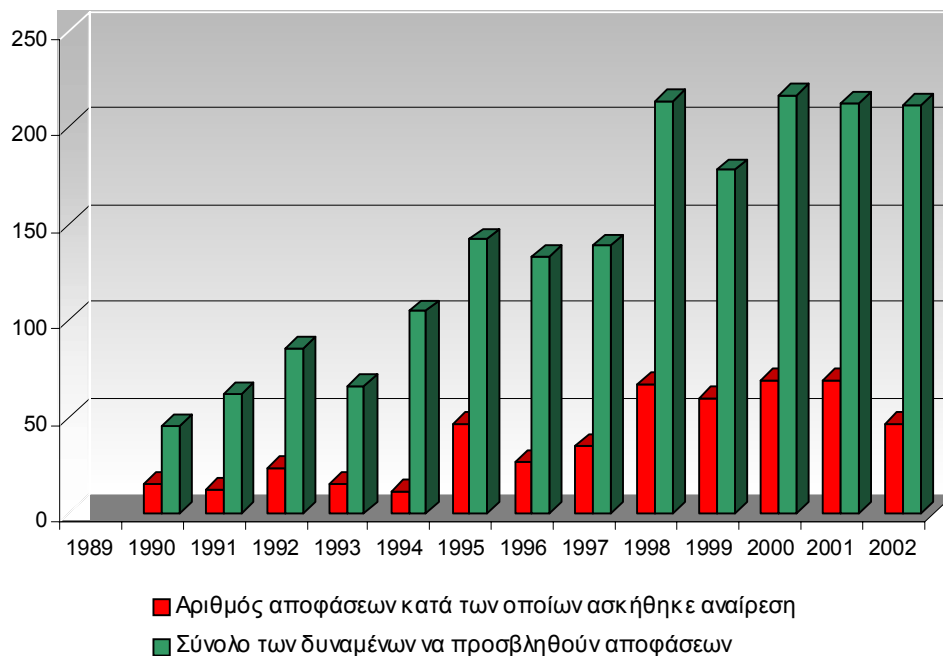
¹ Στον παρόντα πίνακα, δεν λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές διαδικασίες.

*Διάφορα***11. Έκδοθείσες διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων: έκβαση (2002) ¹**

	Αριθμός αιτήσεων	Έκβαση	
		Απόρριψη	Αίτηση δεκτή
Κρατικές ενισχύσεις	5	4	1
Εμπορική πολιτική	3	3	
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας	1	1	
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα	1	1	
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	10	9	1
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	10	10	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	20	19	1

¹ Στον παρόντα πίνακα δεν υπολογίζονται οι διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων που περατώθηκαν με διαγραφή ή με κατάργηση της δίκης.

12. Διάφορα — Αποφάσεις του Πρωτοδικείου κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση

	Αριθμός αποφάσεων κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση	Σύνολο των δυναμένων να προσβληθούν αποφάσεων ¹
1989		
1990	16	46
1991	13	62
1992	24	86
1993	16	66
1994	12	105
1995	47	142
1996	27	133
1997	35	139
1998	67	214
1999	60	178
2000	69	217
2001	69	213
2002	47	212

¹ Το σύνολο των δυναμένων να προσβληθούν αποφάσεων και διατάξεων — απαραδέκτου, περί λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, περί καταργήσεως της δίκης, περί απορρίψεως αιτήσεως παρεμβάσεως — για τις οποίες η προθεσμία ασκήσεως αναίρεσεως έληξε ή κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση.

13. Διάφορα — Έκβαση των αιτήσεων αναιρέσεως

(αποφάσεις και διατάξεις)

	Απόρριψη αιτήσεως	Ολική ή μερική εξαφάνιση χωρίς αναπομπή	Ολική ή μερική εξαφάνιση με αναπομπή	Διαγραφή/ κατάργηση της δίκη	Σύνολο
Ανταγωνισμός	2	8	1	2	13
Γεωργία	4	3			7
Εξωτερικές σχέσεις	2				2
Θεσμικό δίκαιο	4			1	5
Κοινωνική πολιτική	1				1
Κρατικές ενισχύσεις	4	2		4	10
Μεταφορές	1				1
Περιβάλλον και καταναλωτές	1	1			2
Πνευματική ιδιοκτησία	1				1
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	10	1			11
Σύνολο	30	15	1	7	53

14. Διάφορα — Γενική εξέλιξη (1989 – 2002)
Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις ¹

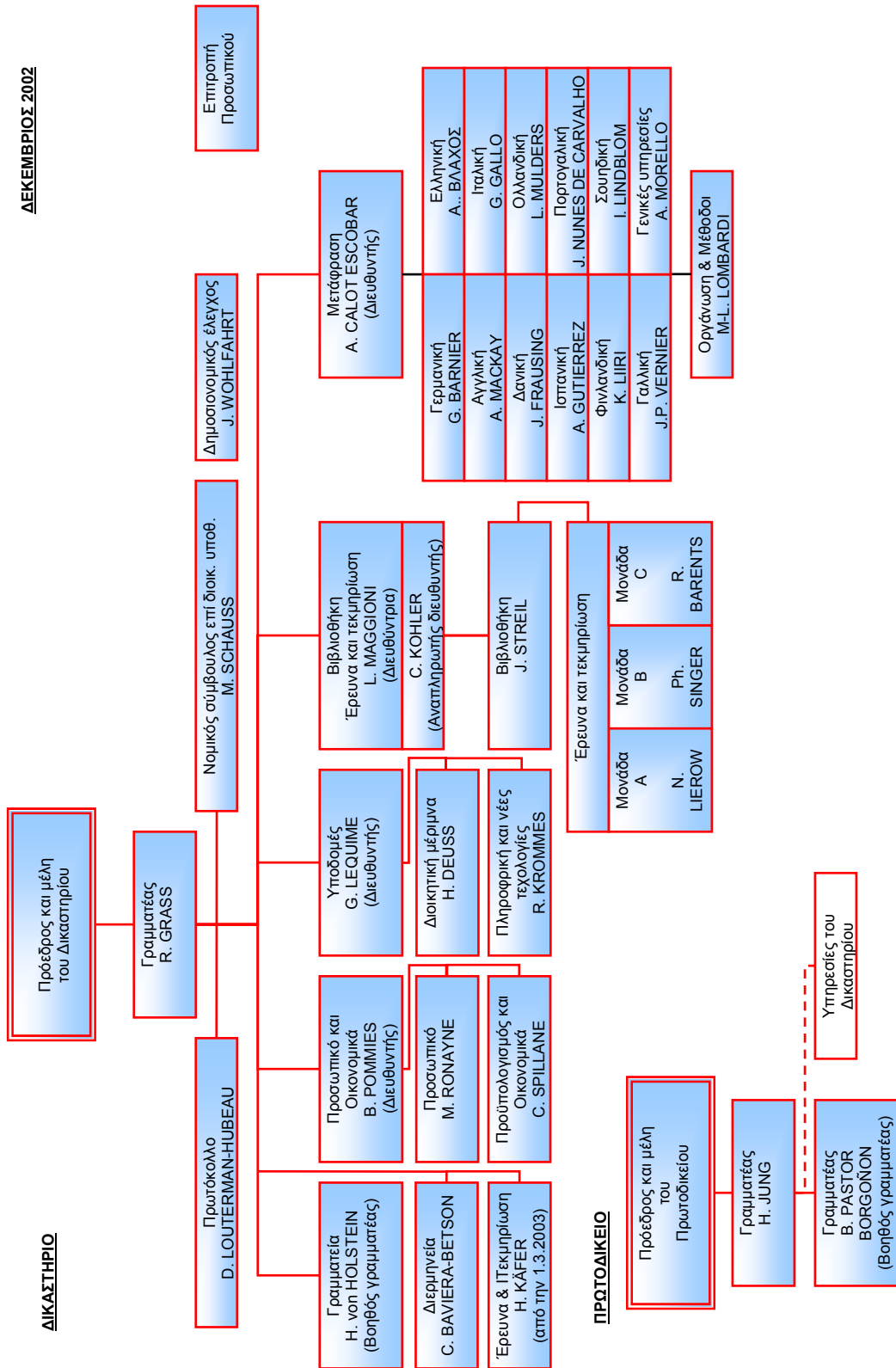
	Εισαχθείσες υποθέσεις	Περατωθείσες υποθέσεις	Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1117
1998	238	348	1008
1999	384	659	732
2000	398	344	786
2001	345	340	792
2002	411	331	872
Σύνολο	4353	3482	

Χωρίς τις ομάδες ομοίων ή συναφών υποθέσεων (βλ. πίνακα « 1. Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις (1995-2002) »), οι αριθμοί είναι οι ακόλουθοι:

	Εισαχθείσες υποθέσεις	Περατωθείσες υποθέσεις	Εκκρεμείς υποθέσεις
1993	201	106	266
1994	236	128	374
1995	221	210	385
1996	217	178	424
1997	246	178	492
1998	231	268	455
1999	313	267	501
2000	336	318	519
2001	345	275	589
2002	411	320	680

¹ 1989: 153 εκκρεμείς υποθέσεις αναπεμφθείσες από το Δικαστήριο.
1993: 451 εκκρεμείς υποθέσεις αναπεμφθείσες από το Δικαστήριο.
1994: 14 εκκρεμείς υποθέσεις αναπεμφθείσες από το Δικαστήριο.

Συνοπτικό οργανόγραμμα

Στοιχεία του Δικαστηρίου

Τα στοιχεία του Δικαστηρίου είναι τα εξής:

Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Ταχυδρομική διεύθυνση: L-2925 Luxembourg

Αριθ. Τηλεφώνου: (00352) 4301.1

Αριθ. Telex Γραμματείας: 2510 CURIA LU

Τηλεγραφική διεύθυνση: CURIA

Telefax Δικαστηρίου: (00352) 4303.2600

Telefax Τμήματος Τύπου και Πληροφοριών: (00352) 4303.2500

Telefax Τμήματος Διοικητικής Μέριμνας — Γραφείο εκδόσεων: (00352) 4303.2650

Το Δικαστήριο στο Internet: www.curia.eu.int

Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

**Έκθεση πεπραγμένων — Σύνοψη των εργασιών του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου
των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

2003 — II, 209 σ. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-829-0651-5

Υπηρεσία Εκδόσεων
Publications.eu.int

ISBN 92-829-0651-5

9 789282 906514